

ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่
ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

นายอังศุธร อังคะนิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

ปีการศึกษา 2556

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตภาควิชาการศึกษาอกระบบโรงเรียน ที่ส่งเข้ามาบัณฑิตวิทยาลัย
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

EFFECTS OF ORGANIZING PARTICIPATORY NON-FORMAL EDUCATION ACTIVITIES TO
DEVELOP FOLK PLAYS INTEGRATING WITH LOCAL WISDOM ON SOCIAL SKILLS OF
CHILDREN IN THE COMMUNITY

Mr. Angsuthorn Angkanit

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education Program in Non-Formal Education

Department of Lifelong Education

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วม
เพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญา
ท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

โดย

นายอังศุธร อังคะนิต

สาขาวิชา

การศึกษาจากระบบโรงเรียน

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....คณบดีคณะครุศาสตร์

(รองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รักษ์พลเมือง)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. อาชัญญา รัตนอุบล)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(อาจารย์ ดร. กัมปนาท บริบูรณ์)

CHULALONGKORN UNIVERSITY

อังศุธร อังคะนิต : ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน . (EFFECTSOFORGANIZINGPARTICIPATORY NON-FORMAL EDUCATIONACTIVITIES TO DEVELOP FOLK PLAYS INTEGRATING WITHLOCAL WISDOMSON SOCIAL SKILLS OF CHILDRENIN THE COMMUNITY) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผศ. ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา , 204 หน้า.

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้กระบวนการการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมาใช้ในการจัดกิจกรรม มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน (2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษาอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนและ (3) ศึกษาผลของจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กอายุระหว่าง 9-12 ปี ในชุมชนบ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 คน เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1. แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น โดยใช้หลักการ PAR และ PBL เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรม 2. แบบวัดทักษะทางสังคมของเด็ก 3. แบบสังเกตทักษะทางสังคมของเด็ก ซึ่งผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน การทดลองมีจำนวน 50 ชั่วโมง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติทดสอบที (t-test dependent) ผลการวิจัยพบว่า 1) เด็กในชุมชนบ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ มีระดับทักษะทางสังคม อยู่ในระดับดี (Mean = 3.65, S.D. = 1.57) 2) การพัฒนา กิจกรรมการศึกษาอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน มีกระบวนการของกิจกรรมตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดยประกอบด้วย 8 กิจกรรม ได้แก่ 1) การประชุมกลุ่มเรียนรู้บทบาทในการจัดกิจกรรม 2) เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้าน 3) เลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะศึกษา 4) เขียนเค้าโครง โครงการการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 5) ลงมือปฏิบัติโครงการ 6) เขียนรายงาน จัดทำแผนแสดงโครงการ 7) นำเสนอผลงานการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 8) แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำงาน ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนได้ 3) ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน พบว่า เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมมีระดับทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

ภาควิชา การศึกษาตลอดชีวิตลายมือชื่อนิสิต

สาขาวิชา การศึกษาอกระบบโรงเรียนลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ปีการศึกษา 2556

5483493127 : MAJOR NON-FORMAL EDUCATION

KEYWORDS: DEVELOP FOLK PLAYS INTEGRATING WITH LOCAL WISDOMSON / SOCIAL SKILLS / CHILDREN

ANGSUTHORN ANKANIT: EFFECTSOFORGANIZINGPARTICIPATORY NON-FORMAL EDUCATIONACTIVITIES TO DEVELOP FOLK PLAYS INTEGRATING WITHLOCAL WISDOMSON SOCIAL SKILLS OF CHILDRENIN THE COMMUNITY. ADVISOR: ASST. PROF. WIRATHEP PATHUMCHAROENWATTANA, Ph.D., 204 pp.

This research was a Participatory Action Research (PAR) used a Project-based Learning (PBL). The objective of this study were to 1) Study social skills grade of children in community, Ban Nong Tae, Non Khwang District, Buriram Province. 2) Study effects of organizing participatory non-formal education activities to develop folk plays integrating with local wisdom social skills social skills of children in the community. The children were research sample groups aged between 9-12 years. There were 30 people. Research instruments used were 1) a plan effects of organizing participatory non-formal education activities to develop folk plays integrating with local wisdom social skills social skills of children in the community that was developed by the researcher, 2) a measure of children's social skills, 3) an observation of children's social skills. These research instruments verified the content validity (Content validity) of 5 experts will analyze data by using percentage, mean and standard deviation and statistical test (t-test dependent).

This research found that : 1) Children in Ban Nong Tae community have a good social skills (Mean = 3.65, S.D. = 1.57) 2) Developing non - formal educational activities and participation to develop folk plays integrating with local wisdom social skills of children in the community has the processes with the Participatory Action Research (PAR) and Project-based Learning (PBL) concept such as There are totally 8 activities such as 1) seminar about the role of learning activities, 2) learn about local wisdom and folk plays, 3) choose to study local wisdom, 4) write the outline of the folk plays integrating with local wisdom project, 5) implement the project, 6) report the project plan, 7) present the folk plays integrating with local wisdom project and 8) discuss the learning problem and everything, that has from the work, can improve social skills of children. 3) Effects of organizing participatory Non-Formal education activities to develop folk plays integrating with local wisdom social skills of children in the community were to the children that attend to the activities have social skills of participation in working groups, problem-solving skills in a group, skills to help others, and the skill of the leader and follower, before attending the activity and after attending was significantly different at the 0.05

Department: Lifelong Education

Student's Signature

Field of Study: Non-Formal Education

Advisor's Signature

Academic Year: 2013

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จได้ด้วยความรู้และความเมตตาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิด คำปรึกษา คำแนะนำ และตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่ และให้กำลังใจตลอดมา จนกระทั่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยซาบซึ้งและขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อาชญญา รัตนอุบล ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และอาจารย์ ดร.กัมปนาท บริบูรณ์ กรรมการภายนอก ที่ให้ข้อเสนอแนะ และตรวจแก้ไขงานวิจัย ขอขอบพระคุณ ดร.ปาน กิมปี ดร. วิรุฬห์ นิลโมจน์ รองศาสตราจารย์ ดร.อังคินันท์ อินทรกำแหง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภรณ์ หลาวทอง และอาจารย์เทพวัลย์ ภรณวลัย ที่ให้ความกรุณาในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบพระคุณ คณาจารย์ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิตทุกท่าน ที่ได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้แก่ผู้วิจัยและให้คำแนะนำ ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความเมตตา ความกรุณาของทุกท่าน จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโนนขวาง ตลอดทั้งเจ้าหน้าที่ในองค์การบริหารส่วนตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ทุกท่าน ที่ช่วยประสานงานในการเก็บข้อมูล และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์กับผู้วิจัย ขอขอบคุณผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ และผู้ปกครองของเด็กที่เป็นตัวอย่างที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกท่านที่เห็นประโยชน์ และให้ความร่วมมือในการมาส่งบุตรหลาน เพื่อเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งขอขอบคุณ นายเตชภณ ทองเต็ม ผู้ช่วยวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณ คุณสุวรรณ คุณสมใจ อังคะนิต คุณพ่อและคุณแม่ของผู้วิจัย ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นต้นแบบให้ผู้วิจัยมีความมานะ ขยัน พากเพียร และอดทน ทั้งยังคอยอยู่เคียงข้างผู้วิจัยเสมอมา และครอบครัวจิระเมธีพันธ์ และญาติมิตรทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยในระหว่างการทำนงงานวิทยานิพนธ์

ขอขอบคุณ พี่ๆ น้องๆ สาขาวิชาการศึกษาจากระบบโรงเรียนทุกท่านที่คอยให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา และขอขอบคุณกลุ่มตัวอย่างเด็กในหมู่บ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ทุกคน ที่ให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยมีความประทับใจมาก และผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะมีคุณค่า

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิตจากบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2557 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ผู้วิจัยกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงที่สนับสนุนทุนการวิจัยในครั้งนี้

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	9
สมมติฐานการวิจัย.....	9
ขอบเขตการวิจัย.....	10
คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	12
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	13
ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน	14
1.1 ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	14
1.2 แนวคิดและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	16
1.3 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน.....	19
ตอนที่ 2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	23
2.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	24
2.2 แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	25
2.3 หลักพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	25
2.4 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	27
2.5 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	30
ตอนที่ 3 การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning: PBL).....	30
3.1 ความหมายและองค์ประกอบของการเรียนการสอนแบบโครงงาน	31
3.2 หลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงาน	33
3.3 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนการสอนแบบโครงงาน.....	35

3.4	ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน.....	37
3.5	การประเมินผลการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงาน	39
3.6	ประโยชน์ของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน.....	40
ตอนที่ 4	ภูมิปัญญาท้องถิ่น	41
4.1	ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น	41
4.2	ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	42
4.3	ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น	43
4.4	วิธีการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	45
ตอนที่ 5	การละเล่นพื้นบ้าน.....	47
5.1	ความหมายของการละเล่นพื้นบ้าน	47
5.2	ความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้าน.....	48
5.3	ประเภทของการละเล่นพื้นบ้าน	49
5.4	ประโยชน์ของการละเล่นพื้นบ้าน	51
ตอนที่ 6	แนวคิดเกี่ยวกับทักษะทางสังคม	54
6.1	ความหมายของทักษะทางสังคม.....	54
6.2	ความสำคัญของทักษะทางสังคม	55
6.3	องค์ประกอบของทักษะทางสังคม	57
ตอนที่ 7	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	61
7.1	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน	61
7.2	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	62
7.3	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน.....	63
7.4	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	65
7.5	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการละเล่นพื้นบ้าน	69
7.6	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม	70
บทที่ 3	วิธีดำเนินงานวิจัย.....	74
ขั้นตอนที่ 1	การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา.....	74
ขั้นตอนที่ 2	ดำเนินการวิจัย.....	75

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือในการวิจัย.....	77
ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล	83
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	86
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาเปรียบเทียบชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์	87
ตอนที่ 2 บริบทของเด็กในชุมชน	100
ตอนที่ 3 ระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน.....	102
ตอนที่ 4 ผลการพัฒนากิจกรรมศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน	104
ตอนที่ 5 ผลของจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน	106
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	116
สรุปผลการวิจัย	116
อภิปรายผลการวิจัย	119
ข้อเสนอแนะ	130
ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย.....	130
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	131
รายการอ้างอิง	132
ภาคผนวก.....	142
ภาคผนวก ก รายงานผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	143
ภาคผนวก ข ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ.....	146
ภาคผนวก ค ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย	153
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	159
ภาคผนวก จ ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย	182
ภาคผนวก ฉ ตัวอย่างภาพถ่ายการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย	185
ภาคผนวก ช ตัวอย่างการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาขึ้น	198
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	204

ญ

หน้า

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 แสดงการเลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะศึกษา.....	37
ตารางที่ 2.2 แสดงการสังเคราะห์ทักษะทางสังคม.....	60
ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรบ้านหนองแต่ แยกตามช่วงอายุ.....	95
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของเด็กในชุมชนบ้านหนองแต่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ (N = 47 คน) จำแนกตามลักษณะทั่วไป.....	102
ตารางที่ 4.3 แสดงระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนบ้านหนองแต่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ (N= 47 คน).....	103
ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างเด็กในชุมชนบ้านหนองแต่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ (N = 30 คน) จำแนกตามลักษณะทั่วไป	112
ตารางที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบทักษะทางสังคมโดยรวม ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญา ท้องถิ่น (N = 30 คน).....	113
ตารางที่ 4.6 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อน และหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่น พื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (N = 30 คน).....	113
ตารางที่ 4.7 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการ เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้าน ที่ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (N = 30 คน).....	114
ตารางที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบทักษะความรับผิดชอบ ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการเข้า ร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (N = 30 คน).....	114
ตารางที่ 4.9 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการ เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (N = 30 คน).....	115
ตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการวางแผน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการเข้า ร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (N = 30 คน).....	115

ตารางที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลัง
 การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้าน
 ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (N = 30 คน) 116

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 แสดงแบบจำลองกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.....	28
ภาพที่ 2.2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	73
ภาพที่ 4.1 แสดงป้ายหน้าหมู่บ้านหนองเต้.....	87
ภาพที่ 4.2 แสดงแผนที่จังหวัดบุรีรัมย์	89
ภาพที่ 4.3 แสดงแผนที่อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์.....	90
ภาพที่ 4.4 แสดงแผนที่ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์.....	91
ภาพที่ 4.5 แสดงแผนที่หมู่บ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์	92
ภาพที่ 4.6 แสดงแผนที่ภายในหมู่บ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์	93

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากคำกล่าวที่ว่า “เด็กในวันนี้ คือ ผู้ใหญ่ในวันหน้า” เด็กจึงถือเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่ง ที่จะเป็นแรงงานขับเคลื่อนทุกภาคส่วนของประเทศในอนาคต หากเด็กได้รับการพัฒนาให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ สติปัญญา ศีลธรรม จริยธรรม รวมถึงการประพฤติปฏิบัติตัวให้ถูกต้องตามบรรทัดฐานทางสังคม แล้วนั้น ย่อมส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในอนาคตด้วย ดังนั้นเด็กทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการเอาใจใส่ และดูแลอย่างเหมาะสม ในทุกช่วงวัยอย่างรอบด้าน จากพ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน ตลอดจนสถาบันทางสังคมต่างๆ ด้วยองค์ความรู้แบบสหวิชาชีพรวมทั้งต้องใช้ทักษะและเจตคติที่เห็นคุณค่าของเด็กและเยาวชน โดยไม่เลือกปฏิบัติแต่ควรคำนึงถึงความเท่าเทียม ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมเป็นสำคัญ

โดยสถาบันศึกษาถือเป็นหน่วยงานระดับถัดมาจากพ่อแม่และผู้ปกครองของเด็ก ที่ต้องให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ดังพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545 กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ที่ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ในหมวด 1 มาตรา 6 โดยระบุว่า

“การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ เพื่อให้การศึกษา ที่จัดโดยสถานศึกษาทุกแห่งมีมาตรฐานทัดเทียมกัน”

สังคมไทยในปัจจุบันเป็นสังคมการค้าเสรีแบบทุนนิยม ประชาชนส่วนใหญ่มุ่งหารายได้เพื่อเลี้ยงปากท้อง และมุ่งหาหนทางที่จะประสบผลสำเร็จในหน้าที่การงานเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของตนและครอบครัวเป็นสำคัญ แม้กระทั่งวัยเด็กก็ไม่อาจหลีกเลี่ยงผลกระทบนี้ได้ ดังเช่น การสอบแข่งขันเข้าเรียนในโรงเรียนที่มีชื่อเสียงตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลจนถึงระดับมหาวิทยาลัย โดยผู้ปกครองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีกว่า มักจะสร้างโอกาสในทุกด้านให้บุตรหลานของตนทั้งส่งลูกเข้าเรียนกวดวิชา หรือแม้กระทั่งการเสียเงินเพื่อบริจาคหรือชื่อของขวัญแก่ผู้บริหารโรงเรียนหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้บุตรหลานของตนมีโอกาสที่ดีที่สุด ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้

ถือเป็นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ไม่พึงประสงค์ให้เด็กในทางอ้อม เด็กไทยในปัจจุบันจึงมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปจากในอดีต มีความเห็นแก่ตัวมากขึ้น มุ่งเห็นประโยชน์ส่วนตนเป็นสำคัญ และขาดปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังรายงานการวิจัยของ อนันต์ชัย คงจันทร์ (2544) ที่ได้รายงานค่านิยมและทัศนคติของคนรุ่น "เจนเนอเรชั่น เอ็กซ์" ในประเทศไทยไว้ว่า คนรุ่นใหม่ ๆ มีแนวคิดและค่านิยมคล้ายกับตะวันตกมากขึ้น กล่าวคือ การมุ่งหาประโยชน์ส่วนตนเป็นเรื่องสำคัญกว่าการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคมภายนอก และมองเรื่องการเสียสละหรือเรื่องของศาสนาเป็นเรื่องไม่สำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สรรเสริญ ปัญญาธิวงศ์ (2553) ที่รายงานผลการศึกษาเกี่ยวกับค่านิยมและทัศนคติของคน เจเนอเรชั่นแซด ในประเทศไทยไว้ว่า สภาพสังคมไทยในปัจจุบันมุ่งเน้นให้เด็กมีความฉลาดทางปัญญา (I.Q.) หรือพัฒนาให้เป็นคน จนบางทีอาจละเลยการส่งเสริมพัฒนาการด้านเชาว์อารมณ์ (E.Q.) ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคม อีกทั้งในสังคมปัจจุบันที่ต้องแข่งขันกันตลอดเวลา เด็กไทยจำนวนไม่น้อยจึงมักคิดถึงตนเองเป็นที่ตั้งก่อน ซึ่งการที่เด็กไม่คิดถึงผู้อื่น รวมทั้งขาดความสามารถในการรับรู้ถึงความรู้สึกของผู้อื่น นับเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาที่น่าห่วงใยในสังคมไทยในอนาคต อันได้แก่ การขาดความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การขาดการให้กำลังใจกัน การขาดความเข้าใจกัน และการขาดความรู้สึกที่จะอยู่ร่วมกันฉันมิตร และมักมองผู้อื่นเป็นศัตรูที่ต้องแข่งขันเพื่อเอาชนะกันอยู่ตลอดเวลา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2556) ประกอบกับสังคมไทยในปัจจุบัน โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวที่เคยเป็นครอบครัวขยายได้กลายเป็น ครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น กล่าวคือ สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูกเท่านั้น อีกทั้งสภาพความห่างเหิน แยกแยะระหว่างคนในสังคมที่ไม่รู้จักแม้กระทั่งเพื่อนบ้านที่อยู่ติดกันโดยไม่เคยแม้แต่จะพูดคุยและทำให้คนในชุมชนและสังคมมีปัญหาสายสัมพันธ์ที่อ่อนแอลง มีลักษณะต่างคนต่างอยู่และสภาพการมีน้ำใจต่อกันลดลง รวมถึงสภาพสังคมที่ต้องแก่งแย่งแข่งขันกันและเน้นความเจริญทางด้านวัตถุเพียงด้านเดียวส่งผลให้พ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านทำให้พ่อแม่มีระยะเวลาในการเลี้ยงลูกหรืออยู่กับลูกสั้นลง อีกทั้งจำเป็นต้องปล่อยให้เด็กอยู่ตามลำพังมากขึ้นส่งผลให้เด็กขาดการดูแลเอาใจใส่ขาดโอกาสในการเรียนรู้ความคิดหรือความรู้สึกของบุคคลอื่นๆ ในครอบครัวรวมทั้งขาดโอกาสในการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเบื้องต้นกับบุคคลในครอบครัว (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ, 2555)

นอกจากนี้ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีที่มากขึ้นในปัจจุบัน ยังส่งผลให้เด็กตกเป็นเหยื่อของความเจริญทางด้านวัตถุและเป็นภาระของสังคมอย่างต่อเนื่อง การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วผ่านทางโลกเสมือนจริง ทำให้ผู้คนมีความรู้มากขึ้น เกิดเครือข่ายทางสังคมในโลกเสมือนจริงซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตมากขึ้นทุกขณะ ทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายแต่การปฏิสัมพันธ์ในโลกแห่งความเป็นจริงมีน้อยลง โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนจะมีการเรียนรู้ผ่านเทคโนโลยีที่ทันสมัยและการสื่อสารได้อย่างสะดวกรวดเร็วทุกที่ทุกเวลา สำหรับคนที่ไม่

ภูมิคุ้มกันและไม่สามารถเลือกสิ่งดีๆ ได้ด้วยตนเองจะเป็นกลุ่มที่ตกอยู่ในภาวะเสี่ยง และจากผลการสำรวจล่าสุดของ สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน(สสค.) (2556) ได้รายงานไว้ว่า

“เด็กไทยในศตวรรษที่ 21 จะมีทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมได้ดีไม่แพ้ชาติใดในโลก แต่มีปัญหาเรื่องการทำงานเป็นทีม ซึ่งอยู่ในกลุ่มทักษะชีวิตและอาชีพ จึงส่งผลต่อทักษะด้านการสื่อสารโดยเด็กส่วนใหญ่อยากคิดและแก้ไขปัญหด้วยตัวเองปฏิเสธการถามความเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยพบว่าสิ่งแวดล้อมทางการศึกษาเป็นตัวหล่อหลอมให้เด็กเป็นเช่นนี้”

สภาพการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น ส่งผลให้เด็กรุ่นใหม่ที่กำลังเติบโตขึ้นมานั้นมีทักษะทางสังคมที่ถดถอยลง ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าห่วงใยทั้งต่อตัวเด็กเองและต่อสังคมในภาพรวม ทั้งนี้เนื่องจากทักษะสังคมเป็นทักษะที่นำมาซึ่งความสุขและเป็นใบเบิกทางแห่งความสำเร็จในชีวิต เปิดประตูสู่มิตรภาพและโอกาสความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขของคน

ทักษะสังคม (social skills) เป็นกลุ่มของทักษะต่างๆ ที่ใช้ในการปฏิสัมพันธ์และการสื่อสารระหว่างกันในสังคม อันได้แก่ ทักษะการสื่อสาร การพูด การฟัง มารยาทในสังคม การทำงานร่วมกันเป็นทีม รวมทั้งความสามารถในการเข้าใจถึงสถานการณ์ที่หลากหลาย กฎกติกาต่างๆ ในสังคม ความสามารถในการรู้จักผู้อื่นและการคิดคำนึงถึงคนรอบข้างอย่างเข้าอกเข้าใจ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในทางบวกให้เกิดขึ้นเป็นทักษะที่สำคัญและจำเป็นสำหรับทุกเพศทุกวัย ทั้งวัยเด็กที่ต้องการการพึ่งพาการเรียนรู้สิ่งใหม่ในชีวิต วัยรุ่นที่ต้องการการยอมรับจากเพื่อนฝูงคนรอบข้าง วัยผู้ใหญ่ที่เริ่มสร้างครอบครัวและต้องการความสำเร็จในหน้าที่การงาน ทักษะสังคมเป็นทักษะที่จำเป็นต้องได้รับการฝึกฝนอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับทักษะอื่นๆ แนวทางสร้างและพัฒนาเด็กให้มีทักษะทางสังคมต้องเริ่มตั้งแต่เยาว์วัย เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2556) ดั่ง สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2540) ที่กล่าวไว้ว่า

“ทักษะทางสังคมเป็นทักษะพื้นฐานที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขและเป็นประโยชน์แก่สังคมนั้นๆ ทั้งนี้เพราะในชีวิตของคนเราตั้งแต่เกิดจนตายต้องมีการเกี่ยวข้องกับสังคมเสมอ ไม่ว่าจะเป็นชีวิต ที่บ้าน โรงเรียน และที่ทำงาน ล้วนแล้วแต่มีส่วนเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่นเสมอ จนเป็นที่ยอมรับได้เลยว่าเราไม่สามารถที่จะอยู่คนเดียวในโลกใบนี้ได้ตามลำพัง”

จากการที่มนุษย์ต้องติดต่อกับบุคคลอื่นเป็นประจำนี่เองทำให้มนุษย์รู้จักสร้างความสัมพันธ์อันดีกับบุคคลอื่นเพื่อให้การติดต่อสัมพันธ์นี้เป็นไปด้วยความราบรื่นมีความเข้าใจซึ่งกันและกันเห็นอกเห็นใจกัน สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้ทักษะทางสังคมสามารถเปลี่ยนบุคลิกภาพของบุคคลที่ชอบก้าวร้าวหรือรุกรานผู้อื่นให้เป็นสมาชิกของสังคมที่ให้ความร่วมมือได้เป็นอย่างดี การส่งเสริมทักษะทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยคุณธรรมอื่นประกอบ เช่น ความเกรงใจ ความไม่ถือเอาถือเรา การปรับตัวเข้ากับฝ่ายตรงข้าม ความประนีประนอม เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ทักษะทางสังคมจึงเป็นทักษะที่จะทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการทำงานร่วมกันและดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข ทักษะทางสังคมมีส่วนสำคัญที่จะทำให้คนในชาติได้รับการพัฒนาให้เป็นคนที่มีคุณภาพ ประสิทธิภาพได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่กำลังอยู่ในวัยเรียน เนื่องจากการพัฒนาคนจะประสบความสำเร็จสูงสุดได้ก็ต่อเมื่อเริ่มต้นตั้งแต่วัยเด็กโดยเฉพาะเด็กในวัยประถมศึกษา กรมวิชาการ (2533) ช่วงวัยนี้เป็นวัยที่เด็กเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมจากสังคมเล็กที่บ้านหรือโรงเรียนอนุบาล มาสู่สังคมใหญ่คือโรงเรียนประถมศึกษา เด็กจะต้องรู้จักปรับตัวให้เข้ากับบุคคลอื่นในสังคมเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นอกจากนี้เด็กในวัยนี้ยังมีพัฒนาการด้านร่างกายที่สมบูรณ์ แข็งแรงขึ้น สามารถควบคุมกล้ามเนื้อเล็กและกล้ามเนื้อใหญ่ในกิจกรรมต่างๆ ได้ดีมีไม่อยู่นิ่งชอบทำกิจกรรมที่ใช้กล้ามเนื้อใหญ่แสดงความชำนาญและรวดเร็วมากขึ้น เริ่มเรียนรู้วัฒนธรรม การปรับตัวในเรื่องต่างๆ และการออกสังคม รู้จักเหตุผลเริ่มเล่นเป็นหมู่ต้องการการยอมรับสามารถควบคุมอารมณ์ตนเองได้ดีขึ้นและหลีกเลี่ยงสถานการณ์ที่ไม่ชอบได้

แนวทางการสร้างและพัฒนาทักษะทางสังคมในเด็กมีหลากหลายรูปแบบซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัยและลักษณะเฉพาะของกลุ่มบุคคล หน่วยงาน/บุคคล ที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาบริบทและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ เช่น เด็กทั่วไป เด็กออทิสติก เด็กพิการซ้ำซ้อน เด็กเร่ร่อน เป็นต้น ซึ่งรูปแบบและกระบวนการในการส่งเสริมทักษะทางสังคมในเด็กแต่ละกลุ่มเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดนั้นจะมีขั้นตอนและกระบวนการที่แตกต่างกันไปแต่อย่างไรก็ตามได้มีนักวิจัยได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาทักษะทางสังคมไว้ ดังเช่น เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2556) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาทักษะทางสังคมควรเริ่มตั้งแต่วัยเยาว์ โดยเริ่มจากการผูกมิตรและหยิบบินไม้ตรีจิตให้กับผู้อื่นรวมถึงให้เด็กได้เรียนรู้เรื่องทักษะทางสังคมอย่างเป็นระบบโดยผ่านประสบการณ์จริงหรือเหตุการณ์สมมติ ผ่านการเล่าเรื่องจากนิทานสอนใจการยกตัวอย่าง จากประสบการณ์จริงการสอนให้คิดถึงผู้อื่นโดยการเอาใจเขามาใส่ใจเราแล้วร่วมกันสรุปเป็นหลักการสอนเด็กในภาคปฏิบัติ ทั้งพฤติกรรมแสดงออกทั้งคำพูดและการกระทำโดยผ่านรูปแบบกิจกรรมและทำงานเป็นทีม ซึ่งสอดคล้องกับ ศศิรินทร์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2550) ได้กล่าวไว้ว่า ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ มีการสื่อสาร แสดงความคิดเห็นร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ผู้เรียนฝึกทักษะ การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การฝึกควบคุม

อารมณ์ ผิดคิด สะท้อนปัญหา และสร้างทางเลือก ในการนำเอาความรู้ไปใช้ได้ ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ อรพรรณ พรสีมา (2539) พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมมือเรียนรู้สามารถพัฒนาทักษะทางสังคมได้ สมโภชน์ เอี่ยมสุภาชิต (2533) ยังกล่าวไว้ว่า การฝึกอบรมทักษะทางด้านต่างๆ เช่น การเชิญชวน การทักทาย การเข้าร่วม การยิ้ม การสนทนา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้ความร่วมมือ การแสดงความเสียใจ ร่วมกับการฝึกอบรมทางการเรียนรู้ด้วยตนเองจะมีผลต่อการพัฒนาด้านทักษะทางสังคม และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนี้จะเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาของการฝึกอบรมอีกด้วย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจะใช้รูปแบบของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดทักษะ ความรู้ และทัศนคติต่างๆ ที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียน เป็นการผสมผสานระหว่างกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอน มีความยืดหยุ่น วิธีการที่หลากหลาย และเน้นการมีส่วนร่วม โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อก่อให้เกิด ทักษะ ความรู้ต่างๆ (อุดม เขยกิจวงศ์, 2541) การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องอาศัยความยืดหยุ่น ในการจัดการเรียนรู้ รูปแบบวิธีการ รวมไปถึงการวัดและประเมินผลด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองได้สอดคล้องตามความสามารถของตนเองที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ และมีความหลากหลายในการส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดความรู้ โดยใช้รูปแบบการศึกษาหลากหลายรูปแบบ เทคนิค วิธีต่างๆ มาบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพของตนเอง (สุมาลี สังข์ศรี, 2545) สำหรับการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับเด็ก จะเป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นให้มีความเหมาะสมกับสภาพ และธรรมชาติของเด็กเป็นหลัก มีการปรับปรุงและหาวิธีการเพื่อให้การจัดกิจกรรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่ตั้งไว้ โดยในการจัดกิจกรรมจะเน้นกิจกรรมที่ให้เด็กเข้ามามีส่วนร่วมและได้ลงมือปฏิบัติ มีบรรยากาศที่สนุกสนาน มีสื่อการเรียนการสอน และวิธีการที่หลากหลายพร้อมทั้งมีเนื้อหาง่ายต่อการเรียนรู้และเป็นประโยชน์ สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กไปในทางที่ดีขึ้น ผูกให้เด็กได้แสดงความสามารถและศักยภาพของตนเองออกมาได้อย่างเต็มที่ ถือเป็น การสร้างความรู้ด้วยตนเองแก่ผู้เรียน อีกทั้งยังก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในการอยู่ร่วมกันอีกด้วย (สุชา จันทน์เอม, 2527) เพราะเด็กดังกล่าวอยู่ในช่วงพัฒนาอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่วัยแรกเกิดจนถึงอายุ 12 ปี ซึ่งวัยเด็กเป็นวัยทองแห่งการเรียนรู้โดยแท้ และเป็นวัยแห่งการวางพื้นฐานด้านความแข็งแรงของร่างกาย ความมั่นคงทางจิตใจ ความสามารถทางสติปัญญา ตลอดจนบุคลิกภาพ ลักษณะพื้นฐานในการดำรงชีวิตต่อการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของประเทศให้ยั่งยืน (คณะกรรมการพัฒนาการอบรม และเลี้ยงดูเด็ก, 2535)

ดังนั้น ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ประสบความสำเร็จและเกิดประสิทธิภาพแก่เด็กสูงสุดนั้น จึงต้องเน้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอน เพื่อให้เด็กๆ ได้ร่วมกันฝึกคิด วางแผน และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างเต็มที่ตามศักยภาพตนเอง และมีการสะท้อนการปฏิบัติเมื่อเสร็จกิจกรรม เด็กจะรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในกลุ่ม รู้สึกว่าทุกคนในกลุ่มคือเพื่อนกันและต้องช่วยงานกัน เพื่อให้ทำงานที่ได้รับมอบหมายของกลุ่มออกมาดีที่สุด และสมาชิกทุกคนสามารถร่วมแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ ฉะนั้นการจัดกิจกรรมการศึกษาในระบบโรงเรียนให้กับเด็กดังกล่าว จึงควรดำเนินการโดยมีการนำหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) เป็นตัวขับเคลื่อนให้เด็กพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งทั้งสองหลักการนี้มีจุดเด่นที่สอดคล้องกับการศึกษาในระบบโรงเรียนคือการเรียนรู้แบบยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริง ดังนั้นจึงมีความสำคัญและความจำเป็นต่อการพัฒนาเด็กเป็นอย่างยิ่ง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นการเรียนรู้และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย เป็นเทคนิคการวิจัยที่เน้นการมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติ เพื่อการแสวงหาความจริงอย่างเป็นระบบ โดยผ่านกระบวนการความร่วมมือระหว่างชุมชนกับนักวิจัยเกือบทุกระบวนการของการวิจัย ซึ่งประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ดังนี้ 1. ช่วยทำให้สมาชิกในชุมชนทุกกลุ่มได้มีโอกาสหันหน้าเข้าหากัน ปรึกษาหารือกัน และร่วมมือกันทำงาน เพื่อให้ชุมชนของตนเองเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น 2. ทำให้สมาชิกในชุมชนได้รับโอกาสในการเรียนรู้ และสร้างความรู้ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของตนเองจากงานวิจัย และตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ที่ได้สร้างขึ้นมา 3. ช่วยให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนเพราะความรู้ และความตระหนักในปัญหาสังคมเกิดจากการค้นพบโดยกลุ่มคนในชุมชนเอง (Kemmis and Mc Taggart, 2000; Mills, 2003)

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ประยุกต์ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ Kemmis and Wilkinson (1998) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1. การวางแผน 2. การปฏิบัติ 3. การสังเกตการณ์ และ 4. การสะท้อนการปฏิบัติ มาใช้ในการจัดกิจกรรม เนื่องจากแนวคิดนี้มีขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อนเหมาะกับเด็ก ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้เด็กสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้แล้วผู้วิจัยยังนำการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมาใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรม การศึกษาในระบบโรงเรียนครั้งนี้ด้วยดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น

การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) เป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และทักษะผ่านการทำงานที่มีการค้นคว้าและการใช้ความรู้ในชีวิตจริง โดยมีตัวผลงานและการแสดงออกถึงศักยภาพจากการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน

จะถูกขับเคลื่อน โดยมีคำถามกำหนดกรอบการเรียนรู้ที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้กับทักษะการคิดขั้นสูงเข้าสู่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ซึ่งหน่วยการเรียนรู้แบบโครงการจะประกอบไปด้วยกลวิธีการสอนที่หลากหลาย เน้นการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนทั้งหมดเกิดการเรียนรู้ แม้จะมีวิธีการเรียนรู้ที่ต่างกันก็ตาม (ลัดดา ภูเกียรติ, 2544) ดังนั้นการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยใช้โครงการเป็นฐานจึงเป็นรูปแบบช่วยสร้างสภาวะการเรียนรู้ของเด็กบนความท้าทายในการค้นหาคำตอบจากหัวข้อที่จะปฏิบัติร่วมกับกลุ่มสมาชิก โครงการจะสร้างบทบาทหลากหลายขึ้นในตัวเด็กซึ่งเป็นผู้ที่แก้ปัญหา และโครงการจะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงในหัวข้อที่ศึกษาที่เด็กจะต้องลงมือปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนจะมีส่วนร่วมในการทำงาน เรียนรู้ร่วมกัน ฝึกคิด และวางแผน ซึ่งผู้วิจัยจะคอยกระตุ้นพร้อมทั้งอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาในการทำงานอย่างใกล้ชิด เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของเด็ก ในการวางแผนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเองตามขั้นตอนที่ได้กำหนดขึ้น เพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและเด็กในชุมชน ดังนั้นเมื่อนำหลักการดังกล่าวมาใช้ในการดำเนินการจัดกิจกรรม จะสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนให้เพิ่มขึ้นได้ และจากการนำหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้โดยใช้โครงการเป็นฐาน ที่ผู้วิจัยนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน โดยเน้นให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติเองในทุกขั้นตอน ผู้วิจัยจึงนำเนื้อหาของการละเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นสิ่งที่เด็กคุ้นเคยและพบเห็นในชุมชนของตนอยู่เป็นประจำเป็นตัวขับเคลื่อนให้เด็กทำโครงการการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

การละเล่นพื้นบ้าน เป็นกิจกรรมการเล่นในเวลาว่างที่เน้นความสนุกสนาน และผ่อนคลาย และเล่นสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้รวมถึงการแสดงที่มีทั้งบทร้อง บทรำ ประกอบกันเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่นด้วย มีผลดีต่อพัฒนาการของเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา นอกจากนี้การละเล่นพื้นบ้านยังเป็นกิจกรรมกลุ่มที่สนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การแก้ปัญหาข้อขัดแย้ง คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา และค้นพบด้วยตนเอง เด็กมีโอกาสเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลายอารมณ์ และแสดงออกถึงตนเอง และยังส่งผลให้ผู้เล่นได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม รู้จักเคารพกฎกติกา รู้จักการปรับตัวเข้ากับกลุ่ม รู้จักการรอคอย กล้าตัดสินใจ มีความมั่นใจในตนเอง กล้าแสดงออก มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นส่งเสริมความรู้สึกที่ดีต่อตนเองรู้บทบาทหน้าที่ของตนและผู้อื่น (ชัชชัย โกมารทัต, 2549a, 2549b, 2549c, 2549d; นิคม ชมพูลง, 2542; วีรพงศ์ บุญประจักษ์, 2545) การละเล่นพื้นบ้านถือเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นประเภทศิลปกรรม จึงทำให้มีการเกี่ยวโยงในชุมชน

การละเล่นพื้นบ้านที่มีในชุมชนล้วนแล้วแต่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชนที่ตกทอดมาสู่ปัจจุบัน ที่ยังคงปรากฏอยู่ในชุมชนเท่าทุกวันนี้

ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ในชุมชนที่มีการถ่ายทอดประสบการณ์ในชีวิต โดยผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิด และวิเคราะห์ จากรุ่นสู่รุ่นจนเกิดปัญญาและตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่องจนอาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นหาเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546) ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคลังความรู้ที่มีคุณค่าอย่างยิ่งของสังคมไทยมีความสำคัญและคุณค่าในด้านต่างๆ ได้แก่ 1. เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลานาน 2. เป็นความรู้ที่เชื่อมโยง และบูรณาการในศาสตร์หลายๆ ด้าน 3. เป็นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์จริงในวิถีชีวิต 4. เป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น เกิดความรู้สึกถึงรากเหง้าแห่งชุมชนว่ามีมานาน และ 5. สร้างสมดุลในการดำรงชีวิตให้อยู่ได้อย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกระบบโรงเรียน โดยให้เด็กช่วยกันคิด ช่วยกันทำโครงการการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน เป็นกิจกรรมที่ทำให้เด็กเกิดความสุข สนุกสนาน ช่วยผ่อนคลายความเครียดในชีวิตประจำวัน ส่งเสริมให้เด็กได้พบปะสังสรรค์กับเพื่อนในช่วงวัยเดียวกัน ฝึกการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ฝึกการเคารพในกฎกติกาของการเล่น ฝึกให้ผู้เล่นรู้จักแพ้ รู้จักชนะ และให้อภัย เป็นต้น (ไพพรรณ เกียรติโชติชัย, 2541; เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2544) ดังนั้นการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงเป็นประเด็นทางเลือกที่จะสร้างประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติ การทำกิจกรรมกลุ่ม การเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น และมีบรรยากาศ สนุกสนาน ผ่อนคลาย เหมาะสมกับการเรียนรู้ของเด็ก และการนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน นอกจากนี้เด็กยังได้เรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจและให้ความสำคัญกับชุมชนของตนเองมากขึ้น

จากปัญหาทักษะทางสังคมของเด็กไทยในยุคปัจจุบัน และจากประโยชน์ของหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน” ซึ่งผู้วิจัยได้นำหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมาสร้างเป็นกิจกรรม โดยมอบหมายให้เด็กทำโครงงานในหัวข้อการพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็น

การบูรณาการการเรียนรู้ที่อาจจะสามารถสร้างความรู้และพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ โดยกิจกรรมจะเน้นให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติเองในทุกขั้นตอน และผู้วิจัยจะคอยทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก ไม่ว่าจะเป็นแหล่งข้อมูลความรู้ สถานที่ และยานพาหนะ รวมทั้งให้คำปรึกษา แนะนำและคอยกระตุ้นตลอดการจัดกิจกรรม ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมได้ด้วยตนเอง เพราะการมีส่วนร่วมในการลงมือทำกิจกรรมอย่างเต็มที่ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกันทำให้เด็กในชุมชนเรียนรู้ถึงผลกระทบจากการขาดทักษะทางสังคม อย่างเป็นรูปธรรม สามารถสะท้อนข้อผิดพลาดที่เคยกระทำผิดเนื่องจากการขาดทักษะทางสังคมได้ เป็นอย่างดี และข้อคิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมจะทำให้เด็กสามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันต่อไปได้ ซึ่งผู้วิจัยคาดว่าเด็กที่ได้ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมจะมีทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบ ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะการวางแผน และ ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามได้ดีขึ้น ซึ่งนอกจากนี้กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นใน ครั้งนี้ จะเป็นมิติใหม่ที่จะสร้างให้เด็กมีความภาคภูมิใจและร่วมอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง อย่างยั่งยืนได้อีกด้วย

คำถามการวิจัย

1. ระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนเป็นอย่างไร
2. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน มีลักษณะเป็นอย่างไร
3. ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน
3. เพื่อศึกษาผลของจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่น พื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

สมมติฐานการวิจัย

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเน้นการมีส่วนร่วมของ ผู้เรียนและการลงมือปฏิบัติ มีความยืดหยุ่น และมีความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นจัดการเรียนรู้

รูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน ทั้งนี้ต้องสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับชีวิตการทำงานมากที่สุด เพื่อที่จะสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งมีความเหมือนและสอดคล้องกับหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานในเรื่องของการเน้นการมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติจริง ดังที่ พันธุ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวว่า ประชากรผู้ถูกวิจัยกลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมกระบวนการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัยนับตั้งแต่การตัดสินใจว่าจะต้องมีการริเริ่มศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นๆ การประมวลเหตุการณ์ หลักฐาน และข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหาการวิจัย การระบุประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอสิ่งที่ค้นพบจนกระทั่งการกระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติ ซึ่งสอดคล้องกับ ลัดดา ภูเกียรติ (2544) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเน้นการลงมือปฏิบัติ เป็นวิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และทักษะผ่านการทำงานที่มีการค้นคว้าและการใช้ความรู้ในชีวิตจริงโดยมีตัวผลงานและการแสดงออกถึงศักยภาพจากการเรียนรู้ด้วยโครงงานจะถูกขับเคลื่อนโดยมีคำถามกำหนดกรอบการเรียนรู้ที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้กับทักษะการคิดขั้นสูงเข้าสู่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ดังนั้น การขับเคลื่อนกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยการใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน สามารถนำมาเป็นกระบวนการในการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนได้ จากแนวคิดดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยตั้งสมมติฐาน ดังนี้

เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน จะมีทักษะทางสังคมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมกิจกรรม

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ศึกษาได้แก่ เด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชน

2. ขอบเขตด้านตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ คือ เด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่บ้านหนองเต่า ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 คน

3. ตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่

3.1 ตัวแปรต้น คือ กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

3.2 ตัวแปรตาม คือ ทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ซึ่งประกอบด้วย 6 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบ ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะการวางแผน และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม

3. ขอบเขตด้านเนื้อหา ได้แก่

3.1 หลักการที่นำเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการศึกษาอกระบบโรงเรียน คือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL)

3.2 การพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็ก 6 ด้าน ดังนี้ 1) ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม 2) ทักษะความรับผิดชอบ 3) ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม 4) ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น 5) ทักษะการวางแผน และ 6) ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม

คำจำกัดความที่ใช้ในงานวิจัย

กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ที่เกิดจากการร่วมมือระหว่างผู้วิจัยและเด็กในชุมชนเพื่อส่งเสริมทักษะทางสังคม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนการปฏิบัติ

การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน หมายถึง การนำกระบวนการของโครงงานมาใช้ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้เด็กได้พัฒนาทักษะทางสังคม ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ การเลือกหัวข้อที่จะศึกษา การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การเขียนรายงาน และการนำเสนอผลงาน

การละเล่นพื้นบ้าน หมายถึง กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามที่ได้มาจากการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานของเด็กในชุมชน

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนที่ได้มาจากการศึกษาของเด็กในชุมชนจากการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

เด็กในชุมชน หมายถึง เด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ทักษะทางสังคม หมายถึง ทักษะที่ใช้ในการการปฏิบัติตนในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีความสุข ประกอบด้วย 6 ทักษะ ได้แก่ ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบ ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะการวางแผน และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม

ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม หมายถึง ความสามารถในการรับฟังความคิดเห็นผู้อื่น สามารถเสนอแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ และการมีส่วนร่วมของทุกคนเพื่อให้งานสำเร็จ

ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม หมายถึง ความสามารถในการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานกลุ่มให้หมดไป โดยหาสาเหตุของปัญหาและหาทางเลือกได้อย่างเหมาะสม

ทักษะความรับผิดชอบ หมายถึง ความสามารถในการยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นทั้งดีและไม่ดีในสิ่งที่เกิดจากการกระทำหรือที่อยู่ในความดูแลของตน

ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง ความมีน้ำใจ การดูแลเอาใจใส่ การสละเวลา แรงงาน และความสามารถของตน เพื่อทำให้งานของผู้อื่นสัมฤทธิ์ผล

ทักษะการวางแผน หมายถึง ความสามารถในการกำหนดงาน บุคคลหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการต่อไป

ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม หมายถึง ความสามารถปรับตัวทั้งเป็นการนำและการปฏิบัติตามเพื่อให้คนในกลุ่มทำงานสำเร็จตามเป้าหมายร่วมกัน ความสามารถในการร่วมกันอภิปราย และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลของระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน หน่วยงานต่างๆ สามารถนำไปใช้ประโยชน์เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบกิจกรรมอื่น หรือกิจกรรมพัฒนาทักษะทางสังคมที่ยังพกร่องได้
2. การวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนให้ดีขึ้น
3. เป็นแหล่งข้อมูลพื้นฐานสำคัญสำหรับหน่วยงานอื่นสามารถนำเอาแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ประโยชน์ในการส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน หรือกลุ่มเป้าหมายอื่นๆต่อไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจที่ชัดเจนในหัวข้อวิทยานิพนธ์ และผู้วิจัยได้นำเสนอตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

- 1.1 ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.2 แนวคิดและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
- 1.3 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

- 2.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.3 หลักการพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.4 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- 2.5 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ตอนที่ 3 การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

- 3.1 ความหมายของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน
- 3.2 ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน
- 3.3 บทบาทของครูและนักเรียนในการเรียนการสอนแบบโครงงาน
- 3.4 ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน
- 3.5 การประเมินผลการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงาน
- 3.6 ประโยชน์ของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

- 4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4.4 วิธีการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ 5 การละเล่นพื้นบ้าน

- 5.1 ความหมายของการละเล่นพื้นบ้าน
- 5.2 ความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้าน

5.3 ประเภทของการเล่นพื้นบ้าน

5.4 ประโยชน์ของการเล่นพื้นบ้าน

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับทักษะทางสังคม

6.1 ความหมายของทักษะทางสังคม

6.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม

6.3 องค์ประกอบของทักษะทางสังคม

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 แนวคิดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

1.1 ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน

การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการศึกษาในระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะเป็นการศึกษานั้นจะจัดขึ้นโดยเฉพาะหรือเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่างๆ ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหา ฝึกอาชีพ และพัฒนาความรู้เฉพาะทางตามความต้องการและความสนใจของกลุ่มเป้าหมาย โดยการจัดจะยึดปรัชญาทางการศึกษาเป็นแนวทางการดำเนินงาน ซึ่งนักการศึกษาได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

อุณา นพคุณ (2523) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่สถาบันในสังคมจัดขึ้น โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่จะให้การเรียนรู้กับประชาชนให้สามารถกำหนดเป้าหมายได้ ผู้เรียนเองก็จะมีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้เป็นของตนเอง

สุนทร สุนันท์ชัย (2524) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า นิยามของการศึกษาในทางสังคมวิทยา คือการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความคิดที่ผู้ใหญ่กระทำต่อผู้เยาว์ เพื่อให้ผู้เยาว์มีความสามารถที่จะรับบทบาทของผู้ใหญ่ในอนาคตสำหรับผู้ซึ่งขาดโอกาส ที่จะศึกษาเล่าเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชนเขาจะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่างๆ ตามที่เขาต้องการเรียน

รัตนา พุ่มไพศาล (2528) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการศึกษาสำหรับผู้ขาดโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่ประชาชน เพื่อที่จะได้ศึกษาเล่าเรียนสิ่งต่างๆ ตามความต้องการที่อยากจะเรียน

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2533) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นกิจกรรมที่มีรูปแบบไม่แน่นอน จัดขึ้นตามความเหมาะสมของเพศ วัย และความต้องการของผู้ศึกษาโดยยึดตาม

หลักปรัชญาที่ว่าการศึกษาคือชีวิต ชีวิตคือการศึกษา ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาในด้านขีดความสามารถของการวิเคราะห์ ตัดสินใจ และเรียนรู้ได้เอง รวมทั้งมีอิสระจากสภาพแวดล้อมโดยรอบมากที่สุด โดยมีวิธีการทางการศึกษาเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้คนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนั้น การศึกษานอกระบบโรงเรียนจึงเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อมนุษย์ทุกคนในสังคม

สุรกุล เจนอบรม (2541) ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการศึกษาที่จัดขึ้นต่างไปจากการศึกษาในโรงเรียนภาคปกติ มีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีทั้งที่เป็นกิจกรรมเดี่ยวหรือเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการเรียนอื่นๆ โดยมีหน่วยงานไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานทั้งภาครัฐหรือภาคเอกชนที่เป็นผู้จัดกิจกรรมก็ได้

อุดม เขยกิจวงศ์ (2541) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบเป็นการศึกษาที่ก่อให้เกิดทักษะ ความรู้ และทัศนคติต่างๆ ที่เกิดขึ้นนอกระบบโรงเรียน เป็นการผสมผสานระหว่างกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่มีมาตรฐานแน่นอน โดยมีจุดมุ่งหมายนำไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ บทบาทของการศึกษานอกระบบโรงเรียนในประเทศกำลังพัฒนาส่วนใหญ่ มีเป้าหมายที่ก่อให้เกิดทักษะ ความรู้ต่างๆ ในการสร้างอิทธิพลต่อทัศนคติของประชากร ที่สำคัญเท่าเทียมกับการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติ

อาชญญา รัตนอุบล (2542) ให้ความหมายไว้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดขึ้นสำหรับผู้ขาดโอกาสทางการศึกษาจากการเรียนรู้ในโรงเรียนภาคปกติ เพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และทัศนคติต่างๆ ให้สามารถใช้ชีวิตประจำวันได้เป็นปกติสุข โดยจัดการศึกษาให้สนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการแก้ปัญหาของผู้เรียนได้ด้วย

ปฐม นิคมนานนท์ (2543) ได้ให้ความหมายของคำว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่สังคมสนใจจัดขึ้น เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาโดยเฉพาะนอกเหนือจากการเรียนตามปกติ ในโรงเรียน กิจกรรมดังกล่าวอาจจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะหรือส่วนหนึ่งของกิจกรรมอื่นใด ทั้งนี้เพื่อมุ่งสนองความต้องการด้านการเรียนรู้ ตามแต่ละบุคคลจะสนใจ

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง การศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัยไม่จำกัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์หรือความสนใจ ตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 (2546) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบวิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็น

เงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551 (2551) ได้ให้ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่มีกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการและวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจน มีรูปแบบ หลักสูตร วิธีการจัดและระยะเวลาเรียนหรือฝึกอบรมที่ยืดหยุ่นและหลากหลายตามสภาพความต้องการและศักยภาพในการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายนั้น และมีวิธีการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ที่มีมาตรฐานเพื่อรับวุฒิทางการศึกษา หรือเพื่อจัดระดับผลการเรียนรู้

Coombs (1974) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมการศึกษาที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ไม่ว่าจะกิจกรรมจะจัดขึ้นเป็นกิจกรรมต่างหาก หรือจัดเป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งของกิจกรรมใหญ่อื่นๆ เป็นกิจกรรมที่มุ่งบริการกลุ่มผู้เรียนที่กำหนดเป็นกลุ่มเป้าหมาย

สรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกระบบการศึกษาภาคปกติ ทุกรูปแบบที่จัดให้แก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย เพื่อถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถทั้งในด้านความรู้ทั่วไปและวิชาชีพ ซึ่งมีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษาการวัดและประเมินผล โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งได้รับความรู้ ซึ่งทำให้ผู้เรียนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

1.2 แนวคิดและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้อธิบายเกี่ยวกับแนวคิดและหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ในความหมายต่างๆ ดังต่อไปนี้

สุรกุล เจนอบรม (2534) ให้แนวคิดว่า การศึกษาในระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการได้อย่างเต็มที่ จึงต้องหารูปแบบของการศึกษาใหม่ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ เป็นการศึกษาของมวลชน เปิดให้ชนกลุ่มใหญ่ได้ศึกษาเล่าเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงเป็นทางเลือกใหม่ในการพัฒนาประเทศ

สนอง โลहितวิเศษ (2544) ได้เสนอหลักสำคัญของหลักการการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน มี 6 ประการ ดังนี้

1. ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการสอน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนกระบวนการของการจัดการเรียนรู้ รวมไปถึงการมีโอกาสในการวิพากษ์ วิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหาของผู้เรียนเอง
2. หลักสูตรมีทางเลือกที่หลากหลายและยืดหยุ่นเป็นการกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้รวมไปถึงหลักสูตรด้วยตัวผู้เรียนเอง เพื่อให้ตอบสนองความต้องการสูงสุดของผู้เรียน
3. ความสัมพันธ์อย่างไม่เป็นทางการ คือ เป็นการสร้างความเป็นกันเองระหว่างผู้เรียนและผู้สอนที่ทำให้เห็นถึงบทบาทที่มีความเสมอภาคกัน ยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน
4. ความไว้วางใจในทรัพยากรท้องถิ่น เป็นการนำเอาทรัพยากรในท้องถิ่นมาจัดการศึกษา ทำให้ได้ทรัพยากรที่ราคาไม่แพง และมีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากทำให้ผู้เรียนได้เห็นของจริงซึ่งเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตการทำงานของผู้เรียนด้วย
5. การนำไปใช้ประโยชน์ในทันที เป็นกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนนี้เป็นการสร้างและพัฒนาทักษะ สมรรถนะที่พร้อมนำไปใช้งานได้ทันทีเนื่องมาจากเป็นกิจกรรมระยะสั้น มีความเป็นปัจจุบันและมีผลกระทบต่อผู้เรียนในทางตรง ดังนั้นผู้เรียนจึงเกิดความสนใจเพื่อเอาความรู้ดังกล่าวนี้ไปใช้งาน
6. โครงสร้างมีความยืดหยุ่น หรือมีโครงสร้างไม่สูง เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียนหากมีการควบคุมสูงความยืดหยุ่นต่ำ การที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจะประสบปัญหาในการนำไปใช้ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความราบรื่นในการเรียนรู้จึงควรมีความยืดหยุ่นหรือมีการควบคุมที่ไม่สูงมาก จึงจะใช้วิธีการที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้เสนอหลักการของการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 10 ประการดังต่อไปนี้

1. หลักความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา ประชาชนทุกคนควรมีโอกาสในการเข้ารับบริการทางการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องได้รับการศึกษาเข้าถึงโอกาสได้อย่างเท่าเทียมกันรวมไปถึงผู้ที่พลาด ขาด ด้อย โอกาสทางการศึกษา
2. หลักการกระจายโอกาสทางการศึกษา เพื่อเป็นการสนองตอบต่อความต้องการของผู้เรียนที่ต้องการจะเรียนรู้จะต้องมีการกระจายโอกาสทางการศึกษาไปถึงแก่กลุ่มบุคคลที่อยู่ในพื้นที่ห่างไกลได้รับโอกาสอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม
3. หลักความต่อเนื่องในการส่งเสริมการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้แก่ผู้รับบริการที่มีความหลากหลาย การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ที่ประชาชนสามารถเข้าใช้บริการได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความต่อเนื่องในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. หลักความยืดหยุ่นในการจัดการเรียนรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องอาศัยความยืดหยุ่น ในการจัดการเรียนรู้ รูปแบบ วิธีการ รวมไปถึงการวัดและประเมินผลด้วย เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสพัฒนาตนเองได้สอดคล้องตามความสามารถของตนเอง

5. หลักการสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย การจัดการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องอาศัยหลักการที่ว่ายึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ที่นำความรู้ไปใช้ คือผู้เรียน กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนแต่ละกิจกรรมควรจะจัดขึ้นหลังจากการสำรวจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายแล้ว ซึ่งกลุ่มเป้าหมายแต่ละกลุ่มก็มีความต้องการไม่เหมือนกัน กิจกรรมก็ควรจัดให้แตกต่างกันไป ดังนั้นการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ จะต้องมาจากความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก

6. หลักความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิต หลักสูตรการเรียนรู้ต่างๆ ในกระบวนการจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนนอกระบบโรงเรียนจะเกิดขึ้นได้ และมีประสิทธิภาพดีที่สุดคือ จะต้องมีความสอดคล้องกับชีวิตการทำงาน รวมไปถึงวิถีชีวิตของผู้เรียนด้วย จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักในกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ

7. หลักความหลากหลาย ในการส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดความรู้ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนจะต้องมีความหลากหลายใช้รูปแบบการศึกษาหลากหลายรูปแบบ เทคนิค วิธีต่างๆ มาบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพของตนเอง

8. หลักความเป็นประชาธิปไตย การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน จะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยอาศัยหลักของความเป็นประชาธิปไตย ที่ผู้เรียนจะเรียนรู้เรื่องใดก็ตาม ก็จะต้องมาจากความสนใจในการเรียนรู้เรื่องนั้นๆ ซึ่งผู้เรียนจะเรียนได้ดี เมื่อผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้

9. หลักการมีส่วนร่วม การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนซึ่งเป็นมวลประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น นอกระบบโรงเรียนหน่วยงานที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ นั้น ไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นหน่วยงานการศึกษานอกระบบโรงเรียน แต่ต้องมาจากหน่วยงานต่างๆ ที่สนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนขององค์ความรู้ไปสู่ผู้เรียน ดังนั้นจะต้องอาศัยภาคีเครือข่ายในการร่วมกันสร้างกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน

10. หลักการพึ่งพาตนเอง ในการเรียนรู้การศึกษานอกระบบโรงเรียน จะต้องมาจากผู้เรียนที่มีแรงจูงใจในการเรียนมาจากตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะของผู้ใหญ่ที่จะเรียนรู้อันมาจากความต้องการของตนเอง อีกทั้งผู้ใหญ่จะต้องพึ่งพาคนอื่นน้อยลงและพึ่งพาตนเองมากขึ้น ดังนั้นการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องเน้นให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) กล่าวว่า การส่งเสริมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยให้ยึดหลักการดังต่อไปนี้

1. หลักการความสอดคล้องกับความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความยืดหยุ่น หลากหลาย สอดคล้องกับวิถีชีวิต ความต้องการและความแตกต่างของแต่ละบุคคล และชุมชน
2. หลักความต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลมีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตายเต็มศักยภาพและความสนใจ
3. หลักความเสมอภาคซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงและรับการศึกษาอย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เป็นธรรม และมีคุณภาพ เหมาะสมกับสภาพชีวิตของประชาชน
4. หลักการกระจายอำนาจแก่สถานศึกษา และหลักการมีส่วนร่วมของสถาบันต่างๆ ของสังคมซึ่งเป็นกระบวนการที่มุ่งให้ภาคีเครือข่ายและสถาบันอื่นของสังคม มีสิทธิและส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้
5. หลักการพัฒนาศักยภาพของกำลังคนและสังคมซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้และภูมิปัญญา และเพิ่มความสามารถในการผลิตและการแข่งขันของประเทศ

จากแนวคิดและหลักการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนจะต้องยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน มีความเสมอภาคในโอกาสทางการศึกษา มีความยืดหยุ่นไม่ว่าจะเป็นการจัดการเรียนรู้ รูปแบบ เทคนิค และวิธีการสอน ด้านโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้ต้องสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน และสอดคล้องกับชีวิตการทำงานมากที่สุด เพื่อที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ประโยชน์ได้

1.3 ประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษามากท่านทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แบ่งประเภทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนออกเป็นหลายด้าน ดังต่อไปนี้

สุนทร สุนันท์ชัย (2524) ได้กล่าวว่า การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนควรจัดตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย คือดูความต้องการว่าต้องการอะไร อย่างไร และควรจัดอย่างนั้น โดยที่กรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนต้องเป็นผู้จัดการศึกษาให้มีจำนวนมากขึ้น และมีการกระจายให้หน่วยงาน เครือข่าย หรือองค์กรเอกชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อมิให้เกิดความบกพร่องได้ การศึกษานอกระบบโรงเรียนในทศวรรษหน้า ควรประกอบด้วย

1. กิจกรรมเสริมสร้างทักษะทางการอ่าน การเขียน โดยผู้เรียนสามารถอ่าน เขียน พิมพ์ และคิดคำนวณได้ดี รวมทั้งการอ่านสัญลักษณ์จากคอมพิวเตอร์ การใช้อินเทอร์เน็ต เป็นต้น
2. กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างทักษะการคิด

3. กิจกรรมเพื่อเสริมสร้างคุณสมบัติเฉพาะตัวประกอบด้วย ความสามารถในการใช้ทรัพยากร การมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การมีความสามารถในการเข้าถึงข้อมูลสารสนเทศ

อาชญา รัตน์อุบล (2542) ได้แบ่งประเภทการศึกษานอกระบบโรงเรียนไว้ 5 ประเภทโดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. การศึกษาแม่และเด็กหรือการศึกษาครอบครัวเป็นกิจกรรมมุ่งเน้นแม่และเด็ก
2. กิจกรรมองค์การเยาวชนเป็นการจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนอันเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศ
3. การศึกษาผู้ใหญ่เป็นการจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ที่มีอายุ 15 ปี ขึ้นไปเพื่อให้โอกาสเสริมความรู้และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์เพื่อที่สามารถนำความรู้มาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน
4. การศึกษาชุมชนเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนเพื่อเป็นกิจกรรมที่ก่อให้เกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้าน
5. การศึกษาพิเศษเป็นการจัดการศึกษาให้กลุ่มชุมชนในสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกันในสังคม เช่น กลุ่มชนในพื้นที่ห่างไกล เป็นต้นการจัดเนื้อหา กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยแบ่งได้ดังต่อไปนี้คือ
6. การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคคล ได้แก่ กิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมทางศาสนา นันทนาการ การใช้เวลาว่างหรืองานอดิเรก เช่น ดนตรี การละคร กีฬา พักผ่อน เป็นต้น

สุมาลี สังข์ศรี (2545) ได้กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการเรียนรู้เพื่อคนทุกเพศทุกวัย ดังนั้นกิจกรรมการเรียนรู้ของการศึกษานอกระบบโรงเรียน จึงต้องมีความหลากหลาย เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสม ดังนี้

1. การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการศึกษาสายสามัญ จัดขึ้นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการใช้ชีวิต ได้แก่ ความรู้ในการเขียนอ่าน การคำนวณเบื้องต้น การติดต่อสื่อสาร สังคมสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะพื้นฐานในการดำรงชีวิต หรือการศึกษาต่อ กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่

1.1 การสอนอ่านเขียน ให้แก่ผู้ไม่รู้หนังสือ และผู้ลืมหนังสือ มีทั้งการสอนอ่านเขียนสำหรับประชาชนทั่วไป สำหรับชาวไทยภูเขา สำหรับประชาชนชาวไทยมุสลิม

1.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียนสายสามัญระดับประถม มัธยมต้น และมัธยมปลาย ซึ่งเทียบเท่าการศึกษาในระบบโรงเรียนระดับประถม มัธยมต้นและมัธยมปลาย ทุกระดับมีวิธีให้เลือกได้ 3 วิธี คือ แบบชั้นเรียน แบบเรียนด้วยตนเอง และแบบทางไกล

2. การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทการให้ความรู้และทักษะอาชีพ เป็นการให้ความรู้ในวิชาชีพสาขาต่างๆ เพื่อที่จะได้นำความรู้ที่ได้มาพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่หรือสร้างอาชีพใหม่ วิชาชีพที่เปิดสอนมีมากมายหลายสาขาทั้งด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม เช่น ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมวิทยุ-โทรทัศน์ ช่างแอร์ พิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ ช่างยนต์ ตัดเย็บเสื้อผ้า อาหาร ขนม การเลี้ยงปลา การทำนาถั่ว การทำเครื่องจักรสาน ฯลฯ การฝึกอบรมวิชาชีพนี้จัดโดยหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน สมาคม มูลนิธิ เช่น สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมอาชีวศึกษา วิทยาลัยสารพัดช่าง กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม โรงเรียนฝึกอาชีพของเอกชน ฯลฯ โดยตัวอย่างของกิจกรรมฝึกอาชีพ ดังนี้

2.1 การฝึกอาชีพแบบกลุ่มสนใจ ประชาชนที่มีความสนใจวิชาชีพเดียวกัน สามารถรวมตัวกันให้ได้ 15 คน แล้วแจ้งให้เจ้าหน้าที่ของการศึกษานอกระบบโรงเรียนทราบเพื่อจะได้ติดต่อประสานหาวิทยากรมาฝึกอบรมให้ การอบรมในลักษณะนี้จะใช้เวลาไม่เกิน 30 ชั่วโมง

2.2 การฝึกอาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรอาชีพ (ป.อ.) เป็นการให้โอกาสแก่เยาวชนที่จบ ป.6 แล้วไม่ได้ศึกษาต่อ ได้ศึกษาสายสามัญควบคู่ไปกับการฝึกอาชีพในท้องถิ่นใช้เวลาเรียน 3 ปี ได้ประกาศนียบัตรเทียบเท่ามัธยมศึกษาตอนต้น

2.3 การฝึกอาชีพหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จัดสำหรับผู้ที่จบจากมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วไม่มีโอกาสศึกษาต่อให้ศึกษาทั้งวิชาสามัญและฝึกอาชีพหรืออาจนำอาชีพที่ประกอบอยู่ มาเทียบโอนได้ใช้เวลาเรียน 3 ปี จบแล้วได้วุฒิ ปวช.

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียนประเภทให้ความรู้ทั่วไปและข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ความรู้ด้านศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ฯลฯ การศึกษาในลักษณะนี้ ปัจจุบันเรียกว่า การศึกษาตามอัธยาศัย กิจกรรมในกลุ่มนี้ได้แก่

- 3.1 การเชิญวิทยากรมาให้ความรู้
- 3.2 การให้ความรู้ ข่าวสาร ผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น สื่อสิ่งพิมพ์โทรทัศน์ ฯลฯ
- 3.3 การจัดตั้งที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน
- 3.4 ห้องสมุดประชาชน
- 3.5 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน
- 3.6 ศูนย์วิทยาศาสตร์
- 3.7 พิพิธภัณฑ์
- 3.8 ศูนย์กีฬานันทนาการ
- 3.9 สวนสมุนไพร

Griffin (1970) ได้ให้ลักษณะกิจกรรมทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่า

1. เป็นโครงการหรือกิจกรรมทางด้านสังคมหรือการพัฒนา เช่น การควบคุมโรคมาลาเรียหรือการศึกษาผู้ใหญ่
2. เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและมีส่วนสนับสนุนให้มีความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้และสภาพแวดล้อม ซึ่งไม่ได้กำหนดไว้ในกิจกรรมศึกษาในระบบโรงเรียน
3. เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์อันจะนำไปสู่ความสามารถในการเป็นผู้นำ และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพฤติกรรมของบุคคลที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการจัดกิจกรรม
4. เป็นกิจกรรมที่มีเป้าหมายให้ทั้งเจ้าหน้าที่ และผู้เรียนที่มีภูมิหลังทางสังคม เศรษฐกิจหรือเชื้อชาติอย่างหนึ่ง ได้รับโอกาสการเรียนรู้ในอีกสภาพแวดล้อมหนึ่ง
5. เป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ในการเรียนรู้กิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่นอกหลักสูตร

การจัดเนื้อหากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนโดยแบ่งได้ดังต่อไปนี้ คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่อง ได้แก่ การศึกษานอกระบบสายสามัญระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา
2. การศึกษาด้านทักษะอาชีพ คือ การจัดกิจกรรมการศึกษาในการฝึกอาชีพเพื่อเสริมสร้างความรู้ ความชำนาญ ที่เป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของแต่ละสาขาวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นด้านเกษตรกรรม อุตสาหกรรม คหกรรม ศิลปกรรม และการบัญชี
3. การให้บริการข้อมูลข่าวสารและสื่อสารสนเทศต่างๆ อาทิ กิจกรรมการจัดห้องสมุดประชาชนจังหวัด ห้องสมุดประชาชนอำเภอ ห้องสมุดประชาชนตำบล ที่อ่านหนังสือและแหล่งความรู้ประจำหมู่บ้าน ห้องสมุดเคลื่อนที่ หน่วยโสตทัศนศึกษา วิทยุศึกษา โทรทัศน์เพื่อการศึกษาลอตจนหนังสือวารสารและสิ่งพิมพ์เพื่อเผยแพร่ความรู้ต่างๆ เป็นต้น
4. การศึกษาด้านสุขภาพอนามัย เป็นการพัฒนาคูณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัว ชุมชนและสภาพแวดล้อมโดยรอบ โดยใช้ความรู้ ความชำนาญ และการเสนอแนวคิดให้เกิดการปรับเปลี่ยนคุณภาพชีวิต อาทิ การป้องกันดูแลตนเองไม่ให้เจ็บป่วย มีสุขภาพวะที่ดี มีอาหารที่ถูกสุขลักษณะ มีการวางแผนและการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในครอบครัว เป็นต้น
5. การศึกษาเพื่อการสร้างความปรองดองในสังคมและการเมืองการปกครอง อาทิ การสร้างระเบียบการปกครองในทุกระดับให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ประชาชนสามารถใช้สิทธิและหน้าที่ทาง

สังคมได้เต็มที่ อาทิ การจัดกิจกรรมในชุมชน การเสียดิถี การใช้สิทธิเลือกตั้ง และการมีส่วนร่วมในการดูแลประเทศ เป็นต้น

6. การศึกษาด้านศิลปวัฒนธรรมและกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพประชาชน อาทิ กิจกรรมด้านวัฒนธรรมประเพณี กิจกรรมพุทธศาสนา กิจกรรมนันทนาการ เป็นต้น เพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด

Coombs (1974) ได้แบ่งกิจกรรมการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน ไว้ 4 ด้าน คือ

1. การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้มีโอกาสการเรียนรู้ในการอ่านออก เขียนได้ และคิดเลขเป็น เพื่อให้เข้าใจทักษะในการดำรงชีวิต
2. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะ ช่วยเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ทศนคติ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและประสบการณ์ในด้านการทำงาน
3. การศึกษาเพื่อปรับปรุงชุมชน เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนได้เรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปใช้ในชุมชนของตนเอง เพื่อที่จะปกครองตนเองได้
4. การศึกษาเพื่ออาชีพ ช่วยพัฒนาความรู้ ทักษะ และศักยภาพ รวมถึงความสามารถในการพัฒนาอาชีพของตนเอง

จากนิยามของกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมาย ทุกเพศ ทุกวัย ดังนั้นจึงต้องมีความยืดหยุ่น หลากหลาย เพื่อให้สอดคล้องและเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อประโยชน์สูงสุดของผู้เรียนที่จะไปช่วยพัฒนาทักษะความรู้ และเพิ่มวุฒิทางการศึกษา รวมทั้งทำให้ประชาชนมีความรู้ทางทักษะอาชีพมากขึ้น

ตอนที่ 2 แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการหรือ Action Research นอกจากนี้ PAR ยังถือว่าเป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ของการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ซึ่งเน้นกระบวนการแสวงหาความจริงอย่างเป็นระบบ คนที่อยู่ในสถานการณ์ที่มีปัญหา ในชุมชนหรือสถานที่ทำงาน ได้มีส่วนร่วมโดยร่วมมือกับนักวิจัยตัดสินใจกำหนดสร้างองค์ความรู้ เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลและดำเนินการจัดการปรับปรุง หรือแก้ไขสถานการณ์ปัญหาของตน เป็นการวิจัยแห่งอิสรภาพ ไม่ใช่การวิจัยกับประชาชนเท่านั้น แต่เป็นการวิจัยของประชาชนเอง เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงทำให้เกิดความรู้ที่ให้ประโยชน์อย่างตรงจุดแก่บุคคลที่เกี่ยวข้องซึ่งทำลายความเชื่อเดิมที่ถือกันมาว่า นักวิจัยมีอาชีพเท่านั้นที่สามารถสังเคราะห์คิดค้นความรู้สำหรับสร้างสรรค์สังคมได้ (Deshler D. and M. Ewert, 1995; Wadsworth, 1998) ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้รับความนิยมนับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 เป็นต้นมา เริ่ม

จากประเทศกำลังพัฒนาในกลุ่มโลกที่สาม แต่แพร่หลายอย่างรวดเร็วในยุโรป และอเมริกาเหนือ จุดเริ่มต้นมาจากการวิจัยทางสังคมเชิงวิพากษ์ มองว่าช่องว่างระหว่างนักวิจัยกับสิ่งที่ถูกวิจัยควรจะต้องไม่มีหรือน้อยที่สุด โดยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการทำวิจัยควรมีโอกาสหรือมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อแนวทางหรือรูปแบบการวิจัยเหล่านั้นด้วย (Greenwood D. J. and Levin, 1998; McTaggart, 1996)

2.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวการศึกษา หรือกลยุทธ์ หรือกระบวนการโดยนำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้าไปเชื่อมโยงอยู่ในกระบวนการวิจัยเพื่อให้บรรลุผลที่ต้องการในระยะยาว และผลที่ได้เป็นรูปธรรม สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนาโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม หัวใจของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสีย ทั้งนี้กระบวนการวิจัยต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบสถานการณ์ต่างๆ สะท้อนความต้องการของตนต่อทรัพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคของปัญหาที่ปรากฏอยู่สามารถตรวจสอบและหาทางเลือกที่เป็นไปได้ โดยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่ทิศทางใหม่ (Smith, 1997) ซึ่งนักวิชาการทั้งในและต่างประเทศได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ไว้มากมายดังนี้

กมล สดุดประเสริฐ (2540) ได้ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือการวิจัยค้นคว้า แสวงหาความรู้ตามหลักการของการวิจัยเชิงวิทยาศาสตร์แบบเดิมๆ ต่างกันเพียงแต่ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น มีวัตถุประสงค์มุ่งไปที่การแก้ปัญหาในการพัฒนา เป็นการวิจัยที่ดำเนินไปด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมทั้งในกระบวนการวิจัย และในการมีส่วนร่วมใช้ประโยชน์ของการวิจัย

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวถึงความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่า ประชากรผู้ถูกวิจัยกลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมกระบวนการวิจัย โดยการมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัยนับตั้งแต่การตัดสินใจว่าจะต้องมีการริเริ่มศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นๆ การประมวลเหตุการณ์ หลักฐาน และข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหาการวิจัย การระบุประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ และการเสนอสิ่งที่ค้นพบจนกระทั่งการกระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงมือปฏิบัติ

Kemmis & Mc Taggart (2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การวิจัยที่ดำเนินการโดยผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์หรือในบริบทของสังคมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสภาพสังคม หรือโครงสร้างของสังคมที่เป็นอยู่โดยใช้กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล และการสะท้อนผลการดำเนินการ และความรู้ที่เกื้อหนุนอันนำไปสู่การปรับปรุงการปฏิบัติต่างๆ ให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ Sohng (1995) ได้กล่าวถึงความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในเชิงกลุ่มเป้าหมายว่า หมายถึง วิธีการที่ทำให้ผู้ที่ต้องโอกาสหรือเสียเปรียบในสังคมมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาท และศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ ทำให้พวกเขาเหล่านั้นสามารถค้นพบตนเอง รวมถึงมองเห็นทางออกที่จะทำให้โครงสร้างชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น

Turnbull (1998) กล่าวว่า เป็นกระบวนการวิจัยที่นักวิจัย และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการวิจัยเข้ามามีส่วนร่วมกันในการดำเนินการวิจัยตลอดขั้นตอนการวิจัย โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการปฏิบัติการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น หรือดำรงอยู่ในสังคม

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการวิจัยที่เกิดจากการร่วมมือกันระหว่างนักวิจัยกับคนในชุมชน หรือองค์กรหนึ่งๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และการสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกันอันจะทำให้สมาชิกเกิดความรู้ ความตระหนักเกี่ยวกับปัญหาและนำไปสู่การปรับปรุงสภาพของชุมชน และองค์กรให้ดีขึ้น

2.2 แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่าหน้าที่ของการวิจัยไม่ใช่เฉพาะเป็นวิธีการเพื่อการสร้างองค์ความรู้เท่านั้น แต่ยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำหรับให้การศึกษา และการพัฒนาให้เกิดความตระหนักอันจะนำไปสู่การลงมือปฏิบัติด้วย คุณค่าของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงอยู่ที่การชักนำให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลหรือข้อเท็จจริงต่างๆ ทำให้มีโอกาสโต้แย้งหรือกำหนดความเป็นไปของพวกเขาด้วยมือของตนเอง แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจึงมาจากการหลอมรวมการวิจัยทั้งแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการเข้าด้วยกัน เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางในการแก้ปัญหา วางแผนเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล ทั้งในการวิจัยทุกขั้นตอน คนของชุมชนนั้นๆ จะต้องเข้ามามีส่วนร่วมด้วย (สิทธิณัฐ ประพุทธนิตินสาร, 2546)

จากแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม แสดงให้เห็นว่า เป็นการวิจัยของชุมชนที่ลงมือปฏิบัติเอง โดยเกิดจากการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยร่วมกับชาวบ้านตลอดกระบวนการวิจัย

2.3 หลักพื้นฐานของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับชุมชนหรือองค์กร จึงต้องอาศัยหลักการพื้นฐานในการดำเนินงานวิจัยเพื่อช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมกันอย่างแท้จริง โดยมีผู้เสนอหลักการพื้นฐานไว้ดังนี้

พันธ์ทิพย์ रामสูต (2540) กล่าวถึง หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน
2. ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวของเขาเองให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สภาพการณ์ปัญหาของเขา
3. ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน โดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาที่จะทำความเข้าใจและแปลความหมาย ตลอดจนนำไปใช้ได้เหมาะสม
4. สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน
5. ปลดปล่อยความคิด ในขณะที่ชาวบ้านมีการแสดงความคิดเห็นร่วมกัน

Deshler & Ewert (1995) ได้เสนอหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในแนวทางเดิม ได้แก่

1. การมีค่านิยมร่วมกัน
2. ความเป็นเจ้าของและกำหนดผลประโยชน์ของชุมชนมากกว่าผลประโยชน์ของนักวิจัย
3. ความผูกพันที่จะกระทำสิ่งต่างๆ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล สังคม เทคนิค และวัฒนธรรม ทั้งนี้การกระทำต่างๆ เกิดจากการเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัย
4. บทบาทของชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน
5. บทบาทของนักวิจัยภายนอกมีบทบาทสนับสนุนให้ความช่วยเหลือในด้านความรู้เมื่อจำเป็นแก่ชุมชน
6. มีการเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยด้วยตนเอง
7. วิธีการวิจัย มีความยืดหยุ่น หรือมีการเปลี่ยนแปลงตามความจำเป็นให้เหมาะสมกับประเด็น และประเภทของข้อมูล
8. ผลประโยชน์ที่ได้จากการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อชุมชน
9. การตัดสินใจจะมีการเจรจาหรือแก้ไขปัญหาย่างยุติธรรมและเปิดเผย

Kemmis & Mc Taggart (2000) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. ให้ความสำคัญในความรู้ และประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องอย่างเท่าเทียมกัน
2. ทุกกลุ่มในสังคมมีโอกาสที่จะค้นพบคำตอบหรือความจริงอันจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของตนเอง
3. ปลุกจิตสำนึกให้คนในสังคมเกิดความตระหนักในปัญหาและมีการลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสังคมด้วยตนเอง

จากหลักการพื้นฐานดังกล่าว อาจสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ยึดหลักการสำคัญกับภูมิความรู้ของประชาชน และมุ่งพัฒนาระดับความรู้ความสามารถ เพื่อให้ประชาชนสามารถแก้ปัญหาของตนเอง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นอย่างเสรี ตามหลักประชาธิปไตย และมีบทบาทเท่าเทียมกันตลอดจนได้ลงมือปฏิบัติในการแก้ปัญหาาร่วมกัน

2.4 กระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ผู้วิจัยเดินทางร่วมไปกับชุมชนหรือองค์กรเพื่อค้นคว้าหาความจริงของปัญหา และหาทางออกของปัญหาให้สอดคล้องกับชุมชนที่มีบริบทอันแตกต่าง ซึ่งมีผู้เสนอกระบวนการไว้ในมุมมองที่หลากหลายดังนี้

พันธ์ทิพย์ รามสูต (2540) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญดังนี้

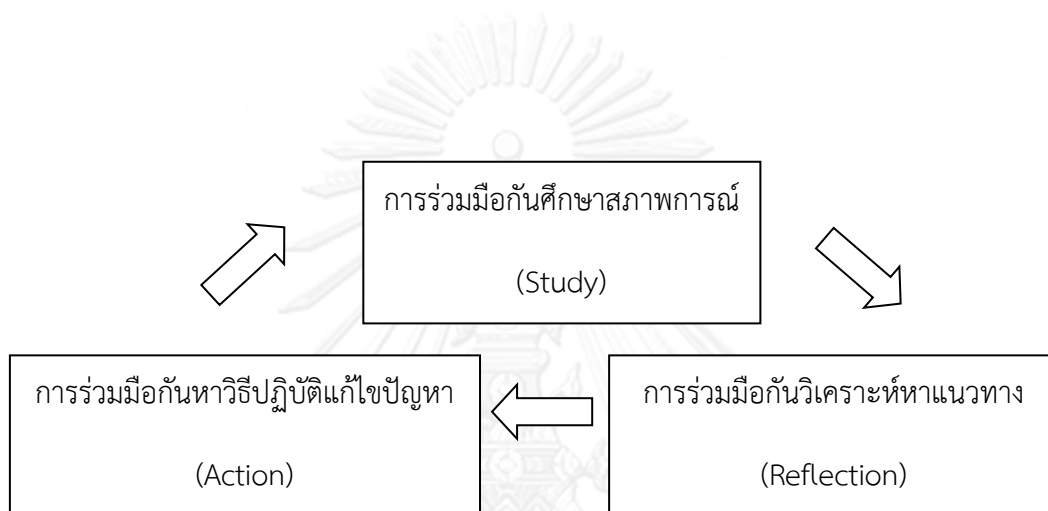
1. เตรียมชุมชน
2. อบรมนักวิจัยร่วมจากชุมชน
3. กำหนดรูปแบบการวิจัย
4. ลงมือเก็บข้อมูล
5. ประเมินผล และวิเคราะห์ข้อมูล
6. หาหรือผลการค้นพบกับชุมชน
7. วางแผนชุมชน
8. นำแผนไปปฏิบัติ
9. ติดตาม กำกับ และประเมินผลในชุมชน

กมล สุตประเสริฐ (2540) กล่าวถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

1. เลือกชุมชนเป้าหมาย
2. สร้างบรรยากาศยอมรับของชุมชน
3. ระบุปัญหา และการแก้ไขปัญหามีศักยภาพ
4. วางแผนเพื่อปฏิบัติ
5. การดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ
6. การประเมินผล/ผลสะท้อน/การส่งผลกลับ
7. การหมุนเกลียว ชุมชนเริ่มใช้เทคนิคและความรู้ที่เรียนรู้มาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทำเองอย่างสมบูรณ์
8. ขึ้นเตรียมการถอนตัว และเผยแพร่ผลงาน

Horton & Zacharakis (1987) เสนอว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ 3 ขั้นตอนนี้ ได้แก่

1. การร่วมมือกันศึกษาสภาพการณ์ หรือกำหนดประเด็นปัญหาของชุมชนโดยกลุ่มคนที่ประสบกับปัญหานั้นๆ (Study)
2. การร่วมมือกันวิเคราะห์หาแนวทาง (Reflection)
3. การร่วมมือกันหาวิธีปฏิบัติแก้ไขปัญหานั้น (Action) ดังแผนภูมิที่ 2.1

ภาพที่ 2.1 แสดงแบบจำลองกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเป็นวัฏจักรต่อเนื่อง ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของชุมชน และเข้าถึงปัญหาท้องถิ่นอย่างแท้จริง Horton & Zacharakis (1987) กล่าวว่า เหมาะกับชุมชนที่มีความอ่อนแอ และกำลังประสบกับปัญหาทางสังคมในวงกว้าง โดยพยายามใช้กระบวนการวิจัยเข้าไปสนับสนุนพลังความสามารถที่เขายังมีอยู่แต่ไม่ได้รับการสนับสนุน เป็นกระบวนการที่ได้รับการยอมรับโดยเฉพาะในวงการการศึกษาของผู้ใหญ่ที่นำไปใช้ได้ดีในระดับชุมชน คือ เน้นให้สมาชิกชุมชนได้มีส่วนร่วมวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ และทางออกของปัญหา ร่วมกัน เป็นการสร้างพลังอำนาจให้เขาได้หาทางแก้ปัญหาด้วยชุมชนเอง ซึ่งจะเป็นแรงผลักดันให้สมาชิกในชุมชนได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาด้วยตนเองต่อไป

Kemmis & Wilkinson (1998) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีลักษณะเดียวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วยวงจรของกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. การวางแผน (Plan) จะประกอบด้วยการศึกษาชุมชน กลุ่มเป้าหมายสภาพปัญหาชุมชน และปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับปัญหาเหล่านั้น การกำหนดโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชน และการร่วมคิดหาแนวทางการแก้ปัญหาาร่วมกัน ภายใต้การวิเคราะห์บริบทชุมชน ศักยภาพทุน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นปัญหา อย่างรอบด้านเพื่อจัดทำแผนงาน/ โครงการเพื่อแก้ไขปัญหา

2. การปฏิบัติการ (Act) ในขั้นตอนนี้เป็นการสื่อสารแผน/ โครงการ การทำความเข้าใจร่วมกันของทุกฝ่าย และลงมือดำเนินการตามแผนที่กำหนดไว้ โดยทุกฝ่ายมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ภายใต้บทบาทและศักยภาพที่เหมาะสมของแต่ละฝ่าย และมีการวิเคราะห์และทบทวนการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาการดำเนินงาน โดยอาจมีการเปลี่ยนแปลงดำเนินงานให้เหมาะสมตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป

3. การสังเกตการณ์ (Observe) ในทุกกระบวนการจะต้องมีการสังเกตการณ์สิ่งที่เกิดขึ้น ควบคู่ไปด้วยและเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพไว้ เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกัน ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลที่หลากหลายรูปแบบ โดยข้อมูลที่สำคัญควรครอบคลุม ทั้งในด้านกระบวนการทำงาน ผลการปฏิบัติตามแผนงาน บริบท สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งข้อจำกัดของการปฏิบัติตามแผน

4. การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection) เป็นกระบวนการที่จัดให้ทุกฝ่ายได้ร่วมกันวิเคราะห์อภิปรายผล และประเมินผลการปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้ โดยนำข้อมูลต่างๆ ที่ได้มาร่วมกันสะท้อนระหว่างนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เน้นที่การพิจารณาใคร่ครวญ ประเมินและวิพากษ์ตนเองและกลุ่มอย่างลึกซึ้ง การสะท้อนถึงข้อค้นพบ การค้นหาข้อเสนอเพื่อปรับปรุงแนวทางการปฏิบัติที่ลุ่มลึกจะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติ

Mills (2003) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญ 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นการระบุขอบเขตของประเด็นปัญหาที่จะทำการศึกษา
2. การวางแผนการปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา
3. การดำเนินการแก้ปัญหา และสังเกตผลจากการปฏิบัติ
4. การประเมินและสะท้อนผลจากการปฏิบัติ และ
5. การปรับปรุงแผนหรือแนวทางการแก้ปัญหา

สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ดึงศักยภาพของคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการซึ่งมีความหลากหลาย เช่น การระบุสภาพปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวางแผนแนวทางการแก้ปัญหา การนำแนวทางไปปฏิบัติ ตลอดจนติดตาม และประเมินผล ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้กระบวนการวิจัยของ Kemmis & Wilkinson (1998) เพื่อใช้ในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ซึ่งมี

4 ขั้นตอนได้แก่ 1. การวางแผน 2. การปฏิบัติ 3. การสังเกตการณ์ และ 4. การสะท้อนการปฏิบัติ ซึ่งมีความเหมาะสมในการวิจัยครั้งนี้และเป็นกระบวนการที่เหมาะสมสำหรับเด็กที่ไม่ต้องการความยุ่งยากซับซ้อน ตลอดจนเป็นการเอื้อและกระตุ้นเด็กในชุมชนได้เห็นคุณค่าในตนเอง และนำความรู้และประสบการณ์มาแลกเปลี่ยนกัน

2.5 ประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการเติมเต็มจุดอ่อนของวิธีการวิจัยที่อิงวิธีการทางวิทยาศาสตร์โดยให้นักวิจัยเป็นหลักในการศึกษา ซึ่งประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถสรุปได้ (Kemmis & McTaggart, 2000; Mills, 2003) ดังนี้

1. การเข้าใจปัญหาในสังคมได้ถูกต้องตามสภาพความเป็นจริง เพราะเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในสังคมซึ่งมีความรู้ ความเข้าใจในบริบทที่เป็นอยู่อย่างชัดเจน ประกอบกับการทบทวนความหมายจากคนในทุกกลุ่มระดับ

2. ทำให้ผู้คนในสังคมได้รับโอกาสในการเรียนรู้ และสร้างความรู้ ความเกี่ยวข้องกับตนเอง หรือสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของคน จากการวิจัย และตระหนักถึงความสำคัญของความรู้ที่พวกเขาได้สร้างขึ้น

3. ช่วยทำให้ผู้คนทุกกลุ่มทุกระดับในสังคม ได้มีโอกาสหันหน้าเข้าหากัน และร่วมมือกันทำงานเพื่อให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

4. ช่วยให้ผู้คนในสังคมเกิดการค้นพบ หรือตระหนักในศักยภาพที่ตนเองมีอยู่ โดยเฉพาะในกลุ่มที่ด้อยโอกาสหรือถูกเอารัดเอาเปรียบจากสภาพโครงสร้างของสังคมที่จะมีโอกาสแสดงบทบาทของตนออกมา อันจะนำไปสู่ความมั่นใจในสภาพชีวิต และสถานภาพที่ดีขึ้น

5. ช่วยให้สังคมเกิดการพัฒนายั่งยืน เพราะความรู้ และความตระหนักในปัญหาสังคมเกิดจากการค้นพบโดยกลุ่มคนในสังคมเองทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดมีความเข้าใจปัญหาต่างๆ อย่างถ่องแท้

สรุปการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้จากชุมชน และองค์รบนพื้นฐานของความเท่าเทียมกัน และการมีส่วนร่วม ช่วยในการแก้ปัญหาและเกิดการพัฒนายั่งยืน เนื่องจากเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม โดยเน้นประโยชน์ของส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน

ตอนที่ 3 การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-based Learning: PBL)

การนำโครงงานมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนถือได้ว่าไม่ใช่สิ่งใหม่ในการจัดการศึกษา อย่างไรก็ตามในทศวรรษที่ผ่านมาได้มีการนำมาใช้โดยได้ค่อยๆ พัฒนาจนได้รับการยอมรับเป็นกลวิธีการสอนอย่างเป็นทางการ การจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงานได้เข้ามามีส่วนสำคัญในห้องเรียนเมื่อมีงานวิจัย

มาสนับสนุนสิ่งที่ผู้สอนได้เชื่อมั่นมายาวนาน ก่อนหน้านี้ว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้นเมื่อมีโอกาสได้ค้นคว้าในสิ่งที่ซับซ้อน ทำทนายหรือในบางครั้งเป็นประเด็นปัญหาที่ยากที่เกิดขึ้นในชีวิตจริงได้การเรียนรู้ด้วยโครงการ จะเป็นไปตามความสนใจของผู้เรียน การออกแบบโครงการที่ดีจะกระตุ้นให้เกิดการค้นคว้าอย่างกระตือรือร้นและใช้ทักษะการคิดขั้นสูง

3.1 ความหมายและองค์ประกอบของการเรียนการสอนแบบโครงการ

พรชูลี อางชวอำรุง (2541) ได้อธิบายไว้ว่า การเรียนการสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่ให้โอกาสผู้เรียนในการเลือกหัวข้อที่จะศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง วิเคราะห์ วิวิจารณ์ และบูรณาการองค์ความรู้ภายในขอบเขตทางเลือกที่ตนเองคัดสรร

นฤมล ยุตาคม (2543) ได้อธิบายความหมายของการเรียนรู้โดยการทำโครงการ ไว้ว่าการเรียนรู้โดยการทำโครงการ เป็นการที่ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงาน การทำโครงการและการสอนตนเองงานที่มีมอบหมายให้ทำมีลักษณะแบบปลายเปิดที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสตัดสินใจเลือก ผู้สอนอาจจะเป็นผู้เสนอปัญหาให้แก่ผู้เรียน และให้ผู้เรียนวางแผน และแก้ปัญหาหรือพัฒนาชิ้นงาน การทำโครงการมีขั้นตอนในการทำงานหลายขั้นตอน มีการร่วมมือกันทำงานเป็นกลุ่ม โครงการอาจเป็นการพัฒนาชิ้นงานหรือการปฏิบัติก็ได้ต้องใช้เวลาในการทำงานมากกว่า 2 - 3 วัน หรือมากกว่านั้น โครงการมักจะมีลักษณะเป็นสถานการณ์จริงมีการบูรณาการสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยปกติมักจะให้ผู้เรียนเป็นผู้จัดระบบการทำงานและกิจกรรม ด้วยตนเอง โดยการดำเนินการค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล แก้ปัญหาและรายงานผลการค้นคว้า เป็นการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้จากการทำงาน ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวก ออกแบบกิจกรรมและจัดหาแหล่งความรู้ และแนะนำผู้เรียน

ลัดดา ภูเกียรติ (2544) ได้เสนอเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้โครงการวิจัยเป็นฐาน ดังนี้ การจัดการเรียนรู้ที่ใช้โครงการ หมายถึงวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเน้นการลงมือปฏิบัติ วิธีการหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และทักษะผ่านการทำงานที่มีการค้นคว้าและการใช้ความรู้ในชีวิตจริงโดยมีตัวผลงานและการแสดงออกถึงศักยภาพจากการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยโครงการจะถูกขับเคลื่อนโดยมีคำถามกำหนดกรอบการเรียนรู้ที่เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการเรียนรู้กับทักษะการคิดขั้นสูงเข้าสู่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง

Blumenfeld, Soloway, Marx, Krajcik, Guzdial and Plincsar, (1991) ได้กล่าวไว้ว่าการเรียนตามแนวการสอนแบบโครงการ เป็นลักษณะการสอนที่มีความลึกซึ่งครอบคลุม โดยเน้นการสอนที่ให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบค้น โดยภายใต้กรอบนี้ผู้เรียนจะได้แก้ไขปัญหาโดยการตั้งและกลั่นกรองคำถาม อภิปรายความคิด ทำนาย วางแผนและ/หรือทดลอง รวบรวมและวิเคราะห์

ข้อมูล ร่างบทสรุป แลกเปลี่ยนความคิดหรือสิ่งที่ค้นพบกับผู้อื่น ทบทวนข้อสงสัยสุดท้ายคือการได้สร้างผลงานที่แสดงให้เห็นถึงความคิดหรือช่วยในการแก้ไขปัญหาที่ตั้งไว้ โดยมีรูปแบบสำคัญ 4 ประการ ที่จะช่วยให้การดำเนินการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงานเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะในระดับตั้งแต่อนุบาลถึงมัธยมศึกษา ดังต่อไปนี้

1. “คำถามหรือปัญหา” (Driving question) คือ คำถามหรือปัญหาที่พบในสภาพการณ์จริงที่เกิดขึ้นในโลก ซึ่งมีความครอบคลุมเนื้อหาที่กว้างขวางและหลากหลาย เพื่อให้เป็นแรงขับที่จะทำให้เกิดกิจกรรมในโครงงานต่อไป

2. การเปิดโอกาสและให้อิสระแก่ผู้เรียนในการสืบค้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ความคิดรวบยอดของข้อมูลนั้นๆ สามารถประยุกต์ความรู้นั้น และนำเสนอออกมาในรูปแบบหรือ แนวทางที่หลากหลาย

3. การร่วมมือในการเรียนรู้ระหว่างผู้เรียน ผู้สอน และบุคคลอื่นๆ ในชุมชน เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ระหว่างสมาชิกของ “ชุมชนแห่งการเรียนรู้”

4. มีการนำเครื่องมือที่ส่งเสริมความคิดมาใช้ในการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้สิ่งเหล่านั้นในการนำเสนอความคิดผลงานของตน อาทิเช่น คอมพิวเตอร์ โทรคมนาคม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ต่างๆ เป็นต้น

Blumenfeld (1994) ได้สรุปองค์ประกอบสำคัญในการทำโครงงานของการเรียน การสอนตามแนวการสอนแบบโครงงานที่สำคัญมีอยู่ 2 ประการคือ

1. คำถาม หรือ ปัญหา ซึ่งกำหนดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดแรงขับในการทำกิจกรรมที่จะนำไปสู่ การสร้างผลงานในตอนท้าย ซึ่งเป็นการตอบคำถามหรือปัญหาที่กำหนดขึ้น การตั้งคำถามหรือ ปัญหานี้ผู้เรียนสามารถเป็นผู้ตั้งคำถาม และสร้างกิจกรรมต่อเนื่องขึ้นมาเองได้ หรืออาจเป็นบทบาทของผู้สอน

2. ผลงาน/ชิ้นงาน ซึ่งเป็นการแสดงถึง การแก้ไขปัญหาของผู้เรียน โดยเป็นการนำเอา ความรู้ ความคิดต่างๆ สร้างขึ้นมาโดยชิ้นงานนี้ควรเป็นสิ่งที่ป็นรูปธรรมเพราะจะทำให้เห็นได้ชัดเจน เช่น โมเดล รายงาน วิดีโอเทป หรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เป็นต้น การสร้างชิ้นงานเป็นรูปธรรมจะ ทำให้สามารถเกิดการร่วมกันวิเคราะห์หิววิจารณ์ เพื่อให้ได้ความคิดเห็นที่จะสะท้อนกลับมายังเจ้าของผลงานได้

Mousund (1998) ได้ให้คำจำกัดความของการเรียนการสอนแบบโครงงาน ไว้ว่า เปรียบเหมือนการมอบหมายงานในลักษณะปลายเปิด คือสนับสนุนให้ผู้เรียนมีโอกาส มีทางเลือกในการปฏิบัติ โดยนักเรียนจะได้เข้าร่วมในการเรียนในช่วงระยะเวลาหนึ่งที่ยาวนานพอสมควร โดยการเรียนการสอนในลักษณะนี้ผู้สอนจะต้องจัดบรรยากาศการเรียนให้อยู่ในสภาพที่แท้จริง เพื่อช่วยเพิ่มทักษะของผู้เรียนในเรื่องของการทำงานร่วมกับผู้อื่น (Cooperative learning) และการแก้ปัญหา ร่วมกัน (Collaborative problem solving) โดยในการเรียนการสอนแบบโครงงาน ผู้สอนและ

ผู้เรียนจะมีบทบาท ดังต่อไปนี้ ผู้สอน เป็นเหมือนผู้อำนวยการความสะดวก เป็นผู้ออกแบบกิจกรรม และจัดเตรียมแหล่งข้อมูลต่างๆ และแนะนำให้แก่ผู้เรียน โดยการสอนหรืออำนวยความสะดวกให้นี้จะถูกแนะนำอย่างกว้างๆ ตามจุดประสงค์ของการเรียน ผู้เรียน เป็นผู้เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูล สืบค้นจนพบและรายงานผลในสิ่งที่ตนค้นพบ โครงการควรมีความเป็นสหสาขาวิชาการ (Interdisciplinary) ทีม (team) ก็คือการให้มีการติดต่อเรียนรู้ระหว่างบุคคลทั้งในกลุ่มเล็กหรือใหญ่ ในสถานที่ต่างๆ กัน

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนแบบโครงการ เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการทำงาน การทำโครงการด้วยตนเอง โดยให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเลือกหัวข้อที่จะศึกษา ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง วิเคราะห์ วิจารณ์ และแลกเปลี่ยนความคิดหรือสิ่งที่ค้นพบกับผู้อื่น ซึ่งผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยการความสะดวก และคอยให้คำปรึกษาเพื่อให้งานประสบผลสำเร็จ

3.2 หลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงการ

Krajcik, Blumenfeld, Marx and Soloway (1994) ได้เสนอหลักสำคัญของการจัดการเรียนการสอนแบบโครงการไว้ 5 ประการด้วยกัน คือ

1. เป็นกิจกรรมที่จะต้องดึงผู้เรียนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบสอบจากคำถาม หรือ ปัญหาที่พบในสภาพที่แท้จริงซึ่งนำไปสู่การสร้างกิจกรรมต่างๆ และช่วยสร้างความคิดรวบยอด และหลักการต่างๆ ให้แก่ผู้เรียน
2. ผลสุดท้ายของการเรียนการสอน ผู้เรียนจะต้องได้พัฒนาสิ่งประดิษฐ์ หรือผลผลิตที่มีความเกี่ยวข้องกับคำถามหรือปัญหาข้างต้น
3. สนับสนุน อนุญาตให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการสืบสอบ
4. เป็นกิจกรรมที่รวบรวมทั้งผู้เรียน ผู้สอน และสมาชิกในชุมชน สังคมหนึ่งๆ ในการเรียนรู้ร่วมกัน
5. สนับสนุน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ใช้เครื่องมือต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความคิดในการเรียน โดยคำถามหรือปัญหาที่เป็นแรงขับเคลื่อนกิจกรรมนั้น ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

5.1 มีความเหมาะสมที่จะดำเนินการปฏิบัติได้จริง คือ ผู้เรียนสามารถออกแบบและปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ในการสืบสอบเพื่อหาคำตอบของคำถามหรือปัญหานั้นได้จริง

5.2 คุ่มค่า คือ คำตอบของคำถามหรือปัญหาควรมีเนื้อหาที่มากพอคุ่มค่าที่จะศึกษาสามารถแตกออกเป็นคำถามย่อยๆ ได้

5.3 มีลักษณะที่เป็นสภาพการณ์จริง คือ ปัญหานั้นเกิดขึ้นหรือเกี่ยวข้องกับสภาพที่เกิดขึ้นอยู่จริงในปัจจุบัน และมีความสำคัญเพียงพอ

5.4 เป็นปัญหาที่มีความหมาย มีความน่าสนใจ และน่าตื่นเตนนำสำหรับผู้เรียน

Moursund (1998) ได้กล่าวไว้ว่า หลักการของการกิจกรรมการเรียนการสอนแบบโครงการ ประกอบด้วย 9 ประการ ได้แก่

1. ต้องเป็นบทเรียนที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ คือ

1.1 ผู้เรียนมีตัวเลือกที่จะทำโครงการในหัวข้อใด และสามารถคิดพิจารณาเลือกโดยดูจากความสนใจและความสามารถของตนเอง

1.2 ผู้เรียนได้ค้นคว้าเพื่อการวิจัยจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย เช่น หนังสือ วิทยุ การสัมภาษณ์ (ซึ่งอาจเป็นสัมภาษณ์โดยตรงหรือใช้เครื่องมือทางการโทรคมนาคม) ข้อมูลออนไลน์บนเครือข่าย เป็นต้น และถึงแม้ว่าผู้เรียนจะทำหัวข้อเดียวกันแต่แหล่งข้อมูล วิธีการได้มาซึ่งข้อมูลจะแตกต่างกันไป

2. มีจุดมุ่งหมายและเนื้อหาตามสภาพที่แท้จริง คือ

2.1 หลายโครงการจะมีการเน้นลงไปปัญหา หรือข้อมูลที่ปรากฏในสภาพที่เกิดขึ้นจริงในโลกและการที่จะได้มาซึ่งข้อมูลในสภาพการณ์จริงที่จำเป็นที่จะต้องใช้แหล่งข้อมูลที่หลากหลาย

3. เป็นงานที่ทำหาย คือ

3.1 โครงการจะต้องให้ระยะเวลาในการดำเนินงานแก่ผู้เรียนพอสมควร เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสในการบริหารงานของตน

3.2 เน้นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด แก้ปัญหาเรียนรู้ที่จะเรียนให้อิสระในการเป็นผู้วิจัยด้วยตนเอง เกิดจุดมุ่งหมายของตนและได้ร่วมในการประเมินผล

4. การสร้างผลผลิต การนำเสนอและการแสดงออกในแบบต่างๆ

4.1 โครงการควรให้ผู้เรียนได้สร้าง และพัฒนาผลผลิต การนำเสนอ หรือการแสดงออกที่สามารถนำเสนอให้ผู้อื่นเข้ามามีส่วนร่วมในการรับชมหรือใช้งานได้

5. เป็นการเรียนแบบร่วมมือ

5.1 มีกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำร่วมกันอาจเป็นนักเรียนกลุ่มหนึ่งหรือทั้งชั้นเรียน หรืออาจเป็นหลายๆ ชั้นเรียนมารวมกันก็ได้ โดยในการทำงานร่วมกัน ผู้เรียนสามารถติดต่อสื่อสาร หรือทำงานร่วมมือกันโดยใช้เทคโนโลยีเป็นสื่อกลาง เช่น การใช้อีเมล การใช้การประชุมทางไกลผ่านวิดีโอ เป็นต้น การทำงานโดยการร่วมมือกันจะทำให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

6. เป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและเพิ่มมากขึ้น

6.1 ผู้เรียนมีการพัฒนาตนเองในด้านกระบวนการทำงานที่ดีขึ้นมีความต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มต้นจนจบกระบวนการ รวมถึงการพัฒนาชิ้นงานด้วย

7. ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวก

7.1 บทบาทของผู้สอนในการเรียนการสอน ควรเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนมากกว่าการเป็นผู้ที่คอยบอกเพียงอย่างเดียว ผู้สอนต้องเป็นผู้ให้คำแนะนำ สนับสนุน แหล่งข้อมูลในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน ในขณะที่ผู้สอนเองก็ได้เรียนรู้ไปพร้อมกับผู้เรียนด้วย

8. มีเป้าหมายในการศึกษาที่ชัดเจน

8.1 ควรเป็นการเรียนเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่ครอบคลุมการเรียนรู้ในทุกด้าน มิใช่บรรลุแต่เพียงเป้าหมายด้านของเนื้อหาวิชาเท่านั้น

8.2 การเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยี และที่สำคัญคือ การรู้จักใช้เทคโนโลยีเพื่อให้ได้มาซึ่งสารสนเทศที่ต้องการและมีประโยชน์

9. การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนและการประเมินผลควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน หลักการที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญและเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ขึ้นมาด้วยตนเอง

สรุปได้ว่า หลักการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน เป็นกิจกรรมที่ร่วมกันทำระหว่าง ผู้สอนผู้เรียน และชุมชน เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน เรื่องที่ต้องมีลักษณะที่เป็นจริงมีความ ตื่นเต้น น่าสนใจ และมีการค้นคว้าจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลาย โดยกิจกรรมจะยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีระยะเวลาดำเนินการพอสมควร พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความคิดอย่างเต็มที่

3.3 บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนการสอนแบบโครงงาน

ในการเรียนการสอนแบบโครงงาน ผู้สอนมีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) ให้แก่ผู้เรียน (Krajcik, J.S., Blumenfeld, P.C., Marx, R.W. and Soloway, 1994) คือ ช่วยให้การแนะนำรวมถึงการเตรียมแหล่งข้อมูลให้แก่ผู้เรียนไวล่วงหน้า ในขณะที่ผู้เรียนเองก็จะต้องมีลักษณะของนักวิจัย คือรู้จักสืบสอบ ค้นคว้าวิเคราะห์ข้อมูลจาก แหล่ง ต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ขึ้น

Blumenfeld (1994) ได้สรุปบทบาทของผู้สอนในชั้นเรียนที่มีการสอนแบบ โครงงานไว้ ดังนี้

1. ผู้สอนต้องเปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยการสนับสนุน แนะนำหรือเตรียม สิ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นได้

2. ผู้สอนควรสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยจัดโครงสร้างการเรียนรู้ สร้างแบบ และ แนะนำการทำงานให้แก่ผู้เรียน

3. กระตุ้นผู้เรียนในการเรียนรู้ และใช้กระบวนการรู้คิดของตนเอง (Metacognitive)

4. ผู้สอนควรประเมินผลความก้าวหน้า วินิจฉัยปัญหาที่เกิดขึ้นและให้ผลย้อนกลับแก่ผู้เรียน รวมถึงการประเมินผลงานรวมทั้งหมดของผู้เรียนด้วย สำหรับตัวของผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องใช้ทักษะ ต่างๆ ในการเรียน ทั้งการสืบสอบ การวิเคราะห์ การแก้ปัญหาเพื่อให้การทำงานของตนบรรลุไปตาม จุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้ ดังนั้นผู้เรียนที่จะเกิดความสำเร็จควรมีลักษณะ ดังนี้

4.1 ผู้เรียนต้องมีความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับเนื้อหา และทักษะเฉพาะในการสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา

4.2 ผู้เรียนต้องมีความสามารถในการใช้เครื่องมือเพื่อส่งเสริมความคิด เช่น คอมพิวเตอร์ และโปรแกรมต่างๆ ที่ติดมาด้วยเพราะเครื่องมือเหล่านี้จะช่วยในการเรียนรู้ของผู้เรียนให้ง่ายขึ้นแต่อย่างไรก็ตามเครื่องมือเหล่านี้ก็ต้องง่ายแก่การเรียนรู้ และผู้เรียนก็ต้องเชื่อมั่นว่าเครื่องมือเหล่านี้จะสามารถช่วยในการเรียนรู้ได้

4.3 ผู้เรียนต้องรู้จักใช้ทักษะการคิดในการเรียนรู้ รู้จักการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักแก้ปัญหาต่างๆ และสามารถตีความผลที่ได้จากการค้นคว้า หรือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ

นฤมล ยุตาคม (2543) ได้กล่าวถึงหลักการในการจัดการเรียนรู้โดยการทำโครงการ ไว้ว่า หลักการเรียนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวทางการปฏิรูปการศึกษาในปัจจุบัน รวมถึงการเรียนรู้ตามแนวคิดการสร้างความรู้มาตรฐานการศึกษา การเรียนรู้จากการทำงานร่วมกัน การจัดกลุ่มผู้เรียนแบบคละ การที่ผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้แทนการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยการบรรยาย การจัดหลักสูตรแบบบูรณาการ การเรียนรู้ตามสภาพจริง การเน้นทักษะการคิดในระดับสูง และการจัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนแต่ละคนมีความสามารถและสนใจ นอกจากนี้ยังสามารถใช้รูปแบบการประเมินตามสภาพจริงทั้งขณะที่ผู้เรียนทำโครงการ และการประเมินชิ้นงานด้วย นอกจากนี้ยังเสนอลักษณะของการเรียนรู้ โดยการทำโครงการไว้ว่าควรมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. เป็นงานที่พัฒนาจากงานเดิม
2. บูรณาการสาขาวิชาต่างๆ และทักษะต่างๆ เข้าด้วยกัน
3. ใช้ทักษะการทำงานร่วมมือกันเป็นกลุ่ม การแก้ปัญหา การต่อรอง และทักษะระหว่างบุคคลอื่นๆ
4. ให้ผู้เรียนทำงานเป็นอิสระ
5. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ความรู้ ความสามารถในสถานการณ์ใหม่ และแตกต่างออกไปภายนอกห้องเรียน
6. ให้ผู้เรียนเลือกเรื่องที่ทำโครงการ
7. ให้ผู้เรียนได้รับความรู้และข้อมูลที่มีความสำคัญกับตัวเอง
8. ทำให้ได้ผลงานที่ชัดเจน
9. จัดให้มีการประเมินตามสภาพจริงโดยตนเอง โดยเพื่อน และโดยผู้สอน

สรุปได้ว่า บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนการสอนแบบโครงการ คือผู้เรียนต้องมีความรู้ที่เพียงพอเกี่ยวกับเนื้อหา และทักษะเฉพาะในการสำรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปัญหา รู้จักใช้ทักษะการคิดในการเรียนรู้ รู้จักการทำงานอย่างเป็นระบบ รู้จักแก้ปัญหาต่างๆ และสามารถตีความ

ผลที่ได้จากการค้นคว้าได้ ส่วนผู้สอนต้องอำนวยความสะดวกและเปิดโอกาสในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยการสนับสนุน แนะนำให้ผู้เรียนได้เข้าถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่จำเป็นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3.4 ขั้นตอนของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนที่ใช้กระบวนการดำเนินโครงการในการปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งหมด 5 ขั้นตอน (ลัดดา ภูเกียรติ, 2544) ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 แสดงการเลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะศึกษา

กิจกรรมของผู้เรียน	กิจกรรมสนับสนุนของครูผู้สอน
ขั้นที่ 1 เลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะศึกษา 1. สำรวจความสนใจของตนเอง 1.1 สังเกต ศึกษาข้อมูล 1.2 ติดตามข่าว เหตุการณ์ 1.3 เชื่อมโยงเรื่องที่เรียน 1.4 เชื่อมโยงโดยใช้ web หรือแผนภาพความคิด	1. จัดกิจกรรมสำรวจความสนใจ 1.1 สำรวจชุมชน 1.2 ใช้คำถามกระตุ้นให้สนใจ 1.3 ใช้คำถามเชื่อมโยงเหตุการณ์ 1.4 ใช้สื่อต่าง ๆ 1.5 ช่วยเหลือนักเรียนเลือกเรื่อง/ปัญหา เพื่อทำเป็นโครงงาน 1.6 ร่วมกับนักเรียนกำหนดเรื่อง/ปัญหา
ขั้นที่ 2 วางแผน กำหนดจุดประสงค์ 1. คิดทบทวน เหตุผลประกอบในการตัดสินใจ 2. เขียนสิ่งที่ตนต้องการ 3. พูดคุยกับเพื่อน ๆ เพื่อให้เกิดความมั่นใจ	1. ใช้คำถามให้นักเรียนคิดถึงความต้องการหรือประเด็นที่ต้องการศึกษา 2. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของจุดประสงค์ แสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ให้คิดอย่างรอบคอบ 3. ให้กำลังใจ
ตั้งสมมุติฐาน 1. พูดคุยกับเพื่อนเพื่อกำหนดคำตอบล่วงหน้า 2. เลือกคำตอบที่เหมาะสม 3. เขียนสิ่งที่คาดเดาไว้เพื่อรอการพิสูจน์	1. ใช้คำถามกระตุ้นให้นักเรียนคาดเดาคำตอบล่วงหน้าว่าน่าจะเป็นอย่างไร น่าจะมีผลอย่างไร 2. วิเคราะห์ความเป็นไปได้ ให้ความคิดเห็น 3. ถามย้ำให้นักเรียนคิดอย่างรอบคอบและมั่นใจในคำตอบที่คาดคะเน

ตารางที่ 2.1 แสดงการเลือกหัวข้อเรื่องหรือปัญหาที่จะศึกษา (ต่อ)

กิจกรรมของผู้เรียน	กิจกรรมสนับสนุนของครูผู้สอน
<p>กำหนดวิธีการศึกษา</p> <p>1. ร่วมกับนักเรียนวางแผนโดย</p> <ul style="list-style-type: none"> - หาวิธีการศึกษาเรื่องนั้น ๆ - เลือกวิธีการที่เหมาะสม - กำหนดขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลา <p>แหล่งเรียนรู้ และวิธีการนำเสนอผลงาน</p> <p>2. จัดทำเค้าโครงของโครงการ</p>	<p>1. กระตุ้น ส่งเสริม ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับ</p> <ul style="list-style-type: none"> - คิดวิธีการศึกษาที่หลากหลาย - เลือกการศึกษาที่สามารถทำได้ - เลือกแหล่งข้อมูลที่เหมาะสม - จัดทำเค้าโครงของโครงการ - ช่วยประสานงานเพื่ออำนวยความสะดวก
<p>ขั้นที่ 3 ลงมือปฏิบัติ</p> <p>1. ลงมือปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนด</p> <p>2. บันทึกข้อมูลทุกขั้นตอน</p> <p>3. ปรึกษาเพื่อนและครูเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>4. ร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติตามโครงการ</p>	<p>1. สังเกต จดบันทึกพฤติกรรมนักเรียน</p> <p>2. ให้ความช่วยเหลือ ช่วยแก้ปัญหาเมื่อต้องการ</p> <p>3. แนะนำแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติม</p> <p>4. จัดเวทีเพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นระยะ</p> <p>5. อำนวยความสะดวกและให้กำลังใจแก่ผู้เรียน</p>
<p>ขั้นที่ 4 เขียนรายงาน</p> <p>1. ศึกษารูปแบบการเขียนรายงานหลาย ๆ รูปแบบ</p> <p>2. เลือกรูปแบบที่เหมาะสม</p> <p>3. เขียนรายงานตามรูปแบบ</p> <p>4. จัดทำเอกสารรูปเล่ม</p>	<p>1. ให้คำปรึกษาในการเลือกรูปแบบการเขียนรายงาน</p> <p>2. แนะนำ ดิชมการเขียนรายงาน</p>
<p>ขั้นที่ 5 นำเสนอผลงาน</p> <p>1. ศึกษาการนำเสนอที่หลากหลาย</p> <p>2. เลือกวิธีการที่เหมาะสม</p> <p>3. เตรียมการนำเสนอผลที่ได้จากการทำโครงการ คือ</p> <ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการศึกษา - ผลที่ได้จากการศึกษา 	<p>1. ให้คำปรึกษาในการเลือกวิธีการนำเสนอ</p> <p>2. จัดบรรยากาศ/เวทีการนำเสนอ</p> <p>3. ประเมินผลการทำโครงการ</p> <p>4. ส่งผลงานของผู้เรียนเข้าร่วมแสดง/ประกวด</p>

สรุปได้ว่า การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน มี 5 ขั้นตอน คือ 1. เลือกหัวข้อที่จะศึกษา 2. วางแผน 3. ลงมือปฏิบัติ 4. เขียนรายงาน และ 5. นำเสนอผลงาน โดยในทุกขั้นตอนผู้สอนจะคอยให้ความรู้ คำแนะนำ และคำปรึกษา รวมทั้งอำนวยความสะดวกและกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3.5 การประเมินผลการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงาน

การจัดการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงาน เป็นการเรียนรู้ที่เน้นการสืบค้นของผู้เรียน และการบูรณาการความคิด ความรู้เข้าด้วยกัน ดังนั้นวิธีการประเมินผลจึงมีความแตกต่างออกไป โดยเฉพาะการสอบที่ใช้ข้อคำถามเพราะการสอบทั่วไปหรือการใช้คำถามในสมุดแบบฝึกหัดนั้น ส่วนใหญ่จะเน้นการวัดความเข้าใจนักเรียนในระดับล่างไม่เหมาะกับการทดสอบที่ดูผลทั้งในระยะยาวและสั้นตามแนวการเรียนการสอนแบบโครงงาน (Blumenfeld, P.C., Soloway, E., Marx, R.W., Krajcik, J.S., Guzdial, M., and Palincsar, 1991) การเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงานเป็นการเรียนการสอนที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมในระดับสูงและซับซ้อน ซึ่งกิจกรรมที่ปฏิบัติส่วนใหญ่มักจะไม่มีการสอบที่ถูกต้องแน่นอน หรือไม่ใช้มีเพียงแคคำตอบเดียว ซึ่งทำให้การเรียนการสอนตามแนวนี้จึงอาจมีความยากสำหรับผู้สอนในการจัดการ ดังนั้นการประเมินผลการเรียนจะเน้นการประเมินที่หลากหลายรูปแบบ หลากหลายผู้ประเมิน หลากหลายขนาดของกลุ่มผู้ประเมิน และการประเมินในสภาพที่แท้จริง (Authentic assessment) เพื่อให้ได้รับผลย้อนกลับที่หลากหลายและครอบคลุมผลที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมของนักเรียน ตัวอย่างของการวัดประเมินผลที่จะให้แนวทาง และผลย้อนกลับสำหรับทั้งผู้สอนและผู้เรียน เช่น การประเมินจากเอกสารหรือสมุดบันทึก การประเมินโดยใช้พอร์ตโฟลิโอ (Portfolio) การสัมภาษณ์ การสังเกต การอภิปราย นอกจากนั้นก็มี การประเมินโดยการนำเสนอผลงาน การออกแบบโครงงานรวมถึงผลงานชิ้นสุดท้ายการประเมินที่หลากหลายผู้ประเมินนั้นก็คือการประเมินที่มีผู้ประเมินจากหลากหลายส่วนของการทำกิจกรรม คือ ทั้งตัวผู้เรียนเอง เพื่อนร่วมงาน ผู้สอน รวมถึงอาจจะมีผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ศึกษาเข้ามาช่วยในการประเมินด้วย สำหรับขนาดของกลุ่มผู้ประเมินนั้นก็เช่น การประเมินของตัวผู้เรียนเองเป็นรายบุคคล การประเมินโดยกลุ่มของผู้เรียนหรือการประเมินรวมทั้งชั้น ซึ่งการประเมินที่หลากหลายนี้จะช่วยให้เกิดผลย้อนกลับที่มีความหมาย และช่วยกระตุ้นความคิดที่หลากหลายแง่มุมมากขึ้น ซึ่งผู้สอนก็สามารถเลือกรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมได้ไม่จำเป็นต้องประเมินให้ครบทุกอย่างตามที่เสนอมาข้างต้น สำหรับการประเมินตามสภาพที่แท้จริง หรือ Authentic assessment นั้นเป็นส่วนสำคัญอย่างหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนแบบโครงงาน โดยการประเมินตามสภาพที่แท้จริงควรมีลักษณะ ดังนี้

1. เป็นการประเมินที่ไม่ได้เน้นเฉพาะความคิดรวบยอด หรือเนื้อหาที่ผู้เรียนได้รับเท่านั้นแต่ยังต้องรวมไปถึงพัฒนาการทางทักษะต่างๆ ในการทำงานจริงของนักเรียนด้วย การทำงานร่วมกับผู้อื่น การพัฒนาในการสร้างและนำเสนอผลงาน เป็นต้น

2. การประเมินผลในลักษณะนี้จะเป็นการพัฒนาการตลอดระยะเวลาที่ทำงานของผู้เรียน ไม่ใช่จะดูแต่เฉพาะผลงานหรือชิ้นงานสุดท้ายที่ผู้เรียนสร้างขึ้นเท่านั้น
3. การประเมินในลักษณะนี้สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดระยะเวลาของการทำกิจกรรม โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการประเมินที่เป็นทางการเสมอไป ผู้สอนสามารถประเมินด้วยความเป็นกันเอง ความคุ้นเคยกับผู้เรียนได้
4. เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมิน โดยเฉพาะสำหรับผลงานชิ้นสุดท้ายที่ผู้เรียนสร้างขึ้นนั้น บางชั้นเรียนสามารถสร้างเกณฑ์การประเมินออกมาในลักษณะที่เรียกว่า รูบรีค (Rubrics) โดยให้ผู้เรียนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง หรือเสนอความคิดเห็นในการสร้างเกณฑ์เหล่านั้นได้ และที่สำคัญผู้เรียนทุกคนต้องรู้เกณฑ์การประเมิน ดังนั้นแต่ละชั้นเรียนก็อาจมีเกณฑ์การประเมินชิ้นงานที่แตกต่างกันออกไป
5. การประเมินผลต้องช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดความเชี่ยวชาญ ความรอบรู้ที่แท้จริงในเนื้อหาวิชานั้นๆ โดยการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงแก้ไขผลงานของตน
6. การประเมินผลรูปแบบนี้สามารถที่จะให้บุคคลอื่นๆ ที่มีความสนใจในเรื่องที่ผู้เรียน ศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินได้ด้วย

สรุปได้ว่า การประเมินผลการเรียนการสอนตามแนวการสอนแบบโครงงาน นั้นมีวิธีการประเมินที่หลากหลายทั้งจากเอกสารหรือสมุดบันทึก การประเมินโดยใช้พอร์ทโฟลิโอ (Portfolio) การสัมภาษณ์ การสังเกต การอภิปรายซึ่งการประเมินที่หลากหลายนี้จะช่วยให้เกิดผลย้อนกลับที่มีความหมาย และช่วยกระตุ้นความคิดที่หลากหลายแง่มุมมากขึ้น โดยผู้สอนสามารถเลือกรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับงานได้

3.6 ประโยชน์ของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

ลัดดา ภูเกียรติ (2544) กล่าวถึงประโยชน์ของการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานไว้ ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อผู้เรียน โดยผู้เรียนได้รับการพัฒนาการเกิดทักษะการใช้การวิจัยในการแสวงหาความรู้ เรียนรู้ทฤษฎี แนวคิด หลักการและข้อค้นพบที่มีความหมายมีความเที่ยงตรง รู้จักวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนการแก้ปัญหาหรือการพัฒนา เก็บรวบรวมข้อมูล สรุปผลนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้ นอกจากนี้ผู้เรียนมีโอกาสดำเนินการพัฒนาทักษะการคิด (Thinking Skills) ทักษะการแก้ปัญหา (Problem Solving and Resolution Skills) ทักษะการบริหารจัดการเวลา (Time Management Skills) ทักษะการสื่อสาร (Communication Skills) ทักษะประมวลผล (Computer Skills) และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life Long Learning Skills)
2. ประโยชน์ต่อครู ทำให้ครูมีการวางแผนทำงานในหน้าที่ของตนอย่างเป็นระบบ ได้แก่ วางแผนการสอน ออกแบบกิจกรรม โดยให้ผู้เรียนใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่

เหมาะสมกับผู้เรียน ประเมินผลการทำงานเป็นระยะโดยมีเป้าหมายชัดเจนว่าจะทำอะไรเมื่อไร เพราะอะไร และทำให้ทราบผลการกระทำว่าบรรลุเป้าหมายได้อย่างไร

3. ประโยชน์ต่อวงการการศึกษา ซึ่งผลของการจัดเรียนการสอนที่มีการวิจัยเป็นฐานสามารถนำมาเป็นข้อมูลในการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ของครูเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนที่ครูแต่ละคน ซึ่งครูแต่ละคนสามารถจะประยุกต์และนำไปใช้เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนการสอนของครูอย่างต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การเรียนการสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐานช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ จนกระทั่งสามารถนำไปใช้ในการค้นคว้าหาความรู้ที่มีอยู่รอบตัวและเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา หรือเรียกว่าเป็นการศึกษาตลอดชีวิต ผู้เรียนจึงต้องเรียนรู้ที่จะแสวงหาความรู้ได้ด้วยวิธีการของตนเองการเรียนรู้ที่ตัวเนื้อหาแต่อย่างเดียวยังไม่ใช่เป้าหมายสำคัญของการเรียนการสอนในยุคปฏิรูปการศึกษาอีกต่อไป

ตอนที่ 4 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) หรืออาจเรียกว่าภูมิปัญญาชาวบ้าน (popular wisdom) ซึ่งได้มีนักวิชาการและองค์กรต่างๆ ได้อธิบายความหมาย และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการและองค์กรต่างๆ ได้อธิบายถึงความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

สามารถ จันทร์สุรย์ (2536) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า พื้นเพ รากฐานความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้และมีประสบการณ์สืบทอดกันมา ทั้งทางตรงคือประสบการณ์ตัวเอง หรือทางอ้อมซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้สะสมที่สืบทอดกันมา

กรมวิชาการ (2539) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านในท้องถิ่นที่ใช้ในการแก้ปัญหา หรือการดำเนินชีวิตโดยได้รับการถ่ายทอด และกลั่นกรองเป็นระยะเวลายาวนาน

รุ่ง แก้วแดง (2542) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงองค์ความรู้ความสามารถหรือทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการ เลือกรอง เรียนรู้ ปรับแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบทอดกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและยุคสมัย

สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึงพื้นเพความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ทั้งหลายที่ชาวบ้านคิดขึ้นมาจากสติปัญญา ความสามารถของตนเองและผ่านกระบวนการสั่งสม สะสม สืบต่อกันมายาวนานจากบรรพบุรุษมาสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา หรือการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขในท้องถิ่น

4.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชนใดที่ดำรงความเป็นกลุ่ม หรือชนชาติ หรือประเทศมาเป็นเวลานานต้องมีภูมิปัญญาของกลุ่มหรือชนชาติ หรือของประเทศ อันเรียกรวมๆ กันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น (local wisdom) สังคมที่ไม่มีภูมิปัญญาที่ไม่สามารถอยู่รอดได้ด้วยตนเอง ดังนั้นสังคมที่ดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเป็นเวลายาวนานจะต้องมีภูมิปัญญาของตนเอง (ประเวส วัชชี, 2534)

ไพพรรณ เกียรติโชติชัย (2541) กล่าวว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีคุณค่าและความสำคัญน่านับต่อการพัฒนาท้องถิ่นไทยดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นนับเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมไทยที่ถ่ายทอดกันมา เป็นเวลายาวนาน และเป็นมรดกไทยที่คนไทยทุกคนนี้ภูมิใจ
2. ความสามารถในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เสื่อมโทรม “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ได้ช่วยให้คนไทยใช้สติปัญญา ความสามารถ และภาวะสร้างสรรค์มาใช้ในการแก้ปัญหาต่างๆ ให้ลุล่วงมาโดยตลอด
3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นองค์ประกอบเขตกว้างขวางและลึกมาก ซึ่งครอบคลุมคตินิยม ความรู้ ความสันทัด การรู้เท่าเทียมธรรมชาติของสรรพสิ่งรอบตัวและการเลือกเฟ้นความคิดวิธีการนำมาใช้ในชีวิตประจำวันอย่างได้ผล
4. การเชื่อมโยงความรู้ประสบการณ์จากรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง และจากชุมชนหนึ่งไปสู่อีกชุมชนหนึ่งอย่างไม่ขาดสาย
5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นล้วนแต่เป็นการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้แบบเชิงประจักษ์จากปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นเสมอๆ ในการดำเนินชีวิตประจำวัน มีการทดสอบจากประสบการณ์จริงจนกว่าจะหาข้อสรุปที่ชัดเจนและสืบทอดต่อกันไป
6. การถ่ายทอดความรู้ความสามารถประสบการณ์ และการปฏิสัมพันธ์รูปแบบต่างๆ ในหลายสาขาผสมผสานกัน “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” ซึ่งนับเป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ปัจจุบันนี้เรียกว่า การเรียนรู้แบบบูรณาการ (Integrated)
7. วิธีการถ่ายทอดประสบการณ์ตรงจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง โดยการทำให้ดู ให้ลงมือและให้เลียนแบบอย่างที่ดีของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดถือปฏิบัติมา

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544) กล่าวถึงความสำคัญที่ต้องมีการศึกษาเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. เพื่อให้เข้าใจความหมาย คุณค่า และคุณลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น และความเข้าใจให้คนทั่วๆ ไป โดยเฉพาะลูกหลานของเราได้เข้าถึงความหมายและคุณค่านั้น
2. เพื่อให้คนในแผ่นดิน สามารถชื่นชมและภาคภูมิใจในมรดกทางปัญญาและมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้สั่งสมกันมาช้านานและสร้างสรรค์สิ่งใหม่ สืบต่อติดกับฐานความรู้ของภูมิปัญญาเดิมที่สั่งสมมาอย่างถูกต้อง
3. เพื่อผดุงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ ความงาม และความเยบยลของภูมิปัญญาและปรีชาญาณที่ได้มีผู้สั่งสมไว้ พร้อมกันนั้นให้ยอมรับความจริงว่าภูมิปัญญาบางอย่างได้หมดสิ้นอายุขัยแล้วหรือแปลเปลี่ยนไปตามปัจจัยที่ไม่เคยหยุดนิ่ง
4. เพื่อค้นหาศักยภาพและพลังสร้างสรรค์ที่มีพลวัตอยู่ในชีวิตของสังคมไทย แล้วนำเอาศักยภาพและพลังสร้างสรรค์ที่รู้จักมาเป็นรากฐานแห่งการปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ใหม่สืบต่อไปในการปรับตัวเข้ากับยุคสมัยและอนาคต
5. เพื่อสร้างรอยต่อและเป็นขุมข่ายต่อการเรียนรู้ ตลอดจนความสำนึกในสิ่งที่มีคุณค่าคู่แผ่นดินแห่งการศึกษา วงการวัฒนธรรม วงการพัฒนาสาธารณสุข ในอันที่จะเป็นพลังก่อเกิดคุณภาพของชีวิตและการดำรงอยู่อย่างยั่งยืน โดยไม่ปิดกั้นการเรียนรู้ภูมิปัญญาใหม่ในสถานการณ์ใหม่ที่จะมีมาในอนาคต

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นคลังความรู้ที่มีคุณค่ายิ่งของสังคมไทยที่จะส่งผลให้เกิดความงอกเงยความรู้ใหม่ๆ ได้ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต มีความสำคัญและคุณค่าในด้านต่างๆ คือ เป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีการสืบทอดกันมาเป็นเวลานานที่เชื่อมโยง และบูรณาการในศาสตร์หลายๆ ด้าน จากประสบการณ์จริงในวิถีชีวิต ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของคนในท้องถิ่น ที่ทำให้เกิดความรู้สึกถึงรากเหง้าแห่งชุมชนว่ามีมานานและสร้างสมดุลในการดำรงชีวิตให้อยู่ได้อย่างกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในชุมชน

4.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น มีผู้จำแนกประเภทแตกต่างกันไปมากมายตามความเหมาะสมหรือตามวัตถุประสงค์การศึกษาของผู้นั้น ดังนี้

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2533) ได้แบ่งประเภทและลักษณะภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิต หรือการประกอบอาชีพ ซึ่งมีลักษณะการประกอบอาชีพแบบพุทธเกษตรกรรม หรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะจัดความสมดุล สอดคล้องกับธรรมชาติมุ่ง

การพึ่งพาตนเองเป็นกระแสหลัก มากกว่าการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอกได้แก่ การทำวนเกษตรการทำเกษตรแบบผสมผสาน และการทำเกษตรแบบธรรมชาติ

2. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคม หรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งได้แก่ ความเชื่อ คำสอน ค่านิยม ประเพณีแสดงออกในแบบแผนการดำเนินชีวิต

3. ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การรักษาป่าชุมชน และการรักษาโรคด้วยสมุนไพร

วิชา ทรวงแสง (2538) แบ่งภูมิปัญญาออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ด้านที่เป็นนามธรรมได้แก่ ความคิด ความเชื่อ และคุณค่าที่ปัจเจกและท้องถิ่นได้สืบทอด และปรับปรุงต่อๆ กันมา ภูมิปัญญาในลักษณะนี้ปรากฏในรูปของศาสนา พิธีกรรม นิทาน เพลง สุภาษิต เป็นต้น

2. ด้านที่เป็นวัตถุ ได้แก่ อุปกรณ์ เครื่องมือ สิ่งปลูกสร้าง และอาชีพต่างๆ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2539) ได้กำหนดสาขาย่อยของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำการคัดเลือกกลุ่ชงูเกียรติผู้มผลงานเด่นทางวัฒนธรรม 5 สาขาดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร เช่นการทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหา การเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต เช่น การแก้ไขโรคและแมลง และรู้จักปรับใช้เทคโนโลยี ฯลฯ

2. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสิ่งแวดล้อม เช่นการอนุรักษ์ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร การรักษาการ ถ่ายทอดความรู้ดั้งเดิม เพื่อการอนุรักษ์ เช่น การเคารพแม่น้ำ แผ่นดิน พืชพันธุ์ธัญญาหาร โบราณสถานและโบราณวัตถุ ฯลฯ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจัดการ สวัสดิการ และธุรกิจชุมชน

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการรักษาโรคและป้องกัน เช่น หมอพื้นบ้าน หมอธรรม และผู้รอบรู้ เรื่องสมุนไพร

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตและการบริโภค เช่น การแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร ให้สามารถบริโภคได้โดยตรง ได้แก่การใช้เครื่องมือ และครกตำข้าว การรู้จักประยุกต์เทคโนโลยีใหม่ มาใช้แปรรูปผลผลิตเพื่อชะลอการนำเข้าสู่ตลาด

นิคม ชมพูหลง (2542) ได้แบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น 10 กลุ่ม คือ

1. ด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธ์ การเลี้ยงสัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน ทอ การช่าง การทอผ้า การแกะสลัก เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอยาสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้อ
4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การอนุรักษ์ป่าชายเลน
5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดการกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาล ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการ บริการชุมชน เป็นต้น
6. ด้านศิลปกรรม เช่น วาดภาพ (กิจกรรม) การปั้น (ประติมากรรม) นาฏศิลป์ ดนตรี การแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการ เป็นต้น
7. ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์ และสร้างผลงานด้านภาษา วรรณกรรมท้องถิ่น การจัดทำสารานุกรมภาษา หนังสือโบราณ การฟื้นฟู การเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นต้น
8. ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อ และประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์ประเพณีบุญ เป็นต้น
9. ด้านโภชนาการ เช่น ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์ และปรุงแต่งอาหารและยา ได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่างๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าบริการส่งออกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายอย่างมาก เป็นต้น
10. ด้านองค์กรชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักรสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มตีมีด ตีขวาน เครื่องมือที่ทำจากเหล็ก กองทุนสวัสดิการชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

สรุปภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถแบ่งออกได้เป็นหลายประเภท คือ ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ด้านศิลปะ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ด้านแนวคิดหลักปฏิบัติ และเทคโนโลยีชาวบ้าน ด้านการจัดการ สวัสดิการ และธุรกิจชุมชน ด้านการรักษาโรคและป้องกัน ด้านสิ่งแวดล้อม

4.4 วิธีการค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น

การค้นหาหรือการศึกษาเพื่อสืบค้น รวบรวมภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมีขั้นตอนดังต่อไปนี้ (รัตนะ บัวสนธ์, 2537)

1. กำหนดเลือกประเด็นหรือขอบข่ายสาระภูมิปัญญา

ในการเริ่มศึกษาหรือค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ผู้ทำการศึกษาควรได้มีการกำหนดขอบข่ายสาระหรือประเด็นที่จะทำการค้นหาและศึกษาให้ชัดเจน เช่นการทำมาหากิน การสร้างสรรค์งาน

ศิลปหัตถกรรม ความเชื่อ คำสอน และพิธีกรรม เป็นต้น การกำหนดเลือกประเด็นของภูมิภาค ภูมิภาค ท้องถิ่น ที่จะทำการศึกษาค้นหาขึ้นอยู่กับความสนใจหรือวัตถุประสงค์ของผู้ที่ทำการศึกษาเป็น สำคัญว่าจะทำการศึกษาค้นหาไปเพื่ออะไร

2. กำหนดเลือกชุมชนท้องถิ่น

หลังจากกำหนดประเด็นเลือกภูมิภาคภูมิภาคที่จะทำการศึกษาแล้ว ก็เป็นการกำหนดชุมชน ท้องถิ่น (หรือที่เรียกว่า “สนามวิจัย”) ที่จะไปดำเนินการศึกษา ค้นหาค้นหา ซึ่งในการกำหนดเลือกชุมชน ท้องถิ่นนี้ จะต้องมีปรากฏการณ์ในเรื่องภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่นที่ผู้ทำการศึกษาค้นหาเกิดขึ้น และควร คำนึงถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ สำหรับการเข้าไปอยู่ในชุมชน (กรณีผู้ศึกษาค้นหาเป็น บุคคลภายนอกชุมชน) เช่น การคมนาคมติดต่อ การหาที่พัก การติดต่อสื่อสารกับกลุ่มคนภายใน ชุมชน เป็นต้น ทั้งนี้ ควรมีการสำรวจศึกษาข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ เสียก่อน

3. การเข้าอยู่ร่วมในชุมชน

ในกรณีที่ผู้ทำการศึกษาค้นหาเป็นบุคคลภายนอกชุมชน ยังไม่มีความคุ้นเคยกับคนในชุมชนนั้นๆ การเข้าไปอยู่ในชุมชนควรที่จะต้องทำการแนะนำตนเองกับผู้นำที่เป็นทางการของชุมชนนั้น เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน โดยอาจจะใช้หนังสือรับรองการประกอบการแนะนำของตนเอง ควรมีการ ติดต่อสถานที่พักไว้ก่อนล่วงหน้า สถานที่พักเหมาะสำหรับการเข้าพักในระยะแรกๆ ภายในชุมชน ได้แก่บ้านพักครู วัด บ้านพักเจ้าหน้าที่ ผู้ทำการศึกษาค้นหาควรสร้างสัมพันธภาพกับชาวบ้าน หรือกลุ่มคน ทั่วๆ ไปภายในชุมชนก่อนที่จะเริ่มดำเนินการศึกษาค้นหาภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่น

4. การวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวางแผนเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่น ควรจัดเตรียมดังต่อไปนี้

4.1 การกำหนดแหล่งข้อมูลควรพิจารณาเกี่ยวกับที่มาของภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่น เช่น ตัวบุคคล สถานที่ เอกสารบันทึก เป็นต้น

4.2 การกำหนดเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล มีหลายลักษณะให้เลือกใช้ ควรพิจารณาตามลักษณะข้อมูลและแหล่งข้อมูลเป็นสำคัญ โดยทั่วไปแล้วเครื่องมือและวิธีการที่นิยม ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่น ประกอบด้วย

4.2.1 การสังเกตและแบบบันทึกการสังเกต ในการรวบรวมข้อมูล ภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่น บางครั้งจะการใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น หลังจากการสังเกตได้แล้วควรต้องทำการบันทึกข้อมูลที่ได้ลงในแบบ บันทึกทันที ทั้งนี้เพื่อป้องกันการหลงลืม

4.2.2 การสัมภาษณ์ บางครั้ง การใช้วิธีการสัมภาษณ์อาจเหมาะสมสำหรับ เก็บรวบรวมข้อมูลภูมิภาคภูมิภาคท้องถิ่นและจะทำให้ได้ข้อเท็จจริงที่น่าเชื่อถือยิ่งขึ้น โดยอาจใช้ได้ทั้งการ สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นต้น การใช้วิธีการสัมภาษณ์จะมีความ

เหมาะสมก็ต่อเมื่อผู้สัมภาษณ์ได้สร้างสัมพันธภาพ คู่กันเคยกับผู้ให้สัมภาษณ์ การสัมภาษณ์อาจบันทึกเทปด้วยก็ได้แต่ต้องขออนุญาตบันทึกเทปจากผู้ให้สัมภาษณ์เสียก่อน

4.2.3 การสำรวจเอกสาร ในบางกรณีข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นได้มีการบันทึกไว้แล้วในเอกสารต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน หรือได้รับการค้นคว้าบันทึกไว้โดยบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่อยู่นอกชุมชน ตลอดจนได้รับการเก็บรวบรวมไว้ในห้องสมุดของหน่วยงานต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกับชุมชนนั้นๆ ซึ่งถ้าเป็นกรณีเช่นนี้ ผู้ทำการศึกษาค้นหาที่ดำเนินการศึกษา ค้นหาข้อมูลด้วยการสำรวจรวบรวม จากเอกสารบันทึกตามแหล่งดังกล่าว

5. การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

ภายหลังจากที่ได้วางแผนการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ก็ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่กำหนดไว้ ทั้งนี้การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ควรมีการนัดหมายไว้ล่วงหน้าในบางกรณี หรือไม่ควรเคร่งครัด ยืดแบบแผน หรือเวลาในการเก็บข้อมูลและครั้งควรมีการปรับและยืดหยุ่นให้เหมาะสมตามสถานการณ์ ควรระมัดระวังสัมพันธภาพระหว่างผู้เก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลให้มีความสม่ำเสมออย่ารุกเร้าล้วงเอาข้อมูล จนกระทั่งก่อให้เกิดความอึดอัดกับผู้ให้ข้อมูล

ในการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์นั้น ควรสร้างบรรยากาศให้เป็นการพูดคุยกันเรื่อยๆ ธรรมดาไม่มุ่งหวังเร่งเร้าเอาคำตอบให้ได้ทันทีทันใด เช่นเดียวกับการสังเกตหากจะมีการถ่ายรูป หรือบันทึกเสียงควรขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลเสียก่อน

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

เมื่อได้ข้อมูลมาแล้ว ก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ควรมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบด้านแหล่งข้อมูล การตรวจสอบด้านวิธีการ และการตรวจสอบผู้รวบรวมข้อมูล เป็นต้น การวิเคราะห์ข้อมูลนิยมใช้การวิเคราะห์ข้อมูลนิยมใช้การวิเคราะห์จำแนกสรูปแบบบรรยายให้เห็นภาพความสัมพันธ์ของสิ่งที่เรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น

ตอนที่ 5 การละเล่นพื้นบ้าน

5.1 ความหมายของการละเล่นพื้นบ้าน

รัชฎววรรณ ประพาน (2541) ได้ให้ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านว่า หมายถึง กิจกรรมการละเล่นของสังคมที่ไม่ทราบที่มาแต่ได้ยอมรับและถ่ายทอดการเล่นต่อๆ กันมาโดยไม่ขาดสาย เป็นกิจกรรมการละเล่นที่เป็นการเคลื่อนไหวกายหรืออาการต่างๆ เป็นส่วนใหญ่ อาจจะมีดนตรีการขับร้องมีจุดมุ่งหมายในการเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินในโอกาสต่างๆ

นระรงค์ ชาวเพ็ชร (2542) ได้ให้ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านว่า หมายถึงการเล่นมีจุดมุ่งหมายเพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนาน ทั้งนี้รวมถึงการแสดงที่มีทั้งบทร้อง บทรำ ประกอบกันอัน

เป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่นและเป็นการเล่นกันระหว่างเด็ก โดยนำมาเล่นตามวิธีเล่นที่ฝึกฝนต่อกันมา เช่น หมากเก็บ เตย ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งการเล่นและเกม คือเล่นเพื่อสนุก เช่น จ้ำจี้ เล่นชายของ และการละเล่นบางชนิดมีลักษณะเป็นการแข่งขันมีกฎเกณฑ์ เช่น อีตัก เตย ฯลฯ

ละมุล ชัชวาลย์ (2543) ได้ให้ความหมายของการละเล่นพื้นบ้านว่า หมายถึงการละเล่นของเด็กที่นิยมเล่นกันในท้องถิ่นและเล่นสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นกิจกรรมที่เด็กเล่นเพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน อาจจะเป็นการเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่ม การละเล่นจึงมีบทบาทต่อการพัฒนาทั้ง 4 ด้าน (ร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา) ของเด็ก และเป็น เครื่องหมายแสดงออกถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของเด็กอีกด้วย

วีรพงษ์ บุญประจักษ์ (2545) ได้กล่าวว่าของการละเล่นพื้นบ้านว่า เป็นกิจกรรมที่เด็กเล่นด้วยความสมัครใจเกิดความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินในขณะที่เด็กได้เล่นนั้นเด็กจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา และสร้างความเชื่อมั่นให้กับตนเอง

สรุปการละเล่นพื้นบ้าน หมายถึงกิจกรรมการเล่นในเวลาว่างเน้นความสนุกสนานและผ่อนคลาย อาจเล่นคนเดียวหรือเล่นเป็นกลุ่มก็ได้ เล่นได้ทั้งในร่มและกลางแจ้ง และเล่นสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้รวมถึงการแสดงที่มีทั้งบทร้อง บทรำ ประกอบกันอันเป็นประเพณีนิยมในท้องถิ่นด้วยและการละเล่นแบบไทยยังชี้ให้เห็นถึงชีวิตในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ และสะท้อนให้เห็นฐานะความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความรัก ความอบอุ่น ในครอบครัวไทย นอกจากนี้ยังรู้ถึงคุณค่าของการปลูกฝังการอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม อันเป็นคุณลักษณะแบบไทยให้กับเด็กปฐมวัยอีกด้วย

5.2 ความสำคัญของการละเล่นพื้นบ้าน

กรมวิชาการ (2546) กล่าวว่า การส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม เป็นการสนับสนุนให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและสิ่งแวดล้อมต่างๆ รอบตัวจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ผ่านการเรียนรู้ทางสังคม เช่น การเล่น การทำงานกับผู้อื่น การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งต่างๆ ฯลฯ

ละมุล ชัชวาล (2543) กล่าวว่า การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตเด็กทุกคนเด็กจะรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทำการทดลอง สร้างสรรค์คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง การเล่นจะมีอิทธิพลและมีผลดีต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จากการเล่นเด็กมีโอกาสนเคลื่อนไหวส่วนต่างๆของร่างกายได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลายอารมณ์ และแสดงออกถึงตนเอง เรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การเล่นจึงเป็นทางที่เด็ก

จะสร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม เรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่นสร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นกับธรรมชาติรอบตัว

5.3 ประเภทของการเล่นพื้นบ้าน

ได้มีนักการศึกษาแบ่งประเภทของการเล่นพื้นบ้านไทยในลักษณะที่เหมือนกันและต่างกันในแต่ละมุมมองดังนี้

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์ (2525) ได้แบ่งการเล่นของไทยออกตามกติกาการเล่นได้เป็น 2 ประเภทดังนี้

1. การเล่นที่เน้นการแพ้ชนะ ได้แก่ การเล่นที่มีผู้แพ้ชนะที่แน่นอน ซึ่งผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่ายยอมรับการเอาชนะกันในการเล่นที่ผู้เล่นเกิดความรู้สึกว่ามีความสำคัญนั้น ต้องเป็นการแพ้ชนะที่เกิดจากความชำนาญ และความสามารถที่เหนือกว่าของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่ใช่การชนะที่เกิดจากการสับเปลี่ยนหมุนเวียนตัวผู้เล่น

2. การเล่นที่ไม่เน้นการแพ้ชนะ เป็นการเล่นเพื่อฆ่าเวลา เพื่อความสนุกสนาน เพื่อออกกำลังกาย และเพื่อการฝึกฝนตนเองในบางด้าน ผู้เล่นจะแพ้ชนะก็ไม่รู้สึว่ามีความสำคัญอาจเป็นการเล่นที่ผู้เล่นทุกคนมีโอกาสได้สับเปลี่ยนหน้าที่กัน จึงทำให้เกิดความรู้สึกแพ้ชนะลดลง

ประภาพรรณ สุวรรณสุข (2526) ได้แบ่งการเล่นออกเป็น 3 ประเภทได้แก่

1. เกมที่ใช้ทักษะทางร่างกาย เกมชนิดนี้พิจารณาจากลักษณะของกิจกรรมเคลื่อนไหวของผู้เล่น

2. เกมที่ต้องใช้การวางแผน เกมชนิดนี้พิจารณาจากสาเหตุในการเลือกจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

3. เกมที่ต้องอาศัยโอกาส เกมชนิดนี้พิจารณาจากกิจกรรมที่จะต้องมีการเดา หรือการสมมติในสิ่งที่ไม่สามารถควบคุมได้ เช่น การเล่นเกมที่ต้องใช้ลูกเต๋า หรือวงล้อ เป็นต้น

ผะอบ โปษะกฤษณะ (2526) ได้แบ่งประเภทการเล่นของไทยเป็น 7 ประเภท คือ

1. การเล่นกลางแจ้ง ซึ่งประกอบด้วยการเล่นกลางแจ้งที่มีบทร้อง

2. การเล่นในร่ม ซึ่งประกอบด้วยการเล่นในร่มที่มีบทร้องและไม่มีบทร้อง

3. การเล่นในร่ม หรือกลางแจ้งก็ได้ ซึ่งประกอบด้วยการเล่นที่มีบทร้องและไม่มีบทร้อง

4. การเล่นเลียนแบบผู้ใหญ่

5. การเล่นบทล้อเลียน

6. การเล่นประเภทเบ็ดเตล็ด

7. การเล่นปริศนาคำทาย

วรรณิ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน (2526) การละเล่นได้แบ่งการละเล่นออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. การละเล่นโดยใช้ทักษะทางร่างกายและความรู้สึกสัมผัส
2. การละเล่นโดยใช้กลยุทธ์
3. การละเล่นเสียงโชน
4. การละเล่นแบบสวมบทบาท
5. การละเล่นแบบเขย่าขวัญ

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2529) ได้จัดการละเล่นไว้ 16 ประเภท คือ

1. ประเภทการละเล่นท่าย เช่น ท่ายหัวก้อย โพงพาง คลุมไก่อ และชายดอกไม้
2. ประเภทการนับ เช่น จู๋นางเข้าห้อง อีตัก และซ่อนหา
3. ประเภทการกระโดดเชือก เช่น กระโดดเดี่ยว และกระโดดหลายคน
4. ประเภทซ่อนหา เช่น ซ่อนหา และกาฟักไข่
5. ประเภทการปรับให้ผู้แพ้ทำกิจกรรม เช่น รำ เขกเข่า และขี่ม้าส่งเมือง
6. ประเภทไล่จับ เช่น มอญซ่อนผ้า งูกินหาง และโปลิสจับขโมย
7. ประเภทลูกบอล เช่น ลิงชิงบอล และช่วงชัย
8. ประเภทคัดลอก เช่น รี่รี่ข้าวสาร และลิงชิงหลัก
9. ประเภทกระโดดข้าม เช่น ปลาหมอตกกระทะ และกระโดดยาง
10. ประเภทตลก เช่น ทายคำถาม และแม่นาคพระโขนง
11. ประเภทกระดาษ ดินสอ เช่น ทายภาพวาด และแขวนคอ
12. ประเภทความแม่นยำ เช่น หมากเก็บ อีตัก ตีตุ๊กหิน และเป่ากบ
13. ประเภทเกี้ยว เช่น ร้องเพลงต่อคำ และแม่ศรี
14. ประเภทไม้ เช่น ไม้หึ่ง และเดินไม้ไผ่
15. ประเภทสำหรับเด็กเล็ก เช่น จำจี้ ตบแผล และตีไก่
16. ประเภทเพลง เช่น ระเบ้า และมอญซ่อนผ้า

วิราภรณ์ ปนาทกุล (2531) ได้แบ่งการละเล่นของเด็กไทยโดยอาศัยข้อมูลจากการเล่น โดยมี กฎ กติกา และทักษะที่ได้เด่นชัดจากการละเล่นในแต่ละการละเล่นมาเป็นแนวทางในการจัดกลุ่ม ซึ่งแบ่งเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. การละเล่นที่เน้นทักษะการพูด และการฟัง ได้แก่ การละเล่นที่มีบทหรือบทเจรจาโต้ตอบ การละเล่นที่เข้าลักษณะนี้ เช่น ขี่ตุ๊กกลางนา เข่งแก๊งกอย ซ่อนหา ช่วงรำ งูกินหาง ชายแต่งโม แม่นาคพระโขนง ฯลฯ

2. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการนับ การคาดคะเน การกระชาระยะ การจำแนกประเภท จำแนกพวก จำแนกเสียง การละเล่นที่เน้นเกี่ยวกับการนับ ได้แก่ กำทาย จู๋นางเข้าห้อง ซ่อนหา ฯลฯ การละเล่นที่เน้นเกี่ยวกับการคาดคะเน การกระชาระยะ ได้แก่ ซี่ม้าโยนบอล ดัดเม็ดมะขาม ฯลฯ การละเล่นที่เน้นทักษะการจำแนกประเภท จำแนกเสียง ได้แก่ อีกาฟักไข่ ภูกินหาง เก้าอี้นตรี ฯลฯ

3. การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการคิด การใช้ไหวพริบปฏิภาณ ความคล่องแคล่วว่องไว การเลือกตัดสินใจ ได้แก่ กาฟักไข่ เก้าอี้นตรี กระโดดเชือกคู่ กำทาย ซี่ม้าส่งเมือง ซ่อนหา เป็นต้น

4. การละเล่นที่เน้นทักษะการใช้กล้ามเนื้อเพื่อการขีดการเขียนการลากเส้น การวาดเขียนรูปทรง การสาน การวิ่ง การกระโดด การทรงตัว และสามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ ได้ ดังนี้คือ

4.1 การละเล่นที่ใช้ทักษะการใช้กล้ามเนื้อ เช่น การขีดเส้น ลากเส้น การวาดรูปเขียนรูปทรง การสาน เช่น กาฟักไข่ ช่วงรำ จู๋นางเข้าห้อง ตีจับ ฯลฯ

4.2 การละเล่นที่เน้นทักษะการวิ่ง เช่น การก้าวกระโดด เช่น การกระโดดกระต่ายขาเดียว กระโดดเชือกคู่ ซี่ม้าส่งเมือง เดินกะลา ตีจับ ฯลฯ

4.3 การละเล่นที่เน้นทักษะทางด้านการทรงตัว เช่น กระต่ายขาเดียว ซี่ม้า โยนบอล แตะหุ่น ทอดนาฬิกา ฯลฯ

5. การละเล่นที่เน้นการปลูกฝังค่านิยม ทักษะคติในด้านต่างๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความสามัคคี ความเสียสละ ความรับผิดชอบ การยอมรับกติกา การรู้แพ้รู้ชนะ การให้อภัย เป็นต้น เช่น ซ่อนหา ซักกะเย่อ ซี่ม้าส่งเมือง ฯลฯ

จากการศึกษาประเภทของการละเล่นพื้นบ้านของไทย ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า ประเภทการละเล่นพื้นบ้านของไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น การละเล่นที่เน้นทักษะการพูดและการฟัง เน้นทักษะทางด้านความคิด เน้นทักษะการใช้กล้ามเนื้อ เน้นการปลูกฝังค่านิยมที่ไม่ขัดต่อศีลธรรม ประเพณีที่ดีงาม และทักษะคติในด้านต่างๆ เป็นต้น

5.4 ประโยชน์ของการละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กในทุกๆ ด้าน การละเล่นพื้นบ้านจึงเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่ทำให้ประโยชน์ในด้านต่างๆ มากมาย ซึ่งมีผู้กล่าวถึงประโยชน์ของการละเล่นพื้นบ้านไว้หลายทัศนะ กล่าวคือ

ผะอบ โปษะกฤษณะ (2522) กล่าวว่า การละเล่นพื้นบ้านสามารถพัฒนาเด็กได้ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดังนี้

1. เสริมสร้างพละนาถัยให้สมบูรณ์ ช่วยฝึกกล้ามเนื้อต่างๆ พิจารณาตั้งแต่เด็กเล็กๆ การเล่นในร่ม เช่น “จับปูด้าข่าปุด้า” ต้องใช้กล้ามเนื้อนิ้วมือที่ทำ ท่าทางประกอบส่วนเด็กกระดบั

ประถมศึกษาจะเป็นการฝึกกล้ามเนื้อใหญ่ เช่น วิ่งเปี้ยว วิถีข้าวสาร ลิงชิงหลักน้ำขึ้นน้ำลง ปลาหมอตกกระทะ เป็นต้น

2. เสริมสร้างทักษะต่างๆ เพื่อพัฒนาทางด้านสติปัญญา และพัฒนาความคิดเช่น ฝึกทักษะในการใช้สายตาและไหวพริบ ได้แก่ กอล์ฟ ไซ้ การเล่นเกมต๋านั่งเมือง การเล่นเกมวักกระทิง ฝึกทักษะในการคิดต่าง ๆ เช่น อีตัก อีตีด อีซิดอีเขียน ฝึกทักษะความแม่นยำ เช่นการเล่นทอยกอง ทอยหลุม ทอยเส้น ฝึกทักษะการใช้ประสาทสัมผัส สังกะต ไหวพริบ เช่นการเล่นต่อไก่ กำทาย มอญซ่อนผ้า โพงพาง การเล่นเกมหาฝึกเขาวนปัญญา เช่น ปริศนาคำทายฝึกทักษะความคิดสร้างสรรค์ เช่น การปั้น การขีดเขียน การวาดภาพ การเล่นเกมโคลน

3. เสริมสร้างความเจริญทางจิตใจโดยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมอันจำเป็นแก่การเป็นพลเมืองดี เช่น ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียว ความอดทนความมีศีลธรรมอันดี ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ

हररषषष ढलवलषषष (2535) ได้สรุปคุณค่าของการเล่นไว้ดังนี้

1. การเล่นเกม ทำให้เด็กเรียนรู้จักการดัดแปลง คิดยืดหยุ่น เช่น การนำเชือกมาผูกแทนชิงช้า ใช้ก้านกล้วยมาสมมติเป็นม้า เป็นต้น

2. การเล่นเกม ทำให้เด็กเรียนรู้การรอคอย ฝึกความอดทน ซึ่งจะเป็นลักษณะนิสัยที่ดีตัว และเป็นประโยชน์ต่อเด็กในอนาคต

3. การเล่นเกมบทบาทต่างๆ ของบุคคลในชุมชนทำให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพต่างๆ รวมถึงการเรียนรู้เกี่ยวกับสังคม ซึ่งจะมีผลทำให้เด็กคิดถึงอนาคตและบทบาทของบุคคลต่างๆ ในสังคม

4. การเล่นเกมช่วยให้เด็กเรียนรู้ และพัฒนาความรู้สึกเห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะที่เล่นสวมบทบาทผู้อื่น เด็กจะเริ่มเข้าใจว่าคนอื่นรู้สึกอย่างไร เมื่อมีความทุกข์หรือมีความสุข

5. การเล่นเกมสมมติ จะช่วยให้เด็กฝึกจินตนาการ และความคิดสร้างสรรค์เด็กจะสร้างภาพพจน์เรื่องราวต่างๆ แม้แต่เรื่องในใจของตนเอง เด็กจะเลียนเสียงธรรมชาติ เสียงสัตว์เสียงพูด ตลอดจนการเคลื่อนไหวของคนและสัตว์ เด็กจะค้นหาวิธีการใหม่ๆ ในการเล่นวัสดุสิ่งของเด็กจะเป็นใครจะไปไหนอะไรเป็นความจริงและอะไรเป็นความฝัน

6. การเล่นเกมเป็นส่วนสำคัญของชีวิตเด็กเล็ก มีคุณค่าต่อการพัฒนาทั้งด้านร่างกายอารมณ์สังคม และสติปัญญา

7. การเล่นเกมช่วยสร้างบรรยากาศของความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในขณะที่เด็กเล็กด้วยกัน เด็กจะเรียนรู้การแบ่งปัน การเล่นเกมด้วยกันกับเพื่อน เรียนรู้การระวังรักษาของเล่นกับเพื่อนและการเรียนรู้ การเข้าสังคม

ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536) ได้กล่าวว่าการเล่นมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อพัฒนาการของเด็กในทุกๆ ด้านดังนี้คือ

1. ด้านร่างกาย การเล่นเป็นการเสริมสร้างร่างกายและพัฒนากล้ามเนื้อ จะเห็นได้ว่า ขณะเล่นเด็กจะมีการเคลื่อนไหวทุกส่วนของร่างกาย ไม่ว่าจะเป็นการกลับตัว บิดตัวไปมาวิ่ง กระโดด หยิบลาก ดึง พฤติกรรมดังกล่าวจะทำให้กล้ามเนื้อแข็งแรง มีการทำงานประสานกันได้ดี ช่วยให้เกิดการพัฒนากล้ามเนื้อการเล่นต้องใช้กำลังคล่องแคล่วว่องไว จะช่วยเสริมสร้างสุขภาพของร่างกายโดยทั่วไปให้ดีขึ้น

2. ทางด้านจิตใจ อารมณ์ การเล่นจะช่วยเสริมสร้างจิตใจและปรับอารมณ์ของเด็กได้ดี เด็กได้ตื่นตัว ได้ค้นคว้า แก้ปัญหาต่างๆ ทำให้คลายความรู้สึก เจ็บใจ เศร้าโศก และขจัดความเครียดให้หายไปโดยการแสดงออกช่วยให้สุขภาพจิตเด็กดีขึ้น

3. ด้านสังคม การเล่นสอนให้เด็กรู้จักเหตุผล สามารถปรับตัวเองเข้ากับสังคมทำให้เกิดความเข้าใจ ความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

4. ด้านสติปัญญาการเรียนรู้ การเล่นทำให้เด็กได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นออกมาตามสภาพแวดล้อมที่เด็กอยู่ได้เรียนรู้บทเรียนที่มีค่าหลายอย่าง รู้จักควบคุมตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้เด็กจินตนาการ ทักษะการใช้ ความเข้าใจภาษา การรับรู้ต่างๆ และความคิด

5. ด้านศีลธรรม การเล่นทำให้เกิดค่านิยมทางด้านศีลธรรม การที่เด็กมีความสัมพันธ์ติดต่อกับผู้อื่นในการเล่นนั้น จะช่วยให้เด็กรู้ว่าควรจะมีปฏิบัติตนต่อผู้อื่นอย่างไร

เทวี โพธิผล (2537) กล่าวถึงคุณค่าของการละเล่นพื้นบ้านว่า เป็นการปลูกฝังให้เด็กประหยัด และนำเศษวัสดุเหลือใช้มาประยุกต์เป็นของเล่น เช่น การตัดเมล็ดมะขาม หรือเมล็ดน้อยหน่าแข่งขัน ในฤดูที่มะขามแก่ แต่ละบ้านก็นำมะขามาแกะเมล็ดออกและนำไปคลุกกับเกลือแล้วปั้นเป็นก้อนเก็บไว้กินในฤดูที่ไม่มีมะขาม เด็กจะนำเมล็ดมะขามเก็บไว้ช่วงฤดูที่น้อยหน่าสุกเมื่อกินเนื้อหมดแล้วเด็กจะเก็บเมล็ดมาเล่นกันอย่างสนุกสนาน เมื่อเด็กเบื่อก็นำ เมล็ดไปเพาะเป็นต้นใหม่ ไม่เกิดปัญหามลพิษ เปรียบเทียบกับของเล่นสมัยนี้ส่วนใหญ่ทำด้วยพลาสติกชนิดที่ยากแก่การทำลายทำให้เกิดมลภาวะสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมให้กับบ้านเมือง

พัชรี ผลโยธิน (2545) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมการเล่นจะช่วยให้เด็กปฐมวัยเกิดการเรียนรู้ และมีพัฒนาการตลอดจนส่งเสริมทักษะด้านต่างๆ ดังนี้

1. เรียนรู้แนวคิดต่างๆ สำรวจ คิดค้นหาข้อมูลด้วยตนเอง และเรียนรู้การคิดแก้ปัญหา
2. พัฒนาทักษะทางสังคม เรียนรู้การแบ่งปัน การอยู่ร่วมกับผู้อื่น
3. พัฒนาทักษะทางร่างกาย กล้ามเนื้อใหญ่ กล้ามเนื้อเล็ก และการประสานสัมพันธ์ส่วนต่างๆ ของร่างกาย

4. ฝึกทักษะทางภาษา การสื่อสาร และพัฒนาการรู้หนังสือ
5. ส่งเสริมความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง ความเป็นตัวของตัวเอง
6. เรียนรู้บทบาทของตนเองและผู้อื่น แสดงความรู้สึกหรือแสดงออกในทางที่ไม่ทำให้ผู้อื่นได้รับอันตราย
7. เรียนรู้ที่จะแยกแยะว่าอะไรคือความจริงอะไรคือความฝัน
8. ส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ความอยากรู้อยากเห็น และการคิดแก้ปัญหา ฯลฯ

สรุปได้ว่า การละเล่นพื้นบ้านมีคุณค่าสำหรับเด็กปฐมวัยเป็นอย่างยิ่ง นอกจากผู้เล่นได้พัฒนาการด้านร่างกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ ด้านสังคม และด้านสติปัญญาแล้วการเล่นพื้นบ้านยังส่งผลให้ผู้เล่นได้รับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักเคารพกฎกติกา การเรียนรู้จักการปรับตัวเข้ากับกลุ่ม รู้จักการรอคอย กล้าตัดสินใจ มีความมั่นใจในตนเองกล้าแสดงออก มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ส่งเสริมความรู้สึกที่ดีต่อตนเอง รู้บทบาทหน้าที่ของตนและผู้อื่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ต้องปลูกฝังให้เกิดกับเด็กในยุคปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการให้เด็กเป็นคนดี

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับทักษะทางสังคม

6.1 ความหมายของทักษะทางสังคม

ได้มีผู้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมไว้ต่างๆ กัน ดังนี้

วารี ธีระจิตร (2530) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึงการรู้จักอยู่ร่วมกันและทำงานด้วยกัน รู้จักการให้และการรับ การรู้จักความรับผิดชอบ รู้จักผลัดเปลี่ยนเวร รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น และมีความสำนึกต่อสังคม อันได้แก่ การอยู่ร่วมกันในสังคม และความรู้สึกที่ดีต่อสังคมความหมายอีกแง่มุมหนึ่งคือ ทักษะที่ทำให้มนุษย์แต่ละคนซึ่งเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุขและเป็นประโยชน์ต่อสังคมนั้นๆ

สุขุมล เกษมสุข (2535) ได้ให้ความหมายของคำว่า ทักษะทางสังคม หมายถึงความสามารถของบุคคลในสังคมที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยการรู้จักรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่ของตน รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น มีสำนึกต่อสังคมและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม

ประนอม เดชชัย (2536) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึงทักษะการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม เป็นทักษะที่จะไปใช้ในชีวิตประจำวัน และสามารถปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องและสะดวกสบาย

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาชิต (2540) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม คือความสามารถของบุคคลในการที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถแสดงออกถึงความคิด

ความรู้สึกของตนเองตามสิทธิและความพึงพอใจ ตลอดจนทำให้ความต้องการแห่งตนสามารถบรรลุได้ โดยไม่ละเมิดสิทธิและความพึงพอใจของบุคคลอื่น

อุษณีย์ โพธิสุข (2545) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นความสามารถที่เรารู้จัก เข้าใจความรู้สึก ความต้องการทางจิตใจ หรือความต้องการต่างๆ ของคนที่เราเกี่ยวข้องกับตัว รวมทั้งรู้จักที่จะสร้างสานสายสัมพันธ์ให้มั่นคงด้วยความรัก ความเอาใจใส่เอื้ออาทรต่อผู้อื่นอย่างต่อเนื่องรู้จักการแสดงออกอย่างเหมาะสมต่อสภาพการณ์ต่างๆ

Jarolimek (1977) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึงการอยู่ร่วมกันและการทำงานร่วมกับผู้อื่น เคารพต่อสิทธิของผู้อื่น เรียนรู้การควบคุมตนเอง ตัดสินใจด้วยตนเองร่วมแสดงความคิดเห็นและประสบการณ์กับผู้อื่นได้

Fraenkel (1980) ได้ให้ความหมายของทักษะทางสังคมว่า ทักษะที่มีขอบเขตที่กว้างกว่าทักษะทางวิชาการ จึงยากกว่าในการส่งเสริมทักษะทางสังคม ทำให้เราเห็นความจริงและมีความรู้สึกว่าเป็นการยากที่เราจะเรียนทักษะทางสังคมให้ครบถ้วนสมบูรณ์ แต่ทักษะทางสังคมจะเกิดขึ้นตลอดชีวิตของแต่ละบุคคล

Riggio (1989) กล่าวว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ทักษะในการติดต่อสื่อสารทางสังคมในด้านอารมณ์และสังคม ซึ่งจัดหมวดหมู่ได้ 3 ด้าน คือ ทักษะในการรับ ทักษะในการส่งและทักษะในการควบคุมการสื่อสารระหว่างบุคคล

สรุปได้ว่า ทักษะทางสังคม หมายถึง ความสามารถในการปรับตัวได้ดีในสังคม สามารถหลีกเลี่ยงข้อขัดแย้งต่างๆ อันเกิดจากการพูดและการกระทำต่อผู้อื่น ได้แก่ การมีระเบียบวินัยการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแก้ปัญหาในกลุ่ม การมีมารยาทในสังคม ความเป็นผู้นำและการช่วยเหลือผู้อื่น

6.2 ความสำคัญของทักษะทางสังคม

มนุษย์ทุกคนจำเป็นต้องมีทักษะทางสังคม เพราะมนุษย์ต้องอยู่ในสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่บ้าน ที่โรงเรียน หรือที่ทำงาน ทั้งนี้ทักษะทางสังคมเกี่ยวข้องกับความสามารถในการปรับตัวของบุคคลเพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข นั่นคือ ถ้ามีทักษะทางสังคมที่ดีจะทำให้สามารถปรับตัวได้ซึ่งจะนำไปสู่การ มีชีวิตที่ดีในอนาคต ในทางกลับกัน ถ้าขาดทักษะทางสังคมจะทำให้มีปัญหาในการปรับตัวอันจะนำไปสู่ปัญหาต่าง ๆ ในชีวิต ตลอดจนมีโอกาสที่จะประสบความล้มเหลวในชีวิตสูงเช่นกัน ดังจะได้กล่าวถึงความสำคัญของทักษะทางสังคม ดังนี้

สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต (2533) กล่าวว่า การขาดทักษะทางสังคมทำให้บุคคลไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ซึ่งเห็นได้จากการที่มีความวิตกกังวลหรือกลัวเกินกว่าเหตุ เมื่อจะต้องเผชิญกับสิ่งต่างๆ เช่น การสอบหรือการออกไปพูดหน้าชั้น การที่ไม่สามารถควบคุมตนเองได้ซึ่งเป็นผลจากการขาดทักษะทางสังคมแล้วยังส่งผลต่อการไปรับการศึกษาเรียนรู้อีกด้วย นอกจากนี้การขาดทักษะทางสังคมยังส่งผลต่อสังคมด้วย นั่นคือเรามักจะพบว่าบุคคลที่ขาดทักษะทางสังคมส่วนหนึ่งจะแสดงออกในลักษณะของพฤติกรรมต่อต้านสังคม ได้แก่ การแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวทั้งต่อบุคคลและสิ่งของ ซึ่งจะเห็นได้จากพฤติกรรมการทำลายของสาธารณสมบัติ เช่น การรัดแงะโรงเรียน การฉีดยาตามผนัง หรือการก่อการทะเลาะวิวาทกับเพื่อนๆ เป็นต้น

สุขุมล เกษมสุข (2535) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญต่อมนุษย์ เพราะมนุษย์ไม่สามารถจะอยู่ได้ตามลำพัง ต้องมีเพื่อน มีกลุ่มสังคมที่จะดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันตั้งแต่สังคมการงานจนถึงสังคมชุมชน ประเทศและโลก ทุกกลุ่มสังคมต้องมีการติดต่อสัมพันธ์พึ่งพาอาศัยกันซึ่งต้องอาศัยทักษะทางสังคม ทักษะทางสังคมมีความสำคัญทั้งทางด้านส่วนบุคคลและด้านสังคม ดังนี้

ความสำคัญทางด้านส่วนบุคคล ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่ช่วยให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขยิ่งสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปมากเท่าไรทักษะทางสังคมยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นเท่านั้น บุคคลต้องมีความสามารถในการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นสามารถสื่อความหมายความเข้าใจกันสามารถทำงานร่วมกัน สามารถแก้ปัญหาได้โดยสันติวิธีเมื่อเกิดความขัดแย้ง รู้จักคิดและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่อตนเองและสังคมได้ สามารถปรับตัวได้ในทุกสภาพแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นทักษะที่จะช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขและมั่นคงความสำคัญทางด้านสังคม ซึ่งสังคมใดที่สมาชิกเป็นผู้ที่มีทักษะทางสังคม มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เข้าใจกัน สามารถทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยสันติวิธี สมาชิกรู้จักเสียสละประโยชน์ส่วนตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวมมีความคิดสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสังคมที่ตนอยู่ สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่สงบสุข มีความเจริญมั่นคง แต่ถ้าสังคมใดมีลักษณะตรงกันข้าม ถ้าสมาชิกขาดทักษะทางสังคม สังคมนั้นย่อมมีปัญหาไม่สงบสุขและมีแต่ความเสื่อม ทักษะทางสังคมจึงมีความสำคัญช่วยพัฒนาทั้งบุคคลและสังคมเพราะถ้าบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมมีทักษะที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขแล้ว สังคมนั้นย่อมสงบสุขและเจริญก้าวหน้าไปด้วย

ประนอม เดชชัย (2536) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นทักษะซึ่งผู้เรียนจำเป็นต้องมีเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นในสังคม ซึ่งได้แก่ ทักษะในการดำเนินชีวิตในสังคมและทักษะทางกระบวนการกลุ่ม

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2545) กล่าวว่า ทักษะทางสังคมเป็นทักษะสำคัญที่ทำให้คนแต่ละคนประสบความสำเร็จในชีวิตในอนาคตได้ จึงเป็นคุณลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของความสามารถทางความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) ของมนุษย์

สรุปได้ว่า ทักษะทางสังคมเป็นทักษะที่มีความสำคัญต่อมนุษย์ ซึ่งช่วยให้สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข การขาดทักษะทางสังคมอาจก่อให้เกิดผลลบต่างๆ ได้ เช่น ไม่สามารถปรับตัวได้ มีปัญหาในการเรียนรู้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งและปัญหาในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นได้

6.3 องค์ประกอบของทักษะทางสังคม

มีผู้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้ต่างๆ กัน ดังเช่น นาดยา ภัทรแสงไทย (2525) ได้อธิบายส่วนประกอบทักษะทางสังคมแต่ละทักษะ ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนร่วมกับผู้อื่น
2. การมีส่วนร่วมในโครงการต่างๆ
3. การมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม
4. การตอบสนองอย่างมีมารยาทต่อคำถามผู้อื่น
5. การเป็นผู้นำการอภิปราย
6. การแสดงความรับผิดชอบ
7. การช่วยเหลือผู้อื่น

ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536) ได้แบ่งทักษะทางสังคมไว้ ดังนี้

1. การเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม
2. การมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม
3. การแสดงและการแก้ปัญหาในกลุ่ม
4. การมีมารยาทในสังคม
5. การแสดงความรับผิดชอบ
6. การช่วยเหลือผู้อื่น

สุรศักดิ์ สุมารัตน์ (2540) กล่าวว่าองค์ประกอบของทักษะทางสังคม คือความสามารถต่างๆ ที่ทำให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กันในสังคม นับตั้งแต่การใช้ชีวิตร่วมกัน การปฏิบัติตนให้อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ได้แก่

1. ทักษะการมีส่วนร่วมในการวางแผนกับผู้อื่น
2. ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกับผู้อื่น
3. ทักษะการมีส่วนร่วมในการอภิปรายกลุ่ม

4. ทักษะการมีส่วนร่วมในการตอบสนองอย่างมีมารยาทต่อคำถามของผู้อื่น
5. ทักษะการเป็นผู้นำอภิปราย
6. ทักษะการแสดงความรักใคร่ชอบ
7. ทักษะในการช่วยเหลือผู้อื่น
8. ทักษะในการเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของตนเอง
9. ทักษะในการใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม
10. ทักษะในการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเองและกลุ่ม
11. ทักษะในการแก้ปัญหาในกลุ่ม
12. ทักษะในการมีมารยาทในสังคม

อุมพร ตรังคสมบัติ (2544) กล่าวถึง การมีทักษะทางสังคมว่าประกอบด้วย

1. ความสามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น
2. สื่อสารได้อย่างชัดเจน ตรงไปตรงมา รู้จักฟังและรู้จักโต้ตอบ
3. รู้จักประเมินสถานการณ์ รู้ว่าตนควรจะทำอย่างไร
4. จัดการกับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ
5. สามารถประนีประนอมและร่วมมือกับผู้อื่นได้
6. มีความเป็นผู้นำ
7. รู้จักโน้มน้าวจิตใจคน สร้างความร่วมมือร่วมใจ แรงบันดาลใจและความกระตือรือร้นให้

เกิดขึ้นในกลุ่ม

โกวิทย์ โพธิสาร (2548) กล่าวว่าทักษะทางสังคมประกอบด้วย

1. ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม
2. ทักษะการเคารพต่อระเบียบวินัยของตนเอง
3. ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานและการแก้ปัญหาในกลุ่ม
4. ทักษะในการวางแผน
5. ทักษะในการยอมรับความความคิดเห็นและช่วยเหลือผู้อื่น

Taba (1967) กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมว่า ทักษะทางสังคมเน้นในเรื่อง

1. การทำงานกลุ่ม
2. ความสามารถในการร่วมกันอภิปราย
3. การมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ
4. ความสามารถในการร่วมมือกันวางแผนงาน

Jarolimek (1977) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคมไว้ดังนี้

1. ทักษะในการเป็นผู้ให้และผู้รับ
2. ทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อม
3. ทักษะในการยอมรับความสามารถของตนและผู้อื่น
4. ทักษะในการควบคุมตนเอง
5. ทักษะในการมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ และทักษะในการรู้จักสิทธิของตนเองและผู้อื่น
7. ทักษะในการวางแผน และทักษะในการเป็นผู้นำ
8. ทักษะในการแสดงความคิดเห็นในการอภิปราย
9. ทักษะในการยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

Goleman (1998) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของทักษะทางสังคม ดังนี้

1. การมีอิทธิพลเพื่อใช้ในการชักจูง โนมน้าวใจผู้อื่น
2. การมีทักษะการสื่อสารเปิดใจกว้างในการรับฟัง และสื่อสารโต้ตอบด้วยความชัดเจน
3. การมีความเป็นผู้นำ สามารถผลักดันและชักนำบุคคลกลุ่มคนได้ การก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เริ่มต้นหรือดำเนินการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ ได้
4. การจัดการกับความขัดแย้ง แก้ปัญหาความไม่ลงรอยกัน ความสามารถสร้างสัมพันธภาพให้แน่นแฟ้น ช่วยและสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ
5. การช่วยเหลือและร่วมมือโดยทำงานร่วมกับบุคคลอื่นที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน

ซึ่งจากองค์ประกอบของทักษะทางสังคม ได้มีผู้เสนอไว้ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์จากเอกสารข้างต้น โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาองค์ประกอบทักษะทางสังคม โดยพิจารณาเลือกในองค์ประกอบทักษะทางสังคมที่มีผู้เสนอไว้อย่างน้อย 4 ท่าน ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 แสดงการสังเคราะห์ทักษะทางสังคม

องค์ประกอบทักษะทางสังคม	Goleman (1998)	Jarolimek (1977)	Taba (1967)	โกวิทย์ โพธิสาร (2548)	อุมาพร ตังค์สมบัติ (2544)	สุรศักดิ์ สุมารัตน์ (2540)	ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536)	นาตยา ภัทรแสงไทย (2525)
ทักษะความเคารพต่อระเบียบวินัยตนเองและกลุ่ม				/		/	/	
ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม			/	/		/	/	/
ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม	/			/		/	/	
ทักษะการมีมารยาทในสังคม						/	/	/
ทักษะความรับผิดชอบ		/				/	/	/
ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น				/		/	/	/
ทักษะการวางแผน		/	/	/		/	/	/
ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม		/	/	/	/	/		/
ทักษะการเข้าใจบทบาทและหน้าที่	/					/		
ทักษะการใช้สิทธิและเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม						/		
ทักษะการแก้ปัญหาและการปรับตัว	/							
ทักษะในการสื่อสาร					/			
ทักษะในการควบคุมตนเอง	/				/			
ความภูมิใจในตนเอง	/							
ทักษะการซื่อสัตย์สุจริต					/			
ทักษะในการควบคุมตนเอง								
ทักษะในการแสดงความคิดเห็น	/			/				
ทักษะในการยอมรับความเห็นของผู้อื่น	/							
ทักษะการเป็นผู้ให้และผู้รับ		/						
ทักษะในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมสิ่งแวดล้อม		/						
ทักษะการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น			/		/			
ทักษะในการร่วมมือปราย			/					
ทักษะการรู้จักประเมินสถานการณ์					/			

สรุปว่า เมื่อพิจารณา จากตารางที่ 2.2 พบว่าองค์ประกอบทักษะทางสังคม สามารถแบ่งออกได้ทั้งหมด 6 ด้าน ดังนี้ ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบ ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะการวางแผน ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ธีระพงศ์ บุศรากุล (2544) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นนักศึกษาชายหญิงที่ลงทะเบียนในหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยวิธีการเรียนแบบชั้นเรียน ปีการศึกษา 2543 ที่มีอายุระหว่าง 15-18 ปี โดยใช้วิธีระบบเจาะจง จำนวน 30 คน เข้าร่วมกิจกรรมเป็นเวลา 2 วัน พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ที่เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการอนุรักษ์โบราณสถานมีผลต่อการเพิ่มระดับความรู้ทัศนคติ และการปฏิบัติต่อการอนุรักษ์สถานสูงขึ้นกว่าก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วรรณธ์ อภินันท์กุล (2548) ศึกษาการพัฒนา รูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดนีโอฮิวแมนนิสเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จตามกฎแห่งความสำเร็จของนโปเลียน ฮิลล์ โดยนำโปรแกรมและคู่มือการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามแนวคิดไปทดลองกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนิสิตคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 40 คน แบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มทดลองที่เข้าร่วมกิจกรรมและกลุ่มควบคุมไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรมโดยเข้าร่วมโปรแกรมเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 40 ชั่วโมงและเรียนรู้ด้วยคู่มือของตนเองจากคู่มือ เป็นเวลา 15 ชั่วโมง พบว่า กลุ่มทดลองมีการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้ที่ประสบความสำเร็จหลังการทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มัทนียา ค้อมทอง (2552) ได้ศึกษาผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติและทักษะอาชีพของกลุ่มสตรีแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี โดยนำแนวคิดการเรียนรู้จากปฏิบัติไปใช้กับกลุ่มทดลองจำนวน 23 คน โดยเข้าร่วมกิจกรรมเป็นเวลา 50 ชั่วโมง ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีค่าเฉลี่ยความรู้ และเจตคติเกี่ยวกับอาชีพหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05

Richeson. Nancy E (2007) ได้วิจัยเรื่องการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้สูงอายุที่เป็นโรคจิตเสื่อมขั้นต้น ด้วยการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ โดยทำการพัฒนาโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ กาย ใจ และวิญญาณ ทดลองกับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุระหว่าง 67-89 ปี เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผลการวิจัย

พบว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุหลังเข้าร่วมโปรแกรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีสุขภาพ กาย ใจ และ วิทยุญาณเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน พบว่า แต่ละงานวิจัยได้นำหลักการและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมาใช้ โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่แตกต่างกันไปตามบริบทที่ศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีการพัฒนา และบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ผู้วิจัยแต่ละท่านได้กำหนดไว้ แสดงว่ากิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนสามารถพัฒนาความรู้ความสามารถ หรือเจตคติของผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้

7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ประครอง สายจันทร์ (2547) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์วัตถุอันตรายในอาคารบ้านเรือนในระดับชุมชน ศึกษากรณีบ้านค้อหวาง หมู่ที่ 3 ตำบลคูเมือง อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ผลจากการร่วมกันปฏิบัติของชาวบ้านในกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่เริ่มโครงการนั้นขึ้นอยู่กับชุมชนและชาวบ้านแต่ละคนว่ามีบทบาท หน้าที่ การมีส่วนร่วม การตัดสินใจ ความกล้า และศักยภาพเพียงไรและแค่ไหน ซึ่งเมื่อพิจารณาจากดัชนีชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 28 ตัว สามารถสรุปได้ว่าบ้านค้อหวางมีความเข้มแข็งขึ้น จนสามารถเรียนรู้เรื่องสารเคมีในชุมชนได้ ทั้งในระดับบุคคลครอบครัว และชุมชน แม้ว่าจะยังไม่ครอบคลุมทุกคนก็ตาม โดยปัจจัยสำคัญที่ซึ่งทำให้เกิดผลต่างๆ ชุมชน คือ ความเป็นคนในชุมชนเดียวกัน ความเป็นชุมชนเดียวกัน ความเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ความยอมรับจากชุมชน ความพยายามพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอน กลุ่มคนวัด กลุ่มสาระพลังงาน ความเป็นเครือข่าย กลุ่มพระ และความรู้จักมักคุ้นในชุมชน

สามารถ กมขุนทด (2548) ศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ประกอบการและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พบว่ากิจกรรมที่ทำให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนได้แก่ การทำหน้าที่พัฒนาชุมชน การสื่อสาร การเรียนรู้ในชุมชน การมีส่วนร่วมตัดสินใจ ในนโยบาย กิจกรรมการพัฒนาและแก้ปัญหาต่างๆ และการทำงานร่วมกับชุมชน โดยกิจกรรมเหล่านี้ จะสร้างให้เกิดความเป็นหุ้นส่วนและนำไปสู่การปฏิบัติงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยการปฏิบัติงานของอาสาสมัครพบว่า ยังมีจำนวนไม่มากนักเนื่องจากความพร้อมทางด้านเวลาและความสามารถ

ธงชาติ วงษ์สวรรค์ (2553) ได้พัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า สามารถช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนให้ได้รับรู้จักตนเอง ให้สามารถปรับตัว มีทักษะทางสังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข นอกจากนี้รูปแบบ

การทำงานเป็นกลุ่ม อาจมีผลต่อทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามดีขึ้น

Alice (2000) ได้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการยุติความรุนแรงของวัยรุ่นในประเทศ Urban กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนในห้องสอนกิจกรรมโฮมรูม พบว่า 1. มีปัญหาความรุนแรงต่างๆ ที่เกิดขึ้น ได้แก่ ปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด การตั้งครมร์ก่อนวัยอันควร การทำร้ายร่างกาย การขาดแคลนการศึกษา การบริการทางสังคมที่ถูกจำกัด 2. วัยรุ่นมีการลดพฤติกรรมเสี่ยงต่อความรุนแรงหลังการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังได้ตั้งใจเพื่อร่วมกันสร้างสังคมของพวกเขาให้เกิดความอยู่ดีมีสุขอีกด้วย

Sanjakdar (2009) ศึกษาเรื่อง Participatory action research: creating spaces for beginning conversations in sexual health education for young Australian Muslims. พบว่า การสอนเรื่องเพศศึกษาในวัยชาวรุ่นมุสลิมเป็นสิ่งที่ท้าทายเนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องศาสนา และภายในกลุ่มของชาวมุสลิมเองยังมีความแตกต่างในเรื่องชนชั้นและเชื้อชาติ งานวิจัยชิ้นนี้จึงได้นำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเข้ามาจัดกระบวนการเรียนการสอนในห้องเรียนให้นักเรียนชาวมุสลิมในออสเตรเลียได้ค้นหาสิ่งที่ต้องการพูดคุยหรือสร้างความหมายในเรื่องเพศที่พวกเขาต้องการศึกษาและบูรณาการเข้ามาในหลักสูตรการสอนและการควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตัวเองซึ่งทำให้พวกเขาได้เรียนรู้กันอย่างน่าสนใจมากขึ้น

7.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน

ชนิษฐา แสงเขียว (2546) การศึกษาเรื่องผลของการใช้กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาจิตวิทยาศาสตร์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ของโรงเรียนบ้านหนองแวง (โสวรรณวิทยาคม) จังหวัดศรีสะเกษ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาผลของการใช้โครงงานวิทยาศาสตร์ในการพัฒนาจิตวิทยาศาสตร์ทั้ง 6 ด้าน ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแวง (โสวรรณวิทยาคม) จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2546 โรงเรียนบ้านหนองแวง(โสวรรณวิทยาคม) จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 36 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1. แผนจัดการเรียนรู้จำนวน 5 แผน 2. แบบวัดจิตวิทยาศาสตร์ก่อนเรียนและหลังเรียน 3. บันทึกช่วยจำ 4. แบบวิเคราะห์กิจกรรมด้านจิตวิทยาศาสตร์ 5. แบบสังเกตกิจกรรมด้านจิตวิทยาศาสตร์ 6. แบบประเมินโครงการวิทยาศาสตร์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและวิเคราะห์เนื้อหา ผลของการจัดกิจกรรมพบว่า หลังเรียนด้วยการทำกิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ นักเรียนมีการพัฒนาจิตวิทยาศาสตร์ทั้ง 6 ด้านมากกว่าก่อนเรียนด้วยการทำกิจกรรมโครงงาน

วิทยาศาสตร์ มีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมจิตวิทยาศาสตร์ทั้ง 6 ด้านอยู่ในระดับดี และความสามารถในการทำโครงการวิทยาศาสตร์อยู่ในระดับดี

วิไลลักษณ์ ขาติวิเชียร (2551) การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนเว็บวิชาวิทยาศาสตร์ด้วยการเรียนรู้แบบโครงเพื่อสร้างค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1. ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนวิทยาศาสตร์ และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนบนเว็บ การเรียนรู้แบบโครงงาน และการสร้างค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี 2. ศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบนเว็บวิชาวิทยาศาสตร์ ด้วยการเรียนรู้แบบโครงงานเพื่อสร้างค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 3. ศึกษาผลการใช้รูปแบบ และ 4. นำเสนอรูปแบบการเรียนการสอนแบบโครงงานบนเว็บวิชาวิทยาศาสตร์ เพื่อสร้างค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 400 คน ภาคปลายปีการศึกษา 2550 ในโรงเรียนในสังกัดคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจำนวน 90 โรงเรียน ผลการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีคะแนนค่านิยมด้านภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วีณา วงศ์ศรีเผือก (2553) ศึกษาผลของโปรแกรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อศึกษาของโปรแกรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4 กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตร ศูนยวิจัยและพัฒนาการศึกษาจำนวน 37 คน ระยะเวลาในการทดลองใช้โปรแกรม 10 สัปดาห์ เครื่องมือที่ใช้ในการทดลองประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน แบบวัดคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดี ด้านการประหยัด แบบประเมินคุณคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัด และบันทึกคุณลักษณะการเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัด ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ นักเรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เรื่องคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

Alberecht and Firedrake (1996) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบโครงงานบนเว็บในวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายที่โรงเรียนมัธยมไพเนอร์ ในรัฐแคลิฟอร์เนีย กิจกรรมการเรียนจะมอบหมายให้นักเรียนทำโครงงานเป็นกลุ่ม โดยเลือกทำโครงงานในหัวข้อต่างๆ ดังนี้ เรื่องพลังงาน การทดสอบผู้บริโภค การสำรวจดาว

อังคาร วิทยาศาสตร์ในโลกจินตนาการ โดยแต่ละกลุ่มจะต้องทำการสืบค้นข้อมูล ทำการสืบสอบและนำเสนอโครงงาน โดยใช้เครื่องมือทางเทคโนโลยีในการนำเสนอมากขึ้น มีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม โดยปรึกษากับครูมากขึ้น

สรุปผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสอนแบบโครงงาน พบว่าโครงงานเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ที่มอบหมายให้นักเรียนทำโครงงานเป็นกลุ่ม โดยเลือกทำในหัวข้อต่างๆ โดยแต่ละกลุ่มจะต้องทำการสืบค้นข้อมูล ทำการสอบและนำเสนอโครงงาน โดยใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีในการนำเสนอมากขึ้น มีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มและปรึกษากับครูมากขึ้น นอกจากนี้กิจกรรมโครงงานยังมีจุดมุ่งหมายที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ที่จะนำไปสู่ความเข้าใจลึกซึ้ง เป็นรูปแบบการสอนที่จะสร้างความรู้ให้กับนักเรียนได้ยาวนาน

7.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ณัฐยา ทิพรัตน์ (2542) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษาโดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียน มัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ครูผู้สอนวิชาศิลปศึกษาส่วนใหญ่เห็นด้วยมาก ในการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ทั้ง 6 ด้าน คือ การเตรียมการสอน การกำหนดวัตถุประสงค์การเลือกวิธีและเทคนิคการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การสอนซ่อมเสริม

2. ประชาชนชาวบ้านเห็นด้วยมากในการนำศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง มาจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนโดยเน้นการสอนทางด้านการแสดงหนังตะลุงและการแกะรูปหนังตะลุง สถานที่ใช้ในการเรียนการสอน เน้นการสอนที่โรงเรียนมากกว่าที่บ้าน วิธีการสอนควรเน้นการสอนแบบสาธิต การวัดและประเมินผลโดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนผู้เรียนควรสามารถนำความรู้ไปปฏิบัติได้

3. ผลจากการสังเกตการสอนของครูและประชาชนชาวบ้านในโรงเรียน พบว่า ใช้วิธีการสอนแบบบรรยายสลับกับการสอนแบบสาธิต และแบ่งกลุ่มปฏิบัติงาน โดยครูผู้สอนเรียนรู้จากประชาชนชาวบ้าน และนำประชาชนชาวบ้านมาถ่ายทอดความรู้ให้นักเรียนโดยตรง การสอนจะเปิดสอนในคาบชุมนุม (กิจกรรมซ่อมเสริม) และเปิดเป็นวิชาเลือก นักเรียนที่สนใจส่วนใหญ่จะเป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากกว่านักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สถานที่ทำการสอนส่วนใหญ่ใช้ห้องเรียนที่อยู่ภายในอาคารเรียน ครูและประชาชนชาวบ้านสอนเรื่องของการแกะรูปหนังตะลุงสอนในเนื้อหาที่สำคัญ และสังเกตการแสดงหนังตะลุงจากการแสดงสดและเทปบันทึกการแสดง ลำดับขั้นตอนวิธีการแสดงไม่แตกต่างกัน แต่จะแตกต่างกันที่บรรยากาศ การชมได้ทั้งเบื้องหน้า เบื้องหลังการแสดง การแกะหนังตะลุงไม่ยากจนเกินไป ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้

4. ครูศิลปศึกษาและปราชญ์ชาวบ้านได้ให้ข้อเสนอแนะว่า ศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง เป็นศิลปะที่ควรอนุรักษ์และสืบทอด ควรมีการนำเข้าสู่กระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียนต่างๆ อย่างต่อเนื่องตั้งแต่ระดับประถมศึกษาโดยให้มีการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติเป็นการสอนให้เห็นคุณค่าศิลปะพื้นบ้านทางด้านหนังตะลุง เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ชื่นชม และมีความตระหนักในคุณค่าอันนำไปสู่การอนุรักษ์และสืบทอดต่อไป

วีระพงษ์ แสงชูโต (2544) ได้ศึกษาวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในทางวิทยาศาสตร์ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. จัดกลุ่มภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบนได้ 7 กลุ่ม แยกเป็นกลุ่มตามปัจจัยสี่ 4 กลุ่ม คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค และกลุ่มสนับสนุนปัจจัยสี่ อีก 3 กลุ่ม คือ คมนาคม อาชีพ และนันทนาการ
2. กลุ่มที่มีหลักการวิทยาศาสตร์ทุกสาขาแทรกอยู่มากที่สุด คือ กลุ่มอาชีพรองลงมาคือ กลุ่มอาหาร และน้อยที่สุด คือ กลุ่มยารักษาโรค และสาขาวิชาวิทยาศาสตร์ที่มีหลักการเพื่อใช้อธิบายได้มากที่สุด คือ ฟิสิกส์ รองลงมา คือ เคมี และน้อยที่สุดคือ ชีววิทยา
3. สามารถจัดทำฐานข้อมูลแสดงแนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้าน แต่ละกลุ่มไปสอดแทรกลงในรายวิชาวิทยาศาสตร์ในระดับประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษาตอนต้นลงในซีดีรอมได้ทุกกลุ่ม

ศุภวรรณ สุดประเสริฐ (2544) ทำการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มการงานพื้นฐานอาชีพ เรื่องการสานตะกร้าสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง จังหวัดขอนแก่น พบว่านักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน ตั้งใจ และเอาใจใส่ในการปฏิบัติงาน ทำงานเป็นและพัฒนางานของตนให้ดีขึ้น ผลการประเมินแบบวัดทักษะปฏิบัติงานและแบบวัดคุณลักษณะในการทำงาน พบว่านักเรียนทำคะแนนไม่ผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม ส่วนผลการวิเคราะห์หลักสูตรหลังการนำหลักสูตรไปใช้พบว่า นักเรียนทำคะแนนในแบบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 80 ทุกคน และจากการสัมภาษณ์ความคิดเห็นของนักเรียน ครูผู้สอน ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และผู้รู้ในท้องถิ่น ที่มีต่อการนำหลักสูตรนี้มาใช้ พบว่าเห็นด้วยกับหลักสูตรแม่บทที่เปิดโอกาสให้โรงเรียนนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่ตรงตามสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความสนใจและความถนัดของตนเอง หลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมีประโยชน์ต่อชุมชนและโรงเรียน นอกจากนั้นยังต้องการให้โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกลุ่มประสบการณ์อื่นๆ อีก

รัตติกาล เจนจัด (2548) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ของเล่นพื้นบ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอ

แม่สรวย จังหวัดเชียงราย พบว่า ผู้สูงอายุในฐานะผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญา มีคุณลักษณะที่โดดเด่น เช่น เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องของเล่นพื้นบ้าน มีความสามารถในการถ่ายทอดภูมิปัญญา รักเด็ก และเข้าใจเด็ก เป็นต้น นอกจากนี้ยังเป็นผู้ที่มีความสามารถในการวิเคราะห์ผู้รับสาร ได้แก่ เพศของผู้รับสาร วัยของผู้รับสาร ทักษะและความสามารถของผู้รับสาร และความสนใจของผู้รับสาร ส่วนกลยุทธ์ที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญา หลักๆ พบว่า เป็นการสาธิต เพื่อให้เด็กๆ ได้ทำตาม การสื่อสารในบรรยากาศที่ไม่เป็นทางการ การสื่อสารสองทาง เพื่อเปิดโอกาสให้มีการซักถาม การจัดกลุ่มที่เหมาะสม และการใช้ภาษาถิ่น ทางด้านเนื้อหาเป็นเรื่องราวของ ความเป็นมาของของเล่น ประโยชน์ ความรู้เรื่องวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งวิธีทำและวิธีเล่น ช่องทางการสื่อสารและสื่อ แบ่งออกเป็น 3 ด้านคือ 1. ด้านพื้นที่ ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และพิพิธภัณฑสถานได้ 2. ด้านเวลา ได้แก่ ผ่านกิจกรรมงานวันเด็ก และการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน 3. สื่อ พบว่ามีสื่อกิจกรรมการเรียนการสอนของเล่นพื้นบ้านที่โรงเรียน และสื่อเชิงรุกผ่านกิจกรรมของเล่นเดินทาง และสุดท้าย เด็กในฐานะผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญา พบว่า เด็กที่มีความสนใจที่จะรับการถ่ายทอดภูมิปัญญา มีลักษณะโดดเด่น เช่น มีความสนใจ มีความชอบของเล่นพื้นบ้าน อยากทำของเล่นเป็น รวมทั้งเป็นคนช่างสังเกตและช่างซักถาม ส่วนสาเหตุที่ทำให้ผู้สูงอายุกับเด็กมีความสัมพันธ์ที่ห่างเหินกันนั้น พบว่ามาจาก 1.การเป็นครอบครัวเดี่ยวของสังคมในปัจจุบัน 2. การที่เด็กต้องไปโรงเรียน 3. การมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย 4. การที่เด็กต้องทำกิจกรรมอื่นๆ และ 5. ลานวัด ส่วนสื่อกลางที่ใช้เชื่อมความสัมพันธ์ ได้แก่ ของเล่นพื้นบ้าน และสื่อบุคคล นอกจากของเล่นพื้นบ้านจะเป็นสื่อในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กแล้ว ยังมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่างๆ เพิ่มขึ้นคือผู้สูงอายุกับผู้สูงอายุ เด็กกับเด็ก ผู้สูงอายุกับครู และผู้สูงอายุกับคนในชุมชน

Harris (1990) ได้ทำการศึกษาการยอมรับการจัดตั้งสถาบันพื้นที่กลุ่มชนผิวดำและการเกษตรกรรมของโลกที่สามใน 12 โปรแกรมของประเทศจาไมก้า พบว่าจากการศึกษาด้านความต้องการความรู้ด้านเกษตรกรรมจากชนผิวดำ ความรู้ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเป็นเจ้าของฟาร์มเล็กๆ การฝึกประสบการณ์ที่ได้จากการทำงานในพื้นที่กลุ่มชนผิวดำความรู้พื้นฐานและเทคนิควิธีที่ให้การพัฒนา โอกาสพัฒนาแทนการตามหลังเทคโนโลยีพลังที่ก่อให้เกิดคุณลักษณะบนพื้นฐานวิทยาศาสตร์ความเหมาะสมในการทำฟาร์มเล็กๆ และขีดจำกัดด้านทรัพยากรบุคคล โดยมีตัวบ่งชี้ที่จะทำให้สำเร็จคือเทคนิควิธี นโยบาย จากทางราชการและกระบวนการ ทำการศึกษาด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การศึกษาเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ข้อที่ค้นพบที่แสดงให้เห็นการประสบผลสำเร็จของกระบวนการที่ได้รับการยอมรับ คือ ข้อปลีกย่อยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของกิจกรรมและสิ่งอื่นๆ ประเด็นที่เป็นพลังที่ทำให้กลุ่มพื้นที่ชนผิวดำยอมรับ คือ การคุมเล็กน้อย มีอำนาจในการตัดสินใจสูง และมีทรัพยากรที่เพียงพอจึงจะประสบผลสำเร็จของกิจกรรมในโครงการ

Fung (1996) ได้ศึกษาเรื่องภูมิปัญญาการใช้ภูมิปัญญาในการสอน ประสิทธิภาพของครู และความรู้ความสามารถทางการสอน จากการศึกษาพบว่า ในการวิจัยนี้มีคำถามที่ถูกยกมาใช้ 2 คำถามคือ 1. อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญา ภูมิปัญญาที่ใช้ในการสอนประสิทธิผลทางการสอนรายบุคคลและประสิทธิผลทางการสอนทั่วไปที่มีต่อความรู้ความสามารถทางการสอน และ 2. อะไรคือความสัมพันธ์ระหว่างภูมิปัญญา ภูมิปัญญาที่ใช้ในการสอนและความรู้ความสามารถทางการสอนที่มีต่อรูปแบบของการมีประสิทธิผลทางการสอนรายบุคคลกับประสิทธิผลทางการสอนทั่วไป จากการศึกษานักศึกษาฝึกสอนปีสุดท้ายจำนวน 89 คน ตอบแบบสอบถามที่มีเครื่องมือวัดระดับเรื่องภูมิปัญญาที่ใช้ในการสอนและประสิทธิผลของครู 3 ตัว คือ 1. การวางแผนชีวิต (Life planning dilemma) 2. การสอน (Teaching dilemma) และ 3. การวัดระดับความมีประสิทธิภาพของครู (The teacher efficacy) ผู้ตอบแบบสอบถามจะถูกขอให้ส่งคะแนนการฝึกสอนด้วย (Teaching practicum marks) ซึ่งคะแนนนี้จะแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการสอนของพวกเขา ความรู้ความสามารถในการสอน (Teaching performance) เป็นสิ่งที่ได้รับการอธิบายที่ดีที่สุดถ้ารวมผลกระทบของภูมิปัญญาในการสอนและประสิทธิผลทางการสอนเป็นรายบุคคล มากกว่าที่จะใช้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเพียงลำพัง การรวมตัวแปรเข้าด้วยกันมีผลต่อความรู้ความสามารถทางการสอนถึงร้อยละ 54 ภูมิปัญญาในการสอนและความรู้ความสามารถทางการสอน จะนำมาซึ่งคำอธิบายที่ดีกว่าในเรื่องรูปแบบของประสิทธิผลทางการสอนเป็นรายบุคคล มากกว่าที่จะใช้ที่ละอย่าง การรวมกันของผลกระทบทางภูมิปัญญาและการใช้ภูมิปัญญาในการสอนรวมทั้งความรู้ความสามารถทางการสอนมีผลถึงร้อยละ 7 ต่อรูปแบบของประสิทธิผลทางการสอนรายบุคคล และประสิทธิผลทางการสอนโดยทั่วไป การค้นพบที่สำคัญในการศึกษาครั้งนี้คือ ภูมิปัญญาที่ใช้ในการสอนมีผลกระทบมากที่สุดต่อความรู้ความสามารถทางการสอน ซึ่งแสดงให้เห็นว่า นักศึกษาฝึกหัดครูควรจะพัฒนาและเตรียมโปรแกรมที่ช่วยให้มีการเจริญเติบโตของภูมิปัญญาที่ใช้ในการสอนมากขึ้น

จากงานวิจัยที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในประเทศ พบว่างานวิจัยแต่ละเรื่องได้นำหลักการเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อการถ่ายทอดให้กับคนในชุมชนไม่ว่าจะเป็นเด็กและผู้สูงอายุการถ่ายทอดจะมีสื่อที่ใช้แตกต่างกันตามบริบทที่ศึกษา ซึ่งส่วนใหญ่พบว่ากลุ่มทดลองที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม จะได้รับการถ่ายทอดความรู้โดยตรงจากปราชญ์ชาวบ้านและได้ลงมือปฏิบัติจริง ทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของตนเอง และบรรลุตามวัตถุประสงค์ตามที่ผู้วิจัยแต่ละท่านได้กำหนดไว้รวมทั้งจากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปเป็นข้อคิดเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาของวิจัยนี้ได้ดังนี้ การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นอย่างยิ่งผู้บริหาร ครูผู้สอน หรือผู้เกี่ยวข้องต้องมีการเตรียมตัวให้พร้อมมีการศึกษาหรือกำหนดนโยบาย มีการวางแผน มีการใช้เทคนิคที่เหมาะสมสามารถประเมินผลได้ มีทรัพยากรที่เพียงพอ

และการมีส่วนร่วมของภูมิปัญญาท้องถิ่น จากข้อคิดนี้จะเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับกรอบงานวิจัยของงานวิจัยนี้ เพื่อศึกษาสภาพการบริหารการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

7.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเล่นพื้นบ้าน

รัชฎววรรณ ประพาน (2541) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การศึกษาความสามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จากการศึกษาโดยใช้กิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้มีระดับเชาว์ปัญญา 50-70 อายุระหว่าง 6-10 ปี ไม่มีความพิการซ้ำซ้อนที่กำลังศึกษาในโรงเรียนพิบูลย์ประชาสรรค์ เขตดินแดง กรุงเทพฯ จำนวน 12 คน ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการฝึกกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน นักเรียนมีความสามารถในระดับด้อยหลังการฝึกอยู่ในระดับดี แสดงให้เห็นว่าความสามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับเรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 หลังการฝึกกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านสูงกว่าก่อนการฝึกกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

มณี ผ่านจันทร (2545) ได้ทำการศึกษาเพื่อเปรียบเทียบลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยระหว่างกลุ่มที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน พบว่า เด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้านมีลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์มากกว่าเด็กปฐมวัยที่ไม่ได้รับการจัดกิจกรรมการเล่นพื้นบ้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ศุภววรรณ วงศ์สร้างทรัพย์ (2551) ได้ทำการศึกษาเรื่อง ผลของการฝึกโปรแกรมการเล่นพื้นบ้านที่มีผลต่อสมรรถภาพทางกาย เพื่อสุขภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลของการฝึกโปรแกรมการเล่นพื้นบ้านที่มีผลต่อสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น ระหว่างกลุ่มทดลองที่ฝึกด้วยโปรแกรมการเล่นพื้นบ้าน ซึ่งประกอบด้วยสถานีฝึก 6 สถานี และกลุ่มควบคุมที่เรียนพลศึกษาในชั่วโมงเรียนปกติใช้เวลาในการฝึก 8 สัปดาห์ สัปดาห์ละ 3 วัน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพระหว่างกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมหลังการฝึกสัปดาห์ที่ 8 ในรายการวิ่ง 1 ไมล์ รายการลูก-นึ่ง และรายการนั่งงอตัวไปข้างหน้า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ในรายการดชันมีมวลกายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ .05 และค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพของกลุ่มทดลอง ก่อนการฝึก และหลังการฝึกสัปดาห์ที่ 6 และ 8 ในรายการวิ่ง 1 ไมล์ รายการลูก-นึ่ง 1 นาที และรายการนั่งงอตัวไปข้างหน้า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่ในรายการดชันมีมวลกายไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนค่าเฉลี่ยสมรรถภาพทางกายเพื่อ

สุขภาพของกลุ่มควบคุมก่อนการฝึกและหลังการฝึกสัปดาห์ที่ 6 และ 8 ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

Shikant (2004) ได้ทำการศึกษาเรื่องผลของการเล่นเกมพื้นเมืองของผู้หญิงที่มีสมรรถภาพกลไกการเคลื่อนไหวประชากรในการวิจัยคือ นักเรียนหญิงจำนวน 40 คนที่มีอายุระหว่าง 17-21 ปี แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 20 คน และกลุ่มควบคุม 20 คน โดยกลุ่มทดลองเล่นเกมพื้นเมืองทดสอบสมรรถภาพกลไกการเคลื่อนไหวก่อนการทดลอง ได้แก่ ลูก-นั่ง วิ่งเก็บของ ยืนกระโดดไกล กลุ่มทดลองเล่นเกม 6 สัปดาห์ หลังจากสัปดาห์ที่ 6 ทดสอบสมรรถภาพกลไกการเคลื่อนไหวของทั้ง 2 กลุ่ม เปรียบเทียบผลโดยใช้การทดสอบค่า “ที” (t-test) ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มทดลองมีพัฒนาการทางสมรรถภาพกลไกการเคลื่อนไหวแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านพบว่า การละเล่นพื้นบ้านนั้นเป็นเกมการละเล่นชนิดหนึ่งที่มีประโยชน์ ช่วยพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวด้านร่างกาย ซึ่งมีแนวโน้มทำให้เกิดการพัฒนาสมรรถภาพทางกายที่สูงขึ้น และส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อการสร้างเสริมสมรรถภาพทางกายที่สัมพันธ์กับทักษะด้วยเช่นกัน

7.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

เสรี โอภาส (2532) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่จังหวัดสุโขทัย ผลการวิจัยพบว่า ทักษะทางสังคมของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลางโรงเรียนขนาดกลาง มีแนวโน้มว่าจะมีทักษะทางสังคมสูงสุด รองลงมาคือ โรงเรียนขนาดใหญ่และโรงเรียนขนาดเล็ก และนักเรียนหญิงมีแนวโน้มว่าจะมีทักษะทางสังคมสูงกว่านักเรียนชาย

รังสี วิบูลย์อรชร (2534) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จังหวัดปราจีนบุรี ผลการศึกษาพบว่า ทักษะทางสังคมมีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การแสดงความรับผิดชอบในงานที่ได้รับมอบหมาย การมีลักษณะความเป็นผู้นำกลุ่ม และการช่วยเหลือผู้อื่นทักษะทางสังคมของนักเรียนชายและนักเรียนหญิงไม่แตกต่างกัน และทักษะทางสังคมของนักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์ (2536) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มและสถานการณ์จำลองที่มีต่อทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ผลการวิจัยพบว่านักเรียนกลุ่ม

ทดลองและกลุ่มควบคุม มีคะแนนในด้านการเคารพระเบียบวินัยตนเองและการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มการแสดงออกและการแก้ปัญหาในกลุ่มไม่แตกต่างกัน นักเรียนกลุ่มทดลองมีคะแนนทักษะทางสังคมในด้านการมีมารยาทในสังคม การแสดงความเป็นผู้นำ การช่วยเหลือผู้อื่นสูงกว่ากลุ่มควบคุม

จรีวรรณ วัฒนะจิตพงศ์ (2537) ได้ศึกษาเปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มและสถานการณ์จำลองที่มีผลต่อทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มตัวอย่างแบ่งเป็นกลุ่มทดลองที่ 1 และกลุ่มทดลองที่ 2 กลุ่มละ 12 คน กลุ่มทดลองที่ 1 ได้รับโปรแกรมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม และกลุ่มทดลองที่ 2 ได้รับโปรแกรมการใช้สถานการณ์จำลอง เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถามทักษะทางสังคม โปรแกรมเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม และโปรแกรมการใช้สถานการณ์จำลอง พบว่าทักษะทางสังคมดีขึ้นภายหลังเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01 นักเรียนมีทักษะทางสังคมดีขึ้นภายหลังใช้สถานการณ์จำลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มและใช้สถานการณ์จำลองมีทักษะทางสังคมที่ไม่แตกต่างกัน

ภาศิญา อ่อนดี (2539) ได้ศึกษาทักษะทางสังคมกับการปฏิบัติงานและมนุษยสัมพันธ์ของพยาบาลประจำการ โรงพยาบาลศิริราช ผลการวิจัยพบว่า พยาบาลที่มีทักษะทางสังคมสูง มีการปฏิบัติงานในแต่ละด้าน และการปฏิบัติงานรวมสูงกว่าพยาบาลที่มีทักษะทางสังคมต่ำ พยาบาลที่มีทักษะทางสังคมสูงมีมนุษยสัมพันธ์สูงกว่าพยาบาลที่มีทักษะทางสังคมต่ำ และการปฏิบัติงานพยาบาลในแต่ละด้านมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับมนุษยสัมพันธ์

วรรณสวัสดิ์ อุทัยพันธุ์ (2540) ได้ศึกษาผลของกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะบริหารธุรกิจบัณฑิต โดยกลุ่มตัวอย่างได้เข้าร่วมโปรแกรมกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างมีการพัฒนาทักษะทางสังคมหลังจากการเข้าร่วมโปรแกรมกลุ่มสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะในการแก้ปัญหาและตัดสินใจร่วมกัน การรับรู้ที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น

Stark (1983) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินโปรแกรมการฝึกทักษะทางสังคม เด็กวัยรุ่นตอนกลางที่มีปัญหาด้านการเรียนรู้ โดยทำการศึกษากับนักเรียนชายทั้งหมด 14 คน ที่มีอายุระหว่าง 9 ถึง 12 ปี ซึ่งให้เด็กได้รับการฝึกอบรมทักษะทางด้านต่างๆ เช่น การเชิญชวน การทักทาย การเข้าร่วม การยิ้ม การสนทนา การเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้ความร่วมมือ การแสดงความเสียใจ ในจำนวนเด็กชาย 14 คนนี้ 7 คน จะได้รับการฝึกอบรมทางการเรียนรู้ด้วยตนเอง ควบคู่ไปกับการฝึกอบรมทักษะทางสังคมด้วย เด็กชายเหล่านี้จะถูกประเมินทั้งก่อนหลังการฝึกอบรม โดยใช้มาตรา

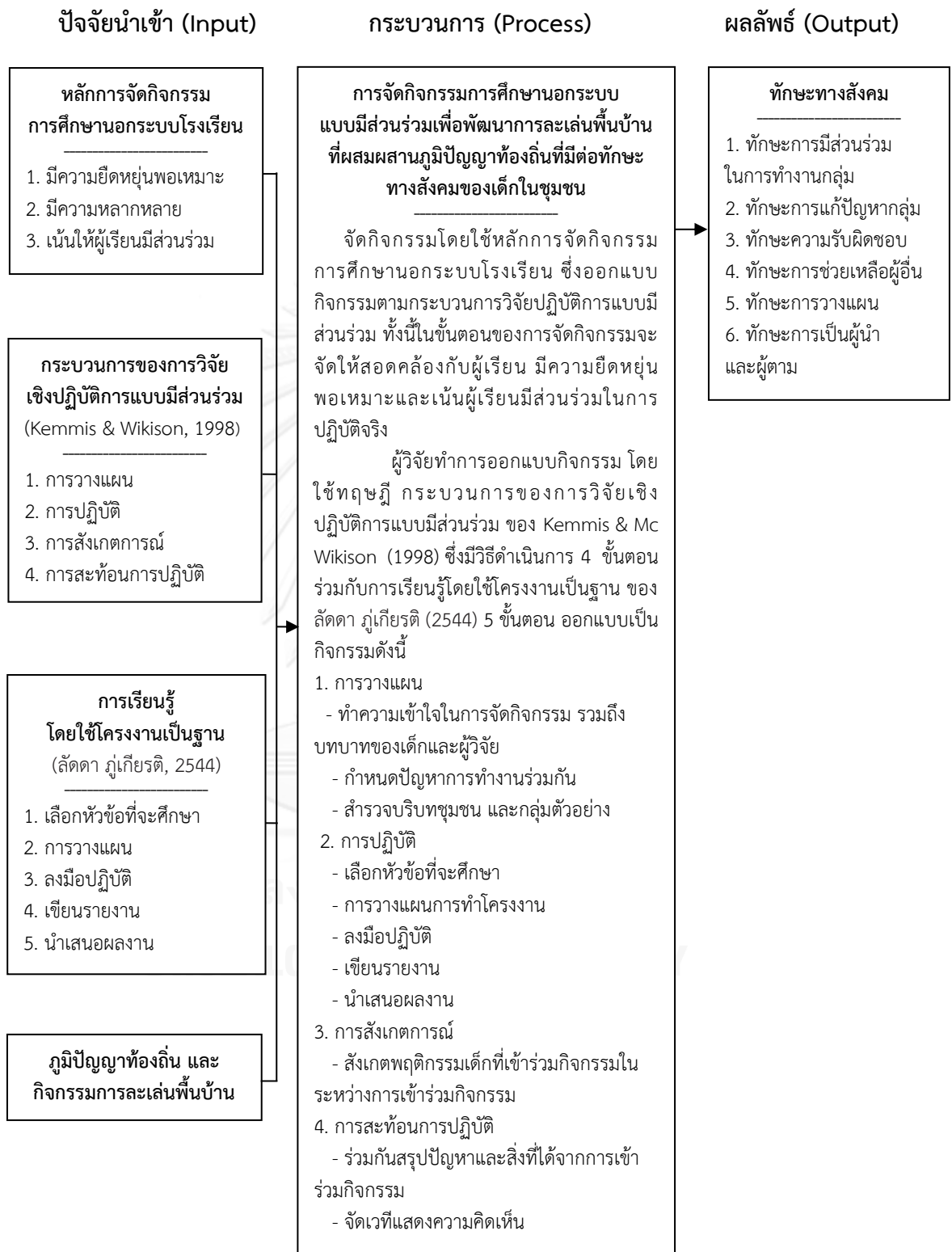
วัดสังคม (Socio metric) การสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออก ผลการศึกษาปรากฏว่า จำนวนเด็กมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้นตามระยะเวลาของการฝึกอบรม

Macdonald (1993) ศึกษาทักษะทางสังคมของเด็กที่มีต่อความตั้งใจและพฤติกรรมไม่อยู่นิ่ง พบว่าการฝึกทักษะทางสังคมช่วยพัฒนาความตั้งใจของเด็กได้ดีขึ้น และช่วยลดพฤติกรรมไม่อยู่นิ่ง นอกจากนี้มีข้อเสนอแนะเรื่องการรับรู้ของคณะครูที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งขึ้นอยู่กับ การรับรู้และการสังเกต รวมทั้งตัวของเด็กเอง

Virginia (1996) ศึกษาผลการฝึกทักษะทางสังคม และผู้ฝึกที่อยู่ต่างกัน ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และพฤติกรรมทางสังคม กลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่มีปัญหาทางการเรียน จำนวน 11 คน โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก จำนวน 4 คน ได้รับการฝึกทักษะทางสังคม และมีผู้ฝึกให้กลุ่มที่ 2 จำนวน 4 คน ได้รับการฝึกทักษะทางสังคมอย่างเดียว กลุ่มที่ 3 จำนวน 3 คน เป็นกลุ่มควบคุม จากการทดลองพบว่า การฝึกทักษะทางสังคมและมีผู้ฝึกที่มีประสบการณ์ ช่วยพัฒนาการเรียนของเด็กนักเรียนได้

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคมดังกล่าวข้างต้น พบว่า ได้มีการศึกษาอย่างกว้างขวางในด้านการพัฒนาและส่งเสริมทักษะทางสังคมทั้งโดยการฝึกการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เน้นในความสัมพันธ์ของผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมกลุ่ม ตลอดจนการหาความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมกับปัจจัยอื่นๆ ในกลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม ไม่ว่าจะเป็นเด็กนักเรียน นักศึกษา

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 2.2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับเด็กในชุมชน ในการพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทำการศึกษาในชุมชนบ้านหนองเต่า ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ การเก็บรวบรวมข้อมูลในการทำวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้หลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลที่หลากหลาย ทั้งจากการสังเกตทักษะทางสังคม แบบวัดทักษะทางสังคม แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน รวมถึงเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องโดยที่ผู้วิจัยจะเป็นผู้สังเกตและเก็บบันทึกข้อมูลต่างๆ ด้วยตนเองเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงมากที่สุด การนำเสนอเนื้อหาในบทที่ 3 ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1. การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา ขั้นตอนที่ 2. ดำเนินการวิจัย ขั้นตอนที่ 3. เครื่องมือในการวิจัย และขั้นตอนที่ 4. วิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งรายละเอียดต่างๆ เป็นดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การคัดเลือกประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่จะศึกษา

ประชากร : ประชากรที่ใช้ในการครั้งนี้ คือ เด็กที่มีอายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชน

กลุ่มตัวอย่าง : กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ เด็กที่มีอายุ 9 – 12 ปี ที่มีความสนใจเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบโรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Random Sampling) ซึ่งมีวิธีดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1.1 สุ่มเลือกภาคมา 1 กลุ่ม จากจำนวน 6 กลุ่ม ตามลักษณะภูมิประเทศ ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันตก ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ ผลการสุ่มได้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1.2 สุ่มเลือกกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมา 1 กลุ่ม จากจำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลาง กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 1 กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 ผลการสุ่มได้กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2

1.3 สุ่มเลือกกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง 2 มา 1 จังหวัดจากจำนวนทั้งหมด 4 จังหวัด อันได้แก่ สุรินทร์ นครราชสีมา บุรีรัมย์ และชัยภูมิ ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ดำเนินการเขียนชื่อจังหวัดลงในกล่อง แล้วสุ่มหยิบขึ้นมา 1 จังหวัด ผลการสุ่มได้จังหวัดบุรีรัมย์

1.4 สุ่มเลือกอำเภอ 1 อำเภอจากจำนวนทั้งหมด 23 อำเภอของจังหวัดบุรีรัมย์ ประกอบด้วย อำเภอเมืองบุรีรัมย์ นางรอง ประโคนชัย พุทไธสง ลำปลายมาศ สตึก กระสัง ละหานทราย บ้านกรวด คูเมือง หนองกี่ ประคำ หนองหงส์ นาโพธิ์ พลับพลาชัย ห้วยราช โนนสุวรรณ ชำนิ โนนดินแดง เฉลิมพระเกียรติ บ้านใหม่ชัยพจน์ บ้านด่าน และแคนดง ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ดำเนินการเขียนชื่ออำเภอลงในกล่อง แล้วสุ่มหยิบขึ้นมา ผลการสุ่มได้อำเภอบ้านด่าน

1.5 สุ่มเลือกตำบล 1 ตำบลจากทั้งหมด 4 ตำบลของอำเภอบ้านด่าน ซึ่งประกอบด้วย ตำบลบ้านด่าน ปราสาท วังเหนือ โนนขวาง ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ดำเนินการเขียนชื่อตำบลลงในกล่อง แล้วสุ่มหยิบขึ้นมา ผลการสุ่มได้ตำบลโนนขวาง

1.6 สุ่มเลือกหมู่บ้าน 1 หมู่บ้านจากทั้งหมด 9 หมู่บ้านของตำบลโนนขวาง ซึ่งประกอบด้วย ดงกระทิง ปอหุ หนองแต้ ดงเย็น สำโรง หนองสระ โนนขวาง หนองนา ปอแดง ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ดำเนินการเขียนชื่อหมู่บ้านลงในกล่อง แล้วสุ่มหยิบขึ้นมา ผลการสุ่มได้หมู่บ้านหนองแต้

1.7 ทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างเป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี จำนวน 30 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยผู้ปกครองให้ความยินยอมในการเข้าร่วมกิจกรรม และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบได้ตลอดระยะเวลา 50 ชั่วโมง ตามที่ผู้วิจัยกำหนด

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการวิจัย

- ขั้นตอนดำเนินการวิจัย แบ่งเป็น 3 ช่วง โดยเริ่มตั้งแต่ 1. ขั้นเตรียมตัวเพื่อการวิจัย
2. บทบาทผู้วิจัย และ 3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ขั้นเตรียมตัวเพื่อการวิจัย

ผู้วิจัยได้เตรียมตัวก่อนทำงานภาคสนามเพื่อให้สามารถประสานงานและเข้าชุมชนได้อย่างราบรื่นกลมกลืนและเป็นกันเองกับชุมชน ด้วยการประสานงานกับผู้นำชุมชนโดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสำรวจชุมชน และเตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การบันทึกภาพ และการจดบันทึก รวมทั้งศึกษารายงาน เอกสาร และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการเข้าพื้นที่และสร้างสัมพันธภาพกับชุมชน เตรียมความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและพาหนะในการเดินทางตลอดจนจัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย (ภาคผนวก จ) โดยการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

2.2 บทบาทผู้วิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยเข้าไปในสนามวิจัยหรือชุมชนที่ใช้ในการวิจัยในลักษณะที่เปิดเผยสถานภาพ เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ทำความรู้จักสร้างความคุ้นเคยและสร้างความสัมพันธ์กับชาวบ้านและเด็ก ซึ่งผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมกับชุมชน รวมถึงมีการพูดคุยอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการกับชาวบ้าน จากนั้นผู้วิจัยทำการศึกษาริบทชุมชนในด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม ประชาชนชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น และบริบทของตัวอย่างซึ่งเป็นเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ทั้งนี้ได้ประชาสัมพันธ์ด้วยการประสานกับผู้นำหมู่ชุมชนให้ประกาศผ่านหอกระจายเสียงของชุมชน เพื่อขอความร่วมมือกับชาวบ้านในการให้ข้อมูลที่จำเป็นแก่ผู้วิจัยในการศึกษาริบทชุมชน และบริบทของเด็กในชุมชน ประชาสัมพันธ์ในเรื่องการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน และรับสมัครตัวอย่างเด็กในชุมชนเพื่อเข้าร่วมโครงการวิจัย

นอกจากนี้บทบาทของผู้วิจัยในการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน คือผู้วิจัยจะเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมของเด็กขณะเข้าร่วมกิจกรรม และคอยอำนวยความสะดวกในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการลงพื้นที่ในการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นของเด็ก การเตรียมพาหนะที่ใช้ในการเดินทางเพื่อเก็บข้อมูล การเตรียมเอกสารความรู้ที่จำเป็นในการทำกิจกรรม รวมทั้งคอยแนะนำให้ความรู้ ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการทำงานแก่เด็กตลอดการจัดกิจกรรม

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. ผู้วิจัยทำการวัดระดับทักษะทางสังคมของเด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ทุกคนในชุมชน เพื่อเป็นฐานข้อมูลระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน (ภาคผนวก ง)
2. ผู้วิจัยนำแบบวัดทักษะทางสังคมให้เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 30 คน ทดสอบก่อนเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test) (ภาคผนวก ง)
3. ผู้วิจัยจัดกิจกรรมตามแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน กับเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน ใช้ระยะเวลา 50 ชั่วโมง (ภาคผนวก ง)

4. ผู้วิจัยดำเนินการสังเกตการณ์โดยการสังเกตพฤติกรรมเกี่ยวกับทักษะทางสังคมของเด็ก ขณะเข้าร่วมกิจกรรมและบันทึกผลในแบบสังเกตทักษะทางสังคมของเด็ก (ภาคผนวก ง)

5. ผู้วิจัยนำแบบวัดทักษะทางสังคมให้เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 30 คน ทดสอบหลังเข้าร่วมกิจกรรม (Post-test) (ภาคผนวก ง)

ขั้นตอนที่ 3 เครื่องมือในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

3.1. แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ซึ่งผู้วิจัยสร้างแผนกิจกรรมตามกรอบแนวคิด มีขั้นตอนดังนี้

3.1.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

- การจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบโรงเรียน
- การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
- การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน
- ภูมิปัญญาท้องถิ่น
- การเล่นที่บ้าน
- ทักษะทางสังคม

3.1.2 ดำเนินการสร้างแผนการจัดกิจกรรมการศึกษาอนุกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ เทคนิคในการจัดกิจกรรม และวิธีการประเมินผล ผู้วิจัยยึดหลักของกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของ Kemmis and Wilkinson (1998) ซึ่งมีทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่ 1. การวางแผน 2. การปฏิบัติการ (ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้นำหลักการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ตามแนวคิดของ ลัดดา ภูเกียรติ (2544) เข้ามาใช้เพื่อให้เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองอย่างเต็มที่โดยมีผู้วิจัยคอยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษา ซึ่งประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1. เลือกหัวข้อที่จะศึกษา 2. วางแผน 3. ลงมือปฏิบัติ 4. เขียนรายงาน และ 5. นำเสนอผลงาน) ขั้นตอนที่ 3. การสังเกตการณ์ และ 4. การสะท้อนการปฏิบัติการกิจกรรมที่จัดขึ้นจะใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอน เน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้วิจัย เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันเองให้ และเด็กกับชาวบ้าน ซึ่งผู้วิจัยจะมีบทบาทในการอำนวยความสะดวก ให้ความรู้ และคำปรึกษาแก่เด็กรวมทั้งคอยกระตุ้นให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. การวางแผน (Plan)

1. ศึกษาบริบทของชุมชน โดยผู้วิจัยทำการลงพื้นที่ศึกษาบริบทชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลของชุมชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ สังคม และเศรษฐกิจของชุมชน ที่สามารถใช้เป็นฐานเชื่อมโยงไปถึงการพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน โดยการสังเกต การพูดคุย การจดบันทึก และการบันทึกภาพ รวมถึงการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนที่มีในขณะนั้น
2. ศึกษาบริบทเด็กในชุมชน โดยผู้วิจัยทำการศึกษาบริบทเด็กในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลของเด็กในชุมชน วิถีความเป็นอยู่ และพฤติกรรม ของเด็กที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย โดยการสังเกต การพูดคุย การสัมภาษณ์จากเด็กผู้ใหญ่ และผู้ปกครองของเด็ก
3. การประชุมกลุ่มเรียนรู้บทบาทในการจัดกิจกรรม เป็นการวางแผนการดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและเด็ก เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในบทบาทของเด็กในการเข้าร่วมกิจกรรม บทบาทของผู้วิจัย และกระบวนการจัดกิจกรรม และทำการแบ่งกลุ่มย่อยผู้เข้าร่วมกิจกรรม ออกเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 6 คน
4. เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้าน โดยผู้วิจัยร่วมเสวนากับเด็กเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เด็กมีความรู้และความเข้าใจเบื้องต้นในภูมิปัญญาท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก่อนที่จะลงพื้นที่ทำการสำรวจข้อมูลในชุมชน จากนั้นในระดับความคิดในกลุ่มย่อยในหัวข้อภูมิปัญญาท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้านในชุมชนของเรา แล้วนำเสนอให้กลุ่มอื่นๆ ฟังพร้อมทั้งสาธิตการละเล่นพื้นบ้านกลุ่มละ 1 การละเล่น
5. เรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยผู้วิจัยแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงงานกับเด็ก เพื่อให้เด็กเรียนรู้และเข้าใจถึงขั้นตอนและกระบวนการทำโครงงานก่อนที่จะลงมือทำโครงงานการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. เรียนรู้เรื่องเครื่องมือ และเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยให้ความรู้เรื่องเครื่องมือ และเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้เด็กมีความรู้ถึงกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน จากนั้นให้เด็กระดมความคิดภายในกลุ่มเพื่อเลือกเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2. การปฏิบัติการ (Action)

ผู้วิจัยและเด็กลงมือดำเนินการทำโครงงานกลุ่ม เรื่องการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามที่ได้มีการแบ่งกลุ่มไว้แล้วในขั้นตอนการวางแผน โดยใช้หลักการจัดการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานตามแนวคิดของ ลัดดา ภูเกียรติ (2544) ซึ่งมี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. เลือกหัวข้อที่จะศึกษา ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยร่วมกับเด็กทำการศึกษาชุมชนโดยการจัดกิจกรรมสำรวจชุมชนในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชน ซึ่งในการสำรวจเด็กจะต้องดำเนินการเป็นกลุ่มและเก็บรวบรวมข้อมูลของภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งหมดที่มีในชุมชนของตนเอง จากนั้นทำการสรุปร่วมกันและทำการระดมความคิดภายในกลุ่มย่อยเพื่อเลือกหัวข้อภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะทำโครงการการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. วางแผน (เขียนเค้าโครงของโครงการ) เด็กจะร่วมกันทำการวางแผนการทำโครงการโดยการเขียนเค้าโครงของโครงการกลุ่มของตนเองในหัวข้อตามเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ร่วมกันเลือกไว้แล้วจากการสำรวจชุมชนตามรูปแบบในใบงาน ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะคอยให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาแก่เด็กในการกำหนดจุดประสงค์ ตั้งสมมุติฐาน กำหนดวิธีการศึกษา วางแผนจัดทำเค้าโครงของโครงการพร้อมทั้งคอยกระตุ้น และส่งเสริมเกี่ยวกับวิธีการศึกษาที่หลากหลาย การเลือกวิธีการศึกษาที่สามารถทำได้ แหล่งข้อมูลที่เหมาะสมและกลุ่มเป้าหมาย เมื่อเด็กเขียนเค้าโครงของโครงการเสร็จแล้วผู้วิจัยจะตรวจสอบความถูกต้อง จากนั้นให้นำเสนอให้เพื่อฟังที่ละกลุ่มจนครบทั้ง 5 กลุ่ม

3. ลงมือปฏิบัติ ขั้นตอนนี้เด็กในกลุ่มจะร่วมมือกันลงมือปฏิบัติตามแผน (เค้าโครงของโครงการ) ที่ได้กำหนดไว้แล้วในขั้นตอนการวางแผน โดยการลงพื้นที่ทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นตามหัวข้อของกลุ่มอย่างละเอียดจนได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน ซึ่งในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะคอยสังเกตการณ์ในการเก็บข้อมูลของเด็ก พร้อมทั้งให้ความรู้ คำปรึกษา และแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดจนอำนวยความสะดวก เพื่อให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเต็มที่ เมื่อเด็กทำการเก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้นำมาเรียบเรียงและสรุปร่วมกันภายในกลุ่มแล้วคิดค้นออกแบบเป็นการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและทดลองเล่นภายในกลุ่มให้เกิดความชำนาญเพื่อที่จะนำเสนอผลงานในลำดับต่อไป

4. เขียนรายงาน (จัดทำแผนแสดงโครงการ) ในขั้นตอนนี้เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของเด็กผู้วิจัยจึงได้ปรับเปลี่ยนจากการเขียนรายงานมาเป็นการจัดทำแผนแสดงโครงการ ซึ่งเด็กจะร่วมกันจัดทำแผนแสดงโครงการ โดยมีผู้วิจัยคอยแนะนำและให้คำปรึกษา เพื่อให้เด็กจัดทำแผนแสดงโครงการได้อย่างครบถ้วนและถูกต้องตามรูปแบบในใบงาน

5. นำเสนอผลงาน ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยให้ความรู้เรื่องการนำเสนอผลงานโครงการและรูปแบบการนำเสนอผลงานที่หลากหลายเพื่อเป็นทางเลือกให้เด็กนำไปใช้ในการนำเสนอผลงาน จากนั้นผู้วิจัยและเด็กร่วมกันเด็กระดมความคิดเพื่อเลือกวิธีการนำเสนอผลงานที่เหมาะสมแล้วร่วมกันจัดกิจกรรมนำเสนอผลงานตามรูปแบบที่ตกลงกันได้

ขั้นตอนที่ 3. การสังเกตการณ์ (Observe)

1. ผู้วิจัยสังเกตทักษะทางสังคมของเด็กในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มดำเนินการจัดกิจกรรมจนสิ้นสุดกระบวนการของกิจกรรมโดยทำการบันทึกลงในแบบสังเกตทักษะทางสังคม (ภาคผนวก ง)
2. ผู้วิจัยบันทึกการปฏิบัติงานของเด็กว่าเป็นอย่างไร เป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ถ้าหากเป็นไปตามแผนที่วางไว้ผู้วิจัยจะให้เด็กดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ต่อไป แต่ถ้าหากไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ผู้วิจัยจะให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้เด็กนำข้อมูลดังกล่าวไปปรับใช้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 4. การสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection)

1. แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำงาน ผู้วิจัยและเด็ก ร่วมกันสรุปปัญหาและสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการระดมความคิดร่วมกันและถามเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย และนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

โดยดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็ก ในชุมชนบ้านหนองเต่า ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ อายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน ซึ่งจัดกิจกรรมเป็นเวลาต่อเนื่องรวมทั้งสิ้น 50 ชั่วโมง

3.1.3 การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) นำแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน (ภาคผนวก ข) ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา และความเหมาะสม โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ ดังนี้

- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 ท่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 ท่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านเด็กและเยาวชน 1 ท่าน

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruency Index : IOC) ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (ภาคผนวก ค) ซึ่งถือว่ามีความสอดคล้องกับเนื้อหา (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2552)

3.2 แบบวัดทักษะทางสังคม

โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบวัด ดังต่อไปนี้

3.2.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการวัดและการประเมินผล ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

3.2.2 ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดทักษะทางสังคม และได้ร่างแบบวัดออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลทั่วไปของเด็ก ตอนที่ 2 เป็นแบบวัดทักษะทางสังคมของเด็ก

3.2.3 ผู้วิจัยนำแบบวัดทักษะทางสังคมให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบเพื่อพิจารณาความเหมาะสมถูกต้องในขั้นต้น จากนั้นนำมาแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.2.4 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบวัดทักษะทางสังคม โดยเป็นคำถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's Scale Type) จำนวน 20 ข้อ

ลักษณะของแบบวัดทักษะทางสังคมที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert's Scale Type) มีเกณฑ์การวัดผลการจัดกิจกรรมดังนี้

5 หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงของเด็กมากที่สุด
4 หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงของเด็กมาก
3 หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงของเด็กปานกลาง
2 หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงของเด็กน้อย
1 หมายถึง	ข้อความนั้นตรงกับความเป็นจริงของเด็กน้อยที่สุด

และมีเกณฑ์การประเมิน คือ คะแนนเฉลี่ยเลขคณิตที่ได้จากข้อคำถามแต่ละข้อจะใช้จุดทศนิยมเพียง 2 ตำแหน่ง โดยผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการแปลความหมายตามเกณฑ์ของ (ประคองกรรณสูตร, 2542)

4.50 – 5.00	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงมากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงมาก
2.50 – 3.49	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงปานกลาง
1.50 – 2.49	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงน้อย
1.00 – 1.49	หมายถึง	ตรงกับความเป็นจริงน้อยที่สุด
0	หมายถึง	ไม่ตรงกับความเป็นจริง

แปลผลดังนี้

4.50 – 5.00	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมระดับมากที่สุด
3.50 – 4.49	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมระดับมาก
2.50 – 3.49	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมระดับปานกลาง
1.50 – 2.49	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมระดับน้อย
1.00 – 1.49	หมายถึง	มีทักษะทางสังคมระดับน้อยที่สุด

3.2.5 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบวัดทักษะทางสังคม ที่ผ่านการเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจ โดยผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ข) พิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence : IOC) ในการส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาค่าความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 ท่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิเชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน 2 ท่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย 1 ท่าน

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ถ้าค่า IOC \geq .05 ขึ้นไป (ภาคผนวก ค) หมายถึง ข้อคำถามนั้นมีความเหมาะสม ดวงกลม ไตรวิจิตรคุณ (2552) จะเห็นว่ามี ความสอดคล้องกับบุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2543) ที่กล่าวว่า หากมี IOC ใกล้ 1 แสดงว่ามีความตรงตามเนื้อหา โดยรายงานต่ออาจารย์ที่ปรึกษาถึงขั้นตอนและกระบวนการที่ได้จัดขึ้นและทางอาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น และผู้วิจัยได้ปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยการเพิ่มรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน และปรับแก้การใช้คำพูดให้เหมาะสม

3.3 แบบสังเกตทักษะทางสังคม

โดยมีขั้นตอนการสร้างแบบสังเกต ดังต่อไปนี้

3.3.1 ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักการวัดและการประเมินผลศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะทางสังคม

3.3.2 ผู้วิจัยนำแบบสังเกตทักษะทางสังคมให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ตรวจเพื่อพิจารณาความเหมาะสมถูกต้องในขั้นต้น จากนั้นนำมาแก้ไขตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

3.3.3 ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบสังเกตทักษะทางสังคม โดยเป็นคำถาม แบบปลายเปิด จำนวน 6 ข้อ

3.3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ นำแบบสังเกตทักษะทางสังคม ที่ผ่านการเห็นชอบจากอาจารย์ที่ปรึกษาส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจ โดยผู้วิจัยได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน (ภาคผนวก ข) พิจารณาจากค่าดัชนีความสอดคล้อง (index of item-objective congruence : IOC) ในการส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจพิจารณาค่าความสอดคล้อง โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิดังนี้

- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษานอกระบบโรงเรียน 2 ท่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิเชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน 2 ท่าน
- ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัย 1 ท่าน

ผู้วิจัยได้ใช้เกณฑ์การวัดค่าความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ ถ้าค่า IOC \geq .05 ขึ้นไป (ภาคผนวก ค) หมายถึง ข้อคำถามนั้นมีความเหมาะสม ดวงกลม ไตรวิจิตรคุณ (2552) จะเห็นว่ามี ความสอดคล้องกับบุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ (2543) ที่กล่าวว่า หากมี IOC ใกล้ 1 แสดงว่ามีความตรงตามเนื้อหา โดยรายงานต่ออาจารย์ที่ปรึกษาถึงขั้นตอนและกระบวนการที่ได้จัดขึ้นและทางอาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะเพื่อปรับปรุงให้ดีขึ้น และผู้วิจัยได้ปรับแก้ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ด้วยการเพิ่มรายละเอียดในแต่ละขั้นตอน และปรับแก้การใช้คำพูดให้เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 4 วิเคราะห์ข้อมูล

1. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลระดับทักษะทางสังคมของเด็ก ด้วยค่าสถิติประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D)
2. ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลคะแนนทักษะทางสังคมของเด็ก ก่อนเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test) และหลังเข้าร่วมกิจกรรม (Post-test) ของกลุ่มตัวอย่างวิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าสถิติประกอบด้วย ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) และค่าสถิติทดสอบ (t-test)
3. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้วิเคราะห์โดยใช้คอมพิวเตอร์โปรแกรม SPSS Statistic for Windows Version 17.0 วิเคราะห์หาค่าต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างคะแนนเฉลี่ยทักษะทางสังคมก่อนการทดลอง และหลังการทดลองของกลุ่มตัวอย่างด้วยสถิติทดสอบ ที (t-test dependent) ชูศรี วงศ์รัตน์ (2550)

$$t = \frac{\sum D}{\frac{\sqrt{n \sum D^2 - (\sum D)^2}}{n-1}} \quad df = n-1$$

กำหนดให้ D แทน ความแตกต่างระหว่างคะแนนแต่ละคู่
 N แทน จำนวนคู่

2. วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ยเลขคณิต (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2552) มีสูตร ดังนี้

$$\bar{x} = \frac{\sum x}{N}$$

กำหนดให้ \bar{x} แทน ค่าเฉลี่ยเลขคณิต
 $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 N แทน จำนวนประชากร

3. หาค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) (ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ, 2552) มีสูตร ดังนี้

$$S.D. = \sqrt{\frac{n \sum x^2 - (\sum x)^2}{n(n-1)}}$$

กำหนดให้ S.D. แทน ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
 $\sum x$ แทน ผลรวมของคะแนนทั้งหมด
 $\sum x^2$ แทน ผลรวมทั้งหมดของคะแนนในแต่ละข้อยกกำลังสอง
 n แทน จำนวนผู้ตอบข้อคำถามทั้งหมด

4. การหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบทดสอบในแต่ละข้อ โดยใช้สูตร IOC หา ค่าดัชนีความสอดคล้องของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดดังนี้ (วรรรณี แกมเกศ, 2551)

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

	เมื่อ	IOC	แทน	ดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อสอบกับ
				จุดประสงค์กับเนื้อหาหรือระหว่างข้อสอบกับจุดประสงค์
		$\sum R$	แทน	ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด
N	แทน		จำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด	

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ออกเป็น 5 ตอน ดังนี้ คือ

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทชุมชนบ้านหนองเต่า ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

ตอนที่ 2 บริบทของเด็กในชุมชน

ตอนที่ 3 ระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนากิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ตอนที่ 5 ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาบริบทชุมชนบ้านหนองแ่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์

การจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ในครั้งนี้เบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชน บริบทของชุมชนทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงสภาพการณ์กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ทักษะทางสังคมของเด็ก การเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่ผ่านมามีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยดำเนินการศึกษาชุมชนด้วยตนเองทุกขั้นตอน โดยการศึกษาเอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบลโนนขวาง โรงเรียนบ้านหนองแ่พัฒนา วัดบ้านหนองแ่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์ สังเกตสภาพชุมชนเพื่อทำแผนที่เดินดิน สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อนำมาสังเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า

ภาพที่ 4.1 แสดงป้ายหน้าหมู่บ้านหนองแ่

1. สภาพที่ตั้งของชุมชน

บ้านหนองแ่ ตั้งอยู่ในเขตตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์ มีระยะห่างจากตัวเมืองบุรีรัมย์ประมาณ 27 กิโลเมตร

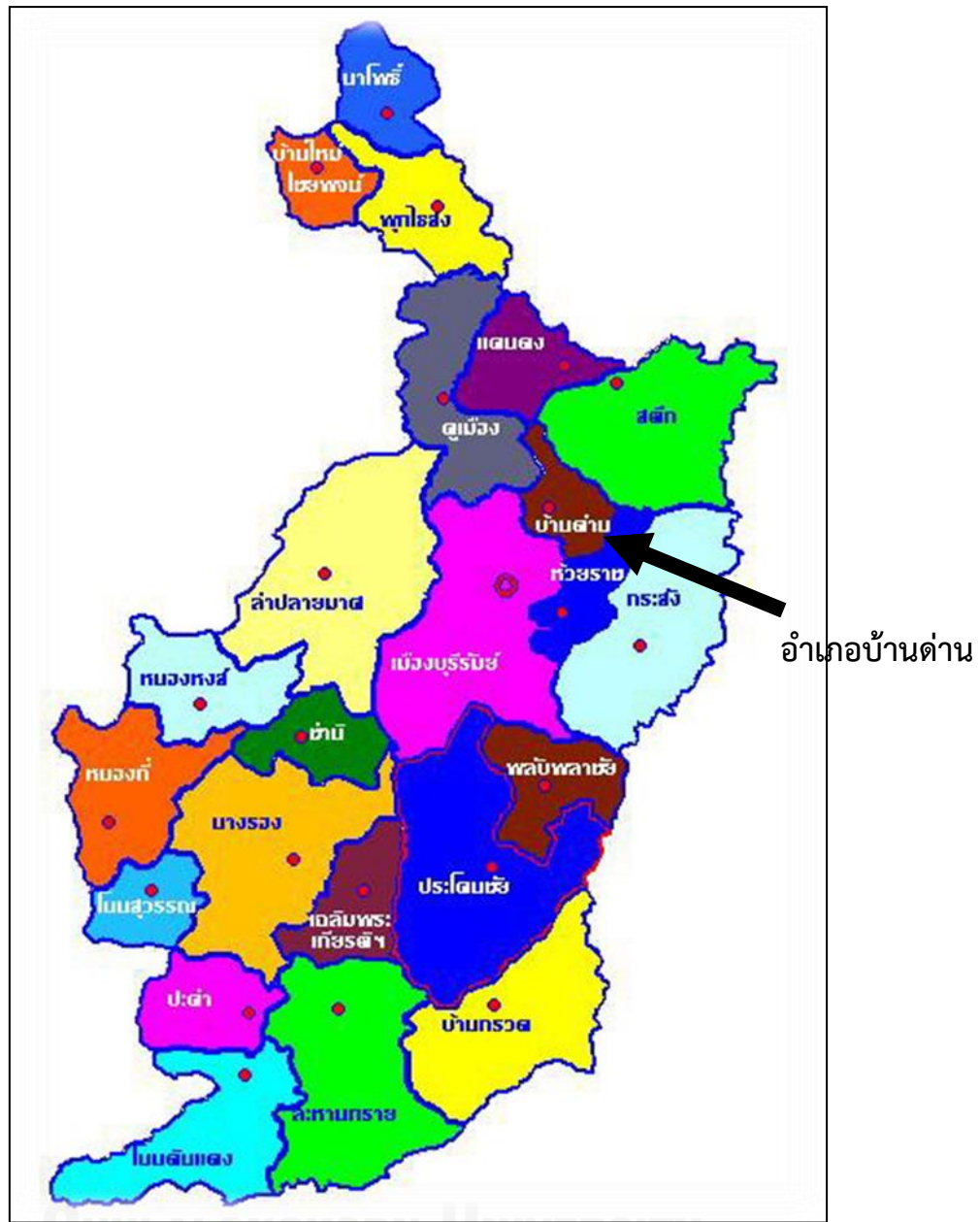
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ บ้านกุดน้ำขุ่น ตำบลดอนมนต์ อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านโนนขวาง ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านดงเย็น ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ บ้านปอแดง ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนมีพื้นที่ทั้งหมด 3,134 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่ทำนา 1,600 ไร่พื้นที่ที่อยู่อาศัย 130 ไร่ พื้นที่ป่าชุมชน 535 ไร่ พื้นที่ทำไร่ 735 ไร่ พื้นที่ทำสวน 8 ไร่ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ 2 ไร่พื้นที่สาธารณะประโยชน์ 15 ไร่ (ลานกีฬา/สวนสาธารณะ) พื้นที่ แม่น้ำ/ ลำห้วย /หนองน้ำ/ลำคลอง/ 56 ไร่ แหล่งน้ำตามธรรมชาติ จำนวน 1 แห่ง 5,602 ไร่ แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น จำนวน 5 แห่ง ประกอบด้วย สระน้ำ จำนวน 3 แห่ง รวม 46.5 ไร่บ่อบาดาล จำนวน 3 แห่ง บ่อน้ำตื้น จำนวน 2 แห่ง ถังเก็บน้ำฝน (ไฟเบอร์) จำนวน 6 แห่ง ประปาหมู่บ้าน จำนวน 1 แห่ง พื้นที่ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นที่ดอนเนินสูง สลับกับที่ราบลุ่มที่ดอนลาดเอียงลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทรายและป่าไม้เบญจพรรณ เหมาะสำหรับการเกษตร ปลูกข้าว ไร่อ้อย สวนยางพารา เลี้ยงสัตว์ และอุตสาหกรรมในครัวเรือน สามารถแสดงแผนที่ตั้งของหมู่บ้านหนองเต่าจากมุมมองระดับประเทศ ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับตำบล และระดับหมู่บ้าน ดังภาพที่ 4.2 - 4.6 ดังต่อไปนี้

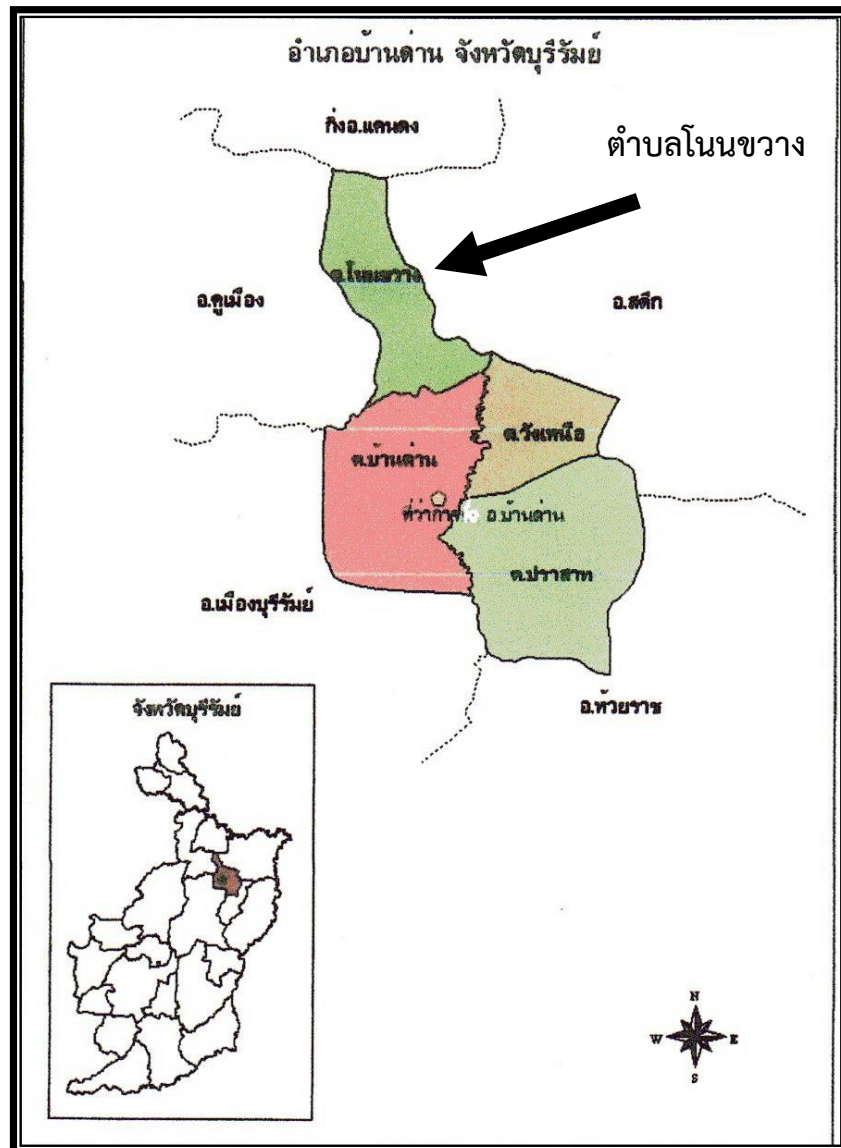

CHULALONGKORN UNIVERSITY

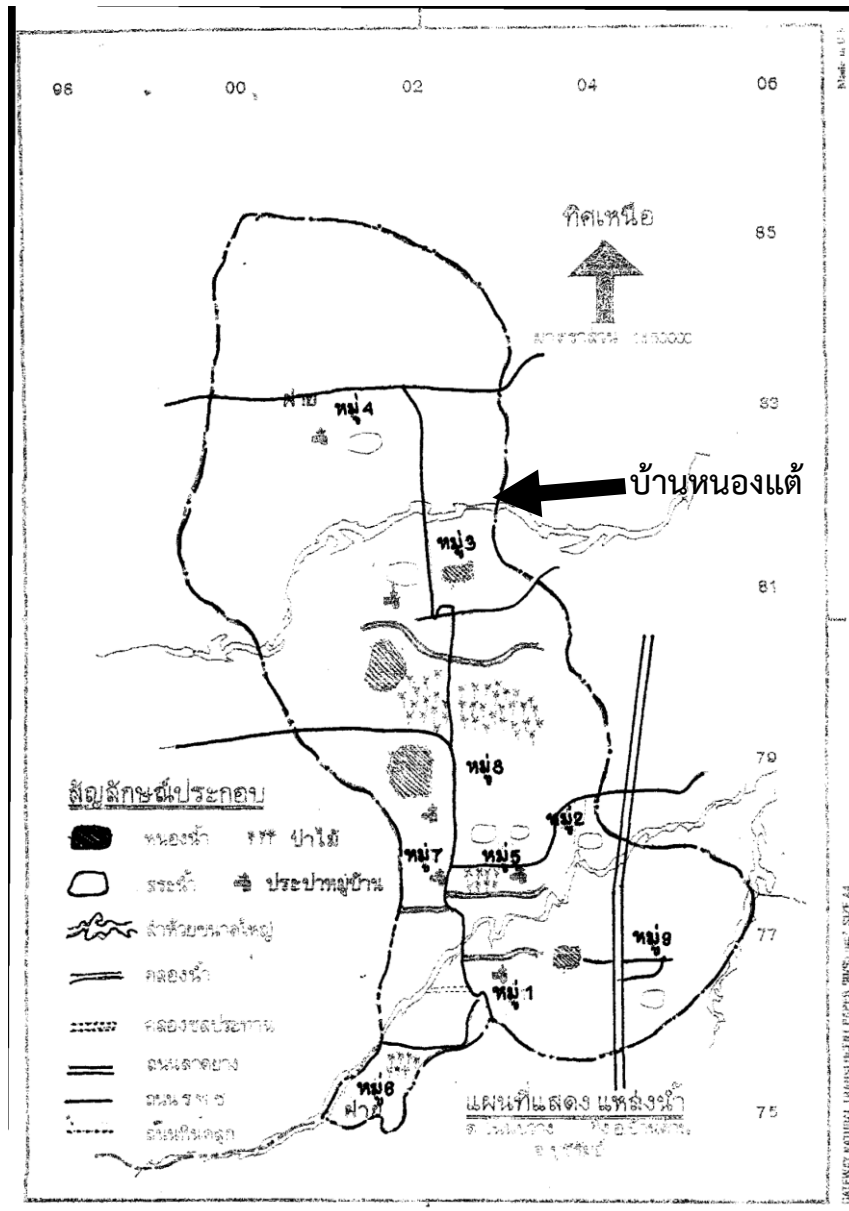
ภาพที่ 4.2 แสดงแผนที่จังหวัดบุรีรัมย์

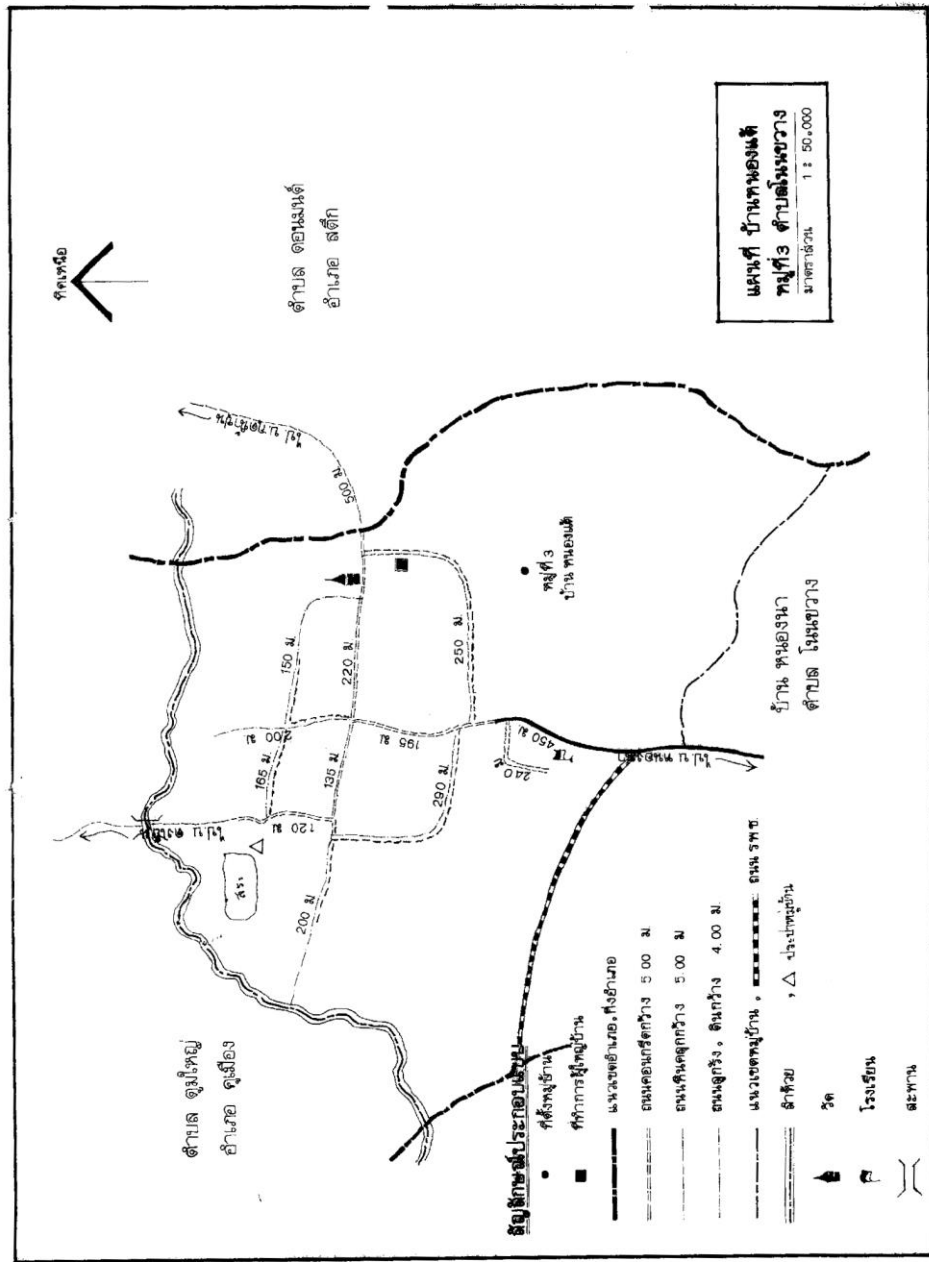
ภาพที่ 4.3 แสดงแผนที่อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 4.4 แสดงแผนที่ตำบลโนนขาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 4.5 แสดงแผนที่หมู่บ้านหนองแต่ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

ภาพที่ 4.6 แสดงแผนที่ภายในหมู่บ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์

2. ประวัติชุมชน

จากคำบอกเล่าของปราชญ์และผู้อาวุโส เดิม ชื่อตำบล “โนนขวาง” ตั้งตามลักษณะภูมิประเทศที่เป็นที่ดอน (โนน) และภาษาท้องถิ่น (ภาษาส่วย) เรียกต้นไม้ในท้องถิ่นชนิดหนึ่งซึ่งอยู่ในพื้นที่ “ต้นขาว” (ชาวบ้านภาษาส่วยเรียก “กัลขาว”) เป็นต้นไม้มีลักษณะเนื้อหรือแก่นมีสีขาว ชาวบ้านนิยม นำมาทำเป็นด้ามจอบหรือด้ามเสียม และวัสดุทางด้านการศึกษา บ้านโนนขวาง เรียกว่า “เขระขาว (เป็นภาษาส่วยและเขมร คือบ้านโนนขวาง)”

ตำบลโนนขวาง มีทั้งหมด 9 หมู่บ้าน ชุมชนที่ผู้วิจัยจัดกิจกรรม คือ หมู่ที่ 3 บ้านหนองแต้ เป็นชุมชนที่มีความอุดมสมบูรณ์ ความสงบและน่าอยู่ แรกเริ่มชาวบ้านอพยพมาจากอำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยนายบุตรศรี โขติเชื้อวงศ์ พร้อมกับพักพวกได้พากันมาก่อตั้งเป็นหมู่บ้านหนองแต้ เมื่อปี พ.ศ. 2472 ขึ้นตำบลบ้านด่าน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ได้ชื่อบ้านหนองแต้เพราะชุมชนแต่ก่อนเป็นป่าแต่จำนวนมาก และมีต้นแต้ล้อมรอบหนองน้ำแต่ในปัจจุบันหนองดังกล่าวเป็นของเอกชนไปแล้ว จากอดีตจนถึงปัจจุบันมีผู้ใหญ่บ้าน 12 คน ปัจจุบัน คือ นายสรายุทธ์ ไหลหาโคตร บ้านหนองแต้ มีพื้นที่สำหรับอยู่อาศัย 150 ไร่ มีประชากร 976 คน ประชากรมีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มและป่า ชุมชนบ้านหนองแต้แยกออกจากบ้านด่านมาขึ้นตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่านเมื่อ พ.ศ. 2516 ถึงปัจจุบัน

ด้านศิลปวัฒนธรรม มีนายบุตรศรี โขติเชื้อวงศ์ ซึ่งเข้ามาอาศัยเป็นรุ่นแรกได้เริ่มต้นการเล่นหมอลำและเป่าแคน และได้สืบทอดกันมาในกลุ่มเครือญาติจนทำให้เป็นที่รู้จักกันทั้งชุมชนและได้นำมาแสดงในงานบุญต่างๆ ของหมู่บ้าน โดยแต่ละปีจะมีงานบุญประจำปีของหมู่บ้านซึ่งจัดตรงกับวันสงกรานต์ในเดือนเมษายน ของทุกปีชาวบ้านจะมารวมตัวกันเพื่อร่วมกันทำบุญตักบาตรที่ศาลากลางหมู่บ้านเพื่อความเป็นสิริมงคลของหมู่บ้านฝนจะได้ตกต้องตามฤดูกาล ทำนาทำสวนได้ผลดีรวมทั้งเป็นการสืบทอดประเพณีสงกรานต์ของไทย หลังจากเสร็จการทำบุญตักบาตรในช่วงเช้าแล้วก็จะมีการสงฆ์น้ำพระ รดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ร่วมการเล่นพื้นบ้าน เช่น เล่นแข่งขันชักเย่อ ปิดตาตีหม้อ ตีจับ เดินขาโกลกเถก และมอญซ่อนผ้า ซึ่งในปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีการนำมาเล่นกันอยู่ในกลุ่มเด็กๆ ส่วนในเวลากลางคืนจะมีการแสดงมหรสพ เช่น หมอลำ กันตรึม เรือมอันเร (ลาวกระทบไม้) และหนังตะลุง ซึ่งงานบุญประจำปีจะจัดเป็นประจำทุกๆ ปีในวันสงกรานต์

ชุมชนบ้านหนองแต้ เป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันถึง 3 กลุ่มชน จึงเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมมากแห่งหนึ่ง และความหลากหลายนี้ก็มีความผสมกลมกลืนกัน แต่มีประเพณีบางอย่างที่มีลักษณะตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ประเพณีหลักของชุมชนก็เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไปคือยึดมั่นใน “ฮีตสิบสอง” คือ มีประเพณีประจำสิบสองเดือนในรอบปี โดยมีประเพณีที่สำคัญ ดังนี้ 1.วันขึ้นปีใหม่ จัดในเดือนมกราคม 2.งานบุญมหาชาติ

จัดในเดือนมีนาคม 3.วันสงกรานต์ จัดในเดือนเมษายน 4.บุญเข้าพรรษา จัดในเดือนสิงหาคม
5.บุญข้าวประดับดิน ข้าวกะยาสาต จัดในเดือนกันยายน และ 6.บุญออกพรรษา จัดในเดือนตุลาคม

3. ข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร

ปัจจุบันมีจำนวนผู้อยู่อาศัยทั้งหมด 198 ครัวเรือน ประชากร ชาย 436 คน หญิง 427 คน
ประชากรรวม 863 คน ภาษาที่ใช้เป็นภาษาไทยอีสาน (ลาว)

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรบ้านหนองเต้ แยกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุประชากร	จำนวนเพศชาย (คน)	จำนวนเพศหญิง (คน)	จำนวนรวม (คน)
น้อยกว่า 1 ปีเต็ม	4	10	14
1 ปีเต็ม - 2 ปี (ศูนย์เด็ก)	11	10	21
3 ปีเต็ม - 5 ปี (อนุบาล)	15	21	36
6 ปีเต็ม - 11 ปี (ป.1-6)	32	18	50
12 ปีเต็ม - 14 ปี (ม.1-3)	17	17	34
15 ปีเต็ม - 17 ปี (ม.3-6)	23	16	39
18 ปีเต็ม - 59 ปี	299	291	590
60 ปีเต็ม - 69 ปีเต็ม	25	19	44
อายุ 70 ปีเต็มขึ้นไป	10	25	35
รวมทั้งหมด	436	427	863

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขวาง (ข้อมูลวันที่ 1 มีนาคม 2557)

4. สภาพแวดล้อมของชุมชน

4.1. ด้านเศรษฐกิจ รายได้ของครัวเรือน โดยเฉลี่ย 10,000 - 40,000 บาทต่อเดือน ส่วนใหญ่มีรายได้น้อยถึงปานกลางประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่น การปลูกดอกดาวเรือง ทำนาข้าว ปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกยางพารา รองลงมาคือจักสานและรับจ้าง นอกจากนี้ยังมี การประกอบอาชีพเสริม เช่น เย็บผ้าส่ง รายได้เดือนละ 3,000 - 5,000 บาท ทอผ้า รายได้เดือนละ 3,000 - 8,000 บาท ทอเสื่อ รายได้เดือนละ 2,000 - 4,000 บาท เลี้ยงไหม รายได้เดือนละ 4,000 - 7,000 บาท เป็นต้น

ในชุมชนมีร้านค้าขนาดเล็ก 6 ร้าน เป็นร้านขายของชำ ขนม และเครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้ง อาหารสัตว์ และปุ๋ย รายได้ เดือนละ 9,000 - 11,000 บาท แต่ละร้านจะมีลูกค้ามาซื้อของเรื่อยๆ ตลอดทั้งวัน หากเป็นวันหยุดลูกค้าส่วนมากจะเป็นเด็กที่เข้ามาซื้อขนม ร้านอาหาร 3 ร้าน เป็นร้าน

ขายกล้วยเดี่ยว 1 ร้าน ขายขามละ 20 บาท ร้านขายส้มตำ 1 ร้าน ขายจานละ 15 บาทและอาหารตามสั่ง 1 ร้าน ขายจานละ 25 บาท ส่วนใหญ่คนจะมากินช่วงเที่ยงจนถึงบ่าย รายได้เดือนละ 10,000 – 13,000 บาท นอกจากนี้ยังมีตลาดของชุมชนที่เปิดขายตั้งแต่ 7.00 น. จนถึง 18.00 น. ของที่นำมาขายส่วนมากจะเป็นสินค้าเกษตร เช่น ปลา เนื้อหมู เนื้อวัว ผัก ข้าวโพด ของป่า (ที่หาเก็บได้ในป่าชุมชน)

4. 2 ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชนหนองเต่าจะเป็นสังคมเกษตรเป็นส่วนใหญ่ วัฒนธรรมของชาวบ้านจะให้ความสำคัญกับการทำไร่ ทำนา แต่คนในสังคมส่วนใหญ่ยังต้องการให้ลูกหลานได้รับการศึกษาที่ดีมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นใช้ชีวิตในสังคมได้และห่างไกลจากยาเสพติด แต่ด้วยความจำเป็นของการประกอบอาชีพซึ่งบางคนก็ต้องเดินทางไปทำงานที่จังหวัดอื่น เช่น กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ระยอง สมุทรปราการ พระนครศรีอยุธยา และปทุมธานี เป็นต้น จึงไม่มีเวลาให้กับการดูแลเอาใจใส่แนะนำลูกหลานและได้ฝากเด็กไว้กับญาติๆ ที่บ้านจะได้กลับไปเยี่ยมอีกทีก็ในช่วงเทศกาลปีใหม่ สงกรานต์ เด็กส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่กับญาติในชุมชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรมจึงไม่ค่อยมีเวลาสนใจดูแลเด็กมากนักเพราะตอนเช้าก็ต้องเดินทางออกไปทำงานทำไร่ กลับมาบ้านก็ค้ำกินข้าวแล้วเข้านอนจึงไม่ค่อยมีเวลาสนใจอบรมให้ความรู้ เด็กจึงมีเวลาส่วนมากอยู่กับเพื่อนที่เป็นเด็กด้วยกันมีการจับกลุ่มเล่นกันหลังเลิกเรียน แต่เด็กส่วนใหญ่จะรู้หน้าที่ของตนเองพอกลับถึงบ้านก็ช่วยทำงานบ้านบ้าง ทำกับข้าวบ้าง ซึ่งสามารถแบ่งเบาภาระของผู้ปกครองได้

ความสัมพันธ์กันในชุมชน ส่วนมากมีการอาศัยเป็นกลุ่มเครือญาติและมีการทำกิจกรรมร่วมกันภายในเครือญาติและชุมชนเวลามีงานบุญหรืองานสำคัญของคนในชุมชน การไปมาหาสู่พูดคุยทักทายกันระหว่างบ้านใกล้ชิดหรือเมื่อเจอกันในที่ต่างๆ มีกองทุนหมู่บ้านซึ่งเป็นร้านค้าในชุมชนเป็นจุดที่มีการรวมตัวกันของชาวบ้านมากที่สุดเนื่องจากมีร้านชา กาแฟ ซึ่งชาวบ้านชอบมานั่งกินกาแฟและพูดคุยกันในเรื่องการทำงานบ้าง การทำนา ทำไร่ หรือพูดถึงเรื่องลูกหลานของตนบ้าง และเป็นสถานที่ในการประชุมหมู่บ้านที่ทุกคนรู้จักดีไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ ขณะที่ผู้วิจัยเดินสำรวจสภาพแวดล้อมของชุมชนร่วมกับตัวแทนชาวบ้าน พบว่าในช่วงเช้าบ้านทุกหลังจะวุ่นวายกับการหุงหาอาหารสำหรับสมาชิกในครอบครัวและเตรียมตัวออกไปทำงาน ช่วงกลางวันหมู่บ้านจะเงียบจะมีการรวมตัวกันบ้างตามร้านค้าซึ่งส่วนมากจะเป็นผู้สูงอายุ เนื่องจากชาวบ้านส่วนใหญ่ภายในชุมชนต่างคนต่างออกไปทำไร่ ทำนา ออกแต่เช้าเข้าบ้านค่ำหรือมืด จะมีผู้สูงอายุเฝ้าบ้านเลี้ยงเด็กเล็กเย็นหรือมืดจึงจะกลับเข้าบ้าน จากการที่ผู้วิจัยได้สร้างสัมพันธภาพในครั้งแรกในการเข้าชุมชนพูดคุยทักทายและเข้าร่วมกิจกรรมที่พบในขณะนั้น ทำให้การเดินทางเข้าออกในชุมชนมีความเป็นกันเอง ชาวบ้านให้การทักทายพูดคุยและเชื้อเชิญให้ร่วมพูดคุยทานอาหารด้วยกันและแวะพักตามบ้านคล้ายกับลูกหลานในชุมชน บางครั้งก็มีการชักชวนให้นอนค้างคืนที่บ้าน รวมทั้งในกลุ่มเด็กเมื่อผู้วิจัยเดินผ่านมีการยกมือไหว้ ยิ้มและทักทาย

การรวมตัวกันของสมาชิกในชุมชน ชาวบ้านได้รับการสนับสนุนจากเจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบลโนนขวาง สนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนเพื่อพัฒนาและแก้ไขความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ได้แก่ กองทุนร้านค้าชุมชน มีนายสรายุทธ ไหลหาโคตร เป็นประธานกลุ่ม กองทุนเงินล้าน มีนายสรายุทธ ไหลหาโคตร เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มเย็บผ้า มีนางกว้าง สระโยธา เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มทอเสื่อกก มีนางบังอร ประกอบแจ่ม เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มจักรสาน มีนายพุดม ชุนแก้ว เป็นประธานกลุ่ม กลุ่มโรงสีชุมชน มีนายสรายุทธ ไหลหาโคตร เป็นประธานกลุ่มทอผ้ามีนางบังอร ประกอบแจ่ม เป็นประธานกลุ่ม โดยส่วนใหญ่ในแต่ละกลุ่มจะมีการรวมตัวกันเป็นบางครั้งหรือมีการประชุมกลุ่มจึงมาพบปะสนทนากันในเรื่องของการประกอบอาชีพในกลุ่ม เนื่องจากอาชีพหลักของชาวบ้านที่สร้างรายได้คือการทำไร่ ทำนา ถึงแม้ชาวบ้านก็จะมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการรวมกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นแต่ส่วนมากจะใช้เวลาว่างจากการทำไร่ ทำนา จึงทำให้การรวมกลุ่มไม่ค่อยสะดวก

4.3 ด้านศาสนา

ชุมชนบ้านหนองแต่เป็นชาวพุทธและมีวัดประจำหมู่บ้านอยู่ 1 แห่ง คือ วัดสว่างอารมณ์ ลักษณะเป็นวัดเล็กๆ ตั้งอยู่ใจกลางหมู่บ้าน ก่อตั้งเมื่อ ปี พ.ศ. 2475 บนพื้นที่ 4 ไร่ มีศาลาไม้เก่าสร้างตั้งแต่สมัยก่อตั้งวัดครั้งแรกซึ่งมีความทรุดโทรมและผุพัง โดยทางวัดได้อนุรักษ์ไว้ไม่ให้งานเนื่องจากเกรงจะพังทำให้ผู้มาประกอบพิธีทางศาสนาได้รับอันตราย มีโบสถ์ปูน 1 หลัง ศาลาการเปรียญ ประกอบพิธีกรรมทางสงฆ์ 1 หลัง กุฏิปูนสำหรับจำวัด 6 หลัง มีพระประจำอยู่ 4 รูป คือ เจ้าอาวาสวัด อายุ 74 ปี และมีพระลูกวัดอีก 3 รูป อายุ 70 ปี 52 ปี และ 44 ปี และสามเณร 2 รูป อายุ 17 ปี และ 15 ปี

สภาพบรรยากาศภายในวัดเงียบสงบ ชาวบ้านนิยมมานั่งเล่นในช่วงกลางวัน ส่วนตอนเย็นจะมีชาวบ้านออกมาออกกำลังกายจำนวนมากเนื่องจากบริเวณลานวัดมีอุปกรณ์ในการออกกำลังกาย ส่วนในวัดหยุดเสาร์-อาทิตย์ จะมีเด็กมารวมตัวกันเตะบอล เล่นกีฬา รวมถึงเล่นการละเล่นพื้นบ้าน เช่น มอญ ซ่อนผ้า ลิงกินใบไม้ ไล่จับ ตีจับ เป็นต้น แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของวัดกับคนในชุมชน ที่มีความศรัทธาทั้งยังให้ความร่วมมือเมื่อมีกิจกรรมทางวัดหรือการจัดงานบุญต่างๆ ส่วนใหญ่ชาวบ้านที่มาทำบุญจะเป็นผู้สูงอายุซึ่งบางทีก็นำเด็กมาด้วยส่วนผู้ใหญ่จะไปทำบุญกันน้อย

4.4 ด้านการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีโรงเรียนประจำหมู่บ้านเป็นโรงเรียนที่เปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กที่เข้าเรียนทั้งหมดเป็นเด็กในชุมชน เด็กเล็กที่ยังไม่เข้าโรงเรียนผู้ปกครองจะเป็นผู้ดูแล หรือไม่ก็ฝากให้ญาติช่วยดูแลในเวลากลางวันพอเย็นก็ไปรับกลับบ้าน ที่ศาลากลางบ้านจะมีที่อ่านหนังสือพิมพ์ และหนังสือเสริมความรู้ด้านต่างๆ เช่น การเกษตร ครอบครัวยุคใหม่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีอินเตอร์เน็ตไว้สำหรับศึกษาหาความรู้

4.5 ด้านการคมนาคม การเดินทางเข้าหมู่บ้านจะใช้ถนนลาดยางเส้นทาง บุรีรัมย์-สตึก และเลี้ยวขวาบริเวณทางแยกบ้านปอหุ หลักกิโลเมตรที่ 24 ผ่านบ้านปอหุ บ้านโนนขวาง ก็ถึงหมู่บ้าน ถนนในหมู่บ้านจะเป็นถนนลาดยาง 2 สาย ซึ่งเป็นถนนสายหลักที่ใช้เดินทางไปอำเภอบ้านด่านและจังหวัดได้ ส่วนถนนที่ใช้รอบๆ หมู่บ้านจะเป็นถนนคอนกรีต 11 สาย ที่ใช้สัญจรในหมู่บ้าน ถนนหินคลุก 3 สาย ใช้สัญจรไปไร่นาและสวนของชาวบ้าน

4.6 ด้านการสื่อสาร ในการรับข่าวสารของชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นการประกาศผ่านหอกระจายข่าวของผู้ใหญ่บ้านในตอนเช้า ซึ่งข่าวสารทั่วไปจะเป็นข่าวสารด้านการเกษตร การรับปุ๋ย การจำหน่ายข้าว กองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น ในบางครั้งก็เสี่ยงจากหอกระจายข่าวไปไม่ถึงที่บางแห่ง หรือไม่ชัดเจนก็จะมีการบอกเล่าปากต่อปากของคนที่อยู่บ้านใกล้เคียงที่ได้รับข่าวสาร หรือมีการจับกลุ่มคุยกันถามไถ่กันบ้างในเวลาเจอกัน หรือใช้โทรศัพท์บอกกล่าวข่าวสารให้ทราบทั่วกัน

4.7 ด้านทรัพยากรธรรมชาติ มีแหล่งน้ำตามธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ ห้วยลึก ห้วยยาง ลำห้วยส่งน้ำ ซึ่งแหล่งน้ำเหล่านี้ยังใช้ประโยชน์ได้ไม่เต็มที่ ส่วนใหญ่จะตื้นเขินในฤดูแล้ง การเก็บกักน้ำในฤดูฝนไม่สามารถเก็บน้ำใช้ในฤดูแล้งได้ เนื่องจากสถานที่แหล่งการเก็บกักน้ำไม่มั่นคงถาวรเท่าที่ควร แต่ก็มีหนองน้ำ สระน้ำ ประจำหมู่บ้าน สำหรับการอุปโภค บริโภคอย่างเพียงพอ นอกจากนี้ยังมีป่าไม้ ชุมชนเฉลิมพระเกียรติ 1 แห่ง ที่ยังมีความสมบูรณ์ เป็นแหล่งการเรียนรู้ แหล่งอาหาร ยาสมุนไพร ตามธรรมชาติของชุมชน ซึ่งชาวบ้านสามารถเข้าไปหาฟัน หน่อไม้ เห็ด และสมุนไพรได้ และจะต้องช่วยกันอนุรักษ์ ห้ามทิ้งขยะ ตัดไม้ และล่าสัตว์ป่า ซึ่งชาวบ้านในชุมชนก็ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการอนุรักษ์ป่าชุมชน

4.8 ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่นมากมายที่ได้สั่งสมประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ มีการทำมาหากิน เลี้ยงชีพ เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันและมีการใช้เทคโนโลยีตามความเหมาะสมกับกาลสมัยมากมายได้แก่

1. การทำเชิงกราน ตามภาษาท้องถิ่นบางแห่งเรียกว่า “คิงไฟ” สำหรับเป็นที่หุงหาอาหาร และเป็น ที่ “อยู่ไฟ” สำหรับแม่บ้านที่จะคลอดบุตร อังไฟและต้มน้ำร้อนไว้อาบ ทำให้มดลูกเข้าอู่เร็วที่สุดปัจจุบันในชุมชนยังนิยมใช้อยู่

2. การทำโบมข้าวเหนียว คำว่าโบม เป็นภาษาของไทยอีสาน เป็นภาชนะชนิดหนึ่งที่ทำด้วยไม้ทำขึ้นเพื่อใช้เกลี่ยข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว เคล้าคลึงไล่ไอร้อนออกและนำไปใส่กล่องข้าว โบมยังใช้เป็น ที่นวดแป้งขนมจีนได้ด้วย

3. การसानตะกร้าตักน้ำ (ครุ) การसानครุไม้ไผ่ ยาด้วยชั้นผสมน้ำมันยาง (น้ำมัน ได้จากต้นยาง/ต้นพลวง ส่วนชั้นเกิดจากต้นเต็ง/ต้นรังนำมาบดให้ละเอียด) สำหรับใช้ตักน้ำได้

4. การสานตะแกรงสำหรับเก็บอาหาร ในอดีตไม่มีตู้กับข้าวจึงสานตะแกรงด้วยไม้ไผ่นำไปแขวนไว้บนเตาไฟ (เชิงราน) ให้สูงพอสมควร ป้องกัน มด แมว สุนัข มารบกวนและเป็นการถนอมอาหารด้วยเพราะอังไฟได้ไอร้อนหรือร้อนตลอดเวลา

5. เครื่องสี่ข้าวโบราณ ประกอบไปด้วย 3 ส่วนคือ ฐานสี่ ฝา และมีโยกฐานสี่ประกอบไปด้วยขาตั้งทำด้วยไม้รูปกากบาท จานรองสานจากไม้ไผ่ผสมดินโป่งและเกลือเคลือบ ผสมมูลวัวหรือควายตรงกลางมีช่องว่างสำหรับสามแกนจากส่วนที่ 2 ฝา ประกอบด้วยแถบมีรูกลาง สานด้วยไม้ไผ่ โดยแบ่งวงกลมบนพื้นดิน และมีแกนกลางไปสวมทับแกนของส่วนฐาน ฟันสี่จะทำด้วยไม้สานวางระยะเป็นรูปสี่เหลี่ยมคางหมูสลับกัน ส่วนมีโยกนั้น เพื่อป้องกันเม็ดข้าวไม่ให้แตกละเอียดเกินไป

6. ครกหรือกระต๋อง เป็นเครื่องมือในการตำข้าวเปลือกมี 3 ส่วน คือ ครก ทอดแกน และกระต๋อง มีทั้งครกขอนตั้งและขอนนอนใช้สำหรับตำข้าวเปลือกที่ใช้ในการบริโภคหรือเป็นอาหารสัตว์

7. ลายมัดหมี่ (ลายผ้าไหม) เป็นการออกแบบลายผ้าจากการใช้เชือกฟางในการมัดผ้าให้แน่นตามลายที่ต้องการแล้วนำไปย้อมสีซึ่งบางลายจะต้องทำการมัดแล้วย้อมสีหลายรอบจึงจะได้ลายผ้าที่สวยงามหลากหลายสีสันการออกแบบลายผ้าต่างๆ จะคิดแบบขึ้นมาจากพืช สัตว์ และอิริยาบถของสัตว์

8. การทำนาแบบธรรมชาติ หรือการเกษตรแบบผสมผสาน โดยไม่ไถ ไม่ใส่ปุ๋ยเคมี และสารเคมีที่กำจัดศัตรูพืช

9. การทอเสื่อ เป็นการนำกกที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาแปรรูปทอเป็นเสื่อเพื่อใช้ประโยชน์ในบ้าน และได้มีการพัฒนาทำรูปแบบต่างๆ ด้วยการย้อมสี และทำลวดลายใหม่ขึ้นมา และยังมีกรนำมาทำ หมอน อาสนะ หมอนข้าง ที่รองแก้ว

10. การทอผ้าพื้นบ้าน ผ้าทอด้วยกี่หรือหูกพื้นบ้าน ตามกรรมวิธีที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ มักทอด้วยฝ้ายหรือไหม ผ้าพื้นบ้านหรือผ้าทอมือมีกรรมวิธีการทอต่างๆ กัน เช่น ทอเรียบๆ ไม่มีลายเรียกผ้าพื้น ทอเป็นลวดลายเรียก ผ้ายก ทอเป็นลวดลายด้วยการจก เรียก ผ้ายก ผ้าทอเป็นลวดลายโดยการขีด เรียก ผ้าขีด ทอเป็นลวดลายด้วยการมัดย้อม เรียก ผ้ามัดหมี่

ในชุมชนยังมีปราชญ์ซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญที่จะคอยแนะนำให้ความรู้และคำปรึกษาเฉพาะด้านแก่ชาวบ้าน ดังนี้

1. ด้านทอผ้าไหม ทอเสื่อ นางหนู สำเภา
2. ด้านจักสาน นายเรียง บุญด้วง
3. ด้านหมอยาสมุนไพร นายหลุน กองสูงเนิน
4. ด้านการเลี้ยงไหม นางหนู สำเภา

ตอนที่ 2 บริบทของเด็กในชุมชน

ในชุมชนบ้านหนองเต่า ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ มีประชากรเด็กที่มีอายุ 9-12 ปี จำนวนทั้งสิ้น 47 คน เด็กทุกคนได้รับการศึกษาในระดับประถมศึกษา โดยศึกษาที่โรงเรียนบ้านหนองเต่าพัฒนามากที่สุด ซึ่งมีจำนวน 41 คน และศึกษาที่โรงเรียนบ้านดงเย็น โรงเรียนบ้านดงกะทิงมิตรภาพอนุสรณ์ และโรงเรียนบ้านสำโรงสันติภาพ จำนวน 6 คน ซึ่งจากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตและสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยพบว่า ในวันจันทร์-ศุกร์ เด็กในชุมชนจะตื่นนอนตั้งแต่เช้า และรีบแต่งตัวมาโรงเรียนโดยจะรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน ผู้ปกครองจะเป็นผู้เตรียมอาหารเช้าให้เด็กรับประทานก่อนมาเรียน เด็กส่วนใหญ่จะมาโรงเรียนตั้งแต่เช้า หากใครเป็นผู้ทำเวรความสะอาดห้องเรียนและโรงเรียน เด็กก็จะทำหน้าที่ของตนเองให้เสร็จก่อน ถึงจะไปรวมกลุ่มเล่นกับเพื่อนที่ไม่ใช่เวรประจำวัน เด็กทุกคนมีความรับผิดชอบในการทำเวรของตนเองโดยไม่โยนภาระหน้าที่ของตนเองให้ผู้อื่น สำหรับในช่วงเวลาพักกลางวัน หรือเวลาว่างที่ไม่มีคาบเรียน เด็กมักจะจับกลุ่มกันเล่นกีฬา เช่น วอลเลย์บอล ฟุตบอล และตะกร้อ และเล่นการละเล่นพื้นบ้าน เช่น กระโดดยาง เตย วิ่งไล่จับ เป็นต้น สำหรับการอ่านหนังสือในห้องสมุดพบว่ามีบ้างเพียงเล็กน้อย บางครั้งเด็กก็มีพฤติกรรมการทะเลาะกันแต่ก็ไม่ถึงขั้นรุนแรงแล้วก็เลิกกันไป สาเหตุที่ทะเลาะเกิดจากการเล่นกีฬา หรือการละเล่นพื้นบ้านที่ไม่เคารพกติกาตัวเอง พอถึงเวลาเลิกเรียนเด็กก็จะจับกลุ่มกันเพื่อเล่นกีฬาและการละเล่นพื้นบ้านอีกครั้งหนึ่งและค่อยแยกย้ายกันกลับบ้าน โดยเด็กส่วนใหญ่จะใช้จักรยานเป็นพาหนะในการเดินทาง เด็กส่วนน้อยที่จะเดินหรือมีผู้ปกครองมารับที่โรงเรียน พอถึงบ้านเด็กส่วนใหญ่จะช่วยเหลือผู้ปกครองทำงานบ้าน เช่น การนึ่งข้าวเหนียว การนำสัตว์เลี้ยงเข้าคอก (วัว ควาย) การให้อาหารสัตว์เลี้ยง (หมู เป็ด ไก่) การทำความสะอาดบ้าน การดูแลน้อง เป็นต้น ซึ่งถือเป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง เพราะผู้ปกครองยังไม่กลับจากการทำงานนั่นเอง

สำหรับในวันหยุดที่เด็กไม่ต้องไปโรงเรียน เด็กส่วนใหญ่จะตื่นมาดูทีวีตั้งแต่เช้าเด็กบางคนก็ออกไปช่วยพ่อแม่ตนเองทำนา ทำไร่กลับถึงบ้านในตอนเย็น สาเหตุที่ผู้ปกครองนิยมนำเด็กไปด้วยเนื่องจากให้เหตุผลว่าจะได้ดูแลเด็กได้ง่ายและไม่เป็นภาระญาติ และอีกเหตุผลคือเป็นห่วงบุตรหลานของตนเองนั่นเองกลัวได้รับอันตรายต่างๆ ถ้าหากอยู่ตามลำพัง ส่วนเด็กที่ไม่ได้ช่วยผู้ปกครองทำนาทำไร่ จะจับกลุ่มเล่นกันตามคุ้มต่างๆ ในหมู่บ้าน วัดเป็นสถานที่ที่เด็กนิยมไปรวมกลุ่มเล่นกันเนื่องจากในบริเวณวัดมีต้นไม้เยอะ อากาศเย็นสบายและมีลานกว้างที่เด็กสามารถรวมกลุ่ม วิ่งเล่นกัน และที่สำคัญไม่ต้องรบกวนผู้ใหญ่ โดยเด็กจะนิยมมาเล่นที่วัดในตอนบ่ายๆ เด็กที่มาเล่นที่บริเวณลานวัดมีทั้งเล่นกีฬาและการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ ตะบอล วิ่งไล่จับ มอญซ่อนผ้า กระต่ายขาเดียว ยิงลูกแก้ว ซ่อนหา และลิงกินใบไม้ เป็นต้น ในการเล่นของเด็กจะอยู่ไม่ไกลหูไกลตาผู้ใหญ่มากนัก หากเกิดอันตรายจากการเล่นหรือเด็กเล่นอะไรที่คิดว่าไม่ปลอดภัยผู้ใหญ่ในชุมชนที่พบเห็นก็ตักเตือนเด็กได้ทันที ถึงแม้เด็กจะไม่ใช้ลูกหลานหรือญาติของตนเองก็ตาม เนื่องจากคนในชุมชนมีความสนิทสนมกันเหมือน

เครือญาติเด็กในชุมชนจึงเปรียบเสมือนลูกหลานตนเอง และสามารถกล่าวตักเตือนได้ สำหรับเด็กที่ไม่มาเล่นกับเพื่อนมีอยู่ส่วนน้อย เนื่องจากเด็กกลุ่มนี้จะต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน หรือช่วยผู้ปกครองหาอาหารทั้งนี้เพื่อช่วยผู้ปกครองประหยัดค่าใช้จ่ายในการซื้อกับข้าว โดยเด็กจะไปหาปลา ยิงนกหาหน่อไม้ ขุดแย้ ยิงกระปอม เป็นต้น ซึ่งเด็กกลุ่มนี้จะไปกันเป็นกลุ่มๆ บางกลุ่มอาจมีผู้ใหญ่ไปด้วยเมื่อได้อาหารมาเด็กก็นำอาหารที่หามาได้มาแบ่งคนละเท่าๆ กัน หลังจากนั้นจึงแยกย้ายกลับไปบ้านของตนเองเพื่อนำไปให้ผู้ปกครองประกอบอาหาร สำหรับด้านการเรียน พบว่า เด็กส่วนใหญ่จะเรียนในชั้นเรียนเพียงอย่างเดียว ไม่มีการเรียนพิเศษในช่วงหลังเลิกเรียน หรือช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ มีเด็กเพียง 6 คน เท่านั้นที่ได้เรียนพิเศษในวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งพบว่าผู้ปกครองของเด็กกลุ่มนี้มีอาชีพรับราชการและค้าขาย ซึ่งมีกำลังทรัพย์เพียงพอที่จะทำให้บุตรหลานของตนเองให้มีโอกาสได้รับการพัฒนาทางด้านการศึกษาเพิ่มมากขึ้น

ตอนที่ 3 ระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของเด็กในชุมชนบ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ (n = 47 คน) จำแนกตามลักษณะทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง	จำนวน (n=47)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	20	42.55
หญิง	27	57.45
อายุ ($\bar{x} = 10.51, S.D. = 1.06$)		
9 ปี	10	21.28
10 ปี	13	27.66
11 ปี	15	31.91
12 ปี	9	19.15
การศึกษา		
ป. 3	10	21.28
ป. 4	13	27.66
ป. 5	15	31.91
ป. 6	9	19.15
เกรดเฉลี่ยสะสม (Mean = 3.23, S.D. = 0.45)		
2.00-2.99	12	25.53
3.00-4.00	35	74.47
การพักอาศัย		
บิดา – มารดา	19	40.43
บิดา	2	4.26
มารดา	1	2.13
ญาติ (เด็กจำนวน 20 คน ระบุว่าอาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย)	25	53.19

จากตารางที่ 4.2 พบว่า เด็กในชุมชนบ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ มีจำนวน 47 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 20 คน (ร้อยละ 42.55) และเพศหญิง จำนวน 27 คน (ร้อยละ 57.45) มีอายุเฉลี่ย ($\bar{x} = 10.51$ S.D. = 1.06) ปี (อายุมากที่สุด เท่ากับ 12 ปี และอายุน้อยที่สุด เท่ากับ 9 ปี) กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มากที่สุด จำนวน 15 คน (ร้อยละ 31.91) รองลงมา กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 13 คน (ร้อยละ 27.66) ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 คน (ร้อยละ 21.28) และกำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 น้อยที่สุด คือ มีจำนวน 9 คน (ร้อยละ 19.15) ตัวอย่างมีเกรดเฉลี่ย ($\bar{x} = 3.23$ S.D. = 0.45) (เกรดเฉลี่ยสูงสุด เท่ากับ 4.00 และเกรดเฉลี่ยน้อยที่สุด เท่ากับ 2.37) ตัวอย่างส่วนใหญ่

พักอาศัยอยู่กับญาติ จำนวน 25 คน (ร้อยละ 53.19) ซึ่งในจำนวนนี้มีเด็กจำนวนมากถึง 20 คน ที่ตอบแบบสอบถามว่าพักอาศัยอยู่กับ ปู่/ยา/ตา/ยาย และรองลงมาพักอาศัยอยู่กับบิดา-มารดา จำนวน 19 คน (ร้อยละ 40.43)

ตารางที่ 4.3 แสดงระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ (n= 47 คน)

ทักษะทางสังคม	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน (S.D.)	ระดับ การประเมิน
ทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน	3.56	1.57	ดี
- ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม	3.51	1.75	ดี
- ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม	3.59	1.99	ดี
- ทักษะความรับผิดชอบ	3.77	2.73	ดี
- ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น	3.66	2.65	ดี
- ทักษะการวางแผน	3.64	2.81	ดี
- ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม	3.29	2.53	ปานกลาง

จากตารางที่ 4.3 พบว่า เด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ มีระดับทักษะทางสังคมโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี (\bar{x} = 3.56, S.D. = 1.57 คะแนน) แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับทักษะทางสังคมของเด็กที่มีระดับดีที่สุด คือทักษะความรับผิดชอบ โดยมีคะแนน (\bar{x} = 3.77, S.D. = 2.73) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ดี รองลงมาคือ ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น (\bar{x} = 3.66, S.D. = 2.65) ทักษะการวางแผน (\bar{x} = 3.64, S.D. = 2.81) ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม (\bar{x} = 3.59, S.D. = 1.99) ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม (\bar{x} = 3.51, S.D. = 1.75) คะแนนส่วนทักษะที่อยู่ในระดับปานกลาง คือทักษะการเป็นผู้นำผู้ตาม (\bar{x} = 3.29, S.D. = 2.53)

ตอนที่ 4 ผลการพัฒนากิจกรรมศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมข้อมูลและเอกสารต่าง ๆ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน ภูมิปัญญาท้องถิ่น การละเล่นพื้นบ้าน ทักษะทางสังคม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงทำการสำรวจบริบทของชุมชนกลุ่มเป้าหมาย และกลุ่มตัวอย่าง เพื่อนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในการออกแบบกิจกรรมต่อไป

จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างแผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน โดยกำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ เทคนิคในการจัดกิจกรรม และวิธีการประเมินผล โดยการทำโครงงานกลุ่มของเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งมีผู้วิจัยคอยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด การจัดกิจกรรมในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่ไม่ซับซ้อนและเหมาะสมกับเด็ก มีความยืดหยุ่นในการจัดกิจกรรม ผู้เข้าร่วมมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทุกขั้นตอนเน้นการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้วิจัยกับเด็ก และเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันเอง โดยมีการดำเนินการตามแผนการจัดกิจกรรมผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน กับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นเด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์ อายุระหว่าง 9 – 12 ปี ที่เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 30 คน ซึ่งจัดกิจกรรมเป็นเวลาต่อเนื่องจำนวน รวมทั้งสิ้น 50 ชั่วโมง ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. การวางแผน (Plan)

1. ศึกษาบริบทของชุมชน

1.1 ผู้วิจัยประสานงานกับผู้นำชุมชนโดยทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการสำรวจชุมชน

1.2 เตรียมความพร้อมในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกต การบันทึกภาพ และการจดบันทึก

1.3 ศึกษารายงาน เอกสาร และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นก่อนลงพื้นที่สำรวจชุมชน

2. ศึกษาบริบทเด็กในชุมชน ผู้วิจัยทำการศึกษาวิถีชีวิต และพฤติกรรมของเด็กในชุมชนทั้งที่บ้าน และที่โรงเรียน โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม รวมถึงการพูดคุย การสัมภาษณ์เด็ก ผู้ใหญ่ในชุมชน และผู้ปกครอง

3. การประชุมกลุ่มเรียนรู้บทบาทในการจัดกิจกรรม ผู้วิจัยให้ความรู้กับเด็กเรื่องบทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และบทบาทของผู้วิจัย และแบ่งกลุ่มย่อยออกเป็น 5 กลุ่มๆ ละ 6 คน โดยแต่ละกลุ่มให้มีการคละอายุกัน

4. เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้าน ผู้วิจัยฉายวิดีโอเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เด็กมีความรู้และความเข้าใจเบื้องต้น ก่อนที่จะลงพื้นที่ทำการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

5. เรียนรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน ผู้วิจัยให้ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน โดยใช้ Power Point เรื่องกระบวนการทำโครงงาน เพื่อให้เด็กเรียนรู้และเข้าใจถึงขั้นตอน และกระบวนการทำโครงงาน สร้างความรู้พื้นฐานให้เด็กก่อนที่จะลงมือทำโครงงานการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

6. เรียนรู้เรื่องเครื่องมือ และเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยใช้ Power Point เรื่องเทคนิคในการเก็บข้อมูล ในการสอนเพื่อให้เด็กเข้าใจถึงเทคนิคและวิธีการเลือกใช้เทคนิคที่เหมาะสมในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2. การปฏิบัติการ (Action)

1. เลือกหัวข้อที่จะศึกษา ผู้วิจัยประสานผู้นำหมู่บ้านเพื่อประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือจากให้ชาวบ้านในการให้ข้อมูลที่จำเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแก่เด็กและผู้วิจัยในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลในชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปร่วมกัน

2. วางแผน (เขียนเค้าโครงของโครงงาน) ผู้วิจัยมอบหมายให้เด็กเขียนเค้าโครงของโครงงานการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เด็กแต่ละกลุ่ม เพื่อวางแผนการดำเนินโครงงาน โดยผู้วิจัยจะคอยให้คำแนะนำ ปรึกษา และอำนวยความสะดวก รวมทั้งตรวจสอบความถูกต้อง

3. ลงมือปฏิบัติ ผู้วิจัยและเด็กจัดกิจกรรมสำรวจชุมชนเพื่อลงพื้นที่เก็บข้อมูลเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นอีกครั้งตามหัวข้อของแต่ละกลุ่มอย่างละเอียดครบถ้วน ผู้วิจัยจะคอยสังเกตการณ์ในการเก็บข้อมูลของเด็ก พร้อมทั้งให้ความรู้ คำปรึกษา ตลอดจนอำนวยความสะดวก จากนั้นจะนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงและสรุปร่วมกันภายในกลุ่มแล้วออกแบบเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 1 การละเล่น ตามรูปแบบใบงานการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และทดลองเล่นภายในกลุ่มให้เกิดความชำนาญเพื่อที่จะนำเสนอผลงานในลำดับต่อไป

4. เขียนรายงาน (จัดทำแผนแสดงโครงงาน) โดยผู้วิจัยแจกเอกสารความรู้การจัดทำแผนแสดงผลงานโครงงาน แล้วให้เด็กจัดทำแผนแสดงผลงานเพื่อใช้ในการนำเสนอผลงาน ซึ่งผู้วิจัยจะคอยแนะนำและให้คำปรึกษา เพื่อให้เด็กจัดทำแผนแสดงโครงงานได้อย่างครบถ้วนและถูกต้อง

5. นำเสนอผลงาน ผู้วิจัยได้หาวิธีการในการนำเสนอผลงานที่หลากหลายรูปแบบมานำเสนอ ให้เด็กฟัง แล้วทำการระดมความคิดร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับเด็กเพื่อเลือกรูปแบบในการนำเสนอ ผลงาน จากนั้นทำการจัดกิจกรรมนำเสนอผลงานตามรูปแบบที่ร่วมกันเลือกไว้

ขั้นตอนที่ 3. การสังเกตการณ์ (Observe)

1. ผู้วิจัยทำการสังเกตทักษะทางสังคมของเด็กในขณะเข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่เริ่มดำเนินการ จัดกิจกรรมจนสิ้นสุดกระบวนการของกิจกรรมตามแบบสังเกตทักษะทางสังคมแล้วทำการบันทึกผล
2. ผู้วิจัยบันทึกการปฏิบัติงานของเด็กในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปตามแผนและเพื่อให้สามารถปรับเปลี่ยนแผนได้ทันทั่วๆไปที่เมื่อมีอุปสรรคหรือมีปัญหาเกิดขึ้นในการ ดำเนินกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4. การสะท้อนผลการปฏิบัติ (Reflection)

1. แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำงาน ผู้วิจัยและเด็กร่วมกันสรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยการระดมความคิดเป็นกลุ่มใหญ่และกลุ่มย่อย รวมทั้งการ กระตุ้นเด็กด้วยคำถามเป็นรายบุคคล เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุ เป้าหมาย และนำผลที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

ตอนที่ 5 ผลของจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

1. ผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับเด็ก

ผู้วิจัยใช้กระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในการพัฒนาทักษะทางสังคมของ เด็กในชุมชนโดยมีการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1. การวางแผน (Plan)

ในวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2557 ผู้วิจัยได้ติดต่อนัดหมายกับผู้นำชุมชน เพื่ออธิบายถึง รายละเอียดทั้งหมดของงานวิจัยให้กับผู้นำชุมชน ผู้ปกครองของเด็ก และเด็กฟัง รวมถึงอธิบายถึง ขั้นตอนของการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน และการรับสมัครเด็กในชุมชน ที่มีอายุ ระหว่าง 9-12 ปี เข้าร่วมกิจกรรม แล้วจึงร่วมกันวางแผนและกำหนดวันเวลาในการจัด กิจกรรม ซึ่งชาวบ้าน ผู้ปกครอง และเด็กและเด็กได้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

จากนั้นผู้วิจัยได้ทำการศึกษาบริบทของชุมชน (ภาคผนวก จ) พบว่าประชาชนในชุมชนบ้านหนองแต้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพความสัมพันธในชุมชนส่วนมากจะมีการอาศัยเป็นกลุ่มแบบเครือญาติและคอยให้ความช่วยเหลือกันระหว่างเครือญาติรวมถึงให้ความร่วมมือกับชุมชนเมื่อมีกิจกรรม

งานบุญ หรืองานอื่นๆ ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มกันประกอบอาชีพเสริมเพื่อหารายได้ นอกเหนือจากการทำเกษตรซึ่งเป็นอาชีพหลัก ชุมชนบ้านหนองแต่ยังเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรมแห่งหนึ่ง แต่ในความหลากหลายนี้ก็สามารถผสมกลมกลืนทำให้คนในชุมชนเป็นหนึ่งเดียวกัน และมีประเพณีความเชื่อตามขนบธรรมเนียม เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป คือยึดมั่นใน “ฮีตสิบสอง” คือมีประเพณีประจำเดือนในรอบปี นอกจากนี้ยังมีประเพณีชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งถือว่าเป็นมรดกที่บรรพบุรุษได้ส่งสืบทอดและมีความเชี่ยวชาญไว้ให้รุ่นลูก รุ่นหลาน สืบทอดให้คงอยู่ชุมชนต่อไป การศึกษาบริบทของเด็กในชุมชน (ภาคผนวก จ) พบว่าเด็กส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาในโรงเรียนประจำหมู่บ้าน ในวันจันทร์-ศุกร์ เด็กจะตื่นนอนแต่เช้าเพื่อแต่งตัวและรีบมาโรงเรียนโดยจะรับประทานอาหารเช้าที่บ้าน ขณะที่อยู่โรงเรียนในเวลาวางก็จะมีการจับกลุ่มเล่นกันตามประสาบางที่อาจมีพฤติกรรมทะเลาะกันบ้างซึ่งเกิดจากการเล่นที่ไม่เคารพกติกาแต่ก็ไม่ถึงขั้นรุนแรงแล้วก็เลิกกันไป หลังเลิกเรียนเด็กบางคนสามารถแบ่งเบาภาระผู้ปกครองได้ขณะที่อยู่บ้าน เช่น เลี้ยงน้อง ทำงานบ้าน ส่วนในวันหยุดเด็กบางคนก็สามารถไปช่วยผู้ปกครองทำนา ทำสวนได้ ส่วนเด็กที่ต้องอยู่บ้านก็จะมีกิจกรรมเล่นกันในบริเวณต่างๆ ในชุมชน เด็กส่วนใหญ่จะเคารพนับถือผู้ใหญ่ในชุมชน ดังนั้นหากผู้ใหญ่พบว่ามีเด็กเล่นหรือทำอะไรที่อาจเป็นอันตรายต่อตัวเด็กเองหรือต่อผู้อื่นผู้ใหญ่ก็สามารถตักเตือนได้ทันทีโดยเปรียบเสมือนลูกหลานของตน

จากนั้นผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ระหว่างวันที่ 7-16 มีนาคม พ.ศ. 2557 (ภาคผนวก ง) กับเด็กในชุมชนที่ได้สมัครเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว จำนวน 30 คน โดยทำการประชุมกลุ่มเพื่อเรียนรู้บทบาทในการเข้าร่วมกิจกรรมพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้เด็กได้ซักถามข้อสงสัย และแจกเอกสารความรู้ที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม แล้วแบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่มละ 6 คน จากนั้นให้ความรู้กับเด็กในเรื่องของการละเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดในหัวข้อ “การละเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของเรา” แล้วนำเสนอทีละกลุ่ม จากนั้นผู้วิจัยได้ให้ความรู้เด็กในเรื่องการระบวงการทำโครงการและเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล แล้วจึงร่วมกันคิดวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนที่ 2. การปฏิบัติ (Act)

ผู้วิจัยเริ่มติดต่อประชาสัมพันธ์กับชาวบ้านในชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกและให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลแก่เด็กในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน (ภาคผนวก ฉ) จากนั้นผู้วิจัยร่วมกับเด็กจัดกิจกรรมสำรวจชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนโดยใช้วิธีการจดบันทึก และบันทึกภาพ ในการเก็บข้อมูลจะทำการสำรวจชุมชนโดยรอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วน ซึ่งชาวบ้านในชุมชนได้ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเป็นอย่างดี

หลังจากที่ได้ข้อมูลด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนมาแล้วผู้วิจัยและเด็กได้นำข้อมูลมาสรุปร่วมกัน พบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนบ้านหนองแต่จากการสำรวจชุมชนของผู้วิจัยและเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรม มีดังนี้ 1. การทอผ้า 2. การทอเสื่อ 3. การจักสาน 4. การเผาถ่าน 5. การทำนาแบบธรรมชาติ 6. การทำอยู่เด็ก 7. หมอยาสมุนไพร 8. การออกแบบลายผ้า 9. การแสดงหมอลำ และ

10. การเลี้ยงใหม่ จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้จากการสำรวจร่วมกันระหว่างผู้วิจัยกับเด็ก ทั้ง 10 อย่างข้างต้น เด็กจะต้องนำมาระดมความคิดร่วมกันภายในกลุ่มของตนเองเพื่อเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะศึกษาเพื่อทำโครงการการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นมา 1 อย่าง (จะซ้ำกันหรือไม่ซ้ำกันกับกลุ่มอื่นก็ได้) เมื่อได้หัวข้อของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำมาทำโครงการการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว เด็กจะร่วมกันวางแผนโดยการเขียนเค้าโครงของโครงการซึ่งมีผู้วิจัยคอยให้คำแนะนำอย่างใกล้ชิดพร้อมทั้งตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้อง แล้วนำเสนอ เค้าโครงของโครงการที่ละกลุ่ม โดยจากการเลือกหัวข้อในการทำโครงการการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาของเด็กทั้ง 5 กลุ่ม พบว่า กลุ่มที่ 1. เลือกภูมิปัญญาการทอผ้า กลุ่มที่ 2. เลือกภูมิปัญญาการทำนาแบบธรรมชาติ กลุ่มที่ 3. เลือกภูมิปัญญาการทอเสื่อ กลุ่มที่ 4. เลือกภูมิปัญญาการทอผ้า และกลุ่มที่ 5. เลือกภูมิปัญญาการจักสาน

จากนั้นเด็กจะร่วมกันสำรวจชุมชนอีกครั้ง ซึ่งจะทำการเก็บข้อมูลเฉพาะหัวข้อภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มตนเองอย่างละเอียดตามเค้าโครงของโครงการที่วางไว้ โดยผู้วิจัยคอยสังเกตการณ์ในการเก็บข้อมูลของเด็กพร้อมทั้งคอยกระตุ้นและอำนวยความสะดวก ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลเป็นระยะๆ เมื่อเด็กได้ข้อมูลครบตามแผนที่วางไว้แล้ว เด็กจะร่วมกันสรุปภายในกลุ่มแล้วนำเสนอให้กลุ่มอื่นๆ ฟังแล้วสมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันออกแบบการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มละ 1 การการเล่น (ภาคผนวก ข) ซึ่งการเล่นจะประกอบด้วยรายละเอียดโดยมี ชื่อการเล่น อุปกรณ์ จำนวนผู้เล่น สถานที่เล่น วิธีการเล่น และประโยชน์ของการการเล่น ส่วนการเล่นที่ได้ร่วมกันออกแบบ มีดังนี้ กลุ่มที่ 1. วิ่งผลัดลูกทุ่ง กลุ่มที่ 2. ข้าวเหนียวล่องหน กลุ่มที่ 3. วอลเลย์บอลชาวบ้าน กลุ่มที่ 4. บ่วงพิฆาต และกลุ่มที่ 5. มะนาวข้ามสวน เมื่อออกแบบการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการลงมือปฏิบัติโครงการร่วมกันแล้ว แต่ละกลุ่มจะช่วยกันจัดทำแผนแสดงโครงการที่ถูกต้องตามรูปแบบที่ได้ตกลงร่วมกัน และทดลองเล่นภายในกลุ่มของตนเองให้เกิดความชำนาญเพื่อที่จะนำเสนอผลงานในขั้นตอนต่อไป

จากนั้นผู้วิจัยได้ให้ความรู้เรื่องวิธีการและเทคนิคในการนำเสนอผลงานหลากหลายรูปแบบ จากนั้นผู้วิจัยและเด็กได้ระดมความคิดร่วมกันในหัวข้อการนำเสนอผลงาน ซึ่งได้ข้อตกลงคือนำเสนอผลงานโดยการจัดกิจกรรมซึ่งจะให้แต่ละกลุ่มออกมาเป็นผู้นำในการเล่นการเล่นของกลุ่มตนเองและให้กลุ่มอื่นๆ ส่งสมาชิกในกลุ่มมาร่วมเล่น ซึ่งจะมีการนำเสนอการเล่นที่ละกลุ่มจนครบทั้ง 5 กลุ่ม แล้วทำการสรุปประโยชน์ที่ได้จากการเล่นร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 3. การสังเกตการณ์ (Observe)

ผู้วิจัยทำบันทึกการปฏิบัติงานของเด็กด้วยตนเองตลอดระยะเวลาของการจัดกิจกรรม พบว่าไม่มีปัญหาเกิดขึ้นในระหว่างการจัดกิจกรรม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างราบรื่นและครบถ้วนทุกขั้นตอน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ใช้แบบสังเกตเพื่อสังเกตพฤติกรรมของเด็กในขณะเข้าร่วมกิจกรรม และได้บรรยายสรุปผลตามหัวข้อ ดังนี้

1. ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนสมาชิกอย่างตั้งใจ และเมื่อมีการเสนอความคิดเห็นส่วนตัวก็สามารถร่วมแสดงความคิดเห็น

คิดเห็นของตนได้อย่างตรงประเด็นกับหัวข้อที่ให้แสดงความคิดเห็น ในการมีส่วนร่วมในการทำงานเด็กทุกคนให้ความร่วมมือในการทำงานกลุ่มเป็นอย่างดีกระตือรือร้นและให้ความสนใจในงานที่มอบหมายพร้อมทั้งตั้งใจทำงานกลุ่มร่วมกันอย่างสนุกสนาน แต่ยังมีเด็กบางคนที่ไม่สนใจที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนและไม่ช่วยเพื่อนทำงานจะชอบชวนเพื่อนเล่นมากกว่า ผู้วิจัยต้องคอยกระตุ้นให้เกิดความสนใจและเมื่อเด็กได้รับการกระตุ้นก็เริ่มให้ความร่วมมือในการทำงานกับเพื่อนมากขึ้น

2. ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถช่วยกันกับสมาชิกในกลุ่มแก้ปัญหาได้ด้วยประสบการณ์ที่มีในตัวเด็กเอง ซึ่งจะมีการปรึกษากันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อหาสาเหตุของปัญหานั้นว่าเกิดขึ้นจากสิ่งใด และช่วยกันแสดงความคิดเห็นในการจัดการกับสิ่งที่เกิดขึ้น ส่วนมากวิธีที่เด็กใช้แก้ปัญหาคือช่วยกันลงความเห็นว่าคุณคิดของสมาชิกคนใดจะสามารถแก้ปัญหาที่เกิดในขณะนั้นได้ก็จะลงมือปฏิบัติทันที และหากแก้ปัญหาไม่ได้ตามวิธีที่เลือกก็จะหาวิธีการแก้ปัญหาวิธีใหม่จนแก้ไขได้ในที่สุด

3. ทักษะความรับผิดชอบ เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีความตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองในการทำงานร่วมกัน โดยเมื่อมีการแบ่งงานที่เป็นส่วนการรับผิดชอบของตนเองเด็กจะตั้งใจและพยายามทำงานของตนให้ดีที่สุดและเสร็จทันเวลา และเมื่อเกิดความผิดพลาดกับงานที่เกิดจากการกระทำของตนก็จะแสดงความรับผิดชอบและแก้ไขงานใหม่โดยเร็ว ซึ่งโดยรวมแล้วเด็กจะทำงานกลุ่มที่ได้รับมอบหมายจากผู้จัดกิจกรรมเสร็จครบตามหัวข้อที่กำหนด และทันตามเวลาที่กำหนดให้ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่ายังมีเด็กบางคน เมื่อทำงานผิดพลาดก็ไม่ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดจากตนเองและโยนความผิดให้เพื่อนและบอกว่าไม่ใช่ความรับผิดชอบของตน

4. ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่มีน้ำใจกับสมาชิกในกลุ่มมีการแบ่งปันสิ่งของให้เพื่อนและสละเวลาของตัวเองช่วยงานในส่วนที่เป็นความรับผิดชอบของเพื่อน โดยผู้สังเกตพบว่า ในการลงสำรวจชุมชนเพื่อหาข้อมูลในการทำโครงการเด็กก็จะแบ่งหน้าที่กันว่าใครทำอะไรให้เป็นความรับผิดชอบของตน และเมื่อเด็กทำงานส่วนรับผิดชอบของตนเสร็จแล้วก็จะช่วยเพื่อนทำงานในส่วนที่เพื่อนจนเสร็จ สมาชิกในกลุ่มบางคนที่ต้องถือของพะรุงพะรังก็จะมีเพื่อนช่วยแบงถือช่วย บางครั้งในการลงชุมชนการเดินทางในการเก็บข้อมูลแต่ละที่มีความห่างไกลกันพอสมควรคนที่มิจักรยานก็จะชวนเพื่อนนั่งไปด้วยกันและผลัดเปลี่ยนกันปั่น

5. ทักษะการวางแผน เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนน้อยที่สามารถวางแผนงานของตนเองและงานในกลุ่มได้ โดยเด็กบางกลุ่มมีการวางแผนงานกับตัวบุคคลเหมาะสมบ้างไม่เหมาะสมบ้างทำให้งานที่ได้มาไม่ตรงตามเป้าหมาย บางครั้งก็ทำงานกันแบบไม่มีการวางแผน โดยอยากทำงานไหนก่อนก็ทำ

ไม่มีการจัดวางขั้นตอนในการทำงาน ผู้วิจัยกิจกรรมจึงเข้าไปช่วยแนะนำและให้คำปรึกษาในการวางแผนการทำงาน ซึ่งก็พบว่าเด็กรู้จักวางแผนก่อนการทำงานดีขึ้น

6. และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมส่วนใหญ่สามารถปรับตัวในการปฏิบัติตาม และนำเพื่อนปฏิบัติได้ดี รวมทั้งสามารถร่วมกันอภิปราย และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ จากการสังเกต พบว่า ขั้นตอนการนำเสนองานจะสังเกตทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามได้อย่างชัดเจน คือ เมื่อมีการนำเสนอการละเล่นผู้ที่เป็นตัวแทนในการเป็นผู้นำเล่นการละเล่น จะสามารถสื่อสารให้ผู้เล่นทำตามได้อย่างถูกต้องและตรงตามกระบวนการ และผู้ที่ร่วมเล่นเกมก็สามารถทำตามผู้นำเล่นการละเล่นอย่างเป็นอย่างดี และเมื่อมีการสับเปลี่ยนผู้นำเล่นและผู้เล่นเด็กก็สามารถปรับตัวและทำหน้าที่ได้อย่างดี ในการร่วมกันอภิปรายเด็กก็สามารถร่วมกันอภิปรายได้อย่างเป็นระบบและรู้หน้าที่ลำดับของตนและขั้นตอนในการร่วมกันอภิปราย ส่วนการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ เด็กส่วนใหญ่จะรู้จักกันในชุมชนอยู่แล้วจึงมีความสนิทสนมกันดี ทำให้พูดคุยทักทายกันรวมถึงปรึกษากันได้ด้วยความคุ้นเคยและเป็นกันเอง

ขั้นตอนที่ 4 การสะท้อนการปฏิบัติ (Reflection)

การสะท้อนผลหลังจากการปฏิบัติเพื่อให้เด็กซึ่งเป็นผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาและสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน โดยข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากการสังเกตและติดตามเด็กขณะเข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยพบว่า เด็กสามารถปฏิบัติงานตามแผนการที่วางไว้ทั้งในด้านการลงพื้นที่สำรวจชุมชน เพราะเด็กกับคนในชุมชนมีความคุ้นเคยกันอยู่แล้วจึงได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากชาวบ้าน โดยสละเวลาอันมีค่าเพื่อให้ข้อมูลแก่เด็กซึ่งเป็นการพัฒนาความรู้ของเด็กในชุมชนด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยได้สังเกตพฤติกรรมของเด็กขณะเข้าร่วมกิจกรรม พบว่าเด็กให้ร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมอย่างเต็มที่รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ให้ความใส่ใจร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีความสุขที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ในส่วนของการสะท้อนการปฏิบัติ จากการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ผู้วิจัยและเด็กได้ร่วมกันสรุปปัญหาและสิ่งที่ได้จากการทำงาน โดยการระดมความคิดเป็นกลุ่มและถามคำถามเป็นรายบุคคลรวมทั้งให้เด็กบอกสิ่งที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมมาคนละ 1 อย่าง ซึ่งเด็กก็สามารถสะท้อนผลจากการที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างชัดเจน

2. ผลคะแนนจากแบบวัดทักษะทางสังคมของเด็ก

ตารางที่ 4.4 แสดงจำนวนและร้อยละของข้อมูลทั่วไปของตัวอย่างเด็กในชุมชนบ้านหนองเต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านดำน จังหวัดบุรีรัมย์ (n = 30 คน) จำแนกตามลักษณะทั่วไป

ข้อมูลทั่วไปของตัวอย่าง	จำนวน (n=47)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	15	50.00
หญิง	15	50.00
อายุ ($\bar{x} = 10.53$, S.D. = 1.11)		
9 ปี	7	23.33
10 ปี	7	23.33
11 ปี	9	30.01
12 ปี	7	23.33
การศึกษา		
ป. 3	7	23.33
ป. 4	7	23.33
ป. 5	10	33.34
ป. 6	6	20.00
เกรดเฉลี่ยสะสม (Mean = 3.20, S.D. = 0.41)		
2.00-2.99	9	30.00
3.00-4.00	21	70.00
การพักอาศัย		
บิดา – มารดา	13	43.33
บิดา	2	6.67
มารดา	1	3.33
ญาติ (เด็กจำนวน 11 คน ระบุว่าอาศัยอยู่กับปู่ ย่า ตา ยาย)	14	46.67

จากตารางที่ 4.4 พบว่า ตัวอย่างเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจำนวน 30 คน แบ่งเป็นเพศชาย จำนวน 15 คน (ร้อยละ 50.00) และเพศหญิง จำนวน 15 คน (ร้อยละ 50.00) มีอายุเฉลี่ย ($\bar{x} = 10.53$ S.D. = 1.11) กลุ่มตัวอย่างมีอายุ 11 ปี เป็นส่วนใหญ่ โดยมี จำนวน 9 คน กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 มากที่สุด จำนวน 10 คน (ร้อยละ 33.34) รองลงมา กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 จำนวน 7 คน เท่ากัน (คิดเป็นร้อยละ 23.33 ทั้งสองระดับชั้น) และกำลัง ศึกษาอยู่ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 น้อยที่สุด คือ มีจำนวน 6 คน (ร้อยละ 20.00) กลุ่มตัวอย่าง

มีเกรดเฉลี่ยอยู่ในช่วง 3.20 - 4.00 เป็นส่วนใหญ่ คือ 21 คน ตัวอย่างส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับญาติ จำนวน 14 คน (ร้อยละ 46.67) ซึ่งในจำนวนนี้มีเด็กจำนวนมากถึง 11 คน ที่ตอบแบบสอบถามว่าพักอาศัยอยู่กับญาติ ระบุว่าอาศัยอยู่กับ ปู่/ยา/ตา/ยาย และรองลงมาพักอาศัยอยู่กับบิดา-มารดา จำนวน 13 คน (ร้อยละ 43.33)

ตารางที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบทักษะทางสังคมโดยรวม ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรม การศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.61	1.77	10.142*	0.00
หลังทดลอง	3.92	1.43		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.5 แสดงการเปรียบเทียบทักษะทางสังคมโดยรวม ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะทางสังคมโดยรวม ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.61 และ 3.92 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.77 และ 1.43 ตามลำดับ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.6 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อน และหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.51	1.89	4.962*	0.00
หลังทดลอง	3.89	2.09		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.6 แสดง การเปรียบเทียบทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.51 และ 3.89 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 1.89 และ 2.09 ตามลำดับ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.7 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.80	2.66	6.021*	0.00
หลังทดลอง	4.30	1.18		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.7 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.80 และ 4.30 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.66 และ 1.18 ตามลำดับ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบทักษะความรับผิดชอบ ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.61	2.06	1.989	0.056
หลังทดลอง	3.66	2.01		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.8 แสดงการเปรียบเทียบทักษะความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะความรับผิดชอบ ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.61 และ 3.66 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.06 และ 2.01 ตามลำดับ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.9 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.62	2.66	6.312*	0.000
หลังทดลอง	4.04	2.31		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.9 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.62 และ 4.04 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.66 และ 2.31 ตามลำดับ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการวางแผน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.70	2.89	1.682	0.103
หลังทดลอง	3.74	2.81		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.10 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการวางแผน ก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะการวางแผน ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.70 และ 3.74 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) เท่ากับ 2.89 และ 2.81 ตามลำดับ ซึ่งไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ตารางที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลัง การเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้าน ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น (n = 30 คน)

คะแนน	ค่าเฉลี่ย (\bar{x})	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)	t-test	Sig.
ก่อนทดลอง	3.40	2.76	5.759*	0.00
หลังทดลอง	3.88	1.67		

* P < 0.05

จากตารางที่ 4.11 แสดงการเปรียบเทียบทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ก่อนและหลังการเข้าร่วม กิจกรรมพบว่า คะแนนทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ก่อนและหลังการทดลองมีค่าเฉลี่ย (\bar{x}) เท่ากับ 3.40 และ 3.88 ตามลำดับ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D) เท่ากับ 2.76 และ 1.67 ตามลำดับ ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน เพื่อพัฒนากิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน และเพื่อศึกษาผลของจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย คือ เด็กที่มีอายุระหว่าง 9-12 ปี ที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวน 30 คน ผู้วิจัยทำการสุ่มตัวอย่างแบบ (Multi-stage Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน แบบวัดทักษะทางสังคม และแบบสังเกตทักษะทางสังคม

ผู้วิจัยนำข้อมูลคะแนนจากแบบวัดทักษะทางสังคม มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ SPSS for Window Version 17.0 โดยการวิเคราะห์ข้อมูลของเด็กในชุมชนทั้งหมด 47 คน ด้วยการแจกแจงความถี่ และการหาค่า ร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ด้วยค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ด้วยการแจกแจงความถี่ และการหาค่าร้อยละ วิเคราะห์คะแนนจากแบบสอบวัดทักษะทางสังคมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 30 คน ด้วยการหา ค่าเฉลี่ย \bar{x} และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) จากนั้นนำมาเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของคะแนนก่อนและหลัง จากแบบวัดทักษะทางสังคมด้วยค่าสถิติที (t-test) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 ระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ดังนี้ เด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ มีระดับทักษะทางสังคมโดยรวมอยู่ในเกณฑ์ดี แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับทักษะทางสังคมของเด็กที่มีคะแนนสูงที่สุด คือทักษะความรับผิดชอบอยู่ รองลงมาคือทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น

ทักษะการวางแผน ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม และทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ตามลำดับ ซึ่งทุกทักษะอยู่ในระดับดี ส่วนทักษะที่มีคะแนนน้อยที่สุด คือทักษะการเป็นผู้นำผู้ตามอยู่ซึ่งในระดับปานกลาง

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนากิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

กิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นได้มีการออกแบบกิจกรรมโดยนำแนวคิดที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning: PBL) การสร้างแผนกิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน มีรายละเอียดประกอบด้วย ชื่อกิจกรรม ระยะเวลา วัตถุประสงค์ สื่อการจัดกิจกรรม ขั้นตอนจัดกิจกรรม และการประเมินผล ทั้งนี้กิจกรรมที่จัดเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน 6 ด้าน ได้แก่ 1. ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม 2. ทักษะความรับผิดชอบ 3. ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม 4. ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น 5. ทักษะการวางแผน และ 6. ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ซึ่งผู้วิจัยได้นำกิจกรรมทั้งหมดไปให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 5 ท่าน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบโรงเรียน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และผู้ทรงคุณวุฒิด้านเด็กและเยาวชน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ซึ่งเห็นว่ามีเหมาะสมและสามารถนำไปใช้ได้ และได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมเพื่อปรับแก้ให้กิจกรรมมีความสอดคล้อง และเหมาะสมกับเด็กให้มากที่สุด โดยแผนการจัดกิจกรรมประกอบด้วย 14 กิจกรรม ดังนี้ 1. ศึกษาบริบทชุมชน 2. ศึกษาบริบทเด็กในชุมชน 3. การประชุมกลุ่มเรียนรู้บทบาทในการจัดกิจกรรม 4. เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้าน 5. การเรียนรู้เรื่องเครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล 6. เลือกหัวข้อที่จะศึกษา 7. วางแผนเขียนเค้าโครงโครงการการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 8. ลงมือปฏิบัติโครงงาน 9. เขียนรายงาน 10. จัดทำแผนแสดงโครงงาน 11. นำเสนอผลงานการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น 12. สังเกตทักษะทางสังคมของเด็ก 13. บันทึกการปฏิบัติงานของเด็ก 14. แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำงาน

ตอนที่ 3 ผลของจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

1. ผลของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับเด็ก

จากการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ขั้นตอนการวางแผน (Plan) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาบริบทชุมชน บริบทของเด็กในชุมชน ประชุมกลุ่มเพื่อเรียนรู้บทบาทในการจัดกิจกรรมแล้วทำการแบ่งกลุ่มย่อย และให้ความรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้านแก่เด็ก เพื่อเป็นความรู้เบื้องต้นก่อนทำการสำรวจชุมชน รวมถึงให้ความรู้เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ เพื่อให้เด็กมีความรู้ความเข้าใจถึงขั้นตอนและกระบวนการในการทำโครงการผู้วิจัย และความรู้เรื่องเครื่องมือและเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ได้กระตมความคิดในกลุ่มวางแผนในการเลือกเทคนิคเพื่อเตรียมลงเก็บข้อมูลในชุมชน (Action) ผู้วิจัยและเด็กร่วมกันจัดกิจกรรมสำรวจชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นชุมชนบ้านหนองแต้ที่ได้จากการสำรวจมี 10 ภูมิปัญญา ดังนี้ 1. การทอผ้า 2. การทอเสื่อ 3. การจักสาน 4. การเผาถ่าน 5. การทำนาแบบธรรมชาติ 6. การทำอู่เต็ก 7. หมอยาสมุนไพร 8. การออกแบบลายผ้า 9. การแสดงหมอลำ และ 10. การเลี้ยงไหม จากนั้นให้แต่ละกลุ่มเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สนใจนำมาทำโครงการการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ขั้นตอนการปฏิบัติการ พบว่ากลุ่ม 1. เลือกภูมิปัญญาการทอผ้า กลุ่ม 2. เลือกภูมิปัญญาการทำนา กลุ่ม 3. เลือกภูมิปัญญาการทอเสื่อ กลุ่ม 4. เลือกภูมิปัญญาการทอผ้า และกลุ่ม 5. เลือกภูมิปัญญาการจักสาน และเมื่อทำการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับหัวข้อโครงการครบถ้วนแล้ว สมาชิกในกลุ่มจะร่วมกันออกแบบการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม 1. วิ่งผลัดลูกทุ่ง กลุ่ม 2. ข้าวเหนียวล่องหน กลุ่ม 3. วอลเลย์บอลชาวบ้าน กลุ่ม 4. บ่วงพิฆาต และกลุ่ม 5. มะนาวข้ามสวน เด็กเลือกวิธีการที่จะนำเสนอผลงานโดยการจัดกิจกรรมการละเล่นที่ละกลุ่มโดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกกลุ่มส่งตัวแทนร่วมเล่น ขั้นตอนการสังเกตการณ์ (Observe) ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตการณ์ด้วยตนเอง โดยการบันทึกการปฏิบัติงานของเด็ก และสังเกตพฤติกรรมทักษะทางสังคมของเด็กขณะเข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้แบบสังเกตทักษะทางสังคม ขั้นตอนที่ 4 (Reflection) ผู้วิจัยซักถามเด็กคนละ 1 คำถามถึงปัญหาและผลที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม แล้วผู้วิจัยกับเด็กร่วมกันสรุปปัญหาและสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการปรับใช้กับชีวิตประจำวัน

2. ผลจากแบบวัดทักษะทางสังคมของเด็ก

การเปรียบเทียบทักษะทางสังคมโดยรวม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วม พบว่าคะแนนทักษะทางสังคมโดยรวมเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วมคะแนนทักษะทางสังคมโดยรวมเฉลี่ยมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ส่วนทักษะความ

รับผิดชอบ ทักษะการวางแผน ก่อนเข้าร่วมกิจกรรมและหลังการเข้าร่วม พบว่า คะแนนทักษะทางสังคมโดยรวมเฉลี่ยไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

จากผลการทดลองนั้นแสดงให้เห็นว่า หลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ทำให้เด็กในชุมชนมีระดับคะแนนทักษะทางสังคมโดยรวมสูงขึ้น และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านแล้ว พบว่า ระดับคะแนนทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามดีขึ้น ส่วนทักษะความรับผิดชอบ และทักษะการวางแผนไม่ดีขึ้น แต่เมื่อมองในภาพรวมของทั้ง 6 ทักษะแล้ว พบว่าระดับคะแนนทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนดีขึ้น ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ผู้วิจัยได้ตั้งไว้ ทั้งนี้ยังช่วยส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการนำความรู้ที่ได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของตนเองได้อีกด้วย

อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับการอภิปรายผลการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการอภิปรายผลออกเป็นประเด็นต่างๆ ดังนี้

1. การอภิปรายผลระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

จากผลการศึกษาระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า เด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ มีระดับทักษะทางสังคมโดยรวมทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบต่อผู้อื่น ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ทักษะการวางแผน และทักษะการเป็นผู้นำผู้ตาม อยู่ในเกณฑ์ดี และเมื่อแยกพิจารณารายด้าน พบว่า

ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบต่อผู้อื่น และทักษะการวางแผน อยู่ในระดับดี อาจเนื่องมาจากเด็กได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจากวิถีชีวิตของคนในชุมชนอยู่เป็นประจำ อาทิเช่น การรวมกลุ่มเพื่อทำนา โดยเมื่อถึงฤดูกาลของการทำนาคนในชุมชนก็จะมีกรรวมกลุ่มกันและทำการตกลงและวางแผนร่วมกันที่จะช่วยกันทำนาโดยการลงแขกของใครก่อนหรือหลังและเริ่มเมื่อไหร่ โดยไม่มีการคิดค่าแรง แต่จะเป็นการขอแรงช่วยกันภายในกลุ่มที่ตกลงกัน และแต่ละครอบครัวที่รวมกลุ่มกันจะส่งแรงงานมาช่วยตามจำนวนที่ตกลงกันไว้และให้ถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อครอบครัวที่ตกลงร่วมกัน บางครอบครัวที่มาช่วยงานก็นำเด็กมาด้วยซึ่งเด็กบางคนก็สามารถช่วยงานได้หรือแบ่งเบาภาระงานอื่นๆ ได้ และหากวันไหนที่ผู้ใหญ่ในครอบครัวนั้นไม่ว่างที่จะมาช่วยงานก็จะจัดการเรื่องอาหารให้บ้าง หรือส่งเด็กมาแทนบ้าง ซึ่งเด็กในชุมชนส่วนใหญ่จะมีทักษะ

การทำงานและสามารถมาช่วยงานได้ถึงแม้จะมีกำลังในการทำงานไม่สู้ผู้ใหญ่ก็ตามแต่ในกลุ่มก็ถือว่าเป็นการอนุโลมกันได้ จึงทำให้เด็กมีโอกาสนในการเรียนรู้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ซึ่งเด็กจะสังเกตจากผู้ใหญ่หรือไม่ผู้ใหญ่จะเป็นคนสอนให้ทำ จากนั้นเด็กจะเกิดการปฏิบัติและจนซึมซับ กลายเป็นสิ่งที่ใกล้ตัวเด็กที่พบเห็นและปฏิบัติเป็นประจำในชุมชนจึงทำให้เด็กมีระดับทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะความรับผิดชอบ และทักษะการวางแผนอยู่ในระดับดีได้ สอดคล้องกับ กุณทลี แก้วโบราณ (2555) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือกระบวนการในการพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงเพื่อประโยชน์ของคนในชุมชนด้วยความสมัครใจ โดยเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่เริ่มกระบวนการ ด้านความคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมมือปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ สอดคล้องกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมของคนในชุมชนด้วย และเท็ดเกียรติ วงศาโรจน์ (2546) ที่กล่าวว่า ความร่วมมือของกลุ่มคนที่มีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องความต้องการและการแลกเปลี่ยนซึ่งมีผลกระทบโดยตรงต่อตนเองและส่วนร่วมจนเกิดการลงมือปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงตามต้องการ โดยนำทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อกิจกรรมที่ร่วมมือกันดำเนินการ

ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น อยู่ในระดับดีอาจเนื่องมาจากระบบเครือญาติในชุมชน มีผลต่อระดับทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น กล่าวคือในระบบเครือญาติของชุมชนบ้านหนองแต่ ยังเป็นระบบเครือญาติแบบดั้งเดิม บ้านเรือนส่วนใหญ่ไม่มีรั้วบ้านปิดกั้นอาณาเขตจากบ้านหลังอื่น มีการแบ่งปันอาหารและสิ่งของให้กับเพื่อนบ้าน โดยไม่ต้องใช้เงินในการซื้อขาย เช่น ชาวบ้านครอบครัวเรือนหนึ่งออกไปทุ่งนาและสามารถหาไข่มดแดงได้เป็นจำนวนมาก พอตกเย็นก็นำมาประกอบอาหารและแบ่งปันให้กับเพื่อนบ้านหรือญาติที่อยู่ในหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ซึ่งส่วนใหญ่ผู้ปกครองมักจะให้เด็กเป็นคนนำอาหารหรือสิ่งของเหล่านั้นไปให้เพื่อนบ้าน เด็กในชุมชนจึงได้เรียนรู้ความมีน้ำใจและรู้จักแบ่งปันสิ่งของต่อผู้อื่นจากผู้ปกครองของตนเอง ส่วนเรื่องการเลี้ยงดูเด็ก บางครั้งที่พ่อแม่เด็กไปทำไร่ทำนาญาติพี่น้องก็จะช่วยกันดูแลเด็กโดยไม่คิดค่าฝากเลี้ยง แต่พอเวลากลับมาบ้านก็จะเก็บผัก เก็บหน่อไม้มาฝากมีอะไรก็แบ่งกันกินเพื่อเป็นการตอบแทนน้ำใจกัน ส่วนคนที่ช่วยดูแลเด็กก็จะดูแลเป็นอย่างดีมีการช่วยป้อนอาหารบ้าง อาบน้ำบ้าง ส่วนเด็กที่ยังดื่มนมแม่ แต่แม่ต้องออกไปทำงานก็จะเอาลูกไปฝากไว้กับญาติที่มีลูกเล็กๆ เพื่อให้ลูกได้ดื่มนมจากญาติโดยไม่มีภาระรังเกียจกันทั้งสองฝ่าย ซึ่งมีการพึ่งพาอาศัยกันตลอด เช่นถ้าครอบครัวใดครอบครัวหนึ่งได้รับความเดือดร้อนมีปัญหาเรื่องการใช้จ่ายเงิน ไม่มีข้าวกินญาติพี่น้องก็จะแบ่งปันข้าว ลูกไม่มีเสื้อผ้าใส่ก็จะแบ่งปันเสื้อผ้าให้ หรือบางครั้งเกิดการเจ็บป่วยก็จะพึ่งพาญาติตนเองก่อนที่จะไปขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ในการทำงานบุญผู้ชายก็จะช่วยกันในด้านการหาอุปกรณ์และจัดเตรียมสถานที่ ส่วนผู้หญิงก็จะช่วยกันทำอาหารเลี้ยงคนที่มาช่วยงานบุญ และเมื่อมีงานในชุมชนพ่อ แม่ ผู้ปกครองเด็ก และสมาชิกในชุมชนก็จะร่วมมือกันในการช่วยงานในชุมชนกันอย่างเต็มที่โดยใครถนัดหรือมีความรู้ในการทำอะไรก็จะช่วยงานนั้นๆ ตามความสามารถ

โดยไม่มีภาระงานแต่อย่างใด ซึ่งจากการประพฤติปฏิบัติของพ่อ แม่ ผู้ปกครองของเด็ก และสมาชิกในชุมชนถือเป็นต้นแบบของการปฏิบัติที่ดี และเป็นวิถีชีวิตที่ช่วยหล่อหลอมเด็กในชุมชนผ่านกระบวนการขัดเกลาทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งจะเห็นได้จากข้อมูลทั่วไปพบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้ง 30 คน พักอาศัยอยู่กับผู้ปกครองที่เป็นบิดา-มารดา หรือญาติ (ปู่ ย่า ตา ยาย) สอดคล้องกับ ไพบูลย์ สุทธิ (2554) ที่กล่าวว่า ความเป็นเครือญาติและให้ความใกล้ชิดสนิทสนมก่อให้เกิดสายใยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แม้ว่าสภาพสังคมจะเปลี่ยนไปแต่ความรู้สึกว่าเป็นกลุ่มคนในชุมชนเดียวกันก็ยังหลงเหลืออยู่ และสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะสามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน เมื่อมีงานในชุมชนคนในชุมชนก็จะออกมาช่วยกันอย่างพร้อมเพรียง

ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม อยู่ในระดับดีอาจเนื่องมาจากการเล่นของเด็ก การเล่นถือเป็นกิจกรรมการเรียนรู้อีกแบบหนึ่งของเด็ก และการเล่นของเด็กในชุมชนส่วนใหญ่จะเป็นการเล่นเกม การละเล่น โดยส่วนมากจะเล่นเป็นกลุ่มทำให้เด็กเกิดการปฏิสัมพันธ์กันในหมู่เด็ก และเมื่อเกิดปัญหาเด็กก็จะช่วยกันคิดวิธีการในแก้ปัญหาพร้อมกันซึ่งอาจจะเป็นการลองผิดลองถูกและถ้าหากลองทำแล้วเกิดความพอใจ และการยอมรับในหมู่เพื่อนด้วยกันเด็กก็จะใช้วิธีนั้นซ้ำๆ เป็นหลักในการแก้ปัญหา เช่น ในการเล่นอาจจะมีจำนวนคนเกินหรือไม่พอเด็กก็จะช่วยกันแก้ปัญหาโดยการปรับกติกา วิธีการเล่นใหม่ให้เพื่อนได้เล่นด้วยกันทุกคน และบางเกมขาดอุปกรณ์ในการเล่นเด็กก็จะแก้ปัญหาโดยการนำสิ่งอื่นมาแทนจนสามารถเล่นได้ สอดคล้องกับ ละมุล ชัชวาล (2543) ที่กล่าวว่า การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตเด็กทุกคนเด็กจะรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ได้สังเกต มีโอกาสทำการทดลอง สร้างสรรค์คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง การเล่นจะมีอิทธิพลและมีผลต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จากการเล่นเด็กก็มีโอกาสเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลายอารมณ์ และแสดงออกถึงตนเอง เรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การเล่นจึงเป็นแนวทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม เรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่นสร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นกับธรรมชาติรอบตัว นอกจากการเล่นแล้วสิ่งที่ทำให้เด็กมีทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม คือการสอนจากผู้ใหญ่ในชุมชน ในการใช้ชีวิตประจำวันเด็กนอกจากการเรียนหนังสือแล้วเด็กจะต้องช่วย พ่อ แม่ ผู้ปกครองทำงานบ้าน ซึ่งผู้ใหญ่ก็จะเป็นคนสอนเด็กและฝึกให้เด็กทำพร้อมทั้งแนะนำว่าสิ่งไหนควรทำ หรือไม่ควรทำ และเมื่อเกิดปัญหาขึ้นกับสิ่งที่ทำอยู่ให้แก้ไขอย่างไร ทำให้เด็กได้เรียนรู้ถึงปัญหาที่ผู้ใหญ่เคยพบมาก่อนและวิธีการการแก้ปัญหานั้นของผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่เด็กสามารถนำมาใช้ได้เมื่อเกิดปัญหาแบบนั้นขึ้นกับตัวเด็กเอง ฉะนั้นเด็กจะซึมซับสิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้รับรู้และเห็นภาพเหล่านี้มาจนเกิดความเคยชินและปฏิบัติสืบกันมาเป็นรุ่นต่อรุ่น ซึ่งอาจมีผลทำให้เด็กมีทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่มอยู่ในระดับดีได้

ทักษะการเป็นผู้นำผู้ตาม อยู่ในระดับปานกลาง อาจเนื่องมาจากสภาพสังคมในชุมชนบ้านหนองแต้ ที่มีระบบความเชื่อเกี่ยวกับการเคารพและเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้อาวุโส บิดา มารดา และ

ครูบา-อาจารย์ เด็กส่วนใหญ่ในชุมชนชนบทจึงมักมีบทบาทเป็นผู้ตาม ไม่กล้าคิด กล้าแสดงออกเท่าที่ควรเนื่องด้วยกลัวผู้ปกครองดุคำหรือตี ซึ่งเหตุผลนี้อาจจะแสดงได้จากจำนวนเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ พักอาศัยอยู่กับญาติ ถึงร้อยละ 46.67 (14 คน) ซึ่งการที่เด็กไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ จึงทำให้เด็กไม่กล้าที่จะออกความคิดเห็น หรือโต้แย้งกับญาติผู้ใหญ่ของตน เพราะกลัวพ่อแม่ ของตน ที่ทำงานอยู่ต่างจังหวัดโทรศัพท์มาตำหนิว่าเป็นเด็กดี ไม่เชื่อฟังปู่ ย่า ตา หรือยาย ก็เป็นได้ และอีกเหตุผลที่น่าจะเป็นได้คือ พฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนบ้านหนองเต้ ที่ชอบความเรียบง่าย ไม่ชอบการเป็นผู้นำชอบเป็นผู้ปฏิบัติมากกว่า ก็อาจเป็นต้นแบบพฤติกรรมที่ทำให้เด็กในชุมชนบ้านหนองเต้ มีทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามอยู่ในระดับปานกลางด้วยก็เป็นได้ ซึ่งสอดคล้องกับ ศิริกุล อิศรานุรักษ์ และคณะ (2550) ที่กล่าวว่า การอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งสำคัญผู้เลี้ยงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการส่งเสริมทักษะ และประสบการณ์ การช่วยเหลือตนเองของเด็ก การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างปกติสุข ทั้งนี้ผู้ปกครองควรเป็นต้นแบบที่ดีให้เด็กด้วย และ สมคิด อิศระวัฒน์ (2542) ที่รายงานว่าการอบรมเลี้ยงดูเป็นสิ่งแวดล้อมประการหนึ่งของบุคคล ซึ่งแต่ละคนจะได้เรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม ลักษณะการอบรมที่ได้รับจากพ่อแม่ ผู้ปกครองจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบางประการของบุคคล และพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลส่วนหนึ่งมาจากการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ผู้ปกครอง

2. การอภิปรายการพัฒนากิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ตามหลักการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียน ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นมาเป็นโปรแกรมการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวโรงเรียนในครั้งนี้ ผู้วิจัยยึดหลักความยืดหยุ่น เพื่อให้สามารถปรับให้เข้ากับความเหมาะสมและเกิดความคล่องตัวในการจัดกิจกรรม ซึ่งในบางครั้งหากเวลาเป็นอุปสรรคในการจัดกิจกรรมก็สามารถขยายเวลาหรือกระชับเวลาเพื่อให้การดำเนินการสำเร็จลุล่วง หรือหากสถานที่ที่เป็นปัญหาก็สามารถปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมต่อไปได้ รวมทั้งหากปัญหานั้นเกิดจากกฎเกณฑ์ก็สามารถปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์หรือสภาพได้ตามความเหมาะสม คล้องกับ ปฐม นิคมมานนท์ (2543) ที่กล่าวว่า การจัดการศึกษาครอบครัวโรงเรียนมีความ เป็นทางการน้อยกว่า หรือมีความยืดหยุ่นมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน ด้วยเหตุนี้การศึกษาครอบครัวโรงเรียนจึงมีโครงสร้างที่ไม่ตายตัว มีความอ่อนตัว และคล่องตัวมากกว่า การศึกษาในระบบโรงเรียน ซึ่งลักษณะที่เป็นทางการน้อย หรือมีความยืดหยุ่นมากนี้เองถือว่าเป็นข้อได้เปรียบของการศึกษาครอบครัว โดยลักษณะแห่งความยืดหยุ่นของการศึกษาครอบครัวที่สำคัญในด้านต่างๆ มีดังนี้ 1. ความยืดหยุ่นด้านเวลา เนื้อหาส่วนต่างๆ จะถูกแบ่งออกเป็นหน่วยย่อยๆ ให้เหมาะสมกับเวลา ความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียน โดยอาจจัดหลักสูตรสั้นหรือยาวก็ได้ ซึ่งคำนึงถึงผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ นอกจากนี้การศึกษารอบรู้ยังสามารถเปิดสอนในเวลาที่แตกต่างกัน เช่น เวลาเช้า กลางคืน หรือ

เปิดสอนวันหยุดเพื่อเอื้อต่อผู้เรียน 2. ความยืดหยุ่นด้านระเบียบและกฎเกณฑ์ต่างๆ กิจกรรมการศึกษา นอกระบบจะมีการกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบการปฏิบัติอย่างหลวมๆ ไม่ตายตัวซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามสมควรด้วยเหตุและผล กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้น ในครั้งนี้ ผู้วิจัยยังใช้รูปแบบในการจัดกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งการอภิปรายกลุ่ม ระดมสมอง เกม และการประชุมกลุ่ม ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมที่จะนำไปพัฒนาทักษะทางสังคม สอดคล้องกับ อารมณ์ ใจเที่ยง (2546) ที่กล่าวว่า การจัดกิจกรรมด้วยเทคนิคที่หลากหลายเป็นการสร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียนซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเข้าใจถึงเนื้อหาสาระของบทเรียนได้อย่างลึกซึ้ง และรู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และสามารถแก้ปัญหาได้จากเหมาะสม และ สุมาลี สังข์สี (2545) ได้กล่าวว่า หลักความหลากหลายในการส่งเสริมให้ผู้เรียนให้เกิดความรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนจะต้องมีความหลากหลายใช้รูปแบบการศึกษาหลากหลายรูปแบบ เทคนิค วิธีต่างๆ มาบูรณาการเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เพื่อพัฒนาตนเองตามศักยภาพของตนเอง นอกจากนี้ผู้วิจัยยังนำหลักการเน้นการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโดยเน้นให้เด็กมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน เพื่อให้เด็กเกิดการเรียนรู้และสามารถแสดงศักยภาพของตนเองได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับ กระทรวงสาธารณสุข (2543) ได้กล่าวว่า ความร่วมมือจะเสริมการเรียนรู้ และการสร้างสำนึกของการมีส่วนร่วม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้ดำเนินการจัดกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมยอมรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง กระตุ้นสำนึกในความเชื่อมั่นความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความพร้อมความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น การเสนอประสบการณ์และการแสดงศักยภาพของตน และพร้อมที่จะให้โอกาสซึ่งกันและกัน

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้นำหลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ของ Kemmis and Wikinson (1998) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน 4 ขั้นตอน คือ 1. การวางแผน 2. การปฏิบัติ 3. การณ์สังเกตการณ์ และ 4. การสะท้อนการปฏิบัติ และการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (Project-Based Learning) และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมาใช้ในการจัดกิจกรรม ซึ่งจะทำให้เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิณา วงศ์ศรีเผือก (2553) ที่ศึกษาผลของโปรแกรมการเรียนรู้แบบโครงงาน ที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า หลังจาก 10 สัปดาห์ นักเรียนมีค่าเฉลี่ยของคะแนนความรู้เรื่องคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดหลังเข้าร่วมโปรแกรมสูงกว่าการเข้าร่วมโปรแกรม และ ไพบุลย์ สุทธิ (2554) ที่ศึกษาการใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลและชุมชนในการพัฒนาเด็กและเยาวชน พบว่าสถิติการทะเลาะวิวาทของเยาวชนในพื้นที่ลดลง เยาวชนมีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่สร้างสรรค์ในชุมชนมากขึ้น เช่นการพัฒนาชุมชน

การร่วมกลุ่มเล่นกีฬา จำนวนเด็กติดเกมน้อยลง ทำให้ชุมชนเห็นประโยชน์ที่เกิดขึ้น หันมาร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้น

กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน เป็นกิจกรรมกลุ่มที่สนุกสนาน ผ่อนคลายภายใต้เนื้อหาของการเล่นพื้นบ้านและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เด็กคุ้นเคยในชุมชน ซึ่งจะทำให้เด็กมีความกระตือรือร้น มีทัศนคติที่ดี มีร่างกายและสมองที่ตื่นตัวพร้อมที่จะเรียนรู้ ไม่เกิดความเบื่อหน่ายเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กเป็นอย่างดี เด็กจะรับรู้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรม ตระหนักถึงความสำคัญในการสร้างและรักษาความสัมพันธ์กับผู้อื่นในขณะที่เข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับ กิตติยวดี บุญชื้อ (2540) ที่กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้การเรียนรู้ดำเนินไปอย่างราบรื่นเกิดความสุขทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีวิธีเรียนที่สนุก ไม่น่าเบื่อและตอบสนองความสนใจใคร่รู้ของผู้เรียน การนำเสนอบทเรียนเป็นไปตามธรรมชาติผ่อนคลายไม่เครียดและไม่กดดัน และ ละมุล ชัชวาล (2543) ที่กล่าวว่า การเล่นถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญในชีวิตเด็กทุกคนเด็กจะรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลาย ได้สังเกตมีโอกาสดำเนินการทดลอง สร้างสรรค์คิดแก้ปัญหาและค้นพบด้วยตนเอง การเล่นจะมีอิทธิพลและมีผลต่อการเจริญเติบโต ช่วยพัฒนาร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา จากการเล่นเด็กมีโอกาสเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายได้ใช้ประสาทสัมผัสและการรับรู้ ผ่อนคลาย อารมณ์ และแสดงออกถึงตนเอง เรียนรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การเล่นจึงเป็นทางที่เด็กจะสร้างประสบการณ์เรียนรู้สิ่งแวดล้อม เรียนรู้ความเป็นอยู่ของผู้อื่นสร้างความสัมพันธ์อยู่ร่วมกับผู้อื่นกับธรรมชาติรอบตัว และวีรพงษ์ บุญประจักษ์ (2545) ที่กล่าวว่า กิจกรรมที่เด็กทำด้วยความสมัครใจเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินในขณะที่เด็กได้เข้าร่วมนั้นเด็กจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองซึ่งเป็นกระบวนการพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมผู้วิจัยยังเน้นการมีส่วนร่วม เพื่อให้เด็กได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ร่วมกันอันจะเป็นการเสริมสร้างความรู้ให้เด็กด้วยตัวของเด็กเองและเกิดการปฏิสัมพันธ์กันขึ้นในกลุ่มเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรม สอดคล้องกับ อุดม เขยกิจวงศ์ (2545) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่การกระทำใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง โดยการเรียนรู้ดังกล่าวเกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนทำให้เกิดการขยายผลของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวางโดยอาศัยการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้ นอกจากนี้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมยังเปิดโอกาสและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และ นรินทร์ชัย พัฒนพงศา (2546) ที่กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทำให้เกิดอิสรภาพเสมอภาค มิใช่การมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน แต่การเข้าร่วมต้องเริ่มตั้งแต่ขั้นแรกจนถึงขั้นสุดท้ายของกิจกรรม นอกจากนี้ยังเน้นการส่งเสริมให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน เนื่องจากมีการแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่าง

กันในกลุ่ม การวิเคราะห์อภิปรายร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปสอดคล้อง ทั้งนี้ในการเข้าร่วมกิจกรรมเด็กต้องลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอนโดยจะมีผู้วิจัยคอยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ดังนั้นการที่เด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองจะเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กได้สร้างความรู้และทักษะซึ่งเด็กจะสามารถนำไปปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ สอดคล้องกับ อาชญญา รัตนอุบล (2547) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความคิด ทักษะคิด ค่านิยมของตนเองขึ้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิดแก้ปัญหาของตนเองโดยคิดคำถามของตนเอง แสวงหาคำตอบด้วยการลงมือปฏิบัติกระทำจริงทั้งในสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง หรือสถานการณ์จำลอง มีการวิพากษ์ วิเคราะห์ การพิจารณา ไตร่ตรอง การทบทวน และการสะท้อนความคิดเห็นของตนเองออกมา และ จิรวัดณ์ วีรังกร (2549) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติเป็นการเรียนรู้ที่เน้นกระบวนการที่ลงมือกระทำ มิใช่เน้นที่ผลลัพธ์แต่เพียงอย่างเดียว เป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องภายใต้ประสบการณ์ลงมือปฏิบัติจริงของแต่ละบุคคลที่มุ่งแสวงหาทางออกเพื่อแก้ปัญหาของแต่ละบุคคล และการศึกษาของ วรรัตน์ อภินันท์กุล (2551) ที่ให้ความสำคัญในการดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ จนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ พฤติกรรมด้านทักษะ และพฤติกรรมด้านทัศนคติ

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการเรียนการสอนอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นในครั้งนี้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย เน้นการมีส่วนร่วม และการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยขณะที่เด็กเข้าร่วมกิจกรรมจะมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน และจะได้รับมอบหมายงานกลุ่มให้ดำเนินการทำโครงการการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามแผนการจัดกิจกรรมทำให้เด็กมีโอกาสการช่วยเหลือกันในการทำงาน แบ่งงานกันทำ ช่วยเหลือกัน มีปฏิสัมพันธ์กัน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และช่วยกันคิดช่วยกันทำ เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายเสร็จสมบูรณ์ซึ่งเด็กจะต้องทำงานร่วมกันเป็นกลุ่มตลอดระยะเวลาที่เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้วิจัยคอยอำนวยความสะดวกและให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิด ดังนั้น จากการใช้โครงการเป็นตัวขับเคลื่อนในกิจกรรม จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อเพื่อนสมาชิกด้วยกันและกับคนในชุมชน ที่สำคัญเด็กได้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเองทุกขั้นตอนทำให้เด็กได้ฝึกทักษะทางสังคมและสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ สอดคล้องกับ ศศิรินทร์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2550) ที่ได้กล่าวว่า ต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนในการสร้างความรู้ด้วยตนเอง และผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ มีการสื่อสาร แสดงความคิดเห็นร่วมเรียนรู้ไปด้วยกัน ผู้เรียนฝึกทักษะ การคิดแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การฝึกควบคุมอารมณ์ ฝึกคิด และสะท้อนปัญหา และสร้างทางเลือก ในการนำเอาความรู้ไปใช้ได้ ในชีวิตประจำวัน และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ อรพรรณ พรสีมา (2539) ที่พบว่ากิจกรรมการเรียนรู้แบบร่วมเรียนรู้สามารถพัฒนาทักษะทางสังคมได้

3. การอภิปรายผลการจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่น ที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

1. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับเด็ก

การจัดกิจกรรมการศึกษาครอบครัวแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้วิจัยกับเด็กในชุมชน ผู้วิจัยคิดว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้การจัดกิจกรรมในครั้งนี้สามารถสำเร็จลุล่วงไปได้ ส่วนหนึ่งคงเนื่องจากผู้วิจัยได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากเด็กที่เข้าร่วมกิจกรรม และเด็กก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากคนในชุมชนเช่นกัน เมื่อผู้วิจัยไปติดต่อกับชุมชนและรับสมัครเด็กเข้าร่วมกิจกรรม ผู้ปกครองของเด็กก็เห็นด้วยที่จะให้ลูกหลานของตนเข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากเป็นการส่งเสริมความรู้ของเด็กที่จะทำให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ อาจทำให้เด็กตระหนักถึงความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนทำให้เกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนด้วย ส่วนเด็กก็ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้วิจัย ทั้งนี้เพราะเด็กมีความใกล้ชิดคุ้นเคยกับชุมชนและรักในชุมชนของตนและสนใจอยากเข้าร่วมกิจกรรม

ผู้วิจัยดำเนินการจัดกิจกรรมโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและได้นำกระบวนการการเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐานมาใช้ในการจัดกิจกรรมครั้งนี้ ซึ่งจะเน้นการมีส่วนร่วมและการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองของเด็กโดยการร่วมกันทำโครงงานกลุ่มหัวข้อการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผู้วิจัยจะคอยอำนวยความสะดวก ให้ความรู้และคำแนะนำตลอดการดำเนินกิจกรรม จากการสังเกตพฤติกรรมเด็กขณะเข้าร่วมกิจกรรม พบว่า เด็กจะรู้บทบาทของตนเอง มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และให้ความใส่ใจในงานที่ได้รับมอบหมาย มีการทำงานร่วมกันอย่างเป็นกระบวนการ รู้จักแบ่งหน้าที่การทำงานตามความถนัดของแต่ละคน ในการระดมความคิดและร่วมกันอภิปรายกลุ่มเด็กก็ได้ให้ความร่วมมือในกิจกรรมเป็นอย่างดีและสามารถแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนคนอื่นๆ แต่มีเด็กบางส่วนที่ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นผู้วิจัยจึงได้ทำการกระตุ้นเพื่อให้เด็กมีความกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นร่วมกับผู้อื่น ซึ่งก็พบว่าเด็กกล้าที่จะแสดงความคิดเห็นมากขึ้น นอกจากนี้ในการลงพื้นที่สำรวจชุมชนเด็กก็มีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านเป็นอย่างดี เนื่องจากมีความรู้จักสนิทสนมคุ้นเคยกันอยู่แล้ว จึงทำให้เด็กมีความเป็นกันเองกับชาวบ้านทำให้เกิดความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล ส่วนการนำเสนอผลงานเด็กทำการนำเสนอผลงานได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอนในวิธีการสื่อสารที่เข้าใจง่าย ทำให้ผู้ร่วมกิจกรรมให้ความสนใจและให้ความร่วมมืออย่างเป็นอย่างดี การสะท้อนการปฏิบัติ ก็ให้ความร่วมมือและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและสิ่งที่ได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้วิจัยจะกระตุ้นเด็กโดยตั้งคำถามเป็นรายบุคคลเพื่อให้เด็กบอกถึงปัญหาและสิ่งที่ได้จาก

การเข้าร่วมกิจกรรมคนละ 1 ข้อ แล้วนำมาสรุปร่วมกันโดยผู้วิจัยกับเด็กอีกครั้งเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขและปรับปรุงนำมาใช้ในชีวิตประจำวันต่อไป

2. ผลจากแบบวัดทักษะทางสังคมของเด็ก

ผลการเปรียบเทียบทักษะทางสังคมระหว่างก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า เด็กที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมมีระดับทักษะสังคมดีขึ้น 4 ด้าน ได้แก่

ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม เด็กสนใจและใส่ใจกับการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มโดยในกิจกรรมระดมความคิดเห็นและประชุมกลุ่มเด็กจะให้ความสำคัญในการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนและเห็นความสำคัญกับความคิดของทุกคนในกลุ่ม อีกทั้งยังคอยกระตุ้นให้เพื่อนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองเพื่อต้องการให้ทุกคนมีส่วนร่วมในกลุ่ม นอกจากนี้ยังสามารถเสนอแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ของตนให้สมาชิกคนอื่นได้รับฟัง และในกิจกรรมการลงพื้นที่สำรวจชุมชนเด็กทุกคนจะรู้จักหน้าที่ของตน และให้ความร่วมมือกันทำงานเป็นอย่างดี มีความกระตือรือร้นที่จะหาข้อมูลเพื่อที่จะนำมาร่วมกันอภิปรายในกลุ่ม ซึ่งจากการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มของเด็กที่ได้ปฏิบัติขณะเข้าร่วมกิจกรรมส่งผลให้เด็กมีทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มดีขึ้น

ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม เด็กมีความสามารถในการหาสาเหตุของปัญหาและจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในระหว่างการเข้าร่วมกิจกรรมได้ด้วยการทำงานร่วมกันของเพื่อนในกลุ่มที่ช่วยกันคิดหาสาเหตุของปัญหา พร้อมทั้งวิธีที่เหมาะสมในการแก้กับปัญหา ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นบางครั้งเป็นปัญหาที่มาจากหลายสาเหตุการแก้ปัญหาจะต้องใช้หลายวิธีซึ่งเด็กก็สามารถจัดการกับปัญหานั้นได้ จากการที่เด็กต้องจัดการกับปัญหาบ่อยครั้ง ทำให้เด็กมีประสบการณ์ในการแก้ปัญหามากขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นการส่งผลให้เด็กมีทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่มดีขึ้น

ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น เด็กแสดงความมีน้ำใจต่อเพื่อนในกลุ่มด้วยการแบ่งปันสิ่งของ รู้จักเสียสละเวลาส่วนตัวช่วยเพื่อนเมื่อทำงานไม่ทันหรือทำไม่ได้ และสละแรงงานเมื่อเพื่อนหอบหิวสิ่งของพะรุงพะรัง ทุกพฤติกรรมเหล่านี้ที่กล่าวมานี้เป็นความเต็มใจและยินดีช่วยเหลือเพื่อนอย่างเต็มที่ซึ่งกลายเป็นความเคยชินของเด็กไปแล้วว่าเมื่อเห็นคนอื่นเดือดร้อนก็ต้องให้ความช่วยเหลืออย่างเต็มที่ตามความสามารถของตนเอง และจากการที่เด็กมีพฤติกรรมดังกล่าวอาจส่งผลให้เด็กมีทักษะการช่วยเหลือผู้อื่นดีขึ้นขึ้นด้วย

ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม เด็กสามารถปรับตัวเป็นผู้นำทั้งในการเล่นเกมนำเสนอ การอภิปราย และการจัดการทำงานให้กับเพื่อน พร้อมทั้งเป็นผู้ปฏิบัติตามเพื่อนได้เป็นอย่างดีเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย รวมทั้งยังสามารถร่วมกันอภิปรายงานได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน

สร้างความเข้าใจให้กับผู้รับฟังอย่างตรงประเด็น จากความสามารถในการปรับตัวในการเป็นทั้งผู้นำและผู้ตามของเด็ก จึงอาจส่งผลให้เด็กมีทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามดีขึ้น

จากการที่ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในทีม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามดีขึ้น อาจเป็นเพราะกิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีรูปแบบของกิจกรรมที่ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ซึ่งเทคนิคมีจุดเด่นที่ให้ผู้ได้ร่วมกันฝึกคิด วางแผน และลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเกือบทุกขั้นตอนอย่างเต็มที่ตามศักยภาพของเด็ก และมีการสะท้อนการปฏิบัติเมื่อเสร็จกิจกรรม เด็กจะให้ความร่วมมือกับเพื่อนในกลุ่มอย่างเต็มที่ ทั้งการระดมความคิด การวางแผนร่วมกัน กระทบหมู่กลุ่ม การมีส่วนร่วมในการอภิปราย และเด็กจะรู้สึกว่าคุณมีส่วนร่วมในกลุ่ม รู้สึกว่าทุกคนในกลุ่มคือเพื่อนกันและต้องช่วยกันทำงาน เพื่อให้งานที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้งานของกลุ่มออกมาดีที่สุด ส่งผลให้เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมมีทักษะทางสังคมดีขึ้น สอดคล้องกับ เสาวนีย์ แสนคำ (2552) ที่รายงานว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมสามารถช่วยพัฒนาทักษะ และการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้ และ ธงชาติ วงษ์สุวรรณ (2553) ที่ได้พัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า สามารถช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนให้ได้รู้จักตนเอง ให้สามารถปรับตัวมีทักษะทางสังคม และอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข นอกจากนี้รูปแบบการทำงานเป็นกลุ่ม อาจมีผลต่อทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในทีม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตามดีขึ้น สอดคล้องกับ ศศิรินทร์ ศิริธาดากุลพัฒน์ (2550) ที่กล่าวว่า รูปแบบการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม ผู้เรียนจะต้องฝึกวิเคราะห์ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น มีปฏิสัมพันธ์และการสื่อสาร การแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดยใช้กิจกรรมที่หลากหลาย การรู้จักฝึกพัฒนาจิต เพื่อให้เกิดความรู้สึกผ่อนคลาย และ วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี (2546) ที่กล่าวว่า เทคนิควิธีการสอนการพัฒนาทักษะชีวิตโดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ยืด ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นให้ผู้เรียนลงมือทำ การเรียนการสอนมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงในการเรียนรู้สามารถพัฒนาทักษะชีวิตได้ นอกจากนี้พบว่ากิจกรรมนำเสนอผลงานการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในขั้นตอนการสะท้อนปัญหา อาจจะสามารถพัฒนา ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม เนื่องด้วยการเล่นที่บ้าน ที่เด็กร่วมกันคิดค้นและดำเนินการจัดให้เพื่อนที่เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันเล่นนั้น ทำให้เด็กได้ช่วยกันระดมความคิด ร่วมกันวางแผน แบ่งภาระหน้าที่ และร่วมคัดเลือกผู้เข้าแข่งขันในแต่ละการเล่น ซึ่งกระบวนการจัดแข่งขันการเล่นที่บ้าน ถือเป็นกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อสร้างให้เด็กมีความสุข สนุกสนาน มีความสามัคคี สอดคล้องกับ วรรณสวัสดิ์

อุทัยพันธุ์ (2540) ที่กล่าวว่า กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ สามารถพัฒนาทักษะทางสังคมในด้านทักษะการทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

นอกจากนี้การนำหลักการการจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงงานเป็นฐาน (PBL) มาประยุกต์ใช้ในการสร้างกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นโครงงานเป็นฐาน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากิจกรรมเพื่อพัฒนาระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชนได้ เนื่องจากเทคนิคมีจุดเด่นที่让孩子们ได้ร่วมกันฝึกคิด ฝึกแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ภายใต้การดูแลของพี่เลี้ยง และนักวิจัย ซึ่งการปฏิบัติงานด้วยตนเองภายใต้การดูแลอย่างใกล้ชิด ทำให้เด็กมีความมั่นใจถึงความสำเร็จของงาน และกล้าลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพื่อความสำเร็จของโครงงานมากยิ่งขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่ท้าทาย ฝึกให้ผู้เรียนมีทักษะในการสืบค้น และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนตั้งศักยภาพต่างๆ ที่มีอยู่ในตัวของผู้เรียนเองออกมาใช้ประโยชน์ ตั้งแต่กระบวนการคัดเลือกหัวข้อในการศึกษา การศึกษาหาความรู้ในเรื่องที่จะทำจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย การร่วมกันวิพากษ์วิจารณ์และอภิปรายผลสรุป ตลอดจนการแสดงผลงานต่อสาธารณชน ซึ่งทำให้เด็กที่ผ่านการเข้าร่วมกิจกรรมในการวิจัยครั้งนี้ มีการพัฒนาด้านทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม สอดคล้องกับ ลัดดา ภูเกียรติ (2544) ที่รายงานว่าการจัดการเรียนรู้ด้วยโครงงานเป็นฐานไว้ว่า ทำให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา และทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ สุวัฒน์ นิยมไทย (2553) ที่รายงานว่าการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนแบบผสมผสานโดยใช้โครงงานเป็นฐานสามารถพัฒนาทักษะการปฏิบัติงาน และทักษะการแก้ปัญหาได้ และ ชยากร นรินทร์หงส์ทอง (2552) ที่รายงานว่า กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบบปกติมีทักษะทางสังคม สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่มสูงขึ้น

ส่วนทักษะที่ไม่ดีขึ้น (ไม่แตกต่าง) มี 2 ด้าน ได้แก่

1. ทักษะความรับผิดชอบ จากการสังเกตการณ์ในขณะจัดกิจกรรมของผู้วิจัย ยังพบว่าเด็กบางคน (เป็นส่วนน้อย) ไม่มีความตระหนักถึงหน้าที่ของตนเองในการทำงานร่วมกัน โดยเมื่อเพื่อนในกลุ่มแบ่งงานให้ทำซึ่งเป็นความรับผิดชอบของตนเองก็จะไม่สนใจทำ หรือทำแต่ไม่เต็มที่ และจะรอให้เพื่อนมาช่วยทำงานในส่วนของตนเอง และหากเกิดความผิดพลาดก็ไม่ยอมรับความผิดพลาดที่เกิดจากตนเองและโยนความผิดให้เพื่อนและบอกว่าไม่ใช่ความรับผิดชอบของตน

2. ทักษะการวางแผน เด็กที่เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนน้อยที่สามารถวางแผนงานของตนเองและงานในกลุ่มได้ โดยเด็กบางกลุ่มมีการวางแผนงานกับตัวบุคคลเหมาะสมบ้างไม่เหมาะสมบ้างทำให้งาน

ที่ได้มาไม่ตรงตามเป้าหมาย บางครั้งก็ทำงานกันแบบไม่มีการวางแผน โดยอยากทำงานไหนก่อนก็ทำ ไม่มีการจัดวางขั้นตอนในการทำงาน ผู้จัดกิจกรรมจึงเข้าไปช่วยแนะนำและให้คำปรึกษาในการวางแผนการทำงาน ซึ่งก็พบว่าเด็กรู้จักวางแผนก่อนการทำงานดีขึ้น

สำหรับประเด็นสุดท้ายที่นำมาอภิปรายคือ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบที่นำรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้านมาประยุกต์ สามารถพัฒนาระดับทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน ด้านทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น และทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม ได้เนื่องจากเด็กในชุมชน ได้เห็น ได้เรียนรู้ มีความคุ้นเคย และมีความใกล้ชิดกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่สืบทอดมารุ่นต่อรุ่นจนถึงปัจจุบัน และการละเล่นพื้นบ้านในชุมชนที่เด็กเคยมีประสบการณ์การเล่นอยู่เป็นประจำอยู่แล้วเมื่อมีเวลาว่าง ทำให้เด็กไม่รู้สึกว่ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการละเล่นพื้นบ้านในชุมชนของตนเป็นเรื่องไกลตัว อีกทั้งยังให้ความรู้สึกสนุกสนาน เพลิดเพลิน ผ่อนคลายกับกิจกรรมการเรียนรู้อีกด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1. ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเห็นว่ามีควมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการศึกษาบริบทชุมชน และลักษณะของกลุ่มเป้าหมาย เพราะสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถกำหนดเนื้อหาความรู้และรูปแบบของการจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการเรียนรู้ของเด็กในชุมชน ทั้งนี้ในการจัดกิจกรรมควรมีเทคนิค และสื่อที่หลากหลายเพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ของเด็ก รวมทั้งการจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อบรรยากาศในการเรียนรู้ มีความเป็นกันเอง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลต่อต่อความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผลสัมฤทธิ์ของการจัดกิจกรรมด้วย

2. ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจะต้องเห็นความสำคัญ และมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนของกิจกรรมก่อน โดยอาจมีการประชุมชี้แจงกับผู้ปกครองของเด็ก ส่วนเด็กซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติควรมีการประชุมกลุ่มเพื่อศึกษาบทบาทของตนในการเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ตามกระบวนการและขั้นตอนของกิจกรรม

3. ในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม ต้องทำความเข้าใจและอาศัยความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายจึงจะประสบผล ดังนั้นการคัดเลือกตัวอย่างจึงต้องคัดเลือกจากผู้ที่น่าสนใจ สมัครงใจยินดีให้ความร่วมมือและเป็นตัวแทนกลุ่มได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ต้องได้รับความยินยอมจากผู้ปกครองที่จะให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมตามระยะเวลาที่กำหนด

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม ที่จัดขึ้นในครั้งนี้ได้ทดลองใช้กับเด็กในชุมชนบ้านหนองแต้ ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ จึงมีความควรศึกษาวิจัยกับชุมชนอื่นๆ หรือในกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทอื่นๆ เพื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยในครั้งนี้อย่างยิ่ง
2. การจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม ควรมีการศึกษาถึงความพึงพอใจและเจตคติต่อการจัดกิจกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย เพื่อจะได้นำข้อมูลเกี่ยวกับความพึงพอใจและเจตคติต่อการจัดกิจกรรมมาปรับปรุง หรือพัฒนาการดำเนินการในการจัดกิจกรรมในครั้งต่อไปให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น
3. ควรนำกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วม ไปแก้ปัญหา หรือพัฒนาด้านอื่นๆ ของเด็กในชุมชน เช่น พัฒนาทักษะการคิด ทักษะการเรียนรู้ เพื่อเปรียบเทียบดูว่าการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมยังใช้ได้ผลกับการพัฒนาด้านอื่นๆ หรือกลุ่มตัวอย่างอื่นๆ อีกหรือไม่ อย่างไร

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กมล สุตประเสริฐ. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพมหานคร: จี เอ็น ที.
- กรมวิชาการ. (2533). หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กรมวิชาการ. (2539). ท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมวิชาการกระทรวงศึกษาธิการ. (2546). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2546. กรุงเทพมหานคร: คุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข. (2543). คู่มือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วม. นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2546). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2551. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กิตติวดี บุญชื้อ. (2540). หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- กฤษณ์ แก้วโบราณ. (2555). การวิเคราะห์การจัดการชุมนุมตลาดน้ำโบราณเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2556). นิตยสาร/หนังสือพิมพ์: งานอัปเดต วันที่ 21 พฤษภาคม 2551. Retrieved 2 กุมภาพันธ์ 2556 [http:// www.kriengsak.com](http://www.kriengsak.com)
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2533). การศึกษานอกระบบโรงเรียนนอกระบบโรงเรียนกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- โกวิท ไพธิสาร. (2548). การพัฒนาชุดฝึกทักษะทางสังคมโดยใช้กระบวนการลูกเสือสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน คณะศึกษาศาสตร์
- ชนิษฐา แสงเขียว. (2546). ผลของการใช้กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์เพื่อพัฒนาจิตวิทยาศาสตร์ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านหนองแวง(โสวรรณวรรณวิทยาคม). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต.
- คณะกรรมการพัฒนาการอบรม และเลี้ยงดูเด็ก. (2535). ภาวะวิกฤตของชีวิตเด็กไทย: ปัญหาที่ยังไม่หายเกินแก้. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป.
- จวีร์วรรณ วัฒนะจิตพงศ์. (2537). เปรียบเทียบผลของกิจกรรมกลุ่มและสถานการณ์จำลองที่มีต่อทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านไร่พัฒนา อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.

- จิรวัดน์ วีรังกร. (2549). เอกสารการประชุมวิชาการประจำปีของเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเขตภาคกลางเพื่อพัฒนาบัณฑิตอุดมคติไทยเรื่องจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. (2529). การละเล่นของเด็กไทย: คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับ 184 หน่วยการศึกษานิเทศ. กรมการฝึกหัดครูไทย.
- ชยากร นรินทร์หงส์ทอง. (2552). ผลของการใช้ชุดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่มีต่อทักษะทางสังคมและพฤติกรรมก้าวร้าวของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์.
- ซัชชัย โกมารทัต. (2549a). กีฬาพื้นเมืองไทยภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.
- ซัชชัย โกมารทัต. (2549b). กีฬาพื้นเมืองไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.
- ซัชชัย โกมารทัต. (2549c). กีฬาพื้นเมืองไทยภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.
- ซัชชัย โกมารทัต. (2549d). กีฬาพื้นเมืองไทยภาคเหนือ. กรุงเทพมหานคร: สถาพรบุ๊คส์.
- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2550). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: ไทเนรมิตกิจอินเตอร์โปรเกรสซิฟ.
- ณัฐยา ทิพรัตน์. (2542). การศึกษาการจัดการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น “หนังตะลุง” ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดสงขลา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาศิลปศึกษา ครุศาสตร์
- ดวงกมล ไตรวิจิตรคุณ. (2552). สถิติประยุกต์ทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทวี โพธิผล. (2537). การละเล่นของเด็กไทยสมัยก่อน. วารสารฉลาดบริโภค, 19, 16-21.
- เทิดเกียรติ วงศาโรจน์. (2546). การมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมของประชาชนในชุมชนเทศบาลเมืองราชบุรี อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี. สถาบันราชภัฏนครปฐม, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา. บัณฑิตวิทยาลัย.
- ธงชาติ วงษ์สุวรรณ. (2553). การพัฒนาระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์.
- ธีระพงศ์ บุศรากุล. (2544). ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานสำหรับเยาวชนนอกระบบโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์.
- นรินทร์ชัย พัฒนพงศา. (2546). การมีส่วนร่วม หลักการพื้นฐาน เทคนิคและกรณีตัวอย่าง. เชียงใหม่: 598 Print.
- นฤมล ยุตาคม. (2543). การเรียนรู้โดยการทำโครงการ (Project – based learning). วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์, 15, 35 – 46.
- นระรงค์ ชาวเพชร. (2542). การศึกษาการเตรียมความพร้อมทางการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญา ระดับเรียนได้ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จากการเตรียมความพร้อมทางการเรียน

- ด้วยชุดการละเล่นพื้นบ้าน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, ปริญญาโททางการศึกษา
มหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์.
- นาคยา ภัทรแสงไทย. (2525). ยุทธวิธีการสอนสังคมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- นิคม ชมพูหลง. (2542). ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้. มหาสารคาม: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มหาสารคาม เขต 1.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2543). การวิจัยและประเมินประสิทธิภาพทางการศึกษาของมหาวิทยาลัย
มหิดล. กรุงเทพมหานคร: สามเจริญพานิช.
- ปฐม นิคมานนท์. (2543). การศึกษาตลอดชีวิตและการศึกษานอกระบบ. นนทบุรี: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประครอง สายจันทร์. (2547). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการการสร้างการเรียนรู้ผลิตภัณฑ์วัตถุ
อันตรายในอาคารบ้านเรือน ในระดับชุมชน กรณีศึกษา: บ้านค้อหวาง หมู่ที่ 3 ตำบลคูเมือง อำเภอร
รินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. กรุงเทพมหานคร.
- ประคอง วรรณสุด. (2542). สถิติเพื่อการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประนอม เดชชัย. (2536). เสริมทักษะการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษา. เชียงใหม่:
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประภาพรรณ สุวรรณสุข. (2526). เด็กกับการเล่นในพฤติกรรมวัยเด็ก หน่วยที่ 10. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประเวส วะสี. (2534). การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
Paper presented at the การสัมมนาทางวิชาการภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้าน
วัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท, กรุงเทพมหานคร.
- ปัทมาวดี บุญยสวัสดิ์. (2536). ผลของการใช้เกมการละเล่นพื้นบ้านของไทยที่มีต่อพัฒนาทักษะทางสังคม
ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหา
บัณฑิต ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์.
- ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. (2525). มนุษย์วิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ผะอบ โปะชะกฤษณะ. (2522). การละเล่นของเด็กไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักเลขานุการคณะรัฐมนตรี.
- ผะอบ โปะชะกฤษณะ. (2526). การละเล่นของเด็กภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
กรุงเทพมหานคร: คณะอนุกรรมการเผยแพร่เอกลักษณ์ของไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- พรชูลี อาชวอำรุง. (2541). การสอนแบบโครงการ. วารสารวิชาการ, 3, 22-31.
- พัชรีย์ ผลโยธิน. (2545). ประมวลบทความการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ หลักสูตรปฐมวัย
การบูรณาการผ่านการเล่น. สาขาวิชาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพมหานคร: พี.เอ.ลีฟวิง.

- ไพบุลย์ สุทธิ. (2554). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนขององค์การบริการส่วนตำบลและชุมชน. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต คณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย.
- ไพพรรณ เกียรติโชติชัย. (2541). กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: ศรีอนันต์การพิมพ์.
- ภาศิญา อ่อนดี. (2539). ทักษะทางสังคมกับการปฏิบัติงานและมนุษยสัมพันธ์ของพยาบาลประจำการโรงพยาบาลศิริราช. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยาพัฒนาการบัณฑิตวิทยาลัย.
- มณี ผ่านจันทาร. (2545). การสร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยด้วยกิจกรรมการเล่นที่บ้าน. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์.
- มัทนียา ค่อมทอง. (2552). ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนที่มีต่อความรู้ เจตคติและทักษะอาชีพของกลุ่มสตรีชมรมแม่บ้านทหารอากาศ จังหวัดลพบุรี. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์.
- รังสี วิบูลย์อรชร. (2534). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ในสังกัดกรมสามัญศึกษาในจังหวัดปราจีนบุรี. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารบัณฑิต, สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย.
- รัชฎวรรณ ประพาน. (2541). การศึกษาความสามารถใช้กล้ามเนื้อใหญ่ของนักเรียนที่มีความบกพร่องทางสติปัญญาในระดับที่เรียนได้ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จากการฝึกโดยใช้กิจกรรมการเล่นที่บ้าน. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษาพิเศษ คณะศึกษาศาสตร์.
- รัตติกาล เจนจัด. (2548). ของเล่นที่บ้านในฐานะสื่อเพื่อการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับเด็กและเยาวชน ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์.
- รัตนะ บัวสนธ์. (2537). สารพัฒนาหลักสูตร “แนวทางค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- รัตนา พุ่มไพศาล. (2528). หลักการจัดและบริหารการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่ง แก้วแดง. (2542). ปฏิวัติการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร: พิชณศ พรินต์ติ้ง เซ็นเตอร์ จำกัด.
- ละมุล ชัชวาล. (2543). ผลของการจัดกิจกรรมการเล่นที่บ้านของไทยประกอบคำ ถามปลายเปิดที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์ของเด็กปฐมวัย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร, วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์.
- ลัดดา ภูเกียรติ. (2544). โครงการเพื่อการเรียนรู้ : หลักการและแนวทางการจัดกิจกรรม. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- วนิดา ขาวมงคล เอกแสงศรี. (2546). หลักการสอนพัฒนาทักษะชีวิต. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณสวัสดิ์ อุทัยพันธุ์. (2540). ผลของกลุ่มสัมพันธ์ที่มีต่อการพัฒนาทักษะทางสังคมของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะบริหารธุรกิจบัณฑิต มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. (2526). การเล่นของเด็กภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- วรรณ แกมเกตุ. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรรัตน์ อภินันท์กุล. (2548). การพัฒนารูปแบบกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนตามคตินีโอฮิวแมนนิสเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของผู้ที่ประสบความสำเร็จตามกฎแห่งความสำเร็จของนโปเลียนฮิลล์. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิตคณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรรัตน์ อภินันท์กุล. (2551). แนวคิดและทฤษฎีที่นำรู้ทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วาริ ธีระจิตร. (2530). การพัฒนาการสอนสังคมศึกษาในระดับประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชา ทรวงแสง. (2538). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยและวัฒนธรรมไทยด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทยในวิทยาลัยครู. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- วิราภรณ์ ปนาทกุล. (2531). การละเล่นของเด็กไทยกับการเรียนการสอน. กรุงเทพมหานคร: สุริยวิทยาสาส์.
- วิไลลักษณ์ ชาติวีเชียร. (2551). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนบนเว็บวิชาวิทยาศาสตร์ ด้วยการเรียนรู้แบบโครงงาน เพื่อสร้างค่านิยมด้านการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิตคณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีณา วงศ์ศรีเผือก. (2553). ผลของโปรแกรมการเรียนรู้แบบโครงงานที่มีต่อการพัฒนาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองดีด้านการประหยัดของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 4. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิตคณะครุศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วีรพงศ์ บุญประจักษ์. (2545). การจัดประสบการณ์การเล่นพื้นบ้านไทยที่มีผลต่อพฤติกรรมทางสังคมของเด็กปฐมวัย. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต แขนงวิชาหลักสูตรและการสอน สาขาวิชาศึกษาศาสตร์.
- วีระพงษ์ แสงชูโต. (2544). โด. การวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้านในทางวิทยาศาสตร์ ในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ ภาควิชาการมัธยมศึกษาคณะศึกษาศาสตร์.
- ศศินันท์ ศิริธาดากุลพัฒน์. (2550). การจัดการเรียนการสอน. วารสารศึกษาศาสตร์, 19(2), 12-18.

- ศิริกุล อิศรานุรักษ์. (2550). การอบรมเด็ก. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา, ปีที่ 5(ฉบับที่ 1), 6-14.
- ศุภวรรณ วงศ์สร้างทรัพย์. (2551). ผลของการฝึกโปรแกรมการเล่นพื้นบ้านที่มีผลต่อสมรรถภาพทางกายเพื่อสุขภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาตอนต้น. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาพลศึกษา.
- ศุภวรรณ สุตประเสริฐ. (2544). การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพเรื่อง การสานตะกร้า สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 : กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนม่วง จังหวัดขอนแก่น. มหาวิทยาลัยขอนแก่น, วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย.
- สนอง โลหิตวิเศษ. (2544). ปรัชญาการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกระบบ. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมคิด อิศระวัฒน์. (2542). รายงานการวิจัยลักษณะการอบรมเลี้ยงดูเด็กของคนไทย ซึ่งมีผลต่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2533). เอกสารการสอนชุดวิชากิจกรรมและเครื่องมือแนะแนว. นนทบุรี: สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2540). การพัฒนาทักษะทางสังคม. (เอกสารในการอบรมหลักสูตรการพัฒนาทักษะทางสังคม ระหว่างวันที่ 30 เมษายน - 2 พฤษภาคม 2540. ณ โรงพยาบาลธัญญารักษ์ จังหวัดปทุมธานี).
- สรรเสริญ ปัญญาธิวงศ์. (2553). ค่านิยมและทัศนคติของคนรุ่นใหม่ เจเนอเรชั่นแซด. กรุงเทพมหานคร: คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สรุกุล เจนอบรม. (2541). เอกสารประกอบการสอนการศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน คณะครุศาสตร์.
- สามารถ กมขุนทด. (2548). แนวทางการพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนของผู้ปกครองและชุมชนเพื่อพัฒนาผู้เรียนโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, วิทยานิพนธ์ปริญญา ดุษฎีบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์.
- สามารถ จันทร์สุนทรีย์. (2536). ภูมิปัญญาท้องถิ่นคืออะไร อย่างไร” ใน การสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2539). ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. (2555). แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11(พ.ศ. 2555 - 2559). กรุงเทพมหานคร: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และคุณภาพเยาวชน(สสค.). (2556). เปิดผลสำรวจทักษะของเด็กไทยในศตวรรษที่ 21. <http://www.qlf.or.th/home/details?contentId=570>
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตสาร. (2546). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. เชียงใหม่: วนิดาเพลส.

- สุขุมาล เกษมสุข. (2535). การสอนทักษะทางสังคมในชั้นประถมศึกษา. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.
- สุชา จันทน์เอม. (2527). จิตวิทยาวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2524). แผนพัฒนาการศึกษานอกโรงเรียนระยะที่ 4 (2520-2524). กรุงเทพมหานคร: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2545). รายงานการจัดการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สุรกุล เจนอบรม. (2534). วิทยาการผู้สูงอายุ. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรเชษฐ์ เวชพิทักษ์. (2533). รากฐานแห่งชีวิต วัฒนธรรมชนบทกับการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมู่บ้าน.
- สุรศักดิ์ สุมารัตน์. (2540). ความสัมพันธ์ระหว่างทักษะทางสังคมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนในโรงเรียนเอกชนในเขต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาประถมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย.
- สุวัฒน์ นิยมไทย. (2553). การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนวิชาซีพีแบบผสมผสาน โดยใช้โครงงานเป็นฐานในสถานประกอบการเพื่อพัฒนาการปฏิบัติงานและการแก้ปัญหา สำหรับนักเรียนระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพช่างอุตสาหกรรม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ครุศาสตร์ดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะครุศาสตร์.
- เสรี โอภาส. (2532). การศึกษาเปรียบเทียบทักษะทางสังคมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ในจังหวัดสุโขทัย. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์.
- เสาวนีย์ แสนคำ. (2552). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนประถมศึกษาปีที่ 5. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ครุศาสตร์มหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์.
- หรรษา นิลวิเชียร. (2535). ปฐมวัยศึกษาหลักสูตรและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.
- อนันต์ชัย คงจันทร์. (2544). รายงานการวิจัยเรื่อง ค่านิยมและทัศนคติของคนรุ่นใหม่. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรพรรณ พรสีมา. (2539). การพัฒนาด้านการคิดและสังคมนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนในโครงการนำร่องศูนย์พัฒนาอัจฉริยภาพเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2542). การจัดการศึกษานอกโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการศึกษานอกโรงเรียน คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาชัญญา รัตนอุบล. (2547). การศึกษานอกโรงเรียน: แนวทางการศึกษาและกิจกรรมที่หลากหลาย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ตำราและเอกสารด้านวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อาภรณ์ ใจเที่ยง. (2546). หลักการสอน (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

อุดม เขยท้วงศ์. (2541). แนวทางการบริหารและการจัดการ : การศึกษานอกระบบและการศึกษาตาม
อัธยาศัย ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
บรรณกิจ.

อุดม เขยท้วงศ์. (2545). หลักสูตรท้องถิ่น : ยุทธศาสตร์การปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร:
สำนักพิมพ์บรรณกิจ 1991.

อุ้นตา นพคุณ. (2523). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2544). สร้าง EQ ให้ลูกคุณ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

อุษณีย์ โพธิสุข. (2545). สร้างเด็กให้เป็นอัจฉริยะ เล่มที่ 5: E.Q. ปัญหาหนักของมนุษยชาติ.

กรุงเทพมหานคร: มูนิธิสวดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (2544). เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป.

ภาษาอังกฤษ

Albrecht and Firedrake. (1996). Another Mission to Mars: Collaborative Math and
Science Project cts. *Learning and Leading with Technology*, 24, 121-134.

Blumenfeld, P. C., Krajcik, J.S., Marx, R.W., and Soloway, E. Lessons learned., (1994). How
collaboration helped middle grade science teachers learn project-based instruction.
The elementary school journal, 94, 539-551.

Blumenfeld, P. C., Soloway, E., Marx, R.W.,Krajcik, J.S., Guzdial, M.,and Palincsar., (1991). A
motivating project – based learning: sustaining the doing, supporting the learning.
Educational Psychologist, 26, 369-398.

Coombs Phillip, H. a., Manzanor Ahmed., (1974). *Attacking rural poverty: How non-
formal education can help*. Batimore: The John Hopkins University Press.

Deshler D. and M. Ewert. (1995). Participatory Action Research: Traditions and Major
Assumptions Available. Retrieved 2013, Sep 6 [http://www.oac.uoguelph.ca/-
pi/pdrc/article.1](http://www.oac.uoguelph.ca/-pi/pdrc/article.1)

Fraenkel, J. R. (1980). *Helping students think and value: strategies for teaching the
social studies* Englewood Cliffs N. J.: Prentice-Hall.

Fung Mary Lena. (1996). *A study on wisdom, wisdom in teaching, teacher efficacy, and
teaching performance*. University of British Columbia.

Goleman, D. (1998). *Working with emotional intelligence*. London. Bloomsbury.

Greenwood D. J. and Levin, M. (1998). *Introduction to action research: Social research
for social change*. Thousand Oaks: Sage.

Griffin, W. H. (1970). *Cooperative international education*. Washington D.C.: ASCD.

Harris Posalind Patrice. (1990). *Black Land Grant Institution and third world agriculture
within the title XII program : Is there room for maneuver? (Land Grant Institution)*.
Pennsylvania State University, Education Higher.

- Horton, A., and Zacharakis-Jutz,. (1987). Empowering the poor: participatory research as an educational tool. Retrieved 2013, September 6 <http://www.eric.ed.gov>
- Jarolimek, J. (1977). *Social studies competencies and skills: learning to teach as an inte.* New York: The Macmillan.
- Kemmis, S., and Mc Taggart,R. (2000). *Participatory action research.* Thousand Oaks: sage.
- Kemmis, S., and Wikison, M. (1998). *Participatory action research and study of Practice.* In, At Weight , A., Kemmis, S. & Weeks P. (Eds) *Action research in Practice.* New York: Rout ledge.
- Krajcik, J. S., Blumenfeld, P.C., Marx, R.W. and Soloway, E,. (1994). A collaborative model for Helping middle grade science teachers learn project - based instruction. *The elementary school journal*, 94, 483 - 497.
- Macdonald, S. (1993). *Children's Social Skills Training for Attention-Deficit Hyperactivity Disorder in Elementary School.* Dissaertation Abstracts.
- McIntyre, A. (2000). Constructing Meaning About Violence, School, and Community: Participatory Action Research with Urban Youth. *The Urban Review*, 32(2), 123-154. doi: 10.1023/A:1005181731698
- McTaggart, R. (1996). *Issues for Methods for participatory Action Researchers.* In O. Zuber- Skerritt (des). *New Directions in Actions Research.* London: The Falmer.
- Mills, G. E. (2003). *Action Research.* Upper Saddle River: Merrill Prentice Hall.
- Moursand, D. G. (1998). Project – based learning in an information – technology environment. *Learning and Leading with Technology*, 25, 85–102.
- Richeson. Nancy E, S. a. B., and E. Michael,. (2007). *Education for Older Adults with Early-Stage Dementia: Health Promotion for Mind, Body, and Sprit:* Educational Georontology.
- Riggio, R. E. (1989). *Social skills inventory manual.* California: Consulting Psychologists Press.
- Sanjakdar Fida. (2009). Paticipatory action research: creating spaces for beginning conversation in sexual health education for young Australian Muslims. *Education action Research*, 17, 259-275.
- Shikant, K. M. (2004). *The Program and Abstracts of International Conference and Festival on Treditional Plays. Games and Sport : Localization to Globalization.* Bangkok: the School Sport Science, Chulalongkorn University.
- Smith, S. E. (1997). *Participatory Action Research within the Global Context in S.E. Smith, D.G Willms and N.A. Johnson (eds.) Nurtured by Knowledge: Learning to do Participatory Action – Research.* New York: The Apex.

- Sohng, S. N. (1995). Participatory research and community organizing University of Washington, Seattle. Retrieved 2013, September 6 <http://www.interweb-tech.com/nsmnet.docs/sohng.htm>
- Stark, P. A. (1983). *Evaluation of a Social Skills Training Program for Middle Elementary Aged boys with Learning Disabilities*. Dissertation Abstracts International, 1983.
- Stringer, E. Action Research: A Handbook for Practitioners: Thousand Oaks: SAGE.
- Taba, H. (1967). *Teachers' handbook for elementary social studies*. Introductory edition. Reading, Mass: Addison-Wesley.
- Turnbull, A. P., Friesen, B. J., & Ramirez, C. (1998). Participatory action research as a model for conducting family research. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps.*, 23(3), 178-188.
- Verginia. H. (1996). *Effects of Social Skills Training and cross age Tutoring on Academic Achievement and Social Behaviors of girls with learning Disabilities*. Dissertation Abstracth.
- Wadsworth, Y. (1998). What is Participatory Action Research?. Available. Retrieved 2013, August 26 <Http://www.scu.edu.au/schools/gcm/ar/air/p-ywadsworth98.htm>

ภาคผนวก

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ภาคผนวก ก

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ

แบบวัดทักษะทางสังคม และแบบสังเกตทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	หน่วยงานต้นสังกัด
1	รองศาสตราจารย์ ดร.อังคินันท์ อินทรกำแหง	- สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
2	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ณัฐภรณ์ หลาวทอง	- ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย
3	ดร.วิรุพท์ นิลโมจน์	- กลุ่มแผนงาน สำนักงานส่งเสริม การศึกษานอกระบบและการศึกษา ตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
4	ดร.ปาน กิมปี	- อาจารย์พิเศษภาควิชาการศึกษา ตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
5	คุณเทพวัลย์ ภรณวลัย	- ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเยาวชน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและ พิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบ
แผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้าน
ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ลำดับ	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง / หน่วยงานต้นสังกัด
1	ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์	- หัวหน้ากลุ่มติดตามประเมินผลและสารสนเทศ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ
2	ดร.ปาน กิมปี	- อาจารย์พิเศษภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3	คุณเทพวัลย์ ภรณวลัย	- ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเยาวชน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิ ภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ
4	คุณร่วมมิตร คำผา	- ส่วนวิจัย สถาบันพัฒนาการศึกษานอกระบบและ การศึกษาตามอัธยาศัย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
5	คุณยุทธการ สืบแก้ว	- กลุ่มติดตามประเมินผลและสารสนเทศ สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย กระทรวงศึกษาธิการ

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ 0512.6(2771)/56- 3527

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

9 ธันวาคม 2556

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

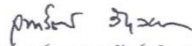
เรียน ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อทักษะทางสังคม ของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.จutarัตน์ วิบูลผล)
รองคณบดี
ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ
โทร. 0-2218-2681-82 ต่อ 612

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57- ๐๐๐๑

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 กุมภาพันธ์ 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

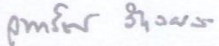
เรียน ดร.ปาน กิมปี

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อทักษะทางสังคม ของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

 (อาจารย์ ดร.จutarัตน์ วิบูลผล)
 รองคณบดี
 ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ
โทร. 0-2218-2681-82 ต่อ 600

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57- ๐๐๐5

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 กุมภาพันธ์ 2557

เรื่อง ขอเชิญบุคลากรในสังกัดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อทักษะทางสังคม ของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ใคร่ขอเชิญ นางเทพวัลย์ ภรณวลัย ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเยาวชน เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.จุฑารัตน์ วิบูลผล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ
โทร. 0-2218-2681-82 ต่อ 600

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57- ๐๐๐๖

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 กุมภาพันธ์ 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นายร่วมมิตร คำผา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อทักษะทางสังคม ของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.จุฑารัตน์ วิบูลผล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57- ๐๐๐๔

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 กุมภาพันธ์ 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นายยุทธการ สืบแก้ว

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อทักษะทางสังคม ของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.จุฑารัตน์ วิบูลผล)
รองคณบดี
ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ
โทร. 0-2218-2681-82 ต่อ 600

ตัวอย่างหนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57- ๐๐๐๒

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 กุมภาพันธ์ 2557

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน ดร.วิรุฬห์ นิลโมจน์

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัดกิจกรรมการศึกษา นอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีต่อทักษะทางสังคม ของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ใคร่ขอเชิญท่านเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือวิจัย ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดเป็นผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าวเพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.จตุรรัตน์ วิบูลผล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ
โทร. 0-2218-2681-82 ต่อ 600

ภาคผนวก ค

ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของเครื่องมือวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง
แบบวัดทักษะทางสังคม

ข้อ คำถาม	คะแนนความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ					รวม	ค่า IOC	ความหมาย
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
1	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
2	1	-1	1	1	0	2	0.4	ไม่สอดคล้อง
3	1	1	1	0	1	4	0.8	สอดคล้อง
4	1	-1	1	1	1	3	0.6	สอดคล้อง
5	1	-1	1	1	1	3	0.6	สอดคล้อง
6	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
7	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
8	0	1	1	0	0	2	0.4	ไม่สอดคล้อง
9	0	1	1	0	1	3	0.6	สอดคล้อง
10	1	0	1	0	1	3	0.6	สอดคล้อง
11	0	0	1	0	0	1	0.2	ไม่สอดคล้อง
12	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
13	1	1	1	1	0	4	0.8	สอดคล้อง
14	0	1	1	0	1	3	0.6	สอดคล้อง
15	1	1	1	1	0	4	0.8	สอดคล้อง
16	0	1	1	0	1	3	0.6	สอดคล้อง
17	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
18	0	1	1	0	0	2	0.4	ไม่สอดคล้อง
19	1	1	1	0	0	3	0.6	สอดคล้อง
20	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
21	1	1	-1	1	1	3	0.6	สอดคล้อง
22	1	1	1	1	1	5	1.0	สอดคล้อง
23	1	-1	1	1	1	3	0.6	สอดคล้อง
24	1	-1	1	1	1	3	0.6	สอดคล้อง

หมายเหตุ ; ผู้วิจัยได้นำข้อคำถามที่มีดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.6 ไปทำการพัฒนาตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง
แบบสังเกตทักษะทางสังคม

ประเด็นที่สังเกต	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ					รวม	ค่า IOC	ความหมาย
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
- ทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม	1	1	1	0	1	4	0.80	สอดคล้อง
- ทักษะความรับผิดชอบ	1	1	1	0	1	4	0.80	สอดคล้อง
- ทักษะการแก้ปัญหาในกลุ่ม	1	1	1	0	1	4	0.80	สอดคล้อง
- ทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น	1	1	1	0	1	4	0.80	สอดคล้อง
- ทักษะการวางแผน	1	1	1	0	1	4	0.80	สอดคล้อง
- ทักษะการเป็นผู้นำและผู้ตาม	1	1	1	0	1	4	0.80	สอดคล้อง

ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง
แผนการจัดกิจกรรมการศึกษาจากระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้าน
ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

ประเด็นที่สังเกต	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ					รวม	ค่า IOC	ความหมาย
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5			
ขั้นตอนการวางแผน								
กิจกรรมที่ 1 การประชุมกลุ่ม เรียนรู้บทบาทในการจัด กิจกรรม								
-วัตถุประสงค์	1	0	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	1	0	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-การประเมินผล	-1	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-ใบความรู้	-1	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
กิจกรรมที่ 2 เรียนรู้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นและการเล่น พื้นบ้าน								
-วัตถุประสงค์	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-การประเมินผล	-1	0	1	1	1	2	0.40	ไม่สอดคล้อง
กิจกรรมที่ 3 เลือกภูมิปัญญา ท้องถิ่นที่จะศึกษา								
-วัตถุประสงค์	-1	0	1	1	1	2	0.40	ไม่สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	1	1.00	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-การประเมินผล	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง

ประเด็นที่สังเกต	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ					รวม	ค่า IOC	ความหมาย
	คน ที่ 1	คน ที่ 2	คน ที่ 3	คน ที่ 4	คน ที่ 5			
กิจกรรมที่ 4 เขียนเค้าโครง โครงการการเล่นพื้นบ้านที่ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น								
-วัตถุประสงค์	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-การประเมินผล	-1	1	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-ใบงาน	1	0	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
ขั้นตอนการปฏิบัติการ กิจกรรมที่ 5 ลงมือปฏิบัติ โครงการ								
-วัตถุประสงค์	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	1	-1	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-การประเมินผล	-1	0	1	1	1	2	0.40	ไม่สอดคล้อง
-ใบงาน	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
กิจกรรมที่ 6 เขียนรายงาน (จัดทำแผนแสดงโครงการ)								
-วัตถุประสงค์	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-การประเมินผล	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-ใบความรู้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง

ประเด็นที่สังเกต	คะแนนความคิดเห็นของ ผู้ทรงคุณวุฒิ					รวม	ค่า IOC	ความหมาย
	คน ที่ 1	คน ที่ 2	คน ที่ 3	คน ที่ 4	คน ที่ 5			
กิจกรรมที่ 7 นำเสนอผลงาน การละเล่นพื้นบ้านที่ ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น								
-วัตถุประสงค์	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	0	-1	1	1	1	2	0.40	ไม่สอดคล้อง
-การประเมินผล	-1	0	1	1	1	2	0.40	ไม่สอดคล้อง
ขั้นตอนการสะท้อนปัญหา								
กิจกรรมที่ 8 แลกเปลี่ยน เรียนรู้สรุปสิ่งที่ได้จากการ ทำงาน								
-วัตถุประสงค์	1	-1	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
-สื่อการจัดกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-เวลาที่ใช้	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง
-ขั้นตอนของกิจกรรม	0	1	1	1	1	4	0.80	สอดคล้อง
-การประเมินผล	0	0	1	1	1	3	0.60	สอดคล้อง
- ใบงาน	1	1	1	1	1	5	1.00	สอดคล้อง

หมายเหตุ ; ผู้วิจัยได้นำกิจกรรมที่มีดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.6 ไปทำการพัฒนาตามคำแนะนำ
ของผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาคผนวก ง
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
1. กลุ่มของฉันมีการแบ่งการทำงานเพื่อให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการทำงาน					
2. ฉันรับฟังความคิดเห็นที่หลากหลายจากเพื่อนในกลุ่ม ทำให้เกิดความสับสนในการทำงาน					
3. ในการทำงานกลุ่ม ฉันเสนอความคิดเห็นของฉันอยู่เสมอแม้ว่าความคิดเห็นนั้นจะเป็นที่ยอมรับ หรือไม่เป็นที่ยอมรับของกลุ่มก็ตาม					
4. ฉันสามารถทำงานคนเดียวได้สำเร็จกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม					
5. เมื่อฉันได้รับมอบหมายงาน ฉันจะตั้งใจทำงานเพื่อให้งานออกมาดีที่สุด					
6. เมื่อเกิดความผิดพลาดในการทำงานของฉัน ฉันจะยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นและหาแนวทางแก้ไข					
7. ความผิดพลาดในการทำงานกลุ่ม มักเกิดจากเพื่อนมากกว่าฉัน					
8. เมื่อเกิดความผิดพลาดในการทำงานกลุ่ม ฉันคิดว่าผู้ที่ทำผิดพลาดนั้นควรจะเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว					
9. เมื่อเกิดปัญหาในกลุ่ม ฉันจะอยู่เฉยๆเพราะปัญหาจะหมดไปเอง					
10. เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจากการทำงานกลุ่มฉันจะพยายามแก้ปัญหาด้วยตัวของฉันเอง					
11. ทุกครั้งที่พบปัญหาในการทำงานกลุ่ม เพื่อนในกลุ่มจะช่วยกันหาทางเลือกในการตัดสินใจแก้ปัญหาที่ดีที่สุด					
12. ฉันและเพื่อนช่วยกันค้นหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานกลุ่ม และร่วมกันแก้ไขปัญหานั้นทุกครั้ง					
13. ฉันแบ่งปันของเล่นให้เพื่อนเล่นด้วยเสมอ					
14. เมื่อเพื่อนมาขอความช่วยเหลือจากฉันส่วนใหญ่ฉันจะปฏิเสธ					
15. เมื่อเห็นผู้อื่นถือสิ่งของพะรุงพะรัง ฉันจะอาสาช่วยถือเสมอ					
16. เมื่อเห็นเพื่อนเสียใจไม่ยอมพูดจากับใคร ฉันมักจะปล่อยให้เขาอยู่ตามลำพังเพราะคิดว่าฉันคงจะช่วยเหลืออะไรไม่ได้					
17. ในการทำงานกลุ่มฉันจะแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความถนัดของแต่ละคน ในกลุ่ม					
18. ฉันไม่ชอบการวางขั้นตอนในการทำงาน เพราะทำให้เสียเวลาโดยไม่จำเป็น					
19. ฉันไม่สามารถเขียนแนวทางในการดำเนินการกลุ่มได้					
20. ฉันและเพื่อนร่วมกันกำหนดแนวทางของการทำงานกลุ่มเสมอ					

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				
	5	4	3	2	1
21. ฉันยินดีรับฟังการแสดงความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะต่างๆ ของเพื่อน					
22. ฉันจะไม่ปฏิบัติตามมติของกลุ่มหากมันขัดแย้งกับความคิดของฉัน					
23. ฉันมีความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้งของสมาชิกกลุ่ม					
24. ถ้าฉันเป็นหัวหน้ากลุ่มฉันจะแบ่งงานให้เฉพาะคนเก่งเท่านั้น					

หัวข้อ	ประเด็นที่สังเกต
<p style="text-align: center;">ทักษะการ แก้ปัญหาในกลุ่ม</p>	<p>1. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงถึงการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานกลุ่ม</p> <p>บันทึกการสังเกต</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p style="text-align: center;">ทักษะการ ช่วยเหลือผู้อื่น</p>	<p>1. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงถึงความมีน้ำใจ ต่อผู้อื่น</p> <p>บันทึกการสังเกต</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p style="text-align: center;">ทักษะการวางแผน</p>	<p>1. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงถึง การทำงานโดยมีการวางแผน</p> <p>บันทึกการสังเกต</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p style="text-align: center;">ทักษะการเป็นผู้นำ และผู้ตาม</p>	<p>1. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงถึงความสามารถปรับตัวในเป็นผู้นำและผู้ตาม</p> <p>บันทึกการสังเกต</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

แผนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้าน
ที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน

กิจกรรมที่ 1 การประชุมกลุ่มเรียนรู้บทบาทในการจัดกิจกรรม

เวลาที่ใช้ 4 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อทำความเข้าใจในกระบวนการจัดกิจกรรม
2. เพื่อทำความเข้าใจบทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

สื่อการจัดกิจกรรม

ใบความรู้ที่ 1
กระดาษ/ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. ละลายพฤติกรรมโดยการเล่นเกม 30 นาที
2. วิทยากรบรรยายถึงกระบวนการจัดกิจกรรมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบ เพื่อสร้างความเข้าใจในกระบวนการจัดกิจกรรม
3. วิทยากรบรรยายถึงบทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อทำความเข้าใจกับบทบาทของตนในการทำกิจกรรมร่วมกันและสิ่งที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องปฏิบัติตามใบความรู้ที่ 1

การประเมินผล

1. สอบถามความเข้าใจในบทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ใบความรู้ที่ 1

บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการเข้าร่วมกิจกรรม

บทบาทของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เพื่อร่วมกันทำโครงการการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น การทำงานเป็นกลุ่มจะเน้นการมีส่วนร่วมโดยบุคคลหรือสมาชิกกลุ่มที่มีความรู้ความสามารถร่วมมือกันทำงาน มีการระดมสมองเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ดังนั้นการทำงานเป็นกลุ่มจึงมีลักษณะเป็นกระบวนการที่เรียกว่า กระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่ม

กระบวนการกลุ่ม หมายถึง กระบวนการทำงานร่วมกันตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปโดยมีวัตถุประสงค์และการดำเนินงานร่วมกัน ลักษณะกลุ่มที่ดีมีลักษณะดังนี้

1. มีโครงสร้าง มีการจัดตำแหน่งหน้าที่ได้เหมาะสมกับความรู้เช่น ประธาน รองประธาน รองหัวหน้า เลขานุการ และสมาชิก

2. มีความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก

3. มีค่านิยมและทัศนคติเหมือนกัน

4. มีกิจกรรมของกลุ่มที่จะต้องร่วมกันปฏิบัติ

5. ต้องมีเวลาในการอยู่ร่วมกันระยะหนึ่ง

6. สมาชิกทุกคนต้องมีความคุ้นเคยกันอย่างดี

7. สมาชิกในกลุ่มต้องสร้างบรรยากาศสร้างความไว้วางใจไม่ใช้ความคิดตัวเองเป็นตัวตัดสิน
หลักการทำงานของกระบวนการกลุ่มมีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นตระหนัก สมาชิกทุกคนเห็นความสำคัญของกิจกรรมกิจกรรมที่สำคัญของ

กระบวนการกลุ่มที่จะต้องทำมี 6 ประการ

1.1 ประชุมเพื่อเลือกประธาน

1.2 มอบหมายหน้าที่

1.3 มอบหมายงาน

1.4 สมาชิกร่วมกันอภิปราย

1.5 ผู้ทำหน้าที่เลขาคต้องบันทึก

2. ขั้นวางแผนปฏิบัติงาน สมาชิกร่วมกันวางแผนว่าจะปฏิบัติงานวิธีไหนมีขั้นตอนอย่างไร

ใครเป็นผู้รับผิดชอบ

3. ชั้นลงมือปฏิบัติงาน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมปฏิบัติงานตามแผนที่ได้วางไว้
4. ชั้นปรับปรุง หรือแก้ไข ถ้างานไม่เป็นไปตามกำหนดเป้าหมายต้องปรับปรุง หรือแก้ไข นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะต้องให้ความสำคัญกับสิ่งต่อไปนี้
 1. การสร้างมิตรภาพเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน
 2. การสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้วิจัย
 3. การสร้างความหมายให้เห็นคุณค่าของกันและกัน
 5. มีความยึดมั่นในการทำงานกับชุมชนที่จะทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
 6. ความตั้งใจที่จะแสวงหาและเพิ่มเติมความรู้เกี่ยวกับงานของตนเอง
 7. ความยินดีพร้อมที่จะประเมิน และวิจารณ์ตนเอง เป็นการยอมรับฟังข้อวิจารณ์หรือการประเมินจากผู้อื่นทั้งในและนอกกิจกรรมวิจัย
 8. การวิเคราะห์บทบาทของแต่ละฝ่ายตลอดเวลาว่า ผู้ใดมีลักษณะคุณสมบัติอย่างไร มีความถนัดด้านใด
 9. นำเสนอผลงาน และสรุปบทเรียนการทำงานจากในชุมชน แล้วเผยแพร่ และขยายความร่วมมือไปสู่ชุมชน

กิจกรรมที่ 2 เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้าน

เวลาที่ใช้ 4 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถยกตัวอย่างภูมิปัญญาท้องถิ่น และการละเล่นพื้นบ้านในชุมชนของตน
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดทักษะการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม

สื่อการจัดกิจกรรม

วิดีโอ “ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”
 วิดีโอ “การละเล่นพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”
 กระดาษฟลิปชาร์ต
 ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. แบ่งกลุ่มการทำงานของผู้เข้าร่วมกิจกรรมออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 6 คน
2. วิทยากรฉายวิดีโอ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ศึกษา จากนั้นให้อภิปรายภายในกลุ่มเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้ฟัง
3. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมระดมความคิดร่วมกันในประเด็น ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของเรามีอะไรบ้าง แล้วนำเสนอให้เพื่อนฟัง
4. วิทยากรฉายวิดีโอ เรื่อง การละเล่นพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ศึกษา จากนั้นให้อภิปรายภายในกลุ่มเกี่ยวกับการละเล่นพื้นบ้านที่ได้ฟัง
5. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมระดมความคิดร่วมกันในประเด็น การละเล่นพื้นบ้านในชุมชนของเรามีอะไรบ้าง แล้วนำเสนอให้เพื่อนฟัง
6. ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละกลุ่มช่วยกันเลือกการละเล่นพื้นบ้านที่เคยเล่นมาก่อนหรือเคยรู้จักมา 1 อย่าง จากนั้นให้ออกมานำเสนอที่ละกลุ่ม โดยการเชิญตัวแทนแต่ละกลุ่มมาร่วมเล่น

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการทำงานกลุ่ม การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการเสนอแนวคิดเชิงสร้างสรรค์ ของสมาชิก โดยการใช้แบบสังเกตทักษะทางสังคม
2. สังเกตจากการระดมความคิดในการอภิปรายกลุ่ม

กิจกรรมที่ 3 เลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะศึกษา

เวลาที่ใช้ 6 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจในการทำโครงการ
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกำหนดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะศึกษาของแต่ละกลุ่ม
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจในเครื่องมือและเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูล

สื่อการจัดกิจกรรม

- Power Point เรื่องการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ
- Power Point เรื่องเครื่องมือและเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- กระดาษฟลิปชาร์ต
- สมุดบันทึก/ดินสอ
- ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. วิทยากรนำเสนอ Power Point กระบวนการทำโครงการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจความหมายและขั้นตอนของการทำโครงการ
2. วิทยากรนำเสนอ Power Point เรื่องเครื่องมือและเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้เรื่องเครื่องมือและเทคนิคในการเก็บรวบรวมข้อมูลและเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม
3. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมจัดกิจกรรมสำรวจชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชน โดยให้แต่ละกลุ่มเลือกใช้เทคนิคในการเก็บบันทึกข้อมูลตามความต้องการของแต่ละกลุ่ม
4. ให้แต่ละกลุ่มสรุปภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ไปสำรวจมา จากนั้นระดมความคิดภายในกลุ่มเพื่อกำหนดหัวข้อภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกัน เพื่อทำโครงการการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

การประเมินผล

1. สังเกตจากความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรม
2. สังเกตการมีส่วนร่วมในการสำรวจชุมชนของสมาชิก

กิจกรรมที่ 4 เขียนเค้าโครง โครงการการเล่นพื้นที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

เวลาที่ใช้ 6 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเขียนเค้าโครงของโครงการการเล่นพื้นที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นได้
2. เพื่อวางแผนการดำเนินการโครงการการเล่นพื้นที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดทักษะการวางแผน

สื่อการจัดกิจกรรม

ใบงานที่ 1

กระดาษฟลิปชาร์ต

กระดาษ/ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. ให้ตัวแทนสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมานำเสนอเกม 1 เกม และให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาร่วมเล่นเกม
2. ให้แต่ละกลุ่มเขียนเค้าโครงของโครงการการเล่นพื้นที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่ม ตามหัวข้อที่ร่วมกันกำหนดขึ้น ตามใบงานที่ 1 โดยมีวิทยากรคอยให้คำแนะนำ
3. นำเค้าโครงของโครงการการเล่นพื้นที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของกลุ่มเสนอวิทยากรเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และปรับปรุงแก้ไขเค้าโครงให้ถูกต้องแล้วนำเสนอให้เพื่อนฟัง

การประเมินผล

1. ประเมินผลจากการเขียนเค้าโครงของโครงการได้อย่างถูกต้อง ตามใบงานที่ได้รับมอบหมาย
2. สังเกตพฤติกรรมที่แสดงถึงการวางแผนกำหนดขั้นตอนในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่การทำงานของสมาชิก โดยการใช้แบบสังเกต

ใบงานที่ 1

เขียนโครงการการเล่นที่บ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

1. ชื่อโครงการ

.....

2. ชื่อผู้ทำโครงการ

.....

.....

3. ชื่อที่ปรึกษาโครงการ

.....

4. หลักการและเหตุผล

.....

.....

.....

5. วัตถุประสงค์

.....

.....

.....

6. สมมุติฐานของการศึกษาโครงการ

.....

.....

.....

7. ขั้นตอนการดำเนินงาน

7.1 วัสดุอุปกรณ์ที่ต้องใช้

.....

.....

.....

.....

7.2 แนวการศึกษาค้นคว้าภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ศึกษา

.....

.....

.....

8. แผนปฏิบัติโครงการ

.....

.....

.....

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

.....

.....

.....

10. บรรณานุกรม

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 5 ลงมือปฏิบัติโครงการ

เวลาที่ใช้ 10 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่มอย่างละเอียด
2. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันออกแบบการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละกลุ่ม
3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดทักษะความรับผิดชอบ

สื่อการจัดกิจกรรม

ใบงานที่ 2

กระดาษฟลิปชาร์ต และกระดาษ/ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสำรวจชุมชนเพื่อเก็บข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างละเอียด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ตามหัวข้อการทำโครงการของแต่ละกลุ่ม โดยเลือกใช้เครื่องมือการเก็บข้อมูลตามความต้องการของผู้เข้าร่วมกิจกรรม (ซึ่งผู้วิจัยได้แนะนำเครื่องมือไปแล้วในกิจกรรมที่ 3)
2. วิทยากรคอยสังเกตการณ์ในการเก็บข้อมูลของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พร้อมคอยกระตุ้นตลอดจนอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิทยากรทำการตรวจสอบถูกต้องเป็นระยะๆ พร้อมทั้งตรวจสอบความครบถ้วน ของข้อมูลที่ได้มาจากการลงพื้นที่ หากพบว่าข้อมูลยังไม่ถูกต้องครบถ้วน (อึมตัว) ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมดำเนินการเก็บข้อมูลจนกว่าจะได้ข้อมูลที่ถูกต้องและครบถ้วน
4. วิทยากรมอบหมายให้เด็กนำข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูล มาเรียบเรียงแล้วร่วมกันสรุปภายในกลุ่ม และนำเสนอให้เพื่อนฟัง
5. วิทยากรมอบหมายให้ระดมความคิดเห็นภายในกลุ่ม โดยนำข้อมูลที่สรุปได้มาออกแบบเป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น และทดลองเล่นภายในกลุ่ม ตามใบงานที่ 2

การประเมินผล

1. สังเกตความสนใจในการลงชุมชน
2. ประเมินผลจากความถูกต้อง ครบถ้วนจากใบงานที่ได้รับมอบหมาย

ใบงานที่ 2
การละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชื่อการละเล่น

.....

อุปกรณ์

.....

.....

.....

.....

จำนวนผู้เล่น

.....

สถานที่เล่น

.....

วิธีการเล่น

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิจกรรมที่ 6 เขียนรายงาน จัดทำแผนงแสดงโครงการ

เวลาที่ใช้ 6 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันสรุปข้อมูลที่ได้จากการลงมือปฏิบัติโครงการของกลุ่ม
2. เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถจัดทำแผนงแสดงผลงานโครงการของกลุ่มได้
4. เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดทักษะการช่วยเหลือผู้อื่น

สื่อการจัดกิจกรรม

- ใบความรู้ที่ 2
- ฟิวเจอร์บอร์ด
- กระดาษ A4
- กระดาษสี
- ภาพแผนงแสดงผลงานโครงการ

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. ให้ตัวแทนสมาชิกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งมานำเสนอเกม 1 เกม และให้แต่ละกลุ่มส่งตัวแทนมาร่วมเล่น
2. วิทยากรบรรยายการจัดทำแผนงแสดงผลงานโครงการ ตามความรู้ที่ 2 เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจและสามารถทำแผนงแสดงผลงานโครงการของแต่ละกลุ่มได้ เมื่อจบการบรรยายแล้วให้แต่ละกลุ่มจัดทำแผนงแสดงผลงานโครงการ เพื่อเตรียมนำเสนอในขั้นตอนต่อไป

การประเมินผล

1. สังเกตพฤติกรรมการดูแลเอาใจใส่ มีน้ำใจ และการเสียสละต่อผู้อื่น โดยการใช้แบบสังเกต
2. พิจารณาจากความถูกต้อง ครบถ้วนของแผนงแสดงโครงการ

ใบความรู้ที่ 2
การจัดทำแผงแสดงผลงานโครงการ

การจัดทำแผงโครงการนั้นตัวแผงทำด้วยแผ่นพลาสติกทำบอร์ด (พีวีเจร์บอร์ด) ในด้านบนแผงมีส่วนเสริมตามความคิดสร้างสรรค์ ในการทำแผงนำเสนอโครงการ ขนาดของตัวอักษรควรให้อ่านได้ในระยะ 2 เมตร มีการตกแต่งด้วยกระดาษสี หรือของตกแต่งอื่นให้สวยงาม น่าสนใจ ซึ่งจะต้องเตรียมการเพื่อนำเสนอเป็น 3 ส่วนดังนี้

ก1	ข	ก2
----	---	----

(ส่วน ก1)

ชื่อผู้จัดทำ.....	ชื่อที่ปรึกษา.....
จุดประสงค์.....	

(ส่วน ก2)

วิธีดำเนินการ	สรุปผล
ประโยชน์ของโครงการ.....	ข้อเสนอแนะ.....

(ส่วน ข)

ชื่อโครงการ		
ที่มาและความสำคัญ	อุปกรณ์	ผลของกิจกรรม

กิจกรรมที่ 7 นำเสนอผลงานการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น

เวลาที่ใช้ 10 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำเสนอผลงานจากการทำโครงการของกลุ่ม
2. เพื่อให้ผู้ร่วมกิจกรรมเกิดทักษะทางสังคม

สื่อการจัดกิจกรรม

Power Point เรื่องการนำเสนอผลงานโครงการ
กระดาษปรีฟ
กระดาษ/ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. ผู้วิจัยนำเสนอ Power Point เรื่องการนำเสนอผลงานโครงการ เมื่อจบการบรรยายให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมดช่วยกันระดมความคิดเป็นกลุ่มใหญ่ว่าจะนำเสนอผลงานในรูปแบบใด
2. ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการนำเสนอผลงานตามรูปแบบที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เลือกร่วมกัน โดยการนำเสนอทีละกลุ่ม

การประเมินผล

1. สังเกตทักษะทางสังคม โดยการใช้แบบสังเกต
2. สังเกตจากการนำเสนอของตัวแทนกลุ่ม

กิจกรรมที่ 8 แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำงาน

เวลาที่ใช้ 4 ชั่วโมง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อถอดบทเรียนหาข้อสรุปและสิ่งที่ได้จากการทำงานร่วมกันของผู้เข้าร่วมกิจกรรม
2. เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย

สื่อการจัดกิจกรรม

ใบงานที่ 3
กระดาษปรีฟ
ปากกา

ขั้นตอนของกิจกรรม

1. วิทยากรให้แต่ละกลุ่มระดมความคิดเห็นภายในกลุ่มเกี่ยวกับปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำงานร่วมกันของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเขียนลงบนกระดาษปรีฟ ตามใบงานที่ 4
2. วิทยากรจัดเวทีแสดงความคิดเห็นและให้แต่ละกลุ่มมานำเสนอปัญหา และสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมของสมาชิก ทีละกลุ่มจนครบทั้ง 5 กลุ่ม
3. วิทยากรและผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนร่วมกันสรุปปัญหา และสิ่งที่ได้จากการทำโครงการ

การประเมินผล

1. สังเกตจากการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น
2. ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถตอบสิ่งที่ได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมคนละ 1 ข้อ

ภาคผนวก จ

ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57- 1550 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 มีนาคม 2557

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

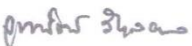
เรียน นายกองศ์การบริหารส่วนตำบลโนนขวาง

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัด
กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอเก็บข้อมูลวิจัยด้วยแบบวัดทักษะทางสังคม
และแบบสังเกตทักษะทางสังคม กับเด็กในชุมชนบ้านหนองแค้นพัฒนา ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน
จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าวเพื่อ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

 (อาจารย์ ดร.จuthาร์ตน์ วิบูลผล)
 รองคณบดี
 ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ
โทร. 0-2218-2681-2 ต่อ 600

ตัวอย่างหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

ที่ ศธ 0512.6(2771)/57-1549

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพมหานคร 10330

4 มีนาคม 2557

เรื่อง ขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูลวิจัย

เรียน ผู้ใหญ่บ้าน บ้านหนองแค้นพัฒนา

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นายอังศุธร อังคะนิต นิสิตหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบ
โรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต อยู่ระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “ผลของการจัด
กิจกรรมการศึกษานอกระบบแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาการเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่มีต่อทักษะทางสังคมของเด็กในชุมชน” โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา
เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอเก็บข้อมูลวิจัยด้วยแบบวัดทักษะทางสังคม
และแบบสังเกตทักษะทางสังคม กับเด็กในชุมชนบ้านหนองแค้นพัฒนา ตำบลโนนขวาง อำเภอบ้านด่าน
จังหวัดบุรีรัมย์ ทั้งนี้ นิสิตผู้วิจัยจะได้ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้นิสิตได้ทำการเก็บข้อมูลวิจัยดังกล่าวเพื่อ
ประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(อาจารย์ ดร.จุฑารัตน์ วิบูลผล)

รองคณบดี

ปฏิบัติการแทนคณบดี

งานหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ฝ่ายวิชาการ

โทร. 0-2218-2681-2 ต่อ 600

ภาคผนวก ฉ

ตัวอย่างภาพถ่ายการลงพื้นที่เก็บข้อมูลการวิจัย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

แหล่งเรียนรู้/องค์กรในชุมชน

องค์การบริหารส่วนตำบลโนนขวาง

บ้านหนองแต้ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ

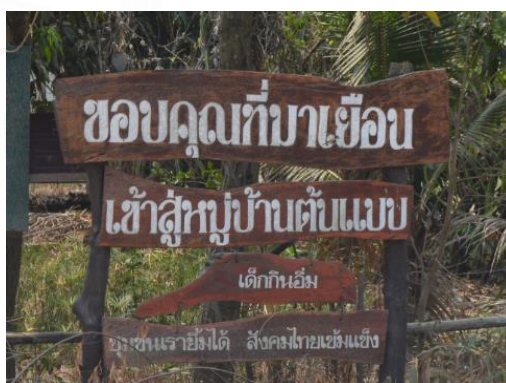
โรงเรียนบ้านหนองแต้พัฒนา

วัดบ้านหนองแต้

ศูนย์สื่อธรรมชาติ

หมู่บ้านต้นแบบโครงการเด็กกินอิ่ม ชุมชนเราเข้มแข็ง

แหล่งเรียนรู้/องค์กรในชุมชน (ต่อ)

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน (กองทุนหมู่บ้าน)

ป่าชุมชน

กฎระเบียบป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติบ้านหนองแต้ อ.บ้านด่าน จ.บุรีรัมย์

บทลงโทษ

<p>ข้อห้าม</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ห้ามตัดไม้ทุกชนิด 2. ห้ามล่าสัตว์ป่าทุกชนิด 3. ห้ามเผาป่า 4. ห้ามเก็บสมันไพรในพื้นที่ป่าชุมชน 5. ห้ามเก็บหน่อไม้ทุกชนิด 2 ปีนับจากวันออกกฎข้อบังคับ 6. ห้ามเก็บกล้วยไม้ทุกชนิด 7. ห้ามแผ้วถางป่าขยายพื้นที่ทำกินในเขตป่าชุมชน 8. ห้ามทิ้งขยะในเขตป่าชุมชน <p>หมายเหตุ การขอใช้ประโยชน์ เช่น ฟืน หน่อไม้ ใบตอง สมันไพร ต้องได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการเท่านั้น ประกาศนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2550 ลงชื่อ คณะกรรมการป่าชุมชนบ้านหนองแต้</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตัดไม้ทุกชนิดปรับตามหน้าตัดนี้มูลค่า 1,000 บาท 2. ล่าสัตว์ทุกชนิดปรับ 5,000 บาท ต่อราย 3. เผาป่าปรับตารางวาละ 400 บาท 4. สมันไพรปรับต้นละ 1,000 บาท 5. หน่อไม้หาชละ 50 บาท 6. กล้วยไม้กอลละ 500 บาท 7. บุกรุกขยายพื้นที่ทำกินปรับตารางวาละ 400 บาท 8. ทิ้งขยะปรับรายละ 500 บาท
---	--

กฎระเบียบป่าชุมชน ที่ชาวบ้านหนองแต้ร่วมกันตั้งขึ้นมา

บริบทชุมชนบ้านหนองเต้

บ้านไม้ยกสูง 2 ชั้น

บ้านไม้ยกสูง 2 ชั้น

ถนนในหมู่บ้าน

เล้า (ที่เก็บข้าวเปลือก)

ชาวบ้านอยู่อย่างเรียบง่าย

ลงแขกทำอาหารในงานบุญ

บริบทชุมชนบ้านหนองเต้ (ต่อ)

วิถีชีวิตที่ปู่ ย่า ตา ยาย เลี้ยงดู หลานของตนเอง

วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปลูกผักในครัวเรือนเพื่อบริโภคเป็นหลัก

วิถีชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง เลี้ยงปลาเพื่อบริโภคเป็นหลัก

อาชีพ

ทำไร่ (อ้อย)

รถขนส่งอ้อยเพื่อนำไปจำหน่าย

ทำนา

เลี้ยงสัตว์ (หมู)

ปลูกผักตามฤดูกาล

ปลูกดอกดาวเรือง

การละเล่นพื้นบ้านของเด็กในชุมชน

การละเล่นไอ้เซ่ ไอ้โงง

การละเล่นเตย

การละเล่นเป่ากบ

การละเล่นชายของ

การละเล่นพาดกระป๋อง (พาดเก็บ)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาด้านการมัดหมี่ (ออกแบบลายผ้า)

ภูมิปัญญาด้านการทอผ้า

ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อไหล (พืช ชนิดหนึ่งคล้ายต้นกก)

ภูมิปัญญาท้องถิ่น (ต่อ)

ภูมิปัญญาด้านการจักสานไม้ไผ่

ภูมิปัญญาด้านการเผาถ่าน และนำเศษไม้เล็กละมาทำฟืนใช้ในบ้านเรือน

ภูมิปัญญาด้านการสานแห (อุปกรณ์หาปลา) และการเก็บฟางเพื่อนำไปเป็นอาหารสัตว์

สัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน และร่วมเรียนรู้ประเพณีในชุมชน

ผู้วิจัยสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในอดีตของคนในชุมชน

ผู้วิจัยเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ในงานบุญผ้าป่าสามัคคี

ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้

บรรยายการเรียนรู้โดยใช้โครงงาน

ร่วมกันอภิปรายภูมิปัญญาท้องถิ่น

ร่วมกันอภิปรายการละเล่นพื้นบ้าน

ร่วมกันเขียนโครงงาน

กิจกรรมนันทนาการ

กิจกรรมสำรวจชุมชน

ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ (ต่อ)

กิจกรรมสำรวจชุมชน

กิจกรรมสำรวจชุมชน

กิจกรรมสำรวจชุมชน

กิจกรรมสำรวจชุมชน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิจกรรมสำรวจชุมชน

กิจกรรมสำรวจชุมชน

ดำเนินกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้ (ต่อ)

กิจกรรมนำเสนอการละเล่นพื้นบ้านผสมภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิจกรรมนำเสนอการละเล่นพื้นบ้านผสมภูมิปัญญาท้องถิ่น

กิจกรรมถอดบทเรียนจากการเข้าร่วมกิจกรรม

ภาคผนวก ข

ตัวอย่างการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาขึ้น

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ตัวอย่างการละเล่นพื้นบ้านที่ผสมผสานภูมิปัญญาท้องถิ่น
ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาขึ้น

วิ่งผลัดลูกทุ่ง (ภูมิปัญญาการทอผ้า)

อุปกรณ์ :

1. ผ้าถุง 2 ผืน
2. ผ้าขาวม้า 2 ผืน

จำนวนผู้เล่น : จำนวน 10 คน

สถานที่เล่น : ลานกว้างกลางแจ้ง

วิธีการเล่น :

1. กำหนดระยะทางในการวิ่ง 20 เมตร
2. แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ทีมๆ ละ 5 คน
3. เมื่อได้ยินเสียงสัญญาณเริ่มเล่น ผู้เล่นจะสวมผ้าถุงและใช้ผ้าขาวม้าโพกหัวให้แน่นแล้ววิ่งออกจากจุดเริ่มต้นและไปกลับตัวในจัดกลับตัวเมื่อกลับมาถึงจุดเริ่มต้นที่ผู้เล่นคนถัดไปรออยู่ ให้ถอดผ้าถุงและผ้าขาวม้าออกให้ผู้เล่นคนถัดไปสวม และวิ่งต่อจากผู้เล่นคนแรกเรื่อยๆ จนครบ 5 คน
4. ทีมใดวิ่งผลัดครบ 5 คนก่อนถือว่าเป็นฝ่ายชนะ

ประโยชน์ :

1. ได้ความสามัคคีในหมู่คณะ
2. ได้ความสนุกสนานและได้ออกกำลังกาย

ข้าวเหนียวล่องหน (ภูมิปัญญาการทำนา)

อุปกรณ์ : ข้าวเหนียว 1 ก้อน

จำนวนผู้เล่น : จำนวน 10 คน

สถานที่เล่น : เล่นได้ทุกที่

วิธีการเล่น :

1. แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ฝ่ายๆ ละ 5 คน
2. เลือกฝ่ายที่จะเริ่มเล่นก่อนโดยการเป่าชิงลูกฝ่ายที่ชนะจะได้เล่นก่อน โดยฝ่ายที่ชนะจะเป็นผู้เล่นและฝ่ายที่แพ้จะเป็นผู้ทาย
3. ผู้เล่นเรียงแถวหน้ากระดานและผู้ที่อยู่หัวแถวจะได้รับข้าวเหนียวหนึ่งปั้นขนาดนิ้วหัวแม่มือหลังจากนั้นผู้เล่นคนแรกจะทำการส่งข้าวเหนียวให้คนถัดไปเรื่อยๆ โดยส่งทางด้านหลังไปเรื่อยๆ จนถึงคนสุดท้ายแล้วส่งกลับมาจนถึงผู้เล่นคนแรกอีกครั้ง โดยในระหว่างการส่งข้าวเหนียวนั้นจะส่งจริงหรือส่งหลอกเพื่อไม่ให้ผู้ทายจับได้ว่าข้าวเหนียวอยู่ในมือของผู้เล่นคนใด
4. ผู้ทายต้องช่วยกันสังเกตผู้เล่นให้ดีเพื่อที่จะช่วยกันทายว่าข้าวเหนียวอยู่ในมือใครหากทายถูกจะถือว่าเป็นผู้ชนะ และหากทายผิดฝ่ายผู้เล่นจะเป็นผู้ชนะ เมื่อทายเสร็จแล้วให้สลับฝ่ายทายมาเป็นฝ่ายเล่น โดยแข่งกัน 2 ใน 3

ประโยชน์ : 1. ได้ฝึกไหวพริบและการสังเกต

2. ได้ความสามัคคีในหมู่คณะและรู้จักวางแผน

วอลเลย์บอลชาวบ้าน (ภูมิปัญญาการทอเสื่อ)

อุปกรณ์ : 1. เสื่อ 1 ผืน 2. มะนาว 5 ลูก

จำนวนผู้เล่น : จำนวน 8 คน

สถานที่เล่น : สนามตะกร้อ

วิธีการเล่น :

1. แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ทีมๆ ละ 4 คน
2. เลือกทีมที่จะเริ่มเล่นก่อนโดยการเป่าชิงลูกทีมที่ชนะจะได้เล่นก่อน โดยทีมที่ชนะจะเป็นผู้โยนลูกมะนาว และทีมที่แพ้จะเป็นผู้รับลูกมะนาว
3. ให้แต่ละทีมประจำอยู่คนละฝั่งของสนามตะกร้อ และให้ทีมที่โยนลูกมะนาวยืนอยู่หลังเส้นขอบหลังของสนามตะกร้อ ทีมรับอยู่ในสนามตะกร้ออีกฝั่งหนึ่งโดยมีตาข่ายตะกร้อกั้นระหว่างผู้เล่นทั้ง 2 ฝ่าย
4. ทีมที่โยนลูกมะนาวจะได้รับมะนาวคนละ 1 ลูก (ลูกมะนาว 1 ลูก มีค่าเท่ากับ 1 แต้ม) และให้โยนมะนาวให้ข้ามตาข่ายเพื่อให้ไปตกฝั่งที่ผู้รับยืนอยู่ โดยโยนทีละคนและเมื่อผู้รับรับเสร็จแล้วค่อยโยนจนกว่าจะครบทุกคนหากโยนลูกมะนาวไม่ข้ามตาข่ายหรือออกนอกเส้นของสนามตะกร้อให้ถือว่าเสียคะแนนให้ทีมรับ
5. ทีมรับลูกมะนาวจะนำเสื่อพับครึ่งและจับเสื่อช่วยกันคนละมุม 4 มุม เพื่อรับลูกมะนาวของอีกฝ่ายที่โยนข้ามตาข่ายมา หากรับลูกมะนาวได้ให้คิดคะแนนลูกละ 1 คะแนน
6. สลับกันเล่นโดยแข่งกัน 2 ใน 3

ประโยชน์ : 1. ได้ความสามัคคีและการวางแผนในการเล่น

2. ได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและฝึกความความแม่นยำ

บ่วงพิฆาต (ภูมิปัญญาการทอผ้า)

อุปกรณ์ : 1. ผ้าขาวม้า 1 ผืน 2. มะนาว 1 ลูก

จำนวนผู้เล่น : จำนวน 4 คน

สถานที่เล่น : เล่นได้ทุกที่

วิธีการเล่น :

1. แบ่งผู้เล่นออกเป็น 2 ทีมๆ ละ 4 คน
2. เลือกทีมที่จะเริ่มเล่นก่อนโดยการเป่ายิงลูกทีมที่ชนะจะได้เล่นก่อน โดยทีมที่ชนะจะเป็นผู้ล้วงลูกมะนาว และทีมที่แพ้จะเป็นผู้ตั้งบ่วง
3. ทีมที่เป็นฝ่ายตั้งบ่วงจะนำผ้าขาวม้ามาทำเป็นบ่วงโดยให้เหลือชายผ้าขาวม้า 2 ด้าน เพื่อใช้สำหรับดึงรัดข้อมือฝ่ายที่จะล้วงหยิบมะนาวให้ได้
4. ทีมหยิบมะนาวจะส่งผู้เล่นทีละคนเพื่อหยิบมะนาว โดยใช้มือล้วงผ่านเข้าไปในบ่วงผ้าขาวม้าเพื่อที่จะหยิบมะนาวให้ได้โดยไม่ให้บ่วงรัดมือจากการตั้งบ่วงของอีกทีม และเล่นจนครบทุกคนในทีม
5. ทีมที่ล้วงลูกมะนาวหากล้วงออกมาได้โดยไม่โดนบ่วงรัดถือว่าชนะ
6. สลับกันเล่นโดยให้ทีมที่ตั้งบ่วงมาล้วงลูกมะนาว แข่งกัน 2 ใน 3

ประโยชน์ : 1. ได้ฝึกความว่องไวและไหวพริบ

2. เกิดความสนุกสนานและความสามัคคีในทีม

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ชื่อ นายอังศุธร อังคะนิต เกิดวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2525 ที่อำเภอโพธาราม จังหวัด หนองคาย สถานที่อยู่ปัจจุบัน บ้านหนองเรือคำ ตำบลวัดหลวง อำเภอโพธาราม จังหวัดหนองคาย สำเร็จการศึกษาในระดับปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการอาหาร คณะเกษตรศาสตร์บางพระ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยาหันตรา เมื่อปี พ.ศ. 2548 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชาการศึกษาตลอดชีวิต คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อภาค การศึกษาปลาย ปีการศึกษา 2554 อีกทั้งยังได้รับทุนอุดหนุนวิทยานิพนธ์สำหรับนิสิตจากบัณฑิต วิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทุนอุดหนุนการวิจัย ประเภทบัณฑิตศึกษา ประจำปี 2557 จากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ในการดำเนินงานวิทยานิพนธ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY